

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації
«Українська асоціація економістів-міжнародників»
Студентське наукове товариство

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

**Матеріали VII науково-практичної
конференції молодих вчених
17 березня 2012 року**

Харків 2012

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431
А437

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних
економічних відносин (протокол № 9 від 22.02.2012)

Друкється за рішенням Вченої Ради факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 8 від 23.02.2012)

Редакційна колегія:

Сідоров В.І., канд. екон. наук, проф., декан факультету
Гончаренко Н.І., канд. екон. наук, доцент
Непряжкіна Н.В., канд. екон. наук, доцент
Ханова О.В., канд. геогр. наук, доцент
Черномаз П.О., канд. геогр. наук, доцент
Касьян С.А., старший викладач

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
Інститут економіки і міжнародних відносин,
61022, Харків, пл. Свободи, 6, к. 378,
тел. (057) 707-51-60, e-mail: meo_1@ukr.net

А437 **Актуальні проблеми міжнародних економічних відно-**
син. Матеріали VII науково-практичної конференції молодих
вчених 17 березня 2012 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2012.
– 326 с.

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Акзібек'ян Г.Я.

Підвищення рівня відкритості національних економік
як фактор, що стимулює активізацію інтеграційних процесів..... 9

Андреева Е.А.

Состояние и перспективы развития торговых отношений
Украины со странами Арабского региона 11

Безпала А.О., Гончаренко Н.І. Глобалізація

банківської сфери діяльності: загальносвітові тенденції..... 15

Билина С.А.

Особенности развития международного
кооперативного движения в условиях глобализации..... 19

Бондаренко Ю.В.

Щодо питання невизначеності
зовнішньоекономічного вектору України..... 22

Бурлакова З.М.

Проблеми та перспективи розвитку інвестування в Україну 24

Великих А.О.

Проблеми та перспективи інтеграції України до СНД 25

Вишневська О.М.

Динаміка зовнішньої торгівлі України
в умовах виходу з глобальної фінансової кризи..... 29

Гаджiev М.М. Сучасні аспекти управління

державним боргом України в контексті світової кризи..... 32

Гончаренко Н.И., Крючкова Э.А.

Интеграция Украины в международные региональные структуры
(на примере ЕС) 36

Гончаренко Н.И., Пустовалова И.С.

Современные тенденции международных миграционных процессов .. 40

Григорова Г.О.

Міжнародні аукціони як форма торгівельно-економічних відносин ... 43

Григина О. М.

Некоторые аспекты социальной политики ЕС 47

Завгородний А.А., Сидоров В.И. Азиатский регион

как формальная часть новой мировой финансовой системы 50

Завгородня А.І.

Проблемні питання захисту інтелектуальних прав 53

Зайцева В.А.	
Роль промислово-фінансових груп України в зовнішньоекономічних відносинах	57
Казакова Н.А., Гончарова Н.Н.	
Трансграничное сотрудничество как составляющая регионального развития (на примере Харьковской области)	60
Казарян Д.А.	
Франція в сучасній системі міжнародних економічних відносин	63
Камышанченко Н.М.	
Международное научно-техническое сотрудничество в энергетической сфере в условиях глобализации	66
Караджаев Максат	
Региональное сотрудничество стран СНГ в рамках интеграционного объединения	68
Коваленко Р.С.	
Перспективи створення зони вільної торгівлі між Україною та Турецькою Республікою	71
Контаренко В.В.	
Креативна економіка в системі світового господарства ХХІ століття ...	74
Конюхова А.С.	
Евразийская экономическая интеграция на современном этапе	76
Корабльова А.П.	
ТНК та їх роль у системі міжнародних економічних відносин	81
Королев Е.В.	
Перспективы развития украинско-американских отношений в сфере ядерной медицины	84
Косиневская И.С.	
Глобализационные тенденции развития фондового рынка Украины .	87
Кривуц Ю.Н. «Международные финансы» – самостоятельная наука или раздел другой науки?	91
Кривуц Ю.Н.	
Ш. Монтескье: «Торговые дела ... должны решаться ежедневно»	93
Луговська М.В.	
Особливості співробітництва Японії та України на сучасному етапі розвитку	97
Мангасарян К.М.	
Современные аспекты сотрудничества ЕС и Армении	99
Нарожная Т.В. Интеграционный аспект отношений Украины и Европейского Союза в контексте создания зоны свободной торговли	103
Пиварова Г.Ю.	
Міжнародний ринок цінних паперів: проблеми входження України .	106

Позднякова А.М.	
Процесс интеграции стран БРИКС	110
Трубчанінов Б.О.	
Роль міжнародних фінансових організацій у розбудові фінансового сектору України	113
Туян А.Т.	
Министерство диаспоры Армении – государственный орган, единственный в своем роде.....	116
Туян Н.Т.	
Сучасні тенденції та перспективи в динаміці міжнародних інвестицій	119
Усик Ж.А.	
Международные маркетинговые стратегии.....	122
Хаустова Э.В.	
Сотрудничество Украины с Европейским банком реконструкции и развития: основные аспекты.....	126
Циганов С.С.	
Проблеми входження іноземних банків на ринки країн з перехідною економікою	130
Чучмай А.Ю.	
Использование международных кредитных рейтингов для анализа международной экономики	134
Широкорад Е.Э.	
Производственная кооперация предприятий Украины и Российской Федерации	137
Шостак А.О.	
Економічний механізм регулювання міжнародної міграції робочої сили: світовий та вітчизняний досвід.....	140

СЕКЦІЯ 2

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ

СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Азаренкова О.В., Казакова Н.А.	
Политика ЕС в области обеспечения устойчивого развития на основе возобновляемых источников энергии	145
Александрова К.Е.	
Місце Китаю в сучасній системі світового господарства.....	149
Альварардо Велес Хулио Адриан	
Протекционизм в Эквадоре как метод балансирования дефицита торгового баланса.....	152

Бондар В.С., Григорова-Беренда Л.І. Митна політика України в контексті утворення зони вільної торгівлі з ЄС	154
Борисенко О.В. Міжнародна туристична індустрія в Україні: особливості функціонування і напрямки розвитку	157
Бровченко Т.І. Міжнародна спеціалізація економіки України в умовах прискорення світового технічного прогресу	160
Бласова І.М. Економічне співробітництво України та Кіпру на сучасному етапі ...	163
Водяницький В.О. Цілі та інструменти валютної політики в умовах сучасної економічної кризи: досвід Білорусі, Росії та Казахстану.....	166
Гасім Салах, Калінкевич Р.С. Українсько-африканські відносини в умовах посилення глобальної конкуренції.....	170
Гончаренко Н.І., Логвінова Ю.О. Особливості розвитку міжнародного ринку транспортних послуг	174
Гончаренко Н.І., Томкович Ю.О. Тенденції розвитку міжрегіональної співпраці прикордонних регіонів України та Росії	178
Гринько Д.А. Специальные экономические зоны в структуре национальных хозяйств развивающихся стран	181
Драчук Е.В. Состояние и перспективы развития сотрудничества Украины и стран ЕС в сфере сельского хозяйства	185
Дяденко А.С. Економіка країн Латинської Америки в умовах сучасних глобальних дисбалансів (на прикладі Аргентини, Бразилії, Чилі)	189
Журавлев А.В., Стативка И.Н. Газотранспортная система Украины в системе национальной экономики	193
Зайцева М.М. Зростання відкритості національної економічної системи та його вплив на стан інституційної компліментарності фінансового ринку	195
Казакова Н.А., Завгородняя А.И. Глобальная продовольственная проблема и пути её решения.....	199
Казакова Н.А., Костенко А.А. Украина на мировом рынке сельскохозяйственной продукции (в контексте глобальной продовольственной проблемы)	202

Коломиец Е.С.	
Некоторые аспекты «энергетической революции» в Германии.....	205
Котвицкая О.И.	
Оценка геоэкономического положения Украины	207
Кудрявцев К.О.	
Зовнішньоекономічна діяльність Харківського регіону: тенденції та сучасний стан.....	211
Ляхоніна М.І.	
Торгово-економічні відносини України та Японії: стан, тенденції та перспективи.....	213
Луцак А.А.	
Китай в посткризисной мировой финансовой архитектуре.....	215
Малахова Л.В.	
Продовольча безпека України	219
Матюшенко И.Ю., Костенко Д.Н.	
Украина на мировом рынке высокотехнологической продукции.....	222
Матюшенко І.Ю.	
Конвергенція NBIC-технологій – перспектива економічного розвитку країн світу і України	226
Мащенко О.В.	
Промислова продукція ПАТ «Склоприлад» на ринок країн СНД	232
Мікаїлова Г.В.	
Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Турецькою Республікою.....	236
Мохаммед Ридха Фаттах Пир.	
Предпосылки инвестиционной привлекательности Иракского Курдистана.....	240
Мурзаева Н.Ю.	
Економічні відносини України і Туркменістану: сучасний стан і перспективи	243
Науменко С.Г. Сучасні тенденції розвитку світового ринку інформаційних технологій.....	246
Підченко О.Ю.	
Розвиток електронної торгівлі в світовій економіці.....	250
Пихтіна М.С. БРІКС: сучасне положення у світогосподарських процесах та перспективи розвитку	254
Подосян К.В.	
Розвиток регіональної системи туристичної індустрії України	258
Поліванцев А.С.	
Модель оптимізації податкового навантаження.....	261
Проценко Д. Е.	
Улучшение инвестиционного климата на примере Польши	266

Рогозянська А.М. Межі розвитку фінансового сектору національної економіки у сучасних умовах.....	269
Романська Ю.В. Трудові ресурси України в міжнародній міграції робочої сили.....	271
Росошко Ю.М. Інновації як пріоритетний напрямок інвестиційної діяльності в трансформаційній економіці: світовий досвід та Україна.....	275
Руднева Ю.О. Технополіси в Україні: проблеми та перспективи.....	279
Святуха І.А. Настоящее и будущее биотехнологий в России.....	281
Сидора Н.А. Роль іноземного капіталу в економічному розвитку країн Південної Азії.....	285
Сініцина А.О. Перспективи розвитку кінно-спортивного туризму в Харківському регіоні.....	288
Сосновська Я.О. Експортний потенціал Харківської області та перспективи його розвитку.....	291
Удовик Е.Л., Сидоров В.И. Оффшорная экономика в мировой практике	294
Федотов Д.Д. Трансграничное сотрудничество как способ повышения конкурентоспособности региона.....	297
Циганенко А.С. Світовий досвід регулювання національних банківських систем та можливості його використання в Україні	299
Чжан Цянь Модели корпоративного управления	302
Чичина О.А. Грузинский феномен.....	305
Широкорад Е.Э. Технология электронного банкинга: специфика и перспективы развития	309
Шляхова Я.В. Стан економіки республіки Угорщина в умовах економічної кризи	312
Щелкунова М.С., Сідоров В.І. Вплив інтеграційних процесів на економіку країн під час сучасної кризи.....	314
Юрченко Е.Е. Конкурентоспособность Украины на мировом рынке туризма.....	318
Яншина А.М. Інституційне забезпечення сталого розвитку: міжнародний аспект ...	322

***

Проблеми розвитку міжнародних економічних відносин

УДК 339.92

Акзібек'ян Г.Я.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ВІДКРИТОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК ЯК ФАКТОР, ЩО СТИМУЛЮЄ АКТИВІЗАЦІЮ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.*

Важливою рушійною силою, що стимулює активізацію інтеграційних процесів, є також підвищення рівня відкритості національних економік. Характерними рисами економіки, відкритої для розгортання інтеграційних процесів, є такі: глибоке залучення економіки країни до системи світогосподарських зв'язків (побічним свідченням чого є зростання експортних квот на товари й послуги у валовому внутрішньому продукті більшості країн світу); ослаблення або повна ліквідація обмежень на міждержавне переміщення товарів, капіталу, робочої сили; конвертованість національних валют та ін.

Для підприємств-резидентів прямими наслідками у сфері змін ринкової ситуації при розгортанні процесів економічної інтеграції та підвищення рівня відкритості національної економіки щодо глобальних трансформацій світового ринкового середовища можуть ставати наступні: розширення меж ринку збуту, поширення операційної діяльності підприємства на закордонні ринки; зростання гостроти ринкової конкуренції на національному ринку внаслідок появи на ньому нових конкурентів-нерезидентів.

Отже, розмаїття цілей, форм та інструментарю міжнародної економічної інтеграції, розгортання якої відбувається в ході розвитку міждержавного співробітництва, а також неоднозначний характер наслідків такого роду трансформацій, обумовлюють необхідність формування складного механізму забезпечення ефективності МЕС, в рамках якого відбувалися б поєднання та узгодження інтеграційних процесів, що розгортаються на підприємницькому, національному та міжнародному рівнях. О. Кіреєв [1, с. 37] відзначає з цього приводу, що світове господарство не може стабільно функціонувати без певних спільних для всіх країн механізмів координації та управління, до складу яких відноситься [1, с. 362] сукупність засобів та інструментів, які сприяють зближенню національних господарських механізмів та які приймають форму міждержавних угод, узгоджено регулюються

відповідними уповноваженими органами. Механізм міжнародних економічних відносин первинно визначається саме ринковою природою господарських зв'язків, що принципово не відрізняється від діючого всередині певних країн, а вже на більш високому рівні інтеграції набуває специфічних ознак, пов'язаних із особливостями МЄВ: розгалужений міжнародний характер зв'язків, територіальна віддаленість, використання спеціальних валютно-фінансових інструментів тощо.

Проте звичайно при розгляді питань, пов'язаних із обґрунтуванням сутності та визначенням структури механізму забезпечення ефективності МЄС, науковці зосереджують увагу саме на дослідженні окремих аспектів розвитку міждержавного економічного співробітництва. Так, наприклад, Б. Кліяненко, Н. Куценко, А. Акмаєв [2] розглядають ефективність такого роду процесів насамперед в контексті захисту національних товаровиробників в межах функціонування відповідного організаційно-економічного механізму, який пропонується розглядати як сукупність конкретних форм, методів та інструментів управління, що дозволяють підприємствам-експортерам ефективно здійснювати виробничу, комерційну і зовнішньоекономічну діяльність.

Цілісний механізм забезпечення ефективності міждержавного економічного співробітництва має обов'язково враховувати усі можливі аспекти здійснення цього процесу, узагальнення, координація та узгодження яких буде здійснюватися на основі формування складного інтегрованого комплексу державних інтересів та пріоритетів розвитку, принципів організації та управління МЄС, нормативно-правового і організаційного забезпечення, форм взаємодії та інструментів впливу учасників співробітництва.

Міжнародна економічна інтеграція являє собою процес господарського й політичного об'єднання різних держав на ґрунті розвитку глибоких стійких взаємозв'язків і поглиблення поділу праці між національними господарствами, а також із розширенням взаємодії національних економік на різних рівнях і в різних формах. На мікрорівні цей процес відбувається на засадах поширення взаємодії окремих суб'єктів господарювання з різних країн шляхом формування різноманітних економічних відносин між ними, у тому числі – створення філій за кордоном. На міждержавному рівні результативність інтеграції забезпечується на основі формування економічних об'єднань і угруповань держав, а також при узгодженні національних політик стимулювання усталеного соціально-економічного зростання.

Організаційно-економічний механізм підвищення економічної ефективності міждержавного економічного співробітництва являє собою упорядкований складний інтегрований комплекс, основними елементами якого є такі: державні інтереси та пріоритети розвитку; принципи організації та управління МЄС; система нормативно-методичного, організаційно-управлінського, матеріально-технічного, інформаційно-комунікаційного, кадрово-

го забезпечення; форми взаємодії та інструменти впливу учасників співробітництва. Упорядкування складових даного механізму, на відміну від інших підходів, пропонується здійснювати на основі визначення і формалізації інтересів учасників МЕС, які обумовлюють зміст решти елементів, та одночасно визначаються станом і динамікою взаємодії цих складових у здійсненні міждержавних відносин.

На додаткове подальше вивчення заслуговують питання, пов'язані із обґрунтуванням теоретичних і методичних підходів до оцінки ефективності МЕС та побудови системи показників визначення глибини економічної інтеграції, а також із розробкою рекомендацій щодо вибору найбільш доцільних форм державної підтримки реалізації проектів розвитку міждержавного економічного співробітництва.

Література: 1. Киреев А. *Международная экономика: в 2-х ч. – Ч. 1. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства* / А.П. Киреев. – М.: *Международные отношения*, 2007. – 416 с.; 2. Кляниченко Б. *Организационно-экономическое и правовое обеспечение защиты отечественных товаропроизводителей: монография* / Б.Т. Кляниченко, Н.А. Куценко, А.И. Акмаев и др. – Луганск: *ЛФ ИЭПИ НАН Украины; Алчевск: ДонГУУ*, 2007. – 403 с.

УДК 339.5(477:5 – 15)

Андреева Е.А.

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ТОРГОВЫХ ОТНОШЕНИЙ УКРАИНЫ СО СТРАНАМИ АРАБСКОГО РЕГИОНА

*Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н, доц, Гасим Салах*

Украина рассматривает страны арабского региона как перспективное направление своей внешней экономической политики, несмотря на то, что ее приоритеты направлены в сторону Европейского Союза, Российской Федерации, а также стран бывшего СССР (Казахстана, Азербайджана и т.д.). Сотрудничество Украины с этим регионом, характеризующимся богатыми природными ресурсами, прежде всего нефтью и газом, является необходимым. Поскольку в современном мире, находящемся в постоянном развитии, вопрос обеспечения энергоресурсами для Украины является приоритетным. Из всех форм международных экономических отношений торговля товарами остается основной составляющей партнерства Украины со странами арабского региона. Для нашего исследования мы проанализируем внешнюю торговлю с такими странами: ОАЭ, Саудовская Аравия, Сирия, Египет.

Таблица 1 показывает, что за последние пять лет товарооборот между Украиной и вышеназванными странами развивался хаотично, с 2006 г. по

2008 г. имелась тенденция к его увеличению, а начиная с 2009 г. произошел значительный спад, связанный с последствиями мирового финансового кризиса.

Таблица 1

Динамика товарооборота Украины с приоритетными партнерами Арабского региона (тыс. долл. США)

годы	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Египет	839,6	79,2	9,6	1650,9	1075,	1412,
ОАЭ	356,0	413,4	644,5	977,2	354,3	328,1
Саудовская Аравия	389,5	541,7	527,4	968,6	506,5	681,9
Сирия	703,9	634,1	883,3	1141,3	768,9	691,4

Таблица составлена на основании данных [1]

Динамика товарооборота между Украиной и перечисленными в таблице странами отображена на графике (рис. 1).

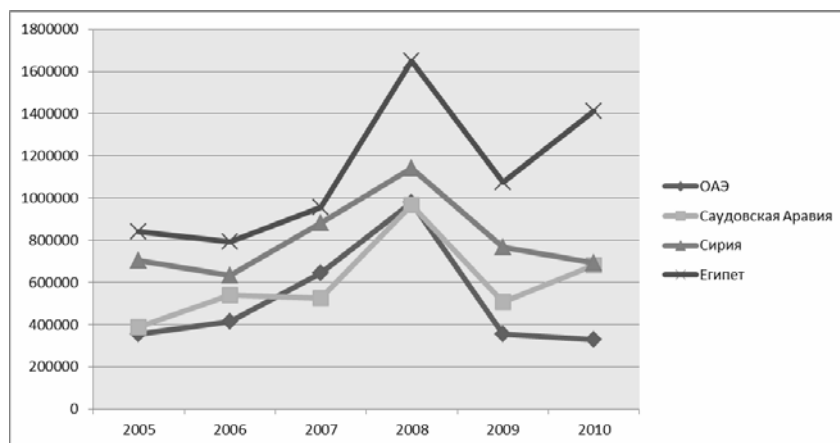

Рис. 1. Динамика товарооборота между Украиной и приоритетными партнерами Арабского региона (млн. долл. США)

Наблюдалось значительное увеличение товарооборота между Украиной и Саудовской Аравией, ОАЭ, Сирией и Египтом в 2008 г. Для более подробного изучения динамики товарооборота предлагается рассмотреть динамику импорта и экспорта Украины с этими странами.

Хаотичность торговых взаимоотношений Украины со странами Арабского региона, а также резкий спад торговли с 2009 г. обусловлен мировым экономическим кризисом, который повлиял на все страны мира. Увеличение товарооборота с Египтом в 2008 г. связано с увеличением экспорта продукции металлургии и зерна.

Таблица 2

Структура внешней торговли товарами Украины и приоритетных партнёров арабского региона (млн. долл. США)

	2006		2007		2008		2009		2010	
	экспорт	импорт	экспорт	импорт	экспорт	импорт	экспорт	импорт	экспорт	импорт
Египет	748,4	43,2	880,0	77,5	1560,0	90,9	1013,3	61,7	1328,0	84,2
ОАЭ	392,6	20,8	612,2	32,3	898,8	78,4	318,6	35,6	277,3	50,9
Саудовская Аравия	537,0	4,7	523,5	4,0	956,4	12,2	498,2	8,3	644,5	37,4
Сирия	602,2	31,9	846,9	36,3	1037,3	104,0	753,3	15,6	646,8	44,6

Таблица составлена по данным [1]

Изучим детальнее объем и структуру товарооборота исследуемых стран в отдельности.

Во-первых, рассмотрим динамику товарооборота между Украиной и Египтом. Она характеризуется стабильным ростом до 2008 г. (наблюдается резкое увеличение до 1651 млн. долл. США). В 2010 г. товарооборот составил 1412 млн. долл. (экспорт – 1328 млн. долл.; импорт – 84,2 млн. долл.). По данным Государственной таможенной службы Украины, стоимость экспортных поставок зерна из Украины в Египет в январе 2012 г. составляла 190,6 млн. долл., что в два раза превышает соответствующие показатели предыдущего года, когда в Украине существовали ограничения в виде квотирования экспорта зерновых. В январе 2012 г. удельный вес Египта в общем украинском экспорте составлял 3,6%. По итогам 2011 г. Египет стал крупнейшим потребителем украинской кукурузы и третьим в мире импортером украинской пшеницы. За 12 месяцев 2011 г. Арабская Республика Египет импортировала из Украины 1,8 млн. тонн кукурузы и 368 тыс. тонн пшеницы [2].

Во-вторых, достаточно активно развиваются торгово-экономические отношения с Саудовской Аравией, о чем свидетельствует рост товарооборота в 2008 г., который составил 968,6 млн. долл. США. В дальнейшем показатели упали, и к 2010 г. товарооборот был равен 681, 907 млн. долл. (украинский экспорт составил – 644,5 млн. долл.; импорт – 37,4 млн. долл.). Основные статьи экспорта: ячмень, масло подсолнечное, глины, полуфабрикаты из углеродистой стали, прокат плоский, прутки горячекатаные. Основные статьи импорта: эфирные масла, косметические препараты, полимерные материалы, пластмассы [3].

В третьих, рассмотрим внешнюю торговлю Украины с Объединенными Арабскими Эмиратами. В связи с последствиями мирового финансового

кризиса товарооборот в 2009 г. значительно уменьшился по отношению к 2008 году и составил 354,3 млн. долл. США. В 2010 году тенденция падения товарооборота продолжалась – 328,1 млн. долл. (украинский экспорт составлял 144,4 млн. долл.; импорт – 41,3 млн. долл.). По данным Государственного комитета статистики Украины, за первое полугодие 2011 г., товарооборот составил 185,7 млн. долл. (украинский экспорт составил – 59,8 млн. долл.; импорт – 10,3 млн. долл.). Более 90% от общего объема составляют черные металлы и изделия из них. Отмечается улучшение структуры экспорта товаров из Украины в ОАЭ, появление на местном рынке высокотехнологичной продукции украинского производства. Это связано, прежде всего, с поставкой в страны Арабского региона продукции военного назначения. Около 6% украинского экспорта составляет также продукция сельскохозяйственной группы (зерновые, мука, семечка, сухое молоко, жиры и масла). В импорте из ОАЭ подавляющую часть составляют средства наземного транспорта (более 50%), оборудование и механизмы, лекарственные средства, керамика, духи, чай и соки.

Сирия занимает второе место среди стран Ближнего Востока и Персидского залива по объему двустороннего товарооборота с Украиной, а Украина является наибольшим экспортером для Сирии среди стран Центрально-Восточной Европы. Между Украиной и САР подписано свыше 40 межправительственных и межведомственных соглашений, что обеспечивает необходимую договорно-правовую базу для последующего развития торговых отношений. С 2006-го по 2008 г. наблюдался ежегодный рост двустороннего товарооборота между Украиной и Сирией. Однако в последние три года мировой финансово-экономический кризис негативно отразился на динамике торговли между нашими странами. Так, в 2009 г. товарооборот составил 768,9 млн. долл., что на 372,4 млн. долл. меньше, чем в 2008 г. Основными статьями украинского экспорта в Сирию в 2009 г. были: черные металлы – 53,9% (220,7 млн. долл.); зерновые культуры – 28,8% (117,9 млн. долл. США); изделия из черных металлов – 1,8% (7,4 млн. долл.). В 2009 г. Украина импортировала из Сирии фосфаты – 5,0 млн. долл. (32,3%); фрукты и овощи – 2,5 млн. долл. (16,2%); одежду и обувь – 2,3 млн. долл. (15%). В 2010 г. товарооборот снизился до 691,4 млн. долл.

Традиционно Украина активно участвует в реализации энергетических проектов в Сирии, в частности в строительстве ответвлений Трансарабского газопровода на территории САР, поставляя строительные материалы и трубы. Так, днепропетровская корпорация «Интерпайп» успешно сотрудничает с СПС («Сирийская нефтяная компания») с 2006 г. Объем поставленной продукции на март 2009 г. составил 12 700 т. металлоконструкций. Украина могла бы строить для Сирии нефтяные танкеры и суда для перевозки сжиженного природного газа [4].

Подводя итоги, можно сказать, что для стремительно развивающихся арабских стран Украина – это взаимовыгодный партнер, способный предоставить научные разработки в судостроении, ВПК, поставках сельскохозяйственной продукции, металлопроката, изделий машиностроения, аэрокосмической области, а также квалифицированных специалистов в вышеуказанных отраслях.

Страны Ближнего Востока для Украины – это значительные финансовые ресурсы, рынки сбыта для производимой промышленной и сельскохозяйственной продукции, возможность приобретения дешевых энергетических ресурсов (нефть, газ). Это связано с тем, что рынки Западной Европы в основном закрыты для поставок продукции из Украины, а Россия продает Украине энергоресурсы по завышенным ценам. Мы считаем, что Украина заинтересована в эффективном сотрудничестве с ОАЭ, Сирией, Египтом, Саудовской Аравией и другими странами Арабского региона во всех отраслях, но, прежде всего, в топливно-энергетическом и агропромышленном комплексах и транспортной сфере.

Литература: 1. *Статистическая информация / [Электронный ресурс] / Государственный комитет статистики Украины. – Офици. веб-сайт. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 2. Египет занял пятую позицию по объемам потребления украинского экспорта – Посол Украины [Электронный ресурс]: официальный веб-сайт. – режим доступа <http://www.ukrinform.ua/rus/order/?id=1130234> – Название с экрана; 3. Азаров предлагает Саудовской Аравии половину урожая зерна – Информационное агентство УНИАН – режим доступа <http://www.unian.net/rus/news/news-463608.html>; 4. *Еженедельник 2000*, статья «Украине есть что делать в Сирии» – №49 (537) 10–16 декабря 2010 г., Алексей Волович, Юлия Гергель.*

***

УДК 339.9:336.71

Безпала А.О., Гончаренко Н.І.
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ:
ЗАГАЛЬНОСВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Характерною рисою сучасних світових економічних відносин стає інтенсивний розвиток фінансової глобалізації із залученням національних економік до світового ринку капіталу, посилення їх взаємозалежності. Відображенням цих процесів стало виникнення єдиного інформаційного простору, інтернаціоналізація та швидке зростання ринків капіталу.

Необхідно враховувати, що в останні роки у світовій банківській індустрії розвинених країн мали місце досить важливі зміни, що позначилися на ефективності та конкурентоспроможності банківського сектору. Банки акти-

вно застосовують технічні інновації у банківських інформаційних технологіях. Велике значення має той факт, що світова фінансова індустрія була значно дерегульована за останні два десятиріччя, були зняті географічні та економічні обмеження, завдяки чому активізувалися процеси злиття та поглинання, що призвело до підвищення концентрації банківського капіталу. Врахування останніх тенденцій розвитку світової банківської індустрії є важливим для визначення стратегії розвитку вітчизняної банківської системи, оскільки дозволить задіяти всі механізми, що забезпечать динамічне економічне зростання. У цьому зв'язку дослідження питань розвитку банківської системи в умовах інтеграції та глобалізації набуває особливого значення, що зумовлює актуальність обраної теми та доцільність проведення досліджень для розвитку цього питання.

На вирішення цієї проблеми спрямовані дослідження у ряді праць зарубіжних і вітчизняних авторів Аллея М., Балаші Б., Бея О., Білоруса О., Боринця С., Гаврилюка О., Гейця В., Євстигнєєва В., Журавської О., Кирєєва О., Красавіної Л., Кредісова А., Крьомера Г., Михайлова Д., Макогона Ю., Неклесси О., Пахомого Ю., Перру Ф., Поручника А., Рогача О., Румянцева А., Сіденка В., Старостіної А., Філіпенка А., Шишкова Ю., Уайлза П.

Проведені економічні дослідження дозволяють зробити висновок, що випереджаючі темпи розвитку міжнародних фінансових ринків у порівнянні із реальним сектором світової економіки свідчать про випереджаючі темпи розвитку фінансової глобалізації у порівнянні з іншими видами економічної глобалізації. Іншими словами, оскільки глобалізація сприяє розвитку фінансових ринків та удосконаленню функціонування фінансової системи в цілому, фінансова глобалізація супроводжується значною користю для фінансових ринків більшості держав.

Важливою умовою стабільного функціонування і розвитку банківської системи України є забезпечення прибуткової діяльності та підвищення рентабельності активів. Підвищення довіри до банків – це актуальне завдання загальнодержавної ваги [4].

З метою вчасного виявлення та ліквідації передумов фінансової нестабільності, обмеження національного ринку від негативного впливу міжнародних кризових процесів іноземними науковцями пропонується застосування різноманітних заходів державного регулювання. Але для України, на наш погляд, більшість наведених заходів не є прийнятними, адже національний фінансовий ринок не досяг достатнього ступеню розвитку, а характерною рисою вітчизняної економіки є потреба у значному обсязі вільних грошових коштів, які можуть бути використані для оновлення основних фондів, поповнення обігових коштів, використання в якості кредитних ресурсів. Тобто, створення кредитором «останньої інстанції» в будь-якій формі, збільшення валютних резервів, створення інших резервних фондів та інші подібні захо-

ди не можуть вважатись достатніми для запобігання фінансовій нестабільності в країнах, що розвиваються, до яких можна віднести і Україну [3].

Головним елементом глобальної економіки є міжнародна валютно-фінансова система. Сьогодні доволі важко говорити про валютно-фінансову систему будь-якої країни відособлено від інших, не враховуючи світових тенденцій. Найчіткіше міжнародні зв'язки простежується саме в банківській сфері. Якщо говорити про валютно-фінансову систему України, то більшість розвинених українських банків контролюються іноземними фінансовими конгломератами, що підтверджують дані таблиці 1.

Таблиця 1

Основні вітчизняні банки, що контролюються фінансовими конгломератами

Банк	Власник (фінансовий конгломерат)	Країна походження власника	Частка власника у статутному капіталі, %
Райффайзен банк «Аваль»	РЗБ-УНІКА (RZB-UNICA)	Австрія	95,93
Укрсиббанк	Бі Ен Пі Паріба (BNP Paribas S.A.)	Франція	81,42
Інг Банк Україна	Ай Ен Джи (ING)	Нідерланди	100
Правекс банк	Іntenза Сенпаоло (Intesa Sanpaolo) S.P.A.	Італія	100
Каліон банк Україна	Кредіт Еґрікол (Credit Agricole)	Франція	100
Сітібанк Україна	Сітігруп (Citigroup)	США	100
Індустріально експортний банк	Кредіт Еґрікол (Credit Agricole)	Франція	99,99
СЕБ банк	СЕБ (SEB)	Швеція	99,79
Профінбанк	Сосьєте Женераль	Франція	94,79
Хоум кредит банк	ППФ Груп Петр Кельнер (PPF Group)	Нідерланди	100
Приват Інвест	ППФ Груп Петр Кельнер (PPF Group) (Petr Kellner)	Нідерланди	99,84

Складено автором за даними [6]

Ключовим елементом зовнішньоекономічного механізму є конкуренція між банками та небанківськими фінансово-кредитними установами, яка сприяє подальшій універсализації банківської справи, розвитку та розширенню кола операцій та послуг, що їх може виконувати сучасний універсальний банк [1]. З цією метою необхідно розробити фінансову стратегію банку, яка представляє собою концепцію того, як будуть використовуватися залучені банком фінансові ресурси для досягнення стійкого високого рівня прибутків чи поступового зростання рейтингу банку на світових ринках; як і на яких умовах будуть залучатися необхідні фінансові ресурси; як буде здійснюватися розрахунок за залученими коштами; на яких умовах буде

формуватися в цілому фінансова політика. Стратегія також повинна включати в себе обов'язків аналіз можливої зміни державної політики в галузі фінансів і оцінку релевантності стратегії і цілей банку [5].

На діяльність банків як на національному рівні, так і на інтернаціональному рівні безпосередній вплив мають економічні важелі валютної та фінансово – кредитної політики. Держава має створити сприятливі умови для повномасштабної інтеграції всіх сегментів вітчизняної економіки до світового економічного простору, в першу чергу, шляхом розвитку вітчизняного законодавства та розбудови відповідної сучасним умовам ринкової інфраструктури. Це дозволить Україні отримати всі переваги, притаманні глобалізаційним процесам [2].

Щодо галузевого рівня зовнішньоекономічної співпраці, то потрібно врятувати співвідношення між найновішими банківськими продуктами та послугами і тими, які є застарілими на даний момент. З метою уникнення подальшої деформації банківської структури при включенні в систему світогосподарських зв'язків, значну увагу слід приділяти реалізації пріоритету державного підходу над галузевим. При цьому, в угодах, що укладатимуться, доцільно відобразити питання: підготовчої роботи по налагодженню прямих зв'язків з окремими фінансовими структурами; спільного фінансування впровадження нових банківських продуктів та послуг; спільного пошуку шляхів перетворення ринкової інфраструктури тощо.

Таким чином, роблячи підсумок, слід сказати, що однією з головних проблем залишається оптимізація процесів виходу вітчизняних банків на світовий фінансовий ринок та створення найбільш ефективної фінансової стратегії. Для того, щоб цей процес дійсно приніс очікувані результати, необхідно усвідомити і реалізувати декілька вихідних позицій. Вони повинні ґрунтуватися на знанні і прогнозуванні тенденцій у змінах зовнішньоекономічного середовища, в якому повинні функціонувати комерційні банки України. При цьому, слід чітко усвідомлювати необхідні – збалансовані із національними інтересами трансформації національного господарства, які б змогли забезпечити ефективну взаємодію зі світовим господарством на основі високого рівня конкурентноздатності економіки.

Література: 1. Бутенко. О. *Іноземні банки на фінансових ринках країн // Банківська справа. – 2009 – №3. – С. 62-69*; 2. Дзюблюк, О. *Грошово-кредитна система України у контексті глобалізаційних процесів / О. Дзюблюк // Вісник Тернопільського державного економічного університету. – Тернопіль. – 2009. №2 – С. 8*; 3. Соколенко С.И. *Глобальные рынки XXI столетия: Перспективы Украины / С.И. Соколенко // К.: Логос.- 2010 – С. 568*; 4. Omae ED. K. *The end of the native state: the rise of regional economies / ED. K. Omae // NY: Free Press. – 2010 – P. 544*; 5. Robertson R. T. *The Three Waves of Globalization / R.T. Robertson // TY:ZED Books.- 2009 – P. 422*; 6. *Національний банк України [Електронний ресурс]: Статистика – Режим доступа: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65162&cat_id=36674.*

Билина С.А.

ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ МЕЖДУНАРОДНОГО КООПЕРАТИВНОГО ДВИЖЕНИЯ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

*Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Гончаренко В.В.*

Развитие международного кооперативного движения на современном этапе происходит на фоне, глобализации международного сотрудничества, образования на экономической карте мира государств с переходной от социализма к капитализму экономикой, формирования динамично развивающихся стран Азиатско-Тихоокеанского региона, регулярно возникающих финансовых кризисов. Опыт показывает, что любое изменение экономической обстановки несет в себе как позитивные так и негативные последствия для развития международного кооперативного движения.

Так глобализация и увеличение числа стран с рыночной экономикой открывают новые возможности для международного кооперативного движения. В тоже время усиливается экономическое неравенство населения, как внутри одной страны, так и между отдельными странами. К примеру, в бывших республиках СССР произошло обвальное разрушение кооперативного сектора, который являлся филиалом государственной административно-распределительной системы. Приватизация, а по сути, присвоение отдельной группой лиц народного богатства, привела к обнищанию как сельского, так и городского населения. В этих условиях кооперативные принципы могут стать спасательным кругом для значительной части населения этих стран. Залогом успешного развития кооперативного движения является сотрудничество кооперативов на местном, национальном и международном уровнях [3].

Значительный вклад в исследование проблем развития международного кооперативного движения в условиях открытой экономики осуществили такие отечественные экономисты, как Гончаренко В.В., Алиман М.В., Гелей С.Д., Пантелеймоненко А.О., Андрейчук В.Г., Бабенко С.Г., Геец В.М., Нижний М.И., Зиновчук В. В., Мокий А.И., Саблук П.Т., Юрий И.В [1, 2, 3, 4, 5]. Однако еще в недостаточной степени отражены институциональные основы активизации международного кооперативного движения, экономические механизмы и опыт налаживания международного кооперативного сотрудничества в странах с разным уровнем экономического развития.

Указанное объясняет интерес и актуальность научных исследований направленных на анализ особенностей развития международного кооперативного движения на современном этапе. Одна из самых значимых особенностей – неравномерный уровень развития рыночных отношений в нацио-

нальных хозяйствах и, как следствие, различие в способности граждан этих стран к самостоятельной хозяйственной деятельности в условиях быстро меняющейся экономической обстановки.

Целью работы является исследование возможностей кооперации в странах с низким уровнем развития рыночных отношений. Задача исследования – обозначить особенности развития кооперативного движения в странах с низким уровнем развития рыночных отношений в условиях глобализации.

В странах с развитой рыночной экономикой кооперация обычно поддерживается государством, политическими партиями и неправительственными организациями. В этих странах высокий процент кооперирования экономически образованного самодеятельного населения. В таких условиях кооперация легче справляется с негативными последствиями экономических потрясений и преобразований [1].

В странах с низким уровнем развития рыночной экономики отсутствуют нормы правовой и экономической защиты кооперации. Последняя нередко подвергается дискредитации со стороны властных структур по заказу представителей государственного и частного сектора экономики. Чтобы успешно противостоять дискредитации необходимо выполнение определенных требований.

В первую очередь – строгое соблюдение закрепленных на международном уровне кооперативных принципов:

1. Добровольное и открытое членство для всех людей, способных оказать свои услуги и взять на себя ответственность без дискриминации в области пола, социальной, расовой, политической и религиозной принадлежности.

2. Демократический контроль со стороны членов кооператива. Высокоэффективной и конкурентоспособной кооперативной организацией может быть только та, где демократический членский контроль правильно сочетается с жестким управлением – хозяйственно-коммерческой деятельностью.

3. Участие членов кооператива в экономической деятельности. Кооператив должен финансироваться его членами в виде вступительных паевых взносов. Их величина устанавливается самими пайщиками, но она должна быть доступной для малоимущих и равной для всех. Кооперативы могут прибегать и к помощи инвесторов, но их вклады не должны иметь или давать никаких преимуществ.

4. Автономия и независимость. Все отношения кооперативов с правительством, частными компаниями и друг с другом должны строиться только на договорных началах.

5. Образование, повышение квалификации и информация. Международное кооперативное движение всегда ориентировало национальные организации и первичные кооперативы на осуществление широкой образовательной программы.

6. Сотрудничество между кооперативами. Этот принцип как бы уравнивает и поясняет четвертый принцип, провозглашающий автономию и независимость. Они необходимы, но сила кооперации в единстве, в сотрудничестве на всех уровнях.

7. Забота об обществе. Сама кооперация должна быть залогом и двигателем развития общества в целом [4].

Необходимо учитывать, что не каждый индивидум может быть членом кооператива. Кооперация объединяет людей, добровольно исповедующих равенство и справедливость. Образно говоря, кооператор психологически не может быть «ни рабом, ни рабовладельцем».

Объединение усилий такого типа людей позволяет эффективно отстаивать принципы социальной справедливости, реализация которых способствует стабилизации общества. Последнее является определяющим фактором успешного развития любого государства в условиях глобализации экономических процессов.

Способность кооперативного сектора экономики эффективно противостоять экономическим потрясениям получила признание со стороны мирового сообщества. Генеральный секретарь ООН Пан Ги Мун 4 июля 2009 г. в своем докладе ко дню Международного дня кооперативов призвал национальные правительства и гражданские организации к сотрудничеству с кооперативным движением в интересах развития глобальной экономики. В соответствии с резолюцией A/RES/64/136 от 18 декабря 2009 года Организации Объединенных Наций 2012 год объявлен Международным годом кооперативов [6].

Международный год кооперативов под лозунгом «Кооперативные предприятия строят лучший мир» имеет три основные цели:

1. Повышение осведомленности общественности о кооперативах и их вкладе в социально-экономическое развитие;
2. Содействие формированию и росту кооперативов для решения общих экономических потребностей;
3. Поощрение правительств и регулирующих органов на разработку политики, законов и положений, способствующих формированию и росту кооперативов [6].

Поэтому в условиях коренных экономических преобразований, приватизации государственных сельскохозяйственных и производственных предприятий естественным представляется вопрос о формировании кредитного кооперативного фонда за счет части средств полученных от приватизации.

В период сложных экономических преобразований защиту интересов кооперации должны осуществлять национальные кооперативные объединения. Последние всегда могут рассчитывать на правовое и экономическое взаимодействие с Международными кооперативными организациями.

Самым влиятельным международным кооперативным объединением в мире является Международный кооперативный альянс (МКА), который был основан в 1895. МКА объединяет 248 организаций-членов из 92 стран мира [7]. Общее количество участников кооперативов, входящих в МКА, составляет более 800 млн. человек. Кооперативные организации обеспечивают сегодня рабочими местами более 100 млн. человек. Плодами деятельности кооперативов пользуются около 3 млрд. человек.

Таким образом, можно утверждать, что кооперативные принципы по реализации кооперативных ценностей, становятся основой экономического обновления в условиях глобализированной экономики.

Литература: 1. Аліман М.В. Кооперація і кооператори: визначення, афоризми, повчання / Аліман М.В.; [за заг. ред. О.О. Нестулі]. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – 175 с.; 2. Бабенко С.Г. Трансформація кооперативних систем у перехідній економіці: монографія / С.Г. Бабенко. – К.: Наукова думка, 2003. – 332 с.; 3. Гелей С.Д. Теорія та історія кооперації: підруч. / С.Д. Гелей, Р.Я. Пастушенко. – К.: Знання, 2006. – 513 с.; 4. Міжнародні кооперативні принципи і розвиток псевдокредитних спілок в Україні: стаття / [Гончаренко В.В.] / Полтавський університет економіки і торгівлі; [за заг. ред. С.Г. Бабенко]. – Полтава, 2011; 5. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004–2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції»: офіц. вид. / [А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, С.Г. Бабенко та ін.]. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.; 6. 2012-International Year of Cooperatives [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/events/coopsyear/index.shtml>; 7. ICA welcomes new members // ICA Digest. – 2011. – № 71. – P. 15.

***

УДК 339.9(477):327.82

Бондаренко Ю.В.

ЩОДО ПИТАННЯ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОГО ВЕКТОРУ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доцент Ханова О.В.*

Відомо, що внутрішній стан країни – це головна формуюча основа її зовнішніх взаємодій, в тому числі, і зовнішньоекономічних векторів.

З часу отримання Україною незалежності постійно йдеться про її вигідне геоекономічне розташування як один із вагомих чинників інтеграції України у світовий ринок товарів та послуг. Це справді так, однак щодо зовнішньоекономічного співробітництва таке положення України має як позитивну, так і негативну сторону.

Очевидно, що для формування векторів економічного розвитку України визначальне значення мають зовнішньоекономічні відносини з ЄС та Росією. Торгівля з країнами ЄС останніми роками стабільно формує третину українського імпорту та експорту [1]. Співставним за своєю значущістю є

російський напрям, на який припадає чверть українського експорту та 30% імпорту [1].

Проте досі Україною чітко не визначена зовнішньополітична стратегія. Вступ України до ЄС рішучим чином залежить від несприятливих тенденцій, що спостерігаються усередині ЄС та подолання Україною внутрішньо-економічних перешкод, а саме [1]:

- Україні необхідно позбутись спрощеного підходу до можливостей вступу в Євросоюз, який, насамперед, створювався для підвищення конкурентоспроможності країн-членів відносно основних конкурентів – США та Японії;

- входження України до ЄС ускладнюється проблемами самого угруповання;

- економічний устрій Євросоюзу – це складно сконструйований інституціональний організм з надтонкими уніфікованими макрорегуляторами. Тому входження до такого простору інституційно необлаштованої України має для ЄС серйозні руйнівні системні наслідки.

У такій ситуації важливо спочатку усвідомити, що шлях до Європи відкривається для України не в результаті доброї волі ЄС, а внаслідок підтягнення країни до рівня розвитку й цінностей країн Євросоюзу, причому не формального, як це відбувалося дотепер, а реального, тобто за рахунок глибоких економічних і структурних змін.

Росія має потребу в Україні як у країні, симбіоз із якою не тільки забезпечив би ефект масштабу ринкового простору, але й дав би імпульс реалізації нових масштабних проєктів. Це науково-технологічні проєкти, спільні зовнішньоекономічні проєкти, що забезпечують конкурентоспроможні інновації й розширення ринку за межі обох країн.

Росія швидше, ніж Україна йде вперед у інституційній модерній облаштованості ринку, й, особливо, у науково-технологічному відношенні. Також, Росія приваблива для України як самий великий у світі експортер озброєнь і військової техніки. Адже щодо цього Росія перевершує навіть США, не говорячи вже про інших експортерів.

Але парадокс нинішніх взаємин України з Росією полягає в тому, що все рутинне, а то й просто примітивне зміцнюється й розширюється, а саме коштовне і унікальне (за світовим критеріями) безупинно звужується.

Україні важливо усвідомити, що Росія у інноваційній сфері вже йде у відрив. Росія зараз не та, яка була 5 років тому. Ця країна, яка донедавна за своїм потенціалом входила до другої сотні країн світу, нині, за останніми даними Всесвітнього банку, зайняла (за обсягом ВВП по ППС) 10-е місце у світовій економіці. Згідно прогнозам у 2020 р. вона за обсягами ВВП увійде в п'ятірку найбільших економік світу [1].

Повноцінна зовнішньоекономічна взаємодія України з Росією у науково-технологічній сфері відкриває шлях і до істотного розширення партнерсь-

ких відносин з іншими країнами. Мова йде не стільки про ЄС і США, скільки про азійський Схід.

На закінчення важливо відзначити, що з ряду фундаментальних причин (зростання значимості ефекту масштабу, переважний інтерес корпорацій до гігантських ринків і т.п.) залишатися Україні країною самотньою, що перебуває поза потужними інтеграційними угрупованнями, небезпечно.

***Література:** 1. Вибір зовнішньоекономічних векторів України: між ЄС та Росією [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dc-summit.info/temy/jekonomika/40-40.html>*

***

УДК 339.727.22

Бурлакова З.М.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ ІНВЕСТУВАННЯ В УКРАЇНУ

*Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Науковий керівник: к.е.н., доцент Лантух І.В.*

Розвиток економіки будь-якої країни на сучасному етапі не може відбуватися без залучення іноземних інвестицій. Проблема інвестування зараз дуже гостро стоїть у більшості країн світу і для України вона так само є надзвичайно актуальною. І це не тому, що в неї недостатній промисловий потенціал або ж нема кваліфікованих кадрів. Тож у чому річ? Спробуємо розібратися в інвестиційній ситуації в Україні.

Інвестиційний процес в Україні гальмується через суб'єктивні й об'єктивні причини, серед яких виділяють: політичну та економічну нестабільність; часті зміни законодавства (в Україні так часто переглядалися закони, що стабільною можна вважати тільки постійну їх зміну); відсутність налагодженого надійного митного контролю та недоліки у Митному кодексі України; корумпованість влади в Україні; повільні темпи приватизації; проблема з вирішення питань земельної власності. Тому, відповідно до оцінок міжнародних експертів, за створенням надійного інвестиційного клімату Україна посідає 140 місце.

Держава має різні важелі для того, щоб сприяти залученню іноземного капіталу. Найважливіші з них: створення привабливого інвестиційного клімату; надання податкових пільг; створення спеціальних економічних зон; використання фінансового механізму; надання митних пільг; створення системи гарантій (неможливість націоналізації та примусового вилучення інвестицій); інформаційне забезпечення; упровадження системи страхування; створення центрів допомоги іноземним інвесторам.

Окреслюються два напрями впливу органів влади та органів місцевого самоврядування на інвестиційну привабливість окремої території: через

законодавчі акти і через громадський сектор. Зміни у нормативно-правовій базі мають передбачати:

- розроблення й ухвалення декількох рамкових нормативних актів, зокрема, про роль центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування у підвищенні інвестиційної привабливості територій, про оцінку діяльності органів влади та місцевого самоврядування через зміну показників інвестиційної діяльності;

- розроблення та ухвалення законодавчих актів, що регулюють проведення реального регулювання підприємницької діяльності, розвиток пенсійної системи у напрямку збільшення інвестиційних ресурсів на фінансовому ринку України, розвиток іпотечного кредитування, а також удосконалюють механізми амортизаційної політики;

- сприяння підприємствам у розробці інвестиційних проектів;

- створення рад із питань залучення іноземних інвестицій, які мають розробляти паспорти територій із зазначенням виробничих ланцюжків;

- проведення опитування керівників компаній з метою виявлення їх інвестиційних уподобань;

- створення Агентств регіонального розвитку, що надаватимуть іноземним інвесторам інформаційні, консультаційні послуги, допомагатимуть в отриманні дозволів для реалізації проектів, акумулюватимуть інвестиційні пропозиції та інші.

Можна зробити висновок, що для інвестора сьогодні найбільш привабливими виглядають великі міста, переважно обласні центри, з відносно розвиненою інфраструктурою. Для активізації інвестиційної діяльності потрібна інвестиційна політика з чіткими механізмами реалізації на державному та регіональному рівнях. Необхідна загальна стратегія інвестиційного розвитку регіонів, яка б визначала пріоритети інвестування на основі врахування їх економічного ефекту, але не сьогоденного й одноразового, а перспективного і стабільного.

***

УДК 339.727.22

Великих А.О.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО СНД

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Олійник Л.В.*

Визначальними передумовами розвитку інтеграційних процесів між країнами окрім наявності загальних географічних границь, господарських зв'язків, транспортних комунікацій, єдиних енергосистем, спільності куль-

турних традицій, релігії та мови, виступають низка важливих економічних передумов, а саме:

- однаковий рівень розвитку продуктивних сил країн, ступінь зрілості ринкових відносин, рівень економічного розвитку;

- спільність економічних та інших проблем, що стоять перед країнами в області розвитку, фінансування, регулювання економіки, політичного співробітництва тощо;

- наявність сприятливих внутрішніх і зовнішніх факторів розвитку економіки;

- частка взаємної торгівлі партнерів у їхній загальній зовнішній торгівлі, що є також критерієм стійкості інтеграційного угруповання тощо.

Світовий досвід розвитку економіки показує, що інтеграція звичайно успішно розвивається між країнами, що входять в одну групу за рівнем доходу на душу населення. Приєднання до інтеграційного угруповання менш розвинених країн викликає необхідність розробляти спеціальні програми по конвергенції економік. В іншому випадку інтеграція може призвести до негативних економічних і соціальних наслідків для учасників інтеграції.

Слід зазначити, що особливістю інтеграційних процесів є те, що міждержавна інтеграція розвивається в основному між промислово розвиненими або між країнами, що розвиваються. Це пояснюється тим, що у цих країн спостерігається інтенсивний обмін товарами та послугами. Крім того, чим більше розвинена країна, тим вище частка внутрішньогалузевої торгівлі. Внутрішньогалузева торгівля витісняє міжгалузеву зменшує роль порівняльних переваг як стимулу міжнародної торгівлі. Також економіки розвинених країн характеризуються кооперацією, особливо у високотехнологічних галузях.

Особливість України полягає в тому, що їй доводиться водночас вирішувати кілька досить складних проблем:

- утвердження своїх позицій у світовій співдружності як суверенної незалежної новоутвореної держави через подолання суттєвих як внутрішніх, так і зовнішніх перешкод на цьому шляху;

- утвердження своїх позицій як суб'єкта міжнародних економічних відносин в інституційно збалансованому світовому господарстві, причому суб'єкта нового, мало знаного у світі, з обмеженим досвідом і відсутніми традиціями;

- упорядкування взаємозв'язків з країнами Співдружності Незалежних Держав – СНД, особливо з Російською Федерацією.

Щоб визначити ефективність участі України в інтеграційних об'єднаннях з країнами СНД, необхідно визначити розвиток торговельно-економічних взаємовідносин. Серед важливих передумов розвитку торговельно-економічних відносин є відкритість економіки. В Україні експортна

квота впродовж 2005-2009 років коливається в межах 47-60% річного ВВП, і імпортна – в межах 46-55% ВВП. Найбільш активну торгову політику Україна проводить з країнами СНД (впродовж 2005-2009 рр. намітилася тенденція до збільшення відносин з країнами СНД +28%), зокрема з Російською Федерацією (об'єми експорту товарів і послуг в порівнянні з 2008 р. виросли на 21,87%, а об'єми імпорту товарів і послуг – на 15,82%) та Білоруссю, що у більшості зумовлено географічною близькістю [1]. Взаємна торгівля Білорусі та України демонструє високу динаміку. Причому це збалансована торгівля: і експорт, і імпорт Білорусі та України йдуть практично урівень. Що стосується інвестиційної діяльності України, то країни СНД не є основними країнами-інвесторами. Росія займає лише 5 місце, після Кіпру, Німеччини, Австрії та Нідерландів. Не зважаючи на те, що зовнішньоторговельні зв'язки України найкраще розвинені з СНД, основні інвестиції йдуть з Європи [2].

Інтенсивність торгівлі між країнами дозволяє виявити торговельні зв'язки, у яких країни володіють високим ступенем тяжіння один до одного. Для цього використовують декілька коефіцієнтів, зокрема коефіцієнт – інтенсивності торгівлі. Для СНД індекс інтенсивності торгівлі у 2010 р. склав 1,35 та його динаміка впродовж 2006-2009 рр. свідчить про стійку тенденцію до зростання [2].

Дослідження процесів інтеграції країн СНД дозволяє обґрунтувати низку негативних тенденцій, які слугують стримуючими факторами для інтеграції України, а також її паралельної інтеграції до СНД:

- по-перше, для України ринок СНД є спеціалізованим та є джерелом критичного імпорту (в основному – Росія);

- по-друге, позитивний аспект в останні роки проявлявся у формі високих темпів зростання, але в нинішній ситуації кризи спостерігається глибокий спад, що свідчить про низьку можливість нарощування експорту до країн СНД;

- по-третє, країни СНД відрізняються асиметричністю потенціалів із домінуванням Росії та переважанням політичних інтересів над економічними в процесі інтеграції.

Одним з головних завдань України в розвитку регіонального співробітництва є розширення експортної бази, орієнтованої на ринки сусідніх країн, налагодження з ними виробничо-коопераційних зв'язків і науково-технічного співробітництва. Проведення дослідження щодо стану та інтеграційних перспектив України та країн СНД дозволяє говорити про майбутнє розширення торговельно-економічних відносин між країнами, укріплення взаємних інтересів, створення додаткової інфраструктурної та інституційної бази співробітництва в межах програм, передбачених Європейською інтеграцією обох країн та нового проекту «Східного партнерства».

Слід зазначити, що з приходом до влади В. Януковича, партнерство України в рамках СНД набуває більш чіткого характеру. Україна активно бере участь в засіданнях органів СНД, галузевих Радах, в роботі експертних груп по підготовці важливих документів. Більш того, українська сторона передивляється свою участь в ряді узгоджень в рамках СНД, які раніше підписувались з обмовками, або не підписувались взагалі. Економісти вважають, що розширення та укріплення різносторонніх зв'язків з країнами СНД відповідають інтересам як самій Україні, так і Співдружності в цілому.

Що стосується проблем інтеграції України до СНД, то можна виділити ті, що стосуються реалізації прийнятих за минулі роки багатосторонніх угод, які мали б працювати в ім'я як національних інтересів кожної країни-учасниці, так і в ім'я спільних інтересів. До цього часу залишаються не розв'язаними питання:

- про Концепцію економічного інтеграційного розвитку СНД;
- про Основи заходів поетапного (щорічного) інтеграційного розвитку співдружності;
- про Положення щодо порядку застосування ПДВ і акцизів на поставки товарів, та послуг у виробничій кооперації при розрахунках між господарюючими суб'єктами держав-учасниць СНД;
- про Конвенцію щодо захисту прав інвесторів тощо.

Україна бере участь в обговоренні переважно тих питань, що відповідають законодавству нашої країни.

Також, однією з проблем СНД є той факт, що все ще залишаються дещо напруженими стосунки між Україною та Російською Федерацією. Москва фактично не сприймає Україну як рівноправного партнера.

Обсяги і темпи зростання інвестицій недостатні для забезпечення стійкого зростання економіки в довгостроковій перспективі. Низькі витрати на інновації, внаслідок чого випущені неконкурентоспроможні товари на світовому ринку. Зберігається необхідність проведення ряду взаємоузгоджених інституційних і структурних реформ з метою вдосконалення ринкових інфраструктури та механізмів [3].

Роль і місце держав – учасниць СНД у світовій економіці диктують необхідність спільного вирішення проблеми економічного зростання та досягнення заявлених при утворенні Співдружності Незалежних Держав стратегічних цілей. Промисловий потенціал держав – учасниць СНД, в першу чергу високотехнологічних галузей, не може стійко розвиватися без опори на взаємні коопераційні поставки і ринки збуту.

Поступальний динамічний розвиток виробничого і торгового співробітництва дозволить державам – учасницям СНД отримати основні стратегічні ефекти: економічний, соціальний, екологічний, інноваційно-технологічний.

Сучасний стан СНД свідчить про доцільність її збереження як організації взаємних консультацій щодо спільних регіональних проблем, з'ясування і походження позицій у більш широких геополітичних питаннях, збереження та розвитку взаємовигідних напрямків економічного співробітництва.

Література: 1. Державний комітет статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 2. Межгосударственный статистический комитет Содружества Независимых Государств. – Режим доступу: <http://www.cisstat.com/>; 3. Філатов О.Г., к.е.н. Камінський П.Д. СНД: – Подальші перспективи розвитку. – Режим доступу: <http://intkonf.org/filatov-og-ken-kaminskiy-pd-snd-podalshi-perspektivi-rozvitku/>

* * *

УДК 351.824

Вишневська О.М.
ДИНАМІКА ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВИХОДУ З ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: проф., д.е.н. Пузанов І.І.

У загальному вигляді міжнародна торгівля є засобом, за допомогою якого країни можуть розвивати спеціалізацію, підвищувати продуктивність своїх ресурсів і в такий спосіб збільшувати загальний обсяг виробництва.

Особливо зростає роль держави як регулятора зовнішньої торгівлі в перехідних економіках. Як відомо, лібералізація зовнішньої торгівлі України в перехідний період не стала фактором структурної перебудови і економічного зростання. Конкретні результати лібералізації залежать від послідовності та строків проведення реформ, від застосовуваних інструментів зовнішньоторговельної політики, від цілей, визначених державою, пріоритетними в даний момент. Оптимальна зовнішньоторговельна політика держави повинна поєднувати відкритість економіки і протекціонізм. Ці особливості означають використання протекціонізму не як системної політики, а як виняток, тимчасове стримування зовнішньої лібералізації насамперед відносно галузей і виробництв, які є структурними пріоритетами країни [1, с. 20].

Важливим напрямом розвитку України є її ефективна інтеграція до світового економічного простору. Від успіху зовнішньоекономічної діяльності України залежить її дальший економічний і соціальний розвиток як підсистеми світової економіки, що і визначає актуальність даної теми.

Мета статті – проаналізувати зовнішньоторговельну політику України в умовах виходу з глобальної фінансової кризи.

Вагомий внесок в дослідження принципів засад формування та здійснення зовнішньоторгової політики України і її місце в інтеграційних процесах зробили такі вітчизняні вчені-економісти як В. Андрейчук, В. Будкін,

Л. Безчасний, І. Бураковський, А. Гальчинський, В. Геєць, О. Гребельник, Г. Климко, Д. Лук'яненко, Ю. Похомов, О. Плотников, О. Рогач, А. Румянцев, І. Пузанов, В. Сіденко, А. Філіпенко, О. Шнирков та ін. економісти-міжнародники І. Авдеев, Ш. Гаджієв, Р. Євстигнєєв, В. Мотильов, С. Іларіонов, О. Киреев, І. Фамінський, В. Філатов, Ю. Ширяєв та ін., а також здійснили глибокі напрацювання принципів формування та механізмів здійснення зовнішньоторгової політики в перехідний період. Серед авторів далекого зарубіжжя, літературні доробки яких враховувались при написанні статті, слід зазначити твори В. Баласса, Л. Бальцеровича, Д. Кауфмана, Я. Корнаї, П. Кругмана, М. Портера, Дж. Сакса та ін.

Набуття Україною членства у СОТ стало переламним етапом в розвитку її зовнішньоторговельних відносин. Позитивним наслідком цього став початок переговорів з ЄС щодо створення розширеної зони вільної торгівлі між Україною та ЄС [2].

Відновлення світової економіки на початку 2010 року, підвищення цін на продукцію чорної металургії та сировинні ресурси сприяли збільшенню обсягів товарного експорту України. Позитивна динаміка експортно-імпортних операцій з товарами поступово відновлюється після різкого падіння внаслідок світової фінансової кризи 2008 року, і особливо відчутним цей процес став у 2010-2011 рр. Так, у 2010 році товарний експорт України збільшився на 29,2% порівняно з попереднім роком і склав 52,2 млрд. дол. США. У розрізі ключових товарних груп найбільший внесок у зростання експорту забезпечено продукцією чорної металургії, обсяги закордонного постачання якої зросли на 42,7% переважно за рахунок зростання рівня цін. Варто також відзначити зростання обсягів експорту продукції машинобудування на 33,3%. Насамперед це пов'язано з відновленням зовнішнього попиту: за оцінками експертів МВФ, обсяги світової торгівлі в 2010 році зросли на 12,0%.

Після світової фінансової кризи 2008-2009 років відбулась зміна тенденцій у географічній та товарній структурах зовнішньоторговельної діяльності України. Характерними рисами сучасного етапу є випереджаюче зростання вектору торговельної співпраці з країнами СНД за одночасного зниження ролі європейського вектору у географічній структурі як експорту, так і імпорту товарів і послуг. Серед країн СНД найбільшим торговельним партнером України традиційно залишається Російська Федерація, частка якої у товарному експорті зросла до 26,1%, а в імпорті – до 36,5%. Тенденції торгівлі товарами з країнами ЄС, у цілому, відображають високий рівень залежності внутрішнього ринку України від домінуючих у імпорті з цього регіону товарів з високим рівнем доданої вартості. У 2010 році, з появою перших ознак відновлення ділової активності, від'ємне значення торгового сальдо торгівлі товарами з більшістю країн ЄС почало зростати [3].

Криза спричинила поглиблення рівня залежності відкритої економіки України від зовнішніх чинників, про що свідчить зростання питомої ваги позитивного сальдо товарної торгівлі за традиційними та переважно сировинними статтями експорту (недорогоцінні метали та вироби з них, продукти рослинного походження, жири та олії тваринного або рослинного походження, деревина і вироби з деревини) та збільшення питомої ваги від'ємного сальдо за позиціями мінеральних продуктів, хімічної продукції, полімерних матеріалів, виробів з текстилю. Значне скорочення протягом 2008-2010 рр. питомої ваги у вартісному обсязі експорту найбільш енергетично містких товарів, – продукції чорної металургії (на 7,5 в.п.) та хімічної галузі (на 0,8 в.п.), – а в імпорті, – транспортних засобів (8,1 в.п.) (переважно за рахунок автомобілів), – супроводжувалося значним збільшенням питомої ваги енергетичних ресурсів у структурі вартості товарного імпорту.

Аналіз розвитку зовнішньоторговельної діяльності України у кризовий та посткризовий періоди у порівнянні з її провідними торговельними партнерами, які у сукупності забезпечували понад 75% її сукупного обігу зовнішньої торгівлі товарами у 2010 році, дозволяє зробити однозначний висновок про те, що позиції вітчизняних експортерів найбільше постраждали від кризових явищ у світовій економіці [2].

Україна є малою відкритою економікою, що дуже зацікавлена в сприятливому середовищі, яке б давало легкий доступ до зовнішніх ринків і забезпечувало стабільні торговельні потоки. Членство у Світовій організації торгівлі (СОТ) зробило значний внесок у досягнення цієї мети, забезпечивши певний рівень стабільності та прозорості торговельної політики в Україні та в країнах-партнерах. Тим не менш, поглиблення регіональної інтеграції створює додаткові можливості для лібералізації торгівлі і, отже, економічного розвитку. Зовнішньоторговельна політика України має бути спрямована на збільшення обміну товарами та послугами з іншими країнами.

Останнім часом активно обговорюється роль регіональних торговельних угод. Таке обговорення необхідно, оскільки теоретичні роботи, а також міжнародний досвід показують, що регіональні торговельні угоди можуть призвести до збільшення, але й до зменшення зовнішньої торгівлі.

У випадку України останнім часом обговорюються два основні варіанти регіональної інтеграції. Одним з них є створення глибокої та всеосяжної зони вільної торгівлі з Європейським Союзом, тоді як іншим є приєднання Митного союзу Росії, Білорусі та Казахстану (РБК МС), який був створений в рамках ЄврАзЕС.

Україна офіційно проголосила європейську інтеграцію як стратегічну мету своєї зовнішньої політики. У 2007 році були розпочаті переговори щодо укладання Угоди про асоціацію з ЄС, а переговори про створення глибокої та всеосяжної ЗВТ почались в 2008 році. У жовтні 2011 року було оголошено

про технічне завершення переговорів щодо глибокої та всеосяжної ЗВТ, хоча парафування і ратифікація угоди знаходяться під питанням, зважаючи на виклики, з якими стикнулись партнери у сфері політичного діалогу.

Співробітництво з країнами СНД також розглядається як стратегічний пріоритет України. Допоки високопосадові особи підкреслюють зону вільної торгівлі як бажаний рівень економічної інтеграції з пострадянськими країнами. Підписання Угоди про ЗВТ між країнами СНД є важливою складовою цієї стратегії. Водночас, Росія активізувала зусилля, намагаючись переконати Україну приєднатися до РБК МС.

Створення глибокої і всеосяжної ЗВТ з ЄС, безумовно, буде в економічних інтересах країни. Експортери Україна отримають ширший доступ до великого і стабільного ринку, тоді як українські компанії зможуть імпортувати передові інвестиційні товари за нижчими цінами, тим самим підвищуючи свою конкурентоспроможність.

Література: 1. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник для студ. екон. ВНЗ/ А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – 350 с.; 2. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.niss.gov.ua/articles/622/; 3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. – Назва з екрану.

***

УДК 336.275.3

Гаджiev М.М.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ КРИЗИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Савченко І.І.*

В останні роки все помітнішою стає необхідність створення умов, які сприятимуть стабілізації фінансової системи держави, досягненню прийнятних темпів економічного зростання, проведенню заходів щодо інтеграції національної економіки у світогосподарську систему, подолання інфляційних процесів і залежності держави та національних економічних суб'єктів від зовнішніх джерел фінансування. Напряму чи опосередковано ці процеси можуть бути пов'язані з ефективною політикою по управлінню державним боргом України.

Особливо актуальною ця проблема стає у зв'язку із збільшенням обсягів зовнішніх зобов'язань держави, банківських установ, суб'єктів господарювання. Більше того, досвід багатьох країн свідчить про те, що неефектив-

ність структури боргу в плані строків погашення, валют та процентних ставок і значних, не забезпечених резервами, зобов'язань були важливими факторами зародження і розповсюдження економічних криз.

Мета статті. В рамках цієї статті нами розглядається поточний стан державного боргу України, окреслені причини змін, які спостерігаються на сучасному етапі і подані окремі пропозиції, які спроможні забезпечити ефективне управління державним боргом в сучасних кризових умовах.

Державний борг в цілому є достатньо складним механізмом, функціонування якого залежить від дій багатьох суб'єктів ринкових відносин. Тому управління державним боргом вимагає використання цілої системи методів по його регулюванню. Ці методи є актуальними за умови виявлення проблем, які існують в цій сфері. Тому спочатку необхідно проаналізувати загальний стан державного боргу України і визначити, наскільки ефективною є поточна політика по його управлінню.

Слід відзначити загальну тенденцію, яка притаманна державному боргу України, – це постійне збільшення абсолютних показників по всіх його статтях. За період з 2003 по 2011 р. його загальна сума збільшилась майже у 5 разів, що призвело до ситуації, коли за рахунок золотовалютних резервів державний борг може бути покритий лише на 1/3. Середньорічні темпи зростання боргу становили 135%, що значно вище, ніж зростання ВВП. Це призвело до ситуації, коли державний борг по відношенню до ВВП становив майже 60% (2010 р.). Те ж саме можна стверджувати і про його відношення до експорту товарів та послуг. Якщо протягом 2003-2005 рр. загальні надходження від експорту були спроможні перекрити обсяг державного боргу, то вже з 2006 року борг перевищував експорт [2].

В даному випадку важливо відмітити, за рахунок яких статей відбулось таке зростання. Слід одразу відзначити, що більшість боргів мають довгостроковий характер, що дає певну відстрочку на період, коли в країні спостерігаються кризові явища. Це принаймні забезпечує можливість виконати зобов'язання, сподіваючись на відновлення економічного зростання, а також на підвищення ліквідності світових фінансових ринків, за рахунок яких можна буде провести реструктуризацію боргу.

Як свідчать статистичні дані, зростання державного боргу відбулось за рахунок банківського сектора. Загальні борги банків збільшились у 22,5 разів. При цьому короткострокові збільшились у 8,5 разів, а довгострокові – у 45,7 разів. Значні темпи їх зростання відбувались у геометричній прогресії, майже кожного року збільшуючись більше ніж у 2 рази (окрім 2008 р.). Процеси злиття та поглинання в банківській сфері, які розпочались у 2005-2006 рр., призвели до значного припливу кредитних коштів від материнських фінансових установ, тому в більшості випадків зазначені темпи зростання обумовлені саме цими процесами. В певній мірі це мало позитивні

наслідки для всієї економіки України, адже саме в ці роки почало активно розвиватись споживче кредитування, з'явилась можливість надавати фізичним особам кредити на купівлю житла, автомобілів, товарів довгострокового користування. В свою чергу, це автоматично призвело до збільшення обсягів житлового будівництва, імпорту відповідних товарних груп, забезпечило розвиток пов'язаних галузей [3].

Також слід відзначити, що значними темпами зростання відрізняється стаття «Прямі інвестиції: міжфірмовий борг», яка збільшилась більше ніж в 10 разів. Така ситуація може свідчити про більшу довіру до вітчизняних компаній, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю, з боку іноземних контрагентів.

Темпи зростання інших статей не перевищували середній показник: борги сектора державного управління збільшилися тільки в 1,6 рази, НБУ – в 2,5 рази, інших секторів – у 3,7 рази. Зазначені тенденції призвели до значного перерозподілу в структурі державного боргу.

Стаття «Прямі інвестиції: міжфірмовий борг» хоча і суттєво збільшилась, як зазначалось вище, але поки що не відіграє суттєвої ролі в структурі державного боргу (4% у 2008 р.), а враховуючи кризові події, скоріше за все взагалі втратить своє значення.

Що стосується боргів НБУ, то вони, зменшуючись протягом майже всього періоду, що аналізується (до 2009 р.), стрімко зросли у 2008 році, збільшившись в 10 разів лише за цей рік. Це призвело до того, що їх питома вага з 1% одразу сягнула 5%, хоча у порівнянні з 2003 р. Вони втратили свою вагу, коли їх частка складала 8%.

Слід відзначити, що така ситуація не найкращим чином впливає на економіку країни. В першу чергу, це пов'язано з необхідністю проводити виплати по боргам. Національний банк України в основних засадах грошово-кредитної політики на 2012 рік відзначив, що «продовжуватиметься відтік коштів за рахунком операцій з капіталом та фінансових операцій, хоча й в менших обсягах, ніж у 2009-2010 рр. Обсяг планових платежів за прямим та гарантованим державним боргом в 2012 році становитиме не менше ніж 2,3 млрд. дол. США, а за приватним боргом – більше ніж 18 млрд. дол.» [4].

Зрозуміло, що такі тенденції впливають в першу чергу на валютний курс гривні до долара США (адже більшість запозичень здійснено саме в цій валюті). Починаючи з 2005 року, імпорт перевищував експорт, а отже основне джерело валютних надходжень в країну більше не функціонує. Єдиною можливістю забезпечити такі виплати – витратити кошти, які знаходяться в резерві НБУ. За умови значного зменшення цих коштів очевидним є послаблення гривні, адже попит на іноземну валюту буде перевищувати можливості НБУ по його задоволенню. Ліквідних активів у основного регулятора все рівно не вистачить. Скоріше за все це призведе до скорочен-

ня імпорту через його меншу ефективність при падінні курсу гривні. В цій ситуації можна буде сподіватись на поступове вирівнювання ситуації на користь експорту, що надасть можливості отримання додаткових валютних надходжень. На нашу думку, інші джерела коштів будуть не настільки актуальними, адже розраховувати на приплив інвестицій з-за кордону в період кризи на світових фінансових ринках дуже важко. Можливості банків по залученню валютних залишків населення на депозити також виглядають сумнівними, хоча відсоткові ставки, які ними пропонуються, є достатньо привабливими. На наш погляд, банкам буде легше виконувати свої зобов'язання, чого не можна сказати про борги інших суб'єктів господарювання, питома вага яких у структурі державного боргу більша, ніж у банківського сектора.

Зазначимо фактори, які можуть мати позитивний вплив на економіку країни внаслідок зростання державного боргу:

- прискорення темпів економічного зростання;
- можливість здійснення масштабних капіталовкладень і реалізації довгострокових програм розвитку;
- кошти залучаються під значно менший відсоток і строки їх залучення носять довгостроковий характер у порівнянні з можливостями вітчизняної системи;
- позики, залучені суб'єктами господарювання, як правило, мають інвестиційне спрямування;
- реалізація програм довгострокового кредитування банками фізичних і юридичних осіб тощо [5].

Серед негативних явищ, пов'язаних із збільшенням державного боргу, слід відзначити наступні:

- вразливість вітчизняної фінансової системи від кон'юнктури світової фінансової системи;
- нестабільність валютних курсів, яка може вплинути на можливості виконання зобов'язань у визначені строки;
- невідповідність валюти запозичень і валюти основної частини активів суб'єкта господарювання;
- розриви у строках між залученими коштами на зовнішніх ринках і строками надходжень коштів від реалізації інвестиційних проектів, кредитування банками суб'єктів господарювання;
- неможливість виконати зобов'язання при ускладненнях з доступом до джерел іноземної валюти;
- низька ліквідність світових фінансових ринків може знизити можливості щодо реструктуризації заборгованості.

Література: 1. Бондарук Т.Г. Механізм управління та обслуговування державного боргу / Т.Г. Бондарук // *Фінанси України*. – 2003. – №4. – С. 14–19; 2. Вах-

ненко Т.П. Концептуальні засади управління зовнішнім національним боргом України / Т. Вахненко // Економіка України. – 2012. – №1. – С. 14–24; 3. Вахненко Т.П. Особливості формування державного боргу та управління його складовими в період фінансової кризи [Текст] / Т.П. Вахненко // Фінанси України. – 2011. – №6. – С. 14–29; 4. Приказюк Н.В. Державні запозичення: світовий досвід та особливості здійснення в Україні / Н.В. Приказюк, Т.П. Моташко // Фондовий ринок. – 2010. – № 22. – С. 26–32; 5. Шпачук В. Проблеми управління зовнішнім боргом України / В. Шпачук // Збірник наукових праць Української академії державного управління при Президенті України. – 2010. – № 1. – С. 173–180.

***

УДК 339.922:061.1.ЕС(477)

Гончаренко Н.И., Крючкова Э.А.
ИНТЕГРАЦИЯ УКРАИНЫ В МЕЖДУНАРОДНЫЕ
РЕГИОНАЛЬНЫЕ СТРУКТУРЫ
(на примере ЕС)

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Интеграция Украины в Европейский Союз является стратегической целью Украины, кроме того, это и один из самых важных торговых партнеров Украины. Поэтому связи Украины с Европейским Союзом определяют и ее внешнеэкономическую стратегию.

Вступление Украины в ЕС будет способствовать укреплению ее государственной независимости и национальной безопасности, модернизации экономики, преодолению технологической отсталости, привлечению иностранных инвестиций и новейших технологий, созданию новых рабочих мест, повышению конкурентной способности отечественного товаропроизводителя, трансформации общества соответственно к более высоким европейским стандартам жизни. Данные обстоятельства и обуславливают актуальность темы исследования [1].

Исследованию вопросов европейской интеграции Украины и внешнеторговых аспектов взаимоотношений Украины и ЕС посвящены работы отечественных и зарубежных ученых: Н. Гончаренко, С. Науменко, А. Шнырков, В. Андрийчук, И. Бураковского, Ю. Макогона, И. Пузанова, А. Филиппенко, Б. Олина, М. Портер, П. Самуэльсон и др [3].

В настоящее время для Украины рынок Европейского Союза является вторым по объемам внешней торговли товарами и услугами после стран СНГ. Ее основными торговыми партнерами являются Германия, Швейцария, Великобритания, на которые приходится 40% внешнеторгового оборота Украины среди стран ЕС. Вместе с тем, удельный вес Украины в объеме внешней торговли ЕС составляет всего 1% [5].

Во внешней торговле Украины со странами ЕС с 1999г. имела место тенденция роста показателей экспорта и импорта (рис. 1). Период экономического роста, который начался в Украина в 2000 г., сказался весьма динамичным увеличением как экспортных, так и импортных поставок товаров между Украиной и странами ЕС. По итогам 2008 г., объем экспорта превысил уровень 1999 впятеро, а объем импорта – восемь раз [5].

С 2000 по 2004 г. наблюдалось положительное внешнеторговое сальдо, которое колебалось от 552 млн. дол. в 2000 г. до 240,9 млн. дол. в 2004 г. Данный период в отношениях с ЕС можно назвать периодом стабильности внешнеторговых отношений. Внешняя торговля с Европейским объединением развивалась на взаимовыгодных условиях. Общий уровень развития экономики страны способствовал благополучному вхождению Украины в европейское пространство. Коренным образом ситуация изменилась в 2005 г., когда экспорт украинских товаров уменьшился, в том числе и в страны Евросоюза, а импорт вырос. Это было вызвано не только политической и экономической ситуацией в Украине, но и расширением ЕС, введением таможенных ограничений на ввоз украинских товаров на территорию ЕС, и, прежде всего, на продукцию машиностроения. Подобная ситуация наблюдалась и в 2006г. во внешней торговле Украины. Отрицательное внешнеторговое сальдо составило 5,3 млрд.дол., т.е. почти 80% общего сальдо товаров Украины [2].

Во внешней торговле услугами со странами ЕС с 1999 по 2006г. внешнеторговое сальдо остается положительным. Однако в 2005 г. их экспорт увеличился только на 13,4%, в то время как импорт вырос на 44,9%.

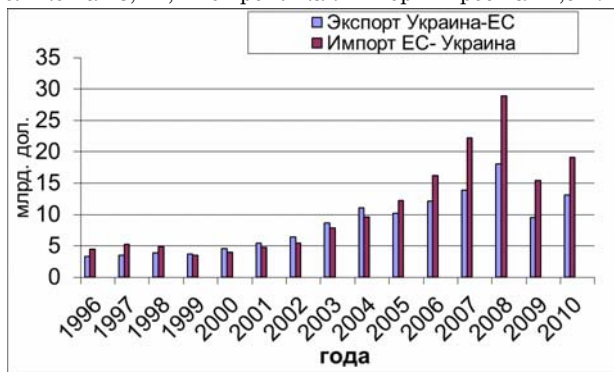

Рис. 1. Годовые объемы торговли товарами Украины с ЕС-27 в 1996-2010 гг. Составлено автором по данным [5]

Экспортная квота Украины со странами ЕС выступает как мера количественного ограничения ввоза украинских товаров. С 2003 до 2005гг. экспортная квота снижалась от 19,8% до 13,0% [5] Это объясняется все боль-

шим регулированием внешней торговли стран-членов ЕС. Поэтому с каждым годом предельный уровень ввоза украинских товаров снижается.

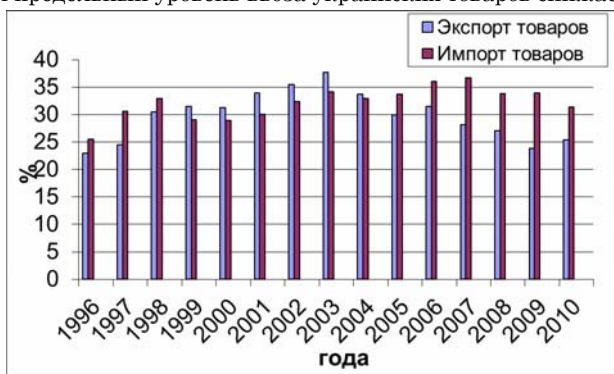

Рис. 2. Доля ЕС в экспортно-импортных операциях Украины в 1996-2010 гг. Составлено автором по данным [5]

Для первых лет экономического роста характерно положительное сальдо торговли Украины и ЕС и доля экспорта в ЕС в общем экспорте из Украины росла, достигнув в 2003 рекордного показателя 37,7% (рис. 2). С 2005 г. наблюдается изменение тенденции: темпы прироста импорта из Евросоюза начинают существенно превышать темпы прироста экспорта, благодаря чему взаимной торговли для Украины сформировалось стойкое отрицательное сальдо, которое составило, по итогам 2008 г., 10,7 млрд. дол., что составило 58% суммарного негативного сальдо внешней торговли Украины за этот период. В течение 2005-2008 гг. экспорт из Украины в ЕС вырос в 1,6 раза, импорт – втрое. Следовательно, если доля ЕС в импорте в Украину остается в целом стабильной на уровне 33-36%, удельный вес экспорта товаров из Украины в ЕС с 2005 г. имеет четкую тенденцию к снижению (рис. 2), сократившись в 2008 г. до 27% [5].

При этом более половины (52,8%) экспорта из Украины в страны ЕС сосредоточено только на 5 из 27 стран Евросоюза: в 2008 г. 16,1% всего экспорта в ЕС – Италия, 12,9% – Польша, 10,1% – Германию, 7,5% – Венгрия, 6,2% – Нидерланды [5]. В 2008 г. экспорт товаров из Украины в страны ЕС увеличился по сравнению с 2007 г. на 30,3%, или на 4,2 млрд. дол. Импорт товаров в Украину из стран ЕС вырос на 29,9%, однако в стоимостном выражении прирост был в полтора раза больше и составил 6,6 млрд. дол. По этой причине отрицательное сальдо торговли товарами с ЕС увеличилось за 2008 г. на 2,4 млрд. дол. [5].

В 2009 году доля ЕС в общем внешнеторговом обороте Украины со странами мира составляла 30,91%. При этом, доля экспорта в ЕС товаров и ус-

луг украинского происхождения составляла 25,37%, а импорта из ЕС – 36,34% соответственно [5].

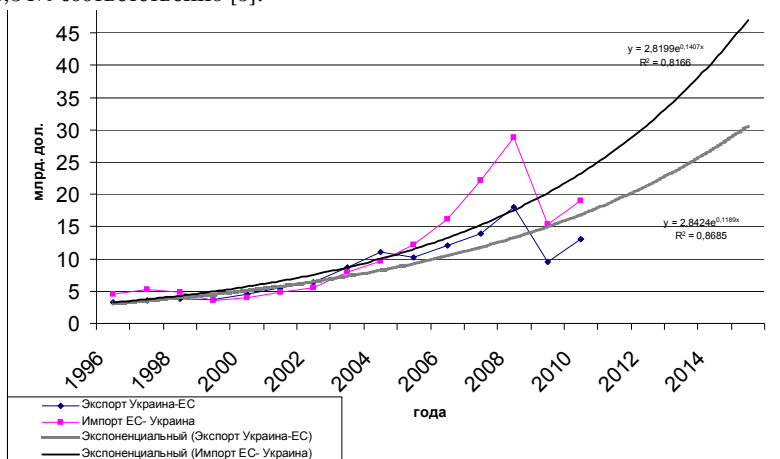

Рис. 3. Прогноз экспорта и импорта Украины и ЕС

Составлено автором по данным [5]

Учитывая последствия мирового финансового кризиса объемы внешне-торгового оборота товарами и услугами со странами ЕС в 2009 году упали по сравнению с аналогичным периодом 2008 года на 43,74% и составили 30,88 млрд. дол. США. Сальдо торговли товарами и услугами со странами ЕС сложилось отрицательным в объеме 5,9 млрд. дол. против – 10,5 млрд. дол. в 2008 году [5].

С помощью уравнения тренда, в виде экспоненциальной кривой, которое имеет вид для экспорта $y=2,8424e^{0,1189x}$, $R^2=0,8685$ и: $y=2,8199e^{0,1407x}$, $R^2=0,0166$ для импорта, было проведено прогнозирование экспорта и импорта (рис. 3, табл. 1).

Таблица 1

Прогноз экспорта и импорта Украины со странами ЕС (млрд. дол.)

Годы	Прогноз экспорта	Прогноз импорта
2011	18,5	25,0
2012	21,0	27,5
2013	23,2	33,0
2014	25,1	38,0
2015	28,0	45,0

Таким образом, на основе проведенного анализа следует отметить. Что для углубления экономических взаимоотношений между Украиной и ЕС и оптимизации их внешней торговли требуется:

- поддержка средствами экономической дипломатии создание консорциумов и альянсов украинских предприятий с мощными компаниями стран ЕС;
- формирование системы взаимной защиты инвестиций и противодействия проявлениям недобросовестной конкуренции;
- способствование совершенствованию конкурентных преимуществ украинской экономики;
- адаптация украинских товаров к эффективной конкуренции на европейском рынке;
- либерализация режима государственных закупок;
- применение более жестких правил по защите прав интеллектуальной собственности;
- наращивание объемов и переход в категорию классифицирующих товаров;
- повышение качества продукции и предоставление товарного вида [4].

Литература: 1. *Интеграционный вектор Украины: гравитационная модель внешней торговли стран Европейского Союза и Украины / Н. И. Гончаренко // Актуальные проблемы экономики. – 2008. – №1. – С. 78-84;* 2. *Нові можливості бізнес-асоціацій у глобалізованому світі / Д.В.Ляпін, Мовчан В.М. – К.: Ін-т власності і свободи; LAT&K, 2010. – 108 с.;* 3. *Стратегия обеспечения внешне-экономической безопасности Украины в условиях интеграции в Европейского Союза / С. В. Науменко // Региональная экономика. – 2007. – №4. – С. 26-33;* 4. *Создание углубленной зоны свободной торговли между Украиной и ЕС: предпосылки и последствия / А. Шнырков, А. Копистира // Международный обзор. – 2008. – №1. – С. 3-14;* 5. *Официальный сайт государственной статистики Украины [Электронный ресурс]: режим доступа – www.ukrstat.gov.ua.*

***

УДК 393.3

Гончаренко Н.И., Пустовалова И.С.
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МЕЖДУНАРОДНЫХ
МИГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Современная международная миграция населения представляет собой многогранное явление, влияющее на все стороны развития общества, будь то экономика или политика, демографические процессы или национальные отношения, идеология или религия. Выступая в прошлом главным образом в формах кочевничества, военных и колонизационных переселений, международная миграция населения с развитием капиталистической системы хозяйствования приобрела новые черты. Возникла необходимость в огромных перемещениях людей, лишенных средств производства. Поэтому, наряду с международным рынком товаров и услуг, с рынком капиталов все большую силу приобретает теперь и международный рынок рабочей силы,

который является не просто суммой национальных рынков, а представляет собой новое качественное развитие рынка рабочей силы в условиях усиливающихся процессов интернационализации производства и роста общения между народами.

Международный рынок рабочей силы, основой формирования которого послужили процессы международной трудовой миграции, характеризуется постоянным ростом спроса и предложения иностранной рабочей силы. Данные обстоятельства обуславливают актуальность изучения данной проблематики.

Вопросам трудовой миграции посвящены труды таких ученых, как Аметова Р., Андреева А., Гимпельсона В., Ентякова В., Ильина В., Иноземцева В., Лукьяненко Д., Малиновской О.А., Мищенко Н., Познякова А., Прибатовой И. М., Рахимова Р. и др.

Формирование международного рынка труда – свидетельство того, что процессы мировой интеграции не только идут в экономической и технологической областях, но начинают затрагивать неизмеримо более сложную область социальных и трудовых отношений, которые приобретают теперь глобальный характер. В непосредственное соприкосновение приходит социальная политика различных стран, обладающих неодинаковым социальным опытом и непохожими национальными традициями.

Все большее количество стран не только изменяют свой статус, но и сочетают характеристики двух или даже трех категорий. Так, примерами стран в Европе, которые потеряли статус страны эмиграции, являются Греция, Италия, Португалия и Испания. В Азии – это Южная Корея, Малайзия, Тайвань, Таиланд. Даже Мексика и Тунис столкнулись с наплывом иностранных работников, которые видят там больше перспектив, чем в своих родных странах. Существует и контрпоток, протекающий с Запада на Восток – в Польшу, Чехию, Венгрию как страны с новым экономическим горизонтом. Эти три страны вместе с Болгарией, Россией, Беларусью, Украиной, помимо всего прочего, становятся загруженным перекрестком транзитных путей мигрантов из Африки, Азии и Среднего Востока [3].

В процессе развития международного рынка труда в сферу его деятельности вовлекаются все новые и новые страны. Постепенно сложилось несколько основных центров, в которых процессы миграции рабочей силы имеют наиболее активный характер.

Западная Европа традиционно является регионом, в котором активно протекают процессы миграции. Странами, принимающими основную часть иммигрантов, являются Германия, Франция, Великобритания, Нидерланды.

Следует отметить, что на протяжении всех 20 лет после распада социалистической системы опять-таки именно Германия остается главной страной миграции для стран ЮВЕ в целом по абсолютным показателям, на нее

сегодня приходится 64,4% от всех эмигрантов из стран ЮВЕ, несмотря даже на то, что, начиная с конца 1980-х, страна ужесточает свое миграционное законодательство. В первую тройку стран наряду с Германией входят Швейцария и Австрия (попеременно делят второе место), эти три страны принимают 76,9% всех мигрантов ЮВЕ, затем идут Италия (сюда в основном едут трудовые мигранты из Румынии и Албании) и Франция [2].

В ходе беспрецедентного расширения Европейского Союза: на 10 стран (EU-10) – в мае 2004 г., и еще на 2 страны (EU-2) – в январе 2007 г., (т.н. «балканское расширение», когда в ЕС вступили Болгария и Румыния) – не только значительно увеличилась численность жителей единого европейского пространства, но и значительно упростилась процедура въезда в страны «Старой Европы».

Для ряда стран первой волны расширения ЕС был установлен переходный период продолжительностью в семь лет. Тогда, в 2004 г. свои рынки труда полностью открыли только Ирландия, Швеция и Великобритания. Австрия и Германия же, напротив, упростив процедуры, приняли решение сохранить меры адаптационного периода для «новичков» вплоть до 2011 г. с возможностью последующего продолжения «карантина». В 2007-м г. свои рынки для рабочих из Болгарии и Румынии открыли только Чехия, Польша, Словения, Словакия, Эстония, Латвия, Литва, Кипр (в общем, недавно вступившие – в ходе расширения – 2004 – в ЕС страны) + Финляндия и Швеция [5]. Другие страны, хотя и намерены открыть свои рынки труда, сделают это намного позже, что свидетельствует о сохранении ряда сложностей для трудовых мигрантов из ЮВЕ в ЕС. Интересно, что и после 2004 г., и после 2007 г. наблюдалось увеличение миграционных потоков – из недавно присоединившихся стран на Запад. Доля работников из Словении, равно как и из стран EU-10 в целом заметно возросла в Ирландии, Великобритании и Люксембурге – из-за политики свободного перемещения рабочей силы. В свою очередь же мигранты из EU-2 – из Румынии и Болгарии, большей частью перемещаются в Италию и Испанию, прежде всего, ввиду довольно облегченного режима въезда, чего не скажешь о возможности их въезда в Германию и Австрию, которые хотя и географически ближе им, но пока не намерены полностью открыть для трудовых мигрантов из этих стран свои рынки труда, несмотря, кстати, и на проблему старения населения, с которой эти страны тоже столкнулись.

Характерной чертой участия Украины в процессах международной трудовой миграции является слабая роль государства в регулировании данных процессов. В результате этого большое число иностранных работников используются на нелегальных условиях [4]. С другой стороны, не созданы механизмы использования положительных сторон эмиграции работников по трудовым контрактам, что не позволяет обеспечить должный приток

валютных средств в экономику Украины как от фирм-посредников, так и от официальных переводов самих мигрантов на родину.

Подводя итог, следует отметить, что национальные рынки труда все больше утрачивают свою замкнутость и обособленность. Между ними возникают транснациональные потоки и перемещения рабочей силы, которые приобретают постоянный и систематический характер. Такие трансграничные перемещения рабочей силы наряду с движением капитала между странами образуют верхний (наднациональными рынками) международный уровень рынка рабочей силы. И речь идет в данном случае не об эпизодическом перемещении рабочей силы из одной страны в другую: появляются покупатели и продавцы рабочей силы, которые на более или менее постоянной основе заняты поиском и продажей рабочей силы за границей.

Таким образом, международный рынок труда можно определить как наднациональное образование, где на постоянной основе выступают покупатели и продавцы заграничной рабочей силы, участвующие в процессе отбора необходимой рабочей силы в рамках межгосударственного регулирования спроса-предложения рабочей силы.

Литература: 1. Аметов Р. Світовий досвід економічного облаштування репатріантів та іммігрантів // Економіка України. – 2002, №8. – С. 76-82; 2. Иноземцев В. Возвращение Европы. В авангарде прогресса: социальная политика в ЕС (Статья вторая) // МЭМО. – 2002, №2. – С. 3-14; 3. Иноземцев В., Кузнецова Е. Возвращение Европы. В поисках идентичности: европейская социокультурная парадигма (Статья четвертая) // МЭМО. – 2002. – №6. – С. 3-14; 4. Лук'яненко Д. Міжнародна міграція робочої сили: український контекст / Україна і світове господарство. Взаємодія на межі тисячоліть: Навч. посіб. / Д. Лук'яненко, А Поручник. – К.: Либідь, 2002. – С. 158-175; 5. Позняк О. Масштаби зовнішніх трудових міграцій населення України // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 6. – С. 37-40.

***

УДК 339.5:[339.17:347.238.8]

Григорова Г.О.
МІЖНАРОДНІ АУКЦІОНИ ЯК ФОРМА
ТОРГІВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. В.М. Левківський

Торговельне посередництво – важлива і невід'ємна частина сучасної ринкової економіки. Об'єктивна економічна необхідність і висока ефективність торгово-посередницької ланки в міжнародній торгівлі сировиною, напівфабрикатами, готовими виробами, машинами і устаткуванням, а також послугами доведені всією практикою роботи в сфері реалізації зарубіжних виробників, експортерів та імпортерів.

Раціоналізація зовнішньоторговельних, особливо імпорتنих, операцій в Україні викликає необхідність перегляду традиційних форм зовнішньої торгівлі. Один з відносно нових методів виходу на зовнішній ринок для України – це участь у міжнародних аукціонах.

Аукціони – це публічні торги, що спеціалізуються на збуті певних товарів. Вони проводяться щорічно один або декілька раз на рік, найчастіше в традиційний для кожного аукціону період [2].

Міжнародні товарні аукціони являють собою спеціально організовані, періодично діючі у визначених місцях ринки, на яких шляхом публічних торгів у заздалегідь обумовлений час і в спеціально призначеному місці проводиться продаж попередньо оглянутих покупцем товарів, що переходять у власність покупця, що запропонував найбільш високу ціну. На аукціонах продаються товари, що характеризуються індивідуальними властивостями. Це виключає можливість заміни партій однакових за назвою товарів, тому що вони можуть мати різні властивості – якість, зовнішній вигляд, смак тощо. Тому аукціонні товари до продажу на аукціоні повинні бути оглянуті або дегустовані покупцем. Попередній огляд є обов'язковою умовою аукціонної торгівлі, тому що ні улаштувачі аукціону, ні продавці після продажу товару з аукціону не приймають ніяких претензій у відношенні якості товару (крім прихованих дефектів).

Товари на аукціонах продаються за аукціонними цінами. Це реальні ціни, що встановлюються на аукціонах внаслідок співвідношення між попитом та пропозицією, причому головною особливістю їх формування є наявність у більшості випадків великої кількості покупців і одного або декількох продавців.

Міжнародні аукціони класифікують за певними ознаками. За часом проведення аукціони поділяються на регулярні та нерегулярні. За формою організації торгівлі розрізняють відкриті та закриті аукціони. За ознакою функціональної спрямованості аукціони можуть бути торговими і торгово-виробничими. Аукціони, що є торговими фірмами, мають у своєму розпорядженні відповідні приміщення, устаткування, кваліфікований персонал. Аукціони, що є торгово-виробничими фірмами, мають також власне виробництво, що дозволяє завершити процес підготовки товару до продажу.

Аукціони організуються підприємствами (фірмами), які спеціалізуються на їх проведенні. Наприклад, аукціони, які організовані акціонерними товариствами, кооперативами, асоціаціями. Аукціони можуть проводитися підприємствами, для яких торги не є основним видом діяльності, проте статутом передбачено право на їх проведення. До цієї організаційної форми відносяться аукціони, які проводяться біржами, салонами художників, музеями, постійно діючими виставками, торгівельними організаціями та підприємствами [3].

Основними предметами торгу на міжнародних аукціонах є хутро та хутряні товари, немита вовна, щетина, чай, тютюн, овочі, фрукти, квіти, риба, тропічні породи лісу, худоба (табл. 1). Для таких товарів як хутро, немита вовна, чай, тютюн, аукціонна форма є найважливішою формою реалізації на міжнародному ринку. Наприклад, через міжнародні аукціони в США та Канаді реалізується понад 70% всього хутра, у Данії – 90%, у Швеції і Норвегії – приблизно 95%. Через міжнародні аукціони реалізується близько 70% чаю, 90% немитої вовни. Світову популярність має чайний аукціон у Сінгапурі, де беруть участь фірми зі США, Японії, Австралії, КНР [4].

Таблиця 1

Перелік головних центрів аукціонної торгівлі окремими видами товарів

<i>Вид товару</i>	<i>Центри міжнародної аукціонної торгівлі</i>
1. Хутро і хутряна сировина; у т.ч. норка	Нью-Йорк, Монреаль, Лондон, Копенгаген, Осло, Стокгольм, Санкт-Петербург
- каракуль	Лондон (південноафриканський каракуль), Санкт-Петербург
- лисиця, соболь, ондатра, білка, горностай, нерпа	Санкт-Петербург
- блакитний песець	Копенгаген, Осло, Лондон
- кролик	Лондон
2. Немита вовна	Лондон, Ліверпул, Кейптаун, Мельбурн, Сідней (Австралія), Веллінгтон (Нова Зеландія). У цих центрах реалізується 75-80% світового продажу
3. Чай	Калькутта і Кочин (чай з Індії); Лондон і Індія, Індонезія, Шрі-Ланки); Коломбо (зі Шрі-Ланки); Гамбург; Антверпен; Найробі (Кенія) і Малаві (з Танзанії, Уганди, Конго, Маврикія, Мозамбіку); Сінгапур
4. Тютюн	Нью-Йорк, Амстердам, Бремен, Лусака (Замбія), Лімба (Малаві)
5. Квіти	Амстердам.
6. Овочі і фрукти	Антверпен, Амстердам
7. Риба	США, порти західноєвропейських країн (крім Норвегії й Ісландії)
8. Коні	Довіль (Франція), Лондон, Москва
9. Килими	Ташкент
10. Предмети мистецтва, антикваріат	США, Лондон

Таблиця побудована автором за матеріалами [4].

Організація і техніка проведення міжнародних аукціонів мають свої специфічні особливості, що визначаються характером товару. Разом з тим у їхній організації є багато загального.

Розрізняють чотири стадії проведення аукціонів: підготовка аукціону; огляд товарів; аукціонний торг; оформлення і виконання аукціонної угоди.

Інтернет-аукціони набули значної популярності останнім часом. Лідуючі позиції на світовому аукціонному ринку зайняв інтернет-аукціон eBay, який розпочав роботу в 1995 році. На даний момент він має більш ніж 10 млн. зареєстрованих користувачів. Це більш ніж 100000 виставлених лотів в більш ніж 3 тисячі категорій, близько 30 філій по всьому світу. Кожен місяць на eBay проглядаються 1,5 млрд. сторінок, а обсяг угод здійснюються на аукціоні eBay зростає з року в рік у геометричній прогресії.

eBay Inc. – американська компанія, що надає послуги в галузях інтернет-аукціонів (основна сфера діяльності), інтернет-магазинів, миттєвих платежів, VoIP. Управляє веб-сайтом eBay.com і його місцевими версіями в декількох країнах, володіє компаніями PayPal і Skype (30%). Основною ідеєю eBay є надання продавцям інтернет-платформи для продажу будь-яких товарів. Сама фірма eBay виступає лише в ролі посередника при укладанні договору купівлі-продажу між продавцем і покупцем. Оплата товару і його пересилання відбувається без участі eBay. За використання платформи продавці платять внесок, який зазвичай складається із збору за виставлення лота й відсотка від ціни продажу. Для покупців використання eBay безкоштовно. Прибуток eBay безпосередньо залежить від обсягів продажів, зроблених за допомогою цієї платформи, на ній діють досить ліберальні умови. До продажу дозволені будь-які товари і послуги, що не порушують законодавства тієї країни, в якій зареєстрована відповідна філія eBay і не внесені в чорний список eBay [5].

За останні роки відкрилася значна кількість онлайн-аукціонів – вони відрізняються інтерфейсом, мовою, локалізацією та спеціалізацією: на одних на торги виставляється нерухомість, на інших – автомобілі, на третіх – цінні папери. Це пояснюється тим, що можливості мережевого аукціону набагато перевершують можливості звичайних аукціонів, які, як правило, не всім доступні. На них торги на тисячі лотів ведуться одночасно. Будь-який користувач з будь-якої країни має можливість реалізувати через аукціон будь-який товар (унікальний, рідкісний, або товар повсякденного побуту).

Сучасною тенденцією розвитку аукціонної торгівлі є удосконалення та модифікація техніки її проведення, що сприяє зростанню ролі міжнародних аукціонів в міжнародній торгівлі.

Становлення торговельно-посередницької діяльності в Україні пов'язане з багатьма складними проблемами правового, організаційного, фінансово-економічного характеру. Їх вирішення дозволить сформувати широку мережу посередницьких структур, що особливо важливо в умовах лібералізації міжнародної торгівлі і активізації вітчизняного товарного виробництва.

Література: 1. *Мировое хозяйство и международные экономические отношения: Учебное пособие/ Под ред. А.П. Голикова и др. – Симферополь, СОНАТ, 2003. – 432 с.;* 2. *Фомичев В.И. Международная торговля: Учебник. 2-е изд. – М.:*

ИНФРА-М, 2001. – 446 с.; 3. Циганкова Т.М. Міжнародна торгівля. – К.: КНЕУ, 2003. – 487 с.; 4. Аналітика форекс [Електронний ресурс]: forexaw.com / TERMS / Economy21132/120_Тендер_tender_конкурс_аукцион; 5. eBay Inc [Електронний ресурс]:www.ebayinc.com/who.

* * *

УДК 339.9: 304.4 (4)

Гринина О.М.
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ ЕС

*Таврический национальный университет им. Вернадского
Научный руководитель: к.э.н., доц. Побирченко В.В.*

Европейский Союз сегодня – это экономическое и политическое объединение 27 европейских государств. Встав на путь интеграции более 50 лет назад, западноевропейское государство определило вектор своего развития, превратившись в мощное наднациональное объединение, представляющее собой новый тип экономически и политически регулируемой структуры со сложившейся идеологией «европеизма», где удается избежать острых социальных потрясений.

Социальная политика Европейского союза прошла в своем развитии несколько этапов. По мере расширения сферы ее действий возникала необходимость совершенствования механизма функционирования социальной политики, расширения компетенции наднациональных органов, создания новых структур, способных конструктивно ответить на вызовы времени.

Целью европейской социальной политики является улучшение условий труда и повышение уровня жизни, стимулирование трудовой занятости и создание равных возможностей, обязательный минимум социальной защищенности [1]. Одно из базовых положений лежащих в основе Европейской социальной модели гласит, что сильная конкуренция между компаниями необходима для обеспечения производительности и роста экономики, сильная социальная солидарность между людьми необходима для построения стабильного и ответственного общества.

Инструментом достижения этого является Европейский социальный фонд, который с 1957 года финансирует программы и проекты, способствующие созданию новых рабочих мест [2].

Социальная система в ЕС состоит из двух уровней: национального и наднационального. К функции социальной политики на уровне отдельных стран относится обеспечение коллективных социальных потребностей. К основным областям регулирования относятся здравоохранение, охрана труда, защита окружающей среды, образование и профессиональное обучение. Также обеспечивается социальная защита пенсионеров, нетрудоспособных граждан, многодетных семей, безработных. Деятельность отдельных инсти-

тутов ЕС на наднациональном уровне продолжает играть роль надстройки, содействуя решению тех проблем, которые по своим масштабам и объемам не под силу правительствам государств. Наднациональную социальную политику осуществляют не только головные институты ЕС, такие как Европейский Совет, парламент, Комиссия и суд, но и профильные комитеты – экономический и социальный, Комитет регионов, а также специализированные организации – Постоянный комитет по занятости, структурные фонды, Европейская служба занятости, Система взаимной информации по политике занятости и т.д. [2].

Для содействия решению таких вопросов, как повышение качества жизни, улучшение охраны труда и здоровья, а также сближение социальных систем стран-членов ЕС в основном используется и правовое регулирование, целью которого является общая координация социальных систем всех стран-членов Евросоюза.

Таким образом, механизм социальной защиты ЕС построен на принципе разделения ролей и сфер ответственности между разными уровнями по принципу субсидиарности.

Несмотря на то, что уже достигнут очевидный прогресс в деле Европейской социальной политики, а внутригосударственные правовые акты заменяются или постоянно пополняются Европейскими минимальными требованиями, до настоящего социального союза предстоит еще очень долгий путь. Самые важные аспекты трудового и социального законодательства пока все еще находятся в компетенции государств-членов.

Можно выделить пять главных ориентиров социальной политики ЕС:

- 1) европейская стратегия занятости, фокусирующаяся на удлинении трудовой жизни, введении непрерывного обучения в соответствии с задачами экономической реструктуризации;
- 2) реформирование системы социальной защиты;
- 3) поощрение социальной интеграции;
- 4) предоставление родителям свободы в определении количества детей в семье;
- 5) развитие иммиграционной политики [3].

Помимо этих ориентиров, можно сформулировать пять позиций, которые необходимо принять во внимание при совершенствовании социальной политики:

- 1) повышение вклада социальной политики в экономический рост, конкурентоспособность и социальную сплоченность благодаря развитию непрерывного обучения, модернизации организации труда и реформированию социальной защиты;
- 2) удлинение трудовой жизни посредством расширения занятости не только старших по возрасту работников (мужчин и женщин), но и молодых.

Удлинить и улучшить трудовую жизнь можно путем оптимального сочетания периодов работы, обучения, времени, посвящаемого детям и старикам. Это предполагает обеспечение гибкости в организации труда и социальной защиты на протяжении всего жизненного цикла человека;

3) поощрение социальной интеграции, осуществление инвестиций в детей и молодежь. Нынешняя социальная политика особое внимание уделяет пожилым и устойчивости пенсионного обеспечения, однако нельзя игнорировать тот факт, что в сегодняшней Европе значительная часть молодых людей, которые в будущем станут играть ведущую роль в обществе, сталкивается с риском нищеты;

4) динамизация демографических процессов. Мировой опыт подтверждает, что демографический фактор является определяющим для динамичного развития общества. Соответственно, ЕС предстоит придать иммиграционной политике более селективный и интегрированный характер, поощрять молодые пары к рождению любого количества детей;

5) обеспечение качественного управления социальной сферой в каждой из стран ЕС, принимая во внимание различия между ними [3].

Несмотря на различия по странам, особенность европейской социальной модели состоит в том, что в рамках национальных систем стран-членов ЕС существует тесная взаимозависимость между экономической эффективностью и социальным прогрессом. Кроме того, европейскую модель отличает развитый страховой «компонент». Вместе с тем социальные факторы выступают и как производительные: существенную роль в достижении экономических результатов играет хорошее здоровье работников, конструктивное трудовое законодательство.

Чтобы европейская социальная модель сохранила устойчивость, она должна адаптироваться к условиям глобализации:

– социальная защита – необходимо более справедливо распределять налоговое бремя между всеми формами доходов (прибыль, доходы от капитала, зарплата, собственность, пенсии и др.);

– социальный диалог – социальным партнерам следует расширять круг проблем, обсуждаемых на переговорах, стремиться найти согласие по новым вопросам, демонстрируя гибкость. Социальный диалог необходимо развивать и на международном уровне:

– социальная сплоченность – одно из последствий глобализации – проявление социальной исключенности в форме маргинализации социально слабых категорий; необходимо проведение активной социальной профилактики;

– безопасность – глобализация требует новых форм обеспечения социальной безопасности для работников (непрерывное обучение, участие во владении капиталом) [4].

В новой Европейской социальной модели, предлагаемой содержится идея о взаимосвязанности всех слоев общества, о том, что путем соединения усилий государств, социальных институтов, неправительственных организаций, социальных партнеров на базе солидарности удастся сохранить его целостность и способствовать строительству новой Европы. Государства – члены ЕС имеют общее социальное наследство, составившее основу Европейской социальной модели.

Вместе с тем, приходится признать, что без внесения серьезных изменений в существующую модель, без укрепления социальных связей, совершенствования схем социального партнерства и новой расстановки акцентов Европейская социальная модель не сможет выполнять свои функции и недоверие к ней со стороны общества усилится, социальная интеграция – сближение уровней социального обеспечения, норм и форм организации социальной защиты – будет оставаться ещё более отдаленной целью, чем политическая интеграция.

Литература: 1. Bonoli G., George V., Taylor-Gooby P. *European welfare futures: Towards a theory of retrenchment*, Polity Press: Cambridge, 2008. 212 p.; 2. Charter of Fundamental Rights of the EU-// Official Journal of the European Commission, 2009. 486 p.; 3. CHALLENGE EUROPE Growth, well-being and social policy in Europe: trade-off or synergy [электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.epc.eu/documents/uploads/pub_1281_challenge21.pdf; 4. Repatriating EU-social policy: The best choice for jobs and growth? [электронный ресурс]. – Режим доступа: www.openeurope.org.uk/research/2011EUsocialpolicy.pdf

***

УДК 33.012.8:33.014.2

Завгородний А.А., Сидоров В.И.

АЗИАТСКИЙ РЕГИОН КАК ФОРМАЛЬНАЯ ЧАСТЬ НОВОЙ МИРОВОЙ ФИНАНСОВОЙ СИСТЕМЫ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Целью этой статьи является необходимость объяснения возможных направлений реформирования института резервных валют, как целого и регионального азиатского сегмента как частного.

Наиболее близкой характеристикой глобализации по отношению к процессам валютной интеграции, является тот факт, что глобализация имеет многоуровневый характер. Иерархия всемирной экономической конвергенции состоит не только из мирового, странового и регионального уровней, в её состав входят также и переплетение хозяйственных комплексов [1].

Процессы послекризисной трансформации рыночных отношений стран мира заметно изменяют политическую карту, что в свою очередь ведет к

развитию валютных отношений непосредственно внутри регионов. Тенденции к изменению структуры мировых валютных резервов приводят к необходимости выработки систематики этого процесса. Ученые разных стран мира разрабатывают теории различного характера для того, чтобы спрогнозировать дальнейшее развитие хозяйственных процессов. Существуют работы, в которых главенствующим утверждением является необходимость возврата к «золотому стандарту», как к определенной форме контролируемого денежного баланса. Обсуждались различные утверждения, построенные на принципах трудовой теории стоимости. Рассматривались валюты как натурально – национальные, так и другие суррогатные валютные ценности, также как возможная единица резерва рассматривался киловатт/час. Однако подобные идеи не совсем подходят для современной валютной системы, поскольку они все направлены на обеспечение некоторого равновесия и поиски товарного выражения в будущей единице резерва. Согласно последним исследованиям в области стоимости денег, мы утверждаем, что замещение полезности как основы цены на функцию «реакционной конвертации» формирует новый порядок валютных отношений, который отличен от классического утверждения, что деньги это товар.

В то время, когда денежная единица представляла собой товар как металл, имело смысл накопление таких денег в рамках наращивания государственной казны. Денежные знаки или знаки стоимости современного мира такой чертой обладают не в полной мере или она полностью ими утрачена. Как основной привлекательный для национальной экономики фактор выведения своей валюты на позиции резервной является желание получить все положительные возможности валютного сеньоража.

Но, исходя из эффектов, которые кризис оказал на все страны мира и на страну, эмитирующую валюту, являвшуюся главным источником трансляции национальной инфляции мирового масштаба, можно сделать вывод о наличии обратной стороны спекулятивной государственной валютной политики.

Переходя к описанию азиатского региона важно сказать, что в отличие от Соединенных Штатов Америки, страны, находящиеся в данной части геополитической карты имеют преимущественно командно-административную систему правления.

Очень часто в экономической литературе можно встретить утверждение о том, что юань в той или иной мере может заместить доллар. Рассмотрение и расчет возможных факторов такого замещения выходит за рамки данной работы, однако является перспективным направлением будущих исследований. Более важным направлением является не изучение возможностей правительства Китайской Народной Республики (далее КНР) по выводу своей национальной валюты в мировую резервную корзину, но и изучение экономической целесообразности и необходимости данного процесса.

По данным Международного валютного фонда, в период с 2000 по 2011 год изменение ВВП Китая из года в год практически полностью определяет аналогичную динамику региона в целом (табл. 1).

Таблица 1

Динамика ВВП Китая и Азиатского региона

год	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Страны Азии и Тихого Океана	5,8	3,3	5,0	5,7	6,8	7,0	7,7	8,6	5,0	3,4	8,2	6,2
КНР	8,4	8,3	9,1	10	10,1	11,3	12,7	14,2	9,6	9,2	10,3	9,5

По данным [4]

В середине 2009 года Пекин начал пробную программу по ведению международных торговли с использованием женьминьби (народных денег). И согласно статье экономиста Chi Lo[3], правительство КНР в июле 2010 года продолжило данные изменения, проведя ряд законов по внедрению юаня в межбанковские расчеты оффшорных банков, создав тем самым межбанковский рынок национальной валюты. После вышеуказанных действий правительство КНР предприняло еще более революционные меры по укреплению тенденций инвестирования в основной капитал со стороны иностранных инвесторов – было дано государственное разрешение на вложение денежных средств в долговые ценные бумаги межбанковского валютного рынка. Но такие действия свидетельствуют лишь о том, что правительство создает систему дофинансирования национальных предприятий за счет увеличения внешнего спроса на валюту – политика так называемых «Mini-Qualified Foreign Institutional Investors» [3] – сегментированных иностранных институциональных инвесторов. Таким образом правительство КНР надеется возвращать часть ликвидности обратно в Китай. Тот факт, что КНР является самым крупным держателем казначейских билетов США (около 50%), свидетельствует, что правительству этой страны неудобна прямая валютная конфронтация, что само по себе исключает возможность вывода юаня как мировой резервной валюты. Согласно данным российского экономиста Салихова М.Р [2], существует ряд факторов, по которым валюты развивающихся стран не могут быть использованы в качестве мировых резервных, среди них:

- такие национальные валюты обладают высокой волатильной инфляцией;
- внутренние финансовые рынки практически всех развивающихся стран имеют низкую ликвидность;
- резервными валютами могут быть только свободно конвертируемые валюты, среди которых нет ни одной национальной валюты страны азиатского региона.

Из этого может следовать, что данное направление реформирования института резервных валют может быть перспективным лишь в качестве регионального структурного компонента будущей мировой валютно-финансовой системы. Есть мнение о том, что региональный аспект развития хозяйственных связей является определенным этапом мировых глобализационных явлений [1]. Однако валютные союзы, являясь этапом развития региональных объединений, в большей степени увеличивают расстояние между экономиками объединенных регионов, чем сближают их, отдаляя тем самым хозяйственные комплексы подобных союзов за счет увеличивающихся трансакционных издержек.

Литература: 1. Голиков А.П., Грицак Ю.П., Казакова Н.А., Сидоров В.И. Под ред. А.П. Голикова / География мирового хозяйства: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 192 с.; 2. Евразийская экономическая интеграция, № 1(6), февраль 2010 // Развитие международной торговли в национальных валютах и системы резервных валют, М.Р. Салихов; 3. *The international Economy Fall 2010// The myth of the /internationalization of the Chinese Yuan, Chi Lo;* 4. *Официальный сайт Международного Валютного Фонда [электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/datamapper/index.php>, данные ВВП стран на 05.02.2012.*

***

УДК 347.77/.78

Завгородня А.І.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ПРАВ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: доц. Дмитрієв В.М.*

В епоху більш тісного економічного співробітництва держав на світовому ринку все більш актуальною стає проблема захисту прав на продукти інтелектуальної діяльності людини, – як важливу складову такого співробітництва. На жаль, це питання регулюється у кожній країні по-різному, і навіть міжнародні економічні співтовариства, такі як Європейський союз, Світова організація торгівлі, мають власні особливості у питанні охорони інтелектуальних прав. Не є виключенням і Україна. В даній статті ми намагаємось проаналізувати та виділити основні проблемні питання, що пов'язані із охороною інтелектуальних прав у сучасних умовах економічного співробітництва держав із різною соціально-економічною та правовою політикою, а також проаналізувати та виділити заходи, які мають знайти правове закріплення у законодавстві України для його гармонізації із законодавством країн ЄС з метою забезпечення рівня захисту інтелектуальної власності аналогічного до ЄС.

Інтелектуальна власність – це права, що відносяться до результату конкретної творчої діяльності людини у виробничій, технічній, науковій, літературній та художній областях.

В умовах жорсткої конкуренції, що має місце на сучасному ринку, все більш розповсюдженим явищем стає підробка товарів та піратство, тобто несанкціоноване використання чужих продуктів інтелектуальної діяльності. Сьогодні це явище набуло міжнародного значення з обсягом реалізації продукції від 5 до 7 відсотків світової торгівлі. Таке становище має значний негативний вплив на функціонування світового ринку, оскільки крім порушень торгівлі та конкуренції це призводить до втрати впевненості ділових кіл у розвитку бізнесу та зниження інвестицій, втраті стимулів для творчості та інновацій. Щодо галузей промисловості, найбільш вразливими до піратства є обробка даних (35%), аудіо-відео індустрія (25%), виробництво іграшок (12%), фармацевтична галузь (6%), виробництво парфумерії (10%), годинників (5%), фонографічна індустрія та виробництво моторів. У галузі програмного забезпечення рівень піратства досягає 46% [4].

З метою вироблення єдиної політики із захисту інтелектуальної власності усі держави-члени ЄС є сторонами Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, яку було укладено в 1994 р. під час Уругвайського раунду переговорів в рамках Світової організації торгівлі на підставі Рішення Ради 94/800/ЄС [6]. Угода містить значну кількість норм, що стосуються засобів охорони прав інтелектуальної власності, які впроваджуються в практику всіма державами-членами. Крім того, держави-члени є учасниками низки міжнародних договорів з охорони інтелектуальної власності, в тому числі Паризької конвенції про охорону промислової власності, Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів та Римської конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм та організації мовлення.

Незважаючи на виконання вимог Угоди ТРІПС, у кожній з держав-членів ЄС існують значні відмінності стосовно засобів охорони прав інтелектуальної власності. Зазначені розбіжності завдають шкоди правильному функціонуванню внутрішнього ринку та не дозволяють гарантувати надання високого, рівноцінного та однорідного рівня охорони прав інтелектуальної власності у всій Спільноті. Таке становище не сприяє вільному обігу всередині внутрішнього ринку, а також не створює сприятливого середовища для здорової конкуренції.

Відмінності законодавства держав-членів ЄС охоплюють питання припинення діяльності, пов'язаної з контрафакцією або піратством, тимчасові заходи, що застосовуються, головним чином, для забезпечення доказів, визначення рівня завданої шкоди. Так, до цього часу право на інформацію від відповідача щодо походження піратських товарів, про шляхи збуту, участь

третіх сторін було запроваджено лише у законодавствах Німеччини та Бельгії. Крім того, в деяких державах-членах відсутні процедури з отримання інформації та видалення з ринку контрафактних товарів за рахунок порушника [2].

Внутрішнє законодавство більшості держав відрізняється також положеннями щодо цивільних та кримінальних санкцій. Мова йде не тільки про рівень передбачених національним законодавством покарань, але й про підхід до обчислення штрафів. Згідно із Угодою ТРІПС та національним законодавством, держави-члени застосовують цивільно-правові засоби відшкодування та кримінальні санкції, що можуть передбачати навіть ув'язнення. Максимальні штрафи складають від кількох тисяч євро (Італія, Люксембург), до близько 500 тис. (Бельгія) або навіть понад 750 тис. євро (Франція). В деяких країнах максимум не встановлюється, оскільки розмір обчислюється в залежності від доходів порушника (скандинавські країни, Австрія та Німеччина). Покарання ув'язненням сягає від кількох днів до 10 років (Греція та Великобританія) [3].

Таким чином, розбіжності у засобах забезпечення прав інтелектуальної власності є суттєвим чинником прийняття актів з гармонізації законодавства з питань захисту цих прав.

Загальні вимоги до заходів, процедур та засобів, що визначають держави-члени, мають бути справедливими та неупередженими, не мають бути без необхідності складними або обтяжливими, або обумовлювати не виправдані строки чи необхідність зволікання. Вони мають також бути ефективними, пропорційними та переконливими і застосовуватися в такий спосіб, аби не викликали перешкоди для законної торгівлі та передбачалися гарантії проти зловживання ними [1].

В Україні відповідні норми національного законодавства містять положення, спрямовані на захист інтелектуальних прав. До них відносяться норми Цивільного кодексу, Господарського кодексу, спеціальне законодавство з питання, що розглядається, яке включає в себе Закони України: «Про авторське право і суміжні права» № 3792 від 23.12.1993 р. (діє в редакції від 20.11.2003 р.), «Про охорону прав на винахід і корисні моделі» № 3687 від 15.12.1993 р. (діє в редакції від 22.05.2003 р.), «Про охорону прав на промислові зразки» № 3688 від 15.12.1993 (діє в редакції від 25.06.2003 р.), «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» № 3689 від 15.12.1993 (діє в редакції від 16.05.2008 р.) [5].

А також існує цілий ряд міжнародних угод із захисту інтелектуальних прав, учасником яких є Україна: Всесвітня конвенція про авторське право, Паризька конвенція про охорону промислової власності, Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків, Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, Міжнародна конвенція з охорони нових сортів

рослин ті інші. Крім до відповідних документів відносяться міжнародні угоди держав-учасниць СНД та ряд міждержавних угод.

Слід зазначити, що певні цивільно-правові способи захисту прав інтелектуальної власності в Україні навіть перевищують відповідні стандарти держав-членів ЄС, а актів, аналогічних за жорсткістю законодавству України щодо лазерних дисків, немає ні в європейських, ні в інших країнах світу [3].

І тим не менш, законодавство України з питань охорони прав інтелектуальної власності потребує значних змін та доповнень, які б включали в себе правове закріплення наступних питань:

- уточнення кола осіб, яких може стосуватися вимога надання інформації щодо походження та каналів збуту товарів чи послуг з порушенням прав інтелектуальної власності та інформації, яка надається;

- відображення у законодавстві України положення про негайне повідомлення про прийняті заходи із забезпечення доказів стороні, якої це стосується, після запровадження таких заходів;

- уточнення положень законодавства щодо можливості прийняття термінових судових рішень для запобігання порушень права інтелектуальної власності;

- вироблення механізмів збереження конфіденційності доказів, що мають значення у справах про порушення прав інтелектуальної власності;

- зазначення у законодавстві положення щодо можливості продовження порушень права інтелектуальної власності за умови надання гарантій, призначених забезпечити компенсацію суб'єкту права;

- доповнення законодавства положеннями щодо знищення товарів з порушенням права інтелектуальної власності та можливості вилучення та знищення товарів за кошт правопорушника;

- введення до законодавства положень щодо встановлення штрафу у випадку продовження дій з порушення прав інтелектуальної власності;

- уточнення положень щодо відшкодування збитків зі сплатою певним чином визначеного паушального платежу, особливостей відшкодування, якщо порушник не знав або з розумних причин не мав знати, що в його діяльності є правопорушення;

- встановлення меж вищлат разового стягнення (відшкодування) для всіх об'єктів права інтелектуальної власності.

Література: 1. Бочарова Н. *Право інтелектуальної собствениости ЄС. Гармонизация с национальнм законодательством.* // Журнал Верховной Рады України «Віче», 2006; 2. Капица Ю. *Развитие права интеллектуальной собственности в Европейском союзе* // Вестник Киевского национального университета им. Т. Шевченка. – 2006. – №33-34; 3. *Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України* / За ред. Ю.М. Капици: кол. авторів: Ю.М. Капица, С.К. Ступак, В.П. Воробйов та ін. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2006. – 1104 С.; 4. *Countering Counterfeiting. A guide to protecting & en-*

forcing intellectual property rights, Counterfeiting Intelligence Bureau. International Chamber of Commerce, 1997; 5. Международные договоры [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vlasnyk.ua/?brand=page&i=30>; 6. Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights [Електронний ресурс] // The Uruguay Round agreements // The official web-site of World Trade Organization. – Режим доступу: http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips.pdf.

* * *

УДК 334.75:338.1(477)

Зайцева В.А.

РОЛЬ ПРОМИСЛОВО-ФІНАНСОВИХ ГРУП УКРАЇНИ В ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИНАХ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Пузанов І.І.*

Пошук ефективно організованих форм об'єднань є однією з головних проблем світового економічного розвитку. У світовій практиці склалися різні типи інтеграційних об'єднань, які різняться залежно від цілей співпраці, характеру господарських відносин між учасниками, ступеня самостійності. Це асоціації, концерни, консорціуми, синдикати, корпорації, холдинги, вільні зони, промислово-фінансові групи, пули тощо.

Трансформаційний характер економіки України вносить відповідні особливості в формування та функціонування промислово-фінансових груп та потребує нових науково обґрунтованих підходів.

Актуальність поглибленого вивчення проблем розвитку ФПП в Україні зумовлена світовою тенденцією концентрації власності та промислового капіталу, зростанням інвестиційних потреб вітчизняної економіки для реалізації інноваційних проектів, завданнями підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників. Необхідним у цьому зв'язку вбачається обґрунтування науково-методологічних основ формування державної політики в сфері становлення цих організаційних структур, оскільки саме вони можуть забезпечити ефективну трансформацію української економіки, створити нові системи інвестування та організації управління, здатні до ефективної самоорганізації та саморозвитку, зростання фінансового капіталу, удосконалення технологічних ланцюгів та коопераційних зв'язків.

Метою роботи є розробка принципів і підходів щодо формування ФПП в Україні і визначення їх ролі в зовнішньоекономічних відносинах. Також у статті пропонуються рекомендації щодо удосконалення і розвитку середовища формування українських ФПП і країн близькосхідного регіону.

Об'єктом дослідження є процес функціонування промислово-фінансових груп України. Предметом дослідження є роль промислово-фінансових груп України в зовнішньоекономічних відносинах.

Проблематиці фінансово-промислових груп присвячені праці українських і зарубіжних вчених. Відносно об'єкта дослідження важливе значення мають роботи таких вчених як О. Амоша, В. Дікань, М. Коваль, З. Тігіпко, Л. Лазебник, Є. Пакош, А. Гріценко, В. Шевчук, Б. Панасюк, О. Панасюк, В. Ляшенко, Ю. Макогон, В. Краснопольський, О. Новіков, І. Іванова, А. Дагаєв, Ю. Вінслав, І. Германова, А. Воршук, С. Голубева, В. Самохин, Д. Мацїев, Р. Гумеров, В. Гончаров, А. Яновський, В. Куліков і інших вчених економістів і практиків, а також західних дослідників: D. Ните, А. Smith, Т. Коно, А. Rugman, J. Dunning, M. Porter, Ф.Дж. Роджерс, Дж. П. Райт, А. Моріга, Я. Монден, Д. Мерсер, П.М. Мознас та інших.

Відповідно до поставленої мети вирішено наступні задачі дослідження:

- на основі аналізу історії становлення і розвитку ФПГ визначити їх загальні і специфічні закономірності становлення і розвитку;
- визначити взаємозв'язок різних форм ФПГ і середовища, в рамках якого проходило їх становлення і розвиток;
- визначити взаємозв'язок особливостей становлення ФПГ у різних країнах з їх основними політико-економічними і правовими передумовами в цих країнах;
- провести аналіз політико-економічних і правових передумов створення ФПГ в Україні і визначення їх ролі в зовнішньоекономічних відносинах. і на цій основі визначити специфічні принципи і підходи до формування ФПГ у цих країнах;
- визначити основні напрями розвитку середовища ФПГ в Україні і країнах близькосхідного регіону;

Нагальним є питання реформування існуючих ФПГ на засадах верховенства права, законності та прозорості, що передбачає прийняття відповідних прогресивних законопроектів, зокрема щодо корпоративного управління та надання інформації.

Надмірна диверсифікація бізнесу є характерною для українських ФПГ, що перешкоджає запровадженню ефективних сучасних методів організації і управління. Вітчизняні підприємці є прибічниками диверсифікації значною мірою через намагання уникнути зайвих ризиків та забезпечити певну стабільність. Однак у розвинених країнах останніми десятиліттями почали поширюватись нові процеси, зворотні диверсифікації, пов'язані з розформуванням конгломератів, звільненням компаній від непрофільних виробництв і концентрацією зусиль на основних видах діяльності.

Багатогалузеві та багатопрофільні компанії не тільки втрачають свій рейтинг, але й залишають список провідних компаній світу. На світових ринках з початку 1990-х років поступово стали домінувати компанії, орієнтовані на стратегію досягнення ефекту економії на масштабі використання ключових ресурсів фірми. При цьому в межах спеціалізованого розвитку

відбувається таке зростання фінансової ефективності, яке компенсує одночасне збільшення трансакційних витрат. Таким чином, одним із напрямів модернізації організаційної структури економіки України має стати формування в інтегрованих компаніях стратегій, спрямованих на посилення спеціалізації, виділення профільного бізнесу.

Ефективність діяльності вітчизняних ФПГ знижується через відсутність належного нормативно-методичного забезпечення процесів розробки та реалізації стратегії організаційних перетворень, недоліки законодавчої бази. Негативно впливає на результати діяльності ФПГ відсутність ефективних, послідовних процедур достовірної оцінки і доцільності об'єднання підприємств. Інтеграція підприємств в єдину цілісну структуру має бути спрямована на досягнення основної цілі – максимізацію прибутку за рахунок об'єднання ресурсів. При цьому передбачається забезпечення прийнятого рівня ризику.

Узагальнення досвіду еволюції ФПГ в розвинених країнах дозволило виявити певні закономірності, які доцільно враховувати при створенні аналогічних структур в Україні. Оскільки немає єдиного алгоритму у створенні та регулюванні діяльності ФПГ, то в Україні також можливим є винайдення своєї особливої моделі формування ФПГ, яка б найбільшою мірою враховувала конкретні українські реалії. Модель, в якій банку належить роль координатора і провідного інвестиційного інституту, не є єдино прийнятною для України. ФПГ може фінансуватись як за рахунок внутрішніх, так і за рахунок позикових коштів, враховуючи слабкість національної фінансової системи та рівня її інтеграції із світовою. Досвід інших країн також свідчить, що за допомогою заходів антимонопольної, інвестиційної, кредитної, податкової та інших видів економічної політики держава може суттєво впливати на становлення корпоративних інтегрованих структур.

В Україні в середині 1990-х років також почали активно формуватися власні ФПГ, незважаючи на відсутність у них офіційно юридичного статусу. Так, через недосконалість законодавчої бази в Україні належним чином не налагоджені реєстрація та моніторинг діяльності ФПГ, відсутнє відпрацьоване статистичне спостереження за їх діяльністю, тому наявні дані про них є неповні та фрагментарні.

В Україні набули поширення фінансово-промислові об'єднання, які можна визначити як «фактичні», але «неформальні» групи. Оскільки існуючі ФПГ через недосконалість профільного Закону України «Про промислово-фінансові групи в Україні» не оформлені на офіційному рівні, їх діяльність не підпадає під спеціальний контроль, моніторинг та регулювання, що не відповідає світовій практиці.

В Україні, за даними незалежних аналітичних агентств, нараховується 14 ФПГ, з ознаками, характерними для цих структур. Крім них, у стадії

формування знаходиться щонайменше 6 груп, які мають неповні ознаки цих об'єднань. Незважаючи на те, що Закон України «Про промислово-фінансові групи» було прийнято ще у 1995 р., процес створення (реєстрації) ПФГ відбувається дуже повільно, до травня 2001 р. офіційно не існувало жодної. Тільки 16 травня 2001 р. постановою Кабінету Міністрів України № 547 офіційно було створено першу вітчизняну ПФГ «Титан» з метою реалізації Комплексної програми розвитку кольорової металургії України, але й вона не була зареєстрована, а через 3 роки ліквідована відповідною урядовою постановою № 1420 від 28 жовтня 2004 р.

В Україні особливу роль великі ФПП відіграють у таких експорторієнтованих галузях, як металургія, енергетика, машинобудування та хімічна промисловість[9]. Вони поширили свою діяльність на харчову промисловість та сільське господарство. Порівняно з російськими ФПП українські, як правило, мають більш просту структуру власності з більшою концентрацією акцій в одних руках. За оцінками Світового банку, на декілька основних українських ФПП припадає до 80% експорту ста найбільших українських компаній-експортерів.

Література: 1. Закон України «Про промислово-фінансові групи в Україні» від 21.11.1995 р. №437/95-ВР. – <http://liga.kiev.ua>; 2. Володькіна В.М. Економіка промислового підприємства: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 196 с.; 3. Воловец Я.В. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник. – К.: Алеута, 2005. – 199 с.; 4. Галянтич М, Махінчук В., Задорожня Н. Промислово-фінансові групи в Україні проблеми статусу та правового регулювання діяльності // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – №3. – С.25-31; 5. Грудницька С., Дерев'яно Б. Економіко-правові питання формування та діяльності промислово-фінансових груп // Підприємництво, господарство і право. – 2004. – №6. – С.3-7.

***

УДК 339.923

Казакова Н.А., Гончарова Н.Н.
ТРАНСГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО
КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ
(на примере Харьковской области)

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Тема трансграничного сотрудничества возникла еще до получения Украиной независимости. Сейчас трансграничное сотрудничество осуществляется в нескольких формах. В первую очередь это традиционные договоры между административно-территориальными единицами Украины и других стран о сотрудничестве в сферах, которые относятся к их компетенции. Разновидностью трансграничного сотрудничества, которую мы затрагиваем в данной теме, являются так называемые Еврорегионы.

Еврорегион представляет собой территориальную единицу, состоящую из приграничных областей сопредельных государств, выделенную для целей совместного скоординированного стимулирующего воздействия на общеэкономические процессы в ее границах. Еврорегион, или трансграничный регион, включает регионы (административно – территориальные единицы) не менее двух стран, и его территорию пересекает минимум одна государственная граница [1].

На сегодняшний день Россия остается для Украины основным торговым партнером, опережая в несколько раз другие страны мира. Географическая близость Украины и России, длительные исторические, политические, экономические и культурные отношения, существование технологической и ресурсной взаимозависимости отдельных отраслей и производств оказывают значительное влияние на экономики наших стран, и во многом обуславливают дальнейшее развитие взаимоотношений. Рассматривая сотрудничество Украины и России в контексте развития производства конкурентоспособных товаров, а также увеличения их экспорта как взаимного, так и общего, на наш взгляд, наиболее перспективным является дальнейшее развитие межгосударственной производственной кооперации, основанной на укреплении взаимовыгодных связей на рыночных условиях.

Из теории и практики международной торговли нам известно, что развитие производства импортозамещающей продукции незначительно увеличивает доходы государства, намного эффективнее развивать выпуск экспортоориентированной продукции, в производстве которой данная страна имеет ресурсные или научно-технические преимущества, одновременно импортируя ту продукцию, в производстве которой имеют преимущества другие. Такая кооперация, как трансграничное сотрудничество, очень выгодна для развития и роста этих преимуществ, учитывая, что некоторые, как украинские, так и российские товары неконкурентоспособны на мировых рынках, но крайне необходимы для нормального функционирования национальных экономик [2].

Сильные стороны Харьковской области:

- центром региона является мегаполис государственного значения, который является высококонцентрированным и емким рынком сбыта для местных товаропроизводителей;

- выгодное географическое положение – пограничное (с Россией) расположение региона, через область проходят стратегические транспортные магистрали, Харьков – главный узловой центр железнодорожного сообщения восточной Украины;

- наличие уникальных производственных и промышленных комплексов;

- регион представляет интерес для предприятий с иностранными инвестициями;

- наличие богатых газовых, других месторождений и ресурсов;
- развитая научно-образовательная сфера;
- потенциал агропромышленного комплекса;
- наличие квалифицированной рабочей силы.

Возможности Харьковской области:

- доступ к рынкам стран СНГ, благодаря удачному расположению в центре дорожно-транспортной инфраструктуры;
- обеспечения приоритетности вложения ограниченных бюджетных ресурсов в прибыльные и стратегически перспективные проекты;
- быстрое внедрение инновационных научно-технических разработок;
- привлечения доходов от эксплуатации газовых месторождений для развития региона [4].

Характер трансграничного сотрудничества в значительной мере определяется разрывом в структуре экономики. По объемам промышленного производства Харьковский регион превосходит Белгородский, но кооперация возможна в таких отраслях как черная металлургия (доля добычи железной руды в Белгородской области составляет 35,1%), нефтегазовая промышленность, машиностроение, химическая, пищевая промышленность, промышленность стройматериалов. Белгородский регион не уступает Харьковскому по производству сельскохозяйственной продукции, что стимулирует сотрудничество в сельском хозяйстве.

Харьковские соглашения дали точку отсчета геополитическому развитию на постсоветском пространстве. С этой целью, можно утверждать, что Еврорегион – это не стратегическая цель, а это понятное очевидное, апробированное направление в глобальном геополитическом масштабе.

Интересы России и Украины состоят в создании условий для развития долгосрочных экономических связей. Можно выделить следующие особенности интересов:

- содействие в загрузке производственных мощностей Украины;
- взаимовыгодное использование научно-технического потенциала;
- возобновление и развитие кооперативных связей между предприятиями и областями обеих стран;
- активизация инвестиционного и инновационного сотрудничества;
- расширение сотрудничества в топливно-энергетическом и машиностроительном комплексах;
- заинтересованность в привлечении российских инвестиций в машиностроительный, металлургический и строительный комплексы Украины, в химическую промышленность и топливно-энергетический комплекс;
- заинтересованность и готовность Украины участвовать в производстве электрослуг, совместной их реализации третьим странам.

Перспективы трансграничного сотрудничества соседних регионов Украины и России, в том числе Харьковской и Белгородской областей в рамках

еврорегиона «Слобожанщина», напрямую зависят от действия следующих факторов: 1) геополитического (стратегичность украинско-российских отношений); 2) экономического (кооперационные связи, формирование транснациональных хозяйственных структур и др.); 3) интеграционного (сглаживание «барьерных» эффектов при интеграции Украины и России в европейское и мировое сообщество); 4) транспортно-географического (транзитность территории); 5) экологического (совместное решение проблем загрязнения вод бассейна реки Северский Донец и др.); 6) социокультурного (общее культурное пространство, этническая близость, подкрепляемые родственными связями, общественным взаимовлиянием); 7) научно-исследовательского (объединение усилий в сфере научно-исследовательских работ, вузовской подготовки специалистов); 8) информационного (углубление сотрудничества в информационной сфере, в том числе по созданию маркетингового банка данных) [3].

Литература: 1. Кузьмин В.М. Роль еврорегионов в трансграничном сотрудничестве Российской Федерации и Европейского Союза в регионе Балтийского моря. Материалы международной научной конференции факультета международных отношений СПбГУ, 20 октября 2006 г. – СПб.: Изд-во СПбГУ, 2007. – с. 135-157; 2. Черномаз П.А. Еврорегион «Слобожанщина» – перспективы трансграничного сотрудничества Харьковской области // Вестник торгово-промышленной палаты: Совместный выпуск Харьковской и Белгородской торгово-промышленных палат. – 2002. – №11. – с. 15-16; 3. Голиков А.П., Черномаз П.А. Еврорегион «Слобожанщина» и трансграничное сотрудничество Украины и России // Трансграничные проблемы стран СНГ / Отв. ред. В.М. Котляков. – М.: Опус, 2003. – с. 208-210; 4. <http://investatlas.kharkov.ua/ru/main/features/-экономический атлас Харьковской области>.

***

УДК 339.9(44)

Казарян Д.А.
ФРАНЦІЯ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ
МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гасім С.*

В рамках українсько-французьких взаємовідносин відбувається поступове залучення широких кіл громадськості до їх подальшого розвитку, чому значною мірою сприяли проведені вперше в історії двосторонніх зв'язків Дні української культури у Франції (вересень-грудень 1999 р.) та початок роботи Форуму українсько-французького діалогу, покликаного надавати підтримку поширенню феномена т.зв. народної дипломатії. З української сторони Форум очолив академік І.Ф. Курас, з французької – керуючий Банку Франції Ж.-К. Тріше [1].

Двосторонні торговельно-економічні зв'язки між двома країнами ще не відповідають їх економічному потенціалові. Україна постачає на французький ринок чорні метали та вироби з них, руди та уранові концентрати, продукцію хімічної промисловості, зокрема мінеральні добрива, текстиль, а також зерно. У свою чергу, Франція експортує в Україну машини та механізми, лікарські засоби, продукцію сільського господарства та хімічної промисловості, різноманітне технічне обладнання.

Нині співпраця України з Францією позначена явищами світової економічної кризи. Тому наша держава сподівається на Францію як партнера, шукаючи в неї фінансової допомоги для подолання труднощів у економіці. Проте на нинішньому етапі можна стверджувати, що обидві країни більше приділяють уваги власному внутрішньодержавному розвитку, а не зовнішньому співробітництву. Політичні кризи в Україні вже не дивують французького партнера, але не заохочують до поглибленої співпраці, погіршують міжнародний імідж нашої держави, формують думку про нестабільність життя та незрілість українського політичного керівництва. З метою посилення українсько-французького співробітництва українська сторона могла б дати позитивну оцінку французьким ініціативам «Східного партнерства», а також продемонструвати власну зацікавленість в отриманні офіційним Києвом більших можливостей, зокрема шляхом своєрідної диференціації країн – учасниць політики сусідства за принципом імовірності отримання перспективи членства.

У рамках східного виміру європейської політики співробітництва найбільшої актуальності набуватиме питання взаємодії у сфері диверсифікації джерел енергопостачання. У цьому контексті важливо наголосити на можливих перспективах активнішої участі (зокрема, фінансової) Євросоюзу в проєктах з модернізації та підвищення потужності української газотранспортної системи. Актуальним могло б стати акцентування уваги на доцільності створення секретаріату (бюро, офісу) «Східного партнерства», що сприятиме ефективнішій реалізації цієї майбутньої політики ЄС [2].

У переговорному процесі щодо укладання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС доцільним було б засвідчити наміри України й надалі наполягати на чіткому визначенні в цій угоді європейської перспективи членства в організації, а також наголосити на важливості включення до тексту угоди принципово нових елементів, які, з одного боку, істотно відрізняли б майбутній договір від інших угод про асоціацію, підписаних ЄС із північно-африканськими країнами, а з другого – обґрунтовували б необхідність надання Україні перспективи членства в організації.

Потрібно відмітити, що деякі французькі урядовці зазначають, що в разі нестачі фінансових ресурсів ЄС Париж готовий кредитувати Україну в односторонньому порядку шляхом капіталовкладень у перспективні проєкти в

нашій державі за участю провідних французьких компаній. При цьому Франція продемонструвала зацікавленість у співробітництві з Україною в конкретних галузях економіки: розбудові транспортної інфраструктури, співпраці в енергетичній сфері, участі в приватизаційних проектах тощо. Разом з тим, незважаючи на зацікавленість у розвитку двосторонніх економічних відносин, Франція, з огляду на внутрішньополітичну невизначеність в Україні, утримуватиметься від реалізації перспективних проектів у нашій країні до стабілізації соціально-економічної та політичної ситуації.

Пріоритетними напрямками торговельно-економічного співробітництва є ядерна енергетика, транспортування газу, модернізація українських залізниць і створення швидкісного залізничного руху, будівництво автошляхів, а також переоснащення вітчизняного авіапарку. Французька сторона позитивно оцінює перспективи економічної співпраці з Україною з урахуванням її вступу до СОТ, а також можливого створення зони вільної торгівлі (ЗВТ), що розширить для нашої країни можливості виходу на внутрішній ринок ЄС [3].

Таблиця 1

Зовнішня торгівля між Україною та Францією (млн. дол. США) [4]

	<i>Експорт</i>	<i>Імпорт</i>	<i>Сальдо</i>	<i>Торгівельний оборот</i>
Франція	476,9	1106,7	-629,8	1583,6

Міждержавна комісія з питань економічного співробітництва організовано та проведено двосторонні зустрічі українських і французьких експертів, мета яких – підвищення ефективності співпраці в агропромисловому комплексі, енергетиці, літакобудуванні, будівництві магістральних доріг, промисловості й інституційній співпраці. За результатами досягнутих домовленостей створено спільні координаційні комітети та робочі групи в галузях енергетики (Мінпаливенерго України й компанія «AREVA»), транспорту («Укравтодор» та компанія «Буїг Траво Пюблік»), промисловості (Мінпромполітики й компанія «ЕАДС») та газовій сфері (НАК «Нафтогаз України» та компанія «Газ де Франс») [3].

Підбиваючи підсумок, можна спрогнозувати посилення торговельно-економічного співробітництва між нашими країнами, насамперед у сфері малого й середнього бізнесу з огляду на можливе створення між Україною та Євросоюзом зони вільної торгівлі, а також проведення в нашій країні Євро-2012.

Література: 1. *Торговельно-економічне співробітництво між Україною та Францією у 2008 р.* // Матеріали ТЕМ України у Франції. – К., 2008. – С. 28. Курас І., Кочубей Ю.; 2. *Українсько-французькі відносини: минуле, сьогодення і перспективи в світлі європейської та євроатлантичної інтеграції* / І. Курас, Ю. Кочубей // *Діалог. Історія, політика, економіка: Україна і Франція.*–2002.– №2. – С. 21. 3. <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 4. <http://zik.com.ua/ua/news/2010/10/07/249034>.

Камышанченко Н.М.

**МЕЖДУНАРОДНОЕ НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО
В ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ СФЕРЕ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ**

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Довгаль Е.А.*

Актуальность темы состоит в том, что данная работа ставит перед собой задачу оценить современную роль и степень глобализации международного научно-технического сотрудничества (МНТС) в сфере энергетики в современных международных экономических отношениях и найти перспективные пути развития.

Цель исследования заключается в научном обосновании современного развития МНТС и выявлении основных направлений его дальнейшего совершенствования и углубления, а также в определении роли МНТС в структуре МЭО.

Энергетика – это та отрасль производства, которая развивается невиданно быстрыми темпами. Если численность населения удваивается за 40–50 лет, то в производстве и потреблении энергии это происходит через каждые 12–15 лет. При таком соотношении темпов роста населения и энергетики, энерговооруженность лавинообразно увеличивается не только в суммарном выражении, но и в расчете на душу населения.

Влияние на биосферу и отдельные ее элементы оказывают основные виды современной (тепловой, водной, атомной) энергетики, поэтому важно как будет изменяться соотношение этих видов в энергетическом балансе в ближайшей и отдаленной перспективе; можно ли уменьшить отрицательное воздействие на среду современных (традиционных) методов получения и использования энергии; каковы возможности производства энергии за счет альтернативных (нетрадиционных) ресурсов, таких как энергия солнца, ветра, термальных вод и других источников, которые относятся к неисчерпаемым и экологически чистым [1, с. 10].

Первопричиной происходящих трансформаций становится резкое возрастание роли науки как новой производительной силы и связанных с ней наукоемких отраслей промышленности, которые имеют самые высокие темпы роста, влияя на технико-технологическое перевооружение остальных отраслей и экономики в целом. В связи с этим преобразуются многие важнейшие экономические закономерности и механизмы.

Среди факторов, обеспечивающих национальные конкурентные преимущества, на передний план выдвигаются образование и наука, развитие нового технологического уклада экономики, интеграция передовых стран в мировое информационное пространство, развитие интеллектуального твор-

чества и наукоемкой индустрии. В совокупности эти и другие факторы вынуждают лидирующие страны резко увеличивать инвестиции и затраты на НИОКР, в том числе и в области энергетики, что, в свою очередь, усиливает роль и значение государственной научно-технической, инновационной и образовательной политики, объясняемые объективными свойствами инновационных процессов: высоким риском, зависимостью от уровня подготовленности социальной среды и научно-технической инфраструктуры, значительной капиталоемкостью НИОКР и, особенно, внедрения их результатов, повышенными требованиями к квалификации научно-инженерных кадров, необходимостью правовой защиты интеллектуальной собственности, новыми угрозами национальной и экономической безопасности [2, с. 74].

Важной чертой, которая характеризует современное научно-техническое сотрудничество в области энергетики, является не только быстрое получение новых научных данных и результатов, но и значительное сокращение сроков от момента получения новых знаний, которые, на первый взгляд, могут носить чисто теоретический характер, до их технологического воплощения. Необходимость выпуска новых изделий требует обновления оборудования, создания новых технологий, повышения качества создаваемой продукции, технического перевооружения производства.

Научно-технический прогресс не только произвел переворот в структуре международного разделения труда, но и расширил сферу его развития. Разделение труда в области науки и техники является прямым следствием развития НТР. Важным стимулом углубления всех форм разделения труда в области науки и техники явилось значительное удорожание научных и технических разработок. Тенденция в развитии этого процесса такова, что каждые 7-10 лет происходит удвоение расходов на научные разработки. Наиболее дорогостоящими являются не столько сами научные исследования, сколько доведение их разработок до непосредственного промышленного применения. Такие возрастающие затраты непосильны даже крупному государству, особенно перед лицом возникающих глобальных проблем. Реализация уже имеющихся научных открытий и новых технологических идей требует огромных средств на создание новых производственных мощностей, на коренную реконструкцию существующего оборудования, освоение новой продукции [3, с. 7]. Затраты на научные исследования в сфере энергетики в настоящее время весьма значительны, и не существует ни одного государства, которое могло бы себе позволить развивать собственные научные разработки, не учитывая преимуществ международного разделения труда в сфере науки и техники, возможности объединенных усилий в рамках мирового сообщества.

Одними из главных двигателей МНТС и глобализационного процесса в целом выступают ТНК ведущих стран во главе с США, которые концентри-

руют в своих руках международный технологический обмен и кооперацию, создают зарубежные исследовательские центры, формируют стратегические технологические альянсы. Также в ЕС разработан ряд программ в данной области. Результатом международного технологического обмена служит предоставление лицензий на использование изобретений и производственного опыта, коммерческой и другой информации, способное обеспечить значительный экономический эффект, повышение качества изделий, услуг и т.п.

МНТС играет важную роль в повышении производительности труда и конкурентоспособности. Важной формой МНТС является международное техническое содействие, прежде всего развивающимся странам, осуществляемое на двух- и многосторонней основе.

В заключение можно сделать вывод, что современный уровень знаний, находящиеся в стадии разработок технологии дают основание для оптимистических прогнозов: МНТС поможет избежать проблем, связанных с исчерпанием энергетических ресурсов и порождаемых энергетикой экологических проблем. Есть реальные возможности для перехода на альтернативные источники энергии (неисчерпаемые и экологически чистые). С этих позиций современные методы получения энергии можно рассматривать как своего рода переходные. Вопрос заключается в том, какова продолжительность этого переходного периода и какие имеются возможности для его сокращения.

Литература: 1. Воронков Н.А. *Экология общая, социальная, прикладная: учебник для студентов вузов / 4-е изд.* – М.: Агар, 1999. – 96 с.; 2 Мельничук А.П. *Внешиэкономическая деятельность. Международный обмен технологиями: учебник для студентов высших учебных заведений / М.: Экмос, 2003.* – 144 с.; 3. Сенцов С.С. *Трансформация международного научно-технического сотрудничества в условиях глобализации и предпосылки интеграции в него России: Дис. канд. экон. наук / Москва, 2006.* – 211 с.

***

УДК 339.922 (47+57)

Караджаев Максат
РЕГИОНАЛЬНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО СТРАН СНГ
В РАМКАХ ИНТЕГРАЦИОННОГО ОБЪЕДИНЕНИЯ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Гончаренко Н.И.

В настоящее время пространство СНГ – один из крупнейших и перспективных мировых рынков, где проживает более 270 млн. человек и производится около 5% глобального ВВП. По хозяйственному потенциалу – это третье после Евросоюза и НАФТА региональное объединение в мире. На страны Содружества приходится (%): мировой суши – почти 17, всех лесных

насаждений – 21, запасов пресной воды – 11, природного газа и угля – по 30, нефти – 10, урана – 36. золота, цинка и свинца – по 20. никеля. Меди, молибдена – по 10-12. Подобная концентрация природных ресурсов обеспечивает колоссальные возможности для будущего развития СНГ [2].

Страны СНГ объединяют общие и чрезвычайно актуальные задачи коренной модернизации хозяйства и перевода его на инновационный путь развития. По мере решения этих задач привлекательность экономической интеграции будет объективно возрастать за счет расширения внутриотраслевой торговли и транснациональной деятельности в регионе Содружества. Данные обстоятельства и обуславливают актуальность темы исследования.

Исследованию вопросов развития международного экономического сотрудничества и регионального экономического сотрудничества посвящены труды известных ученых: В. Андрийчука, В. Будкина, А. Кредисова, Д. Лукьяненко, Ю. Макогона, В. Новицкого, А. Поручника, И. Пузанова, А. Румянцева, М. Румянцева, А. Филипенко, О. Шниркова, М. Янковского и др., а также зарубежных ученых: Б. Балаша, Дж. Данинга, М. Киндлебергера, П. Кругмана, В. Леонтьева, Дж. Милля, Б. Олина, М. Портера, Д. Рикардо, П. Самуельсона, А. Смита, Г. Спенсера, Я. Тинбергена, Е. Хекшера и др.

Стремление к сохранению или восстановлению существовавших хозяйственных связей, а также желание удержаться на традиционных экспортных рынках и отгородиться от конкуренции извне стали побудительным мотивом возникновения региональных торговых объединений. К первой попытке торговой интеграции следует отнести создание Казахстаном, Кыргызстаном и Узбекистаном 23 сентября 1993 г. Центральноазиатского союза (ЦАС), который, согласно договоренностям от 10 февраля 1994 г., должен был превратиться в единое экономическое пространство. В 1998 г. в состав ЦАС вошел Таджикистан [1]. Несмотря на принятие более двухсот договоров, большинство предусмотренных ими мероприятий остались нереализованными. Страны-участницы все в большей степени ориентировали свою торговлю на государства остального мира, что во многом объяснялось схожей структурой экспорта, и активно применяли по отношению друг к другу меры протекционистской защиты, в том числе в виде высоких таможенных пошлин.

Начиная с 1994 г. государства СНГ формировали зону свободной торговли. Однако сильно различающиеся стратегии стран привели к тому, что многочисленные конфликтные вопросы так и не были преодолены, несмотря на почти десятилетний срок ведения переговоров. В 1995 г. в СНГ было принято решение о переходе к концепции многоуровневой разноскоростной интеграции. В рамках этой концепции Россия выступила инициатором создания Таможенного союза. Соглашение о Таможенном союзе между Беларусью и Россией было подписано 6 января 1995 г., позднее к нему присоеди-

нились Казахстан, Кыргызстан и Таджикистан. Договаривающиеся стороны определили Таможенный союз как экономическое объединение, основывающееся на следующих принципах: наличие единой таможенной территории государств-участников Таможенного союза; наличие однотипного механизма регулирования экономики, базирующегося на рыночных принципах хозяйствования и унифицированном законодательстве.

Наиболее тесное сотрудничество было достигнуто в рамках Союза Беларуси и России. В частности, отменены таможенные пошлины и количественные ограничения, на границе упразднен таможенный контроль; были предприняты шаги в направлении унификации национального законодательства, регулирующего внешнеэкономическую деятельность, обсуждалась возможность создания валютного союза.

Ответной реакцией на образование Таможенного союза стало создание в 1997 г. Грузией, Украиной, Азербайджаном и Молдовой сообщества четырех государств, к которому спустя два года присоединился Узбекистан. Экономической основой данного объединения (ГУУАМ) должен был стать транзитный потенциал стран-участниц; цель – поставка в Европу энергоносителей по Евро-азиатскому нефтетранспортному коридору. Однако согласовать позиции и приступить к реализации поставленной цели странам-участницам так и не удалось. Следует также отметить, что данное соглашение имело не только чисто экономический характер, но преследовало политические цели.

В 2001 г. Таможенный союз (Беларусь, Россия, Казахстан, Кыргызстан и Таджикистан) был переименован в Евразийское экономическое сообщество (ЕврАзЭС); число членов данного интеграционного объединения увеличилось за счет стран-наблюдателей – Молдовы и Украины [2]. Следует отметить, что создание таможенного союза в рамках ЕврАзЭС еще далеко до своего завершения. Странам-участницам не удалось в полном объеме реализовать режим свободной торговли, унифицировать внешнеторговое регулирование, установить общий таможенный тариф; имеются различия в уровнях ставок таможенных пошлин, акцизов и налога на добавленную стоимость. По-прежнему в одностороннем порядке, без предварительного согласования интересов, разрабатываются меры тарифной и нетарифной политики. Однако, несмотря на имеющиеся серьезные проблемы, только ЕврАзЭС пока является реальным экономическим объединением в СНГ.

На сегодняшний день конкуренцию ЕврАзЭС может составить Единое экономическое пространство (ЕЭП), образованное в сентябре 2003 г. Россией, Беларусью, Украиной и Казахстаном. Соглашение о создании предусматривает в рамках ЕЭП единые механизмы регулирования экономики, обеспечивающие свободное движение товаров, услуг, капитала и рабочей силы, проведение единой внешнеторговой, налоговой, денежно-кредитной и

валютно-финансової політики. Разом з тим, країни-учасниці домовилися для себе можливість проведення різнорівневої і різношвидкісної інтеграції і право самостійно визначати участь в процесі формування ЄЗП з урахування готовності своїх держав до подальшого углублення інтеграційних процесів.

Приймаючи до уваги той факт, що ЄЗП знаходиться в процесі становлення, складно оцінити, чи буде об'єднання реально діючим, однак, несомненно, сформовані його країни повинні взяти до уваги досвід регіональної інтеграції СНГ.

При всій політичній і економічній багатовекторності сучасного розвитку країн СНГ сьогодні з урахуванням наслідків кризи для більшості з них інтеграційна перспектива також стає вимованою і привабливою і саме Росія з її економічним, технологічним і ресурсним потенціалом, великим ринком, розвинутою конфігурацією транспортних комунікацій і виробничих зв'язів може забезпечити раціональну інтеграцію економічного простору країн СНГ в світове господарство, не порушаючи при цьому технологічні, виробничі і організаційні структури економік даних країн і уникнувши ризику появи нестабільності.

Література: 1. Ржевський В.А. *О юридической природе форм нового Содружества Независимых Государств* /В.А. Ржевський // *Государство и право* –2008. – №67. – С. 33; 2. Freinkman, L., Polyakov, E., and Revenco, C. (2004) *Trade Performance and Regional Integration of the CIS Countries, World Bank Working Paper*, 38.

***

УДК 339.543.624(477:560)

Коваленко Р.С.

ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ТУРЕЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.г.н., проф. Голіков А.П.*

Актуальність: на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин Турецька Республіка (ТР) набуває статусу вагомого регіонального гравця, розширює географію розповсюдження своїх інтересів і заявляє про наміри стати вагомих глобальним гравцем.

Питання розвитку економічного співробітництва України та Турецької Республіки висвітлювались в роботах вітчизняних науковців: О.Г. Белоруса, А.П. Голікова, А.С. Філіпенко, С.И. Пірожкова, А.И. Шниркова, Н.А. Дудченко, Л.Л. Кістерського, М.Г. Нікітіної, О.И. Рогача, Г.Н. Клімко, В.П. Ключко, И.Ф. Чернікова, А.П. Румянцева, В.А. Степаненко, Ю.Н. Пахомова,

та ін. В зарубіжній літературі питання економічного співробітництва України та Турецької Республіки розглядалися в роботах Л.И. Глухарева, В.Н. Шенаева, Ю.В. Шишкова, О.А. Муртазіна, С.М. Меньшикова, Ю.И. Юданова, Д.А. Коннелли, А.Й. Колат, Дж. Мзиір та ін.

Мета: визначити перспективи створення зони вільної торгівлі між Україною та Турецькою Республікою.

Після отримання Україною незалежності українсько-турецькі відносини розвивалися доволі інтенсивно. Активним був політичний діалог, співробітництво в рамках міжнародних і регіональних організацій. Показовим у цьому плані стало співробітництво в рамках Організації Чорноморського економічного співробітництва, організатором створення якої виступила Туреччина, а ініціатором перетворення її в міжнародну структуру – Україна. Відбувалася підтримка ініціатив один одного в рамках ООН та інших міжнародних організацій. Туреччина сприймала Україну як силу, яка може стати союзником у деякому обмеженні експансіоністських намірів Росії. Слід зазначити, що в перше десятиріччя після розпаду СРСР відносини Росії і Туреччини відзначалися ситуативністю, деякою напруженістю і майже повною відсутністю політичного діалогу. Однак пасивність України щодо подальшого впровадження проголошених ініціатив, незгодженість дій гілок влади всередині країни, періодична зміна проголошуваних векторів зовнішньополітичної орієнтації, занепад економіки, періодична конфронтація з впливовим регіональним гравцем Росією, слабка залученість до вирішення актуальних питань регіонального розвитку створили Україні імідж слабкої непередбачуваної країни і сприяли переорієнтації Туреччини на співробітництво з Росією [1].

З 2010 р. відбувається поступове відновлення українсько-турецьких відносин. Налагоджується політичний діалог, що сприяє усвідомленню необхідності розробки нового формату розвитку як двостороннього так і регіонального співробітництва, що обумовлене пошуком нових ринків й необхідністю розширення зон впливу, як у географічному, так і у галузевому вимірах. Так, вперше за останнє десятиріччя серед пріоритетних зовнішньополітичних партнерів Туреччини була згадана Україна. На третій щорічній Конференції дипломатичного корпусу Туреччини (3-8 січня 2011 р.) серед пріоритетних завдань держави у зовнішньополітичній сфері виокремлювалось завдання заснування з Україною (а також з Росією і Болгарією) Ради стратегічного партнерства, діяльність якої передбачає створення зони вільної торгівлі, скасування візового режиму, розвиток транспортних коридорів і підтримання безпеки в Чорноморському регіоні. На даному етапі розширення стратегічного партнерства з Україною розглядається керівництвом Туреччини як важлива складова загальних зусиль зі зміцнення зони миру, стабільності та сталого соціально-економічного розвитку в Чорноморському регіоні.

Для України, враховуючи швидку зміну ситуації у світі та появу нових регіональних та глобальних гравців, а також виокремлення нових пріоритетів зовнішньополітичного курсу ТР важливою є активізація та розбудова нового формату відносин з ТР [1].

Україна почала переговори про створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) з Туреччиною вже в 2011 р., Перший раунд відбувся в грудні, а в цілому переговорний процес може затягнутися на термін до двох років. Деякі види товарів потребують особливого підходу. Зокрема - сільськогосподарська продукція, метал, добрива. Ідея створення ЗВТ з Туреччиною обговорювалася ще в 2007 році, але тоді Україні взяла паузу до вступу країни в СОТ. У травні 2010 року в ході візиту до Києва міністра закордонних справ Туреччини Ахмета Давутоглу була досягнута домовленість про початок переговорів щодо створення ЗВТ. На остаточне рішення з цього питання вплинув той факт, що Україна має позитивне сальдо двосторонньої торгівлі з Туреччиною [4].

Туреччина стане третім зовнішнім ринком Україні після СНД і Євросоюзу, досягнення домовленостей з Анкарою очікується цієї осені. За інформацією Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Туреччина знаходиться на другому місці після Росії за споживанням українських товарів - у січні-серпні 2011 року імпорт склав 2580 млрд. доларів за вісім місяців 2011 року (5,9% всього українського експорту) і на першому - за розміром позитивного торгового сальдо (1,7 млрд. доларів.). Притому в порівнянні з січнем-серпнем 2010 року український експорт до Туреччини виріс на 34,3%, а імпорт з Туреччини - на 24,2%. Основними статтями українського експорту є металопрокат, вугілля і мінеральні добрива, в той час як з Туреччини імпортується текстиль, продукція машинобудування, побутова хімія та аграрна продукція. Створення ЗВТ з Туреччиною дозволить вже за кілька років збільшити товарообіг двох країн до 10 млрд. дол., А до 2020 року вийти на рівень 20 млрд. дол. [3].

Укладання угоди про вільну торгівлю має на меті не лише диверсифікацію та нарощування обсягів експорту української продукції. Сфера інтересів сучасних учасників ЗВТ виходить далеко за рамки звичайної торгівлі товарами та послугами і охоплює питання прав інтелектуальної власності, державних закупівель, охорони навколишнього середовища тощо. Лібералізація двосторонньої торгівлі передбачає також створення умов для залучення прямих іноземних інвестицій та пов'язаних з ними передачу технологій, «ноу-хау» та інновацій. Важливим чинником ЗВТ є також зусилля партнерів, спрямовані на те, щоб технічні бар'єри у торгівлі – технічні регламенти та стандарти, а також процедури сертифікації – не створювали зайвих перешкод для двосторонньої торгівлі [2].

Висновки:

– створення зони вільної торгівлі між Україною та Турецькою Республікою призведе до збільшення товарообігу між двома державами.

– лібералізація двосторонньої торгівлі призведе до спрощення митних процедур, тарифних, нетарифних та технічних бар'єрів у торгівлі.

– зона вільної торгівлі може стати певним кроком на шляху євроінтеграції України, через те що Туреччина з 1996 року є членом митного союзу з Європейським Союзом.

– створення зони вільної торгівлі може призвести до збільшення потоку реекспорту з Турецької Республіки, це потребує посилення митного контролю в частині визначення країни походження товару.

– скасування мит в двосторонній торгівлі може призвести до зміни товарної структури українського експорту в бік високотехнологічної продукції.

Література: 1. Міністерство закордонних справ України. – www.mfa.gov.ua; 2. Міністерство фінансів України. – www.news.finance.ua; 3. Верховна Рада України. – www.rada.gov.ua; 4. Державний комітет статистики України. – www.ukrstat.gov.ua.

***

УДК 339.74

Контаренко В.В.
КРЕАТИВНА ЕКОНОМІКА В СИСТЕМІ
СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ХХІ СТОЛІТТЯ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: викл. Журавльов О.В.

Світова фінансова криза, яка поставила під сумнів можливості капіталістичної моделі господарювання відповідати новим викликам економічного середовища, змушує вчених-економістів вирішувати нові дослідницькі завдання, пов'язані з пошуком нових форм та методів управління економікою.

За останні двісті років основний упор в економіці робився на розвиток продуктивних сил, розширення та модернізації виробництв. Двигуном розвитку були гроші. На думку британського економіста Дж. Хокінса, економіка в майбутньому буде будуватися на розвитку талантів і здібностей людей та їх об'єднань. Він дає визначення креативна економіка для такої форми суспільних відносин [1].

Креативна економіка складається з операцій чи творчих продуктів. Кожна операція може мати два додаткових значення, значення нематеріального, інтелектуальної власності і значення фізичного носія або платформи (якщо такі є). У деяких галузях, таких як програмне забезпечення цифровий інтелект коштує вище самого продукту. В інших, таких як мистецтво, вартість одиниці фізичного об'єкта вище.

Так, культура є одним з ключових факторів розвитку та поживлення економіки. Відповідно до звітів Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), креативна економіка є перспективним джерелом доходу та

створення нових робочих місць, сприяє міжкультурному діалогу, професійному та особистісному розвитку людей. Для порівняння, в деяких регіонах Великобританії на частку креативної економіки припадає до 10% всіх робочих місць, і її частка в економіці регіонів може складати близько 15%. Креативна економіка об'єднує в собі різні напрямки культури і мистецтва, а також такі сфери, як реклама, архітектура, дизайн, мода, народні промисли, кіноіндустрія, видавнича справа і т. і.

Рис. 1 Шляхи формування креативної економіки

Майже у всіх розвинених країнах економічний фокус зміщується з виробництва в послуги. Сьогодні, на думку Джона Хокінса, у Західній Європі та Америці приблизно 60% населення працюють у сфері послуг. В такому бізнесі для роботодавця дуже важливий креативний підхід співробітників, їх готовність приймати рішення і вести справи самостійно. Рух фріланса набирає небувалих обертів, вільний графік роботи уможливив роботу, наприклад, для студентів чи вагітних жінок. У людей з'явилася більше свободи і менше рамок.

Після аналізу існуючих підходів до формування базису креативної економіки, вважаємо доцільним систематизувати результати у схемі на рис. 1.

Методика патентів і захисту інтелектуальної власності так само повинна бути неймовірно сильною в країні, яка бажає розвиватися по шляху креативної економіки. Хокінс навіть називає копірайт новою валютою сучасності.

В контексті нових структурних зрушень вважаємо, що до традиційних факторів виробництва слід додати – інформацію і ідею.

Таким чином, основними характеристиками креативної економіки є:

– висока роль нових технологій і відкриттів в різних областях діяльності людини;

- високий ступінь невизначеності;
- великий обсяг вже існуючих знань і гостра необхідність генерації нових знань.

Крім того, креативна економіка характеризується з точки зору креативного підходу, в основі якого лежать проектне мислення, креативне уяву (моделювання), практична спрямованість [2].

Слід також зазначити, що зараз можна не володіючи основними факторами виробництва, почати бізнес, володіючи лише інформацією про потреби та ідею, як її вирішити. Хорошим прикладом буде Facebook – соціальна мережа, заснована в 2004 році Марком Цукербергом і його сусідами по кімнаті під час навчання в Гарвардському університеті. Завдяки цьому сайту Марк Цукерберг у 23 роки став наймолодшим мільярдером планети.

Література: 1. Hawkins J. *The Creative Economy: How People Make Money from Idea / John Hawkins.* – Классика-XXI, 2011 – ISBN: 978-5-89817-334-0; 2. Торн С. *Учебник креативного мышления. Простой подход к нестандартным решениям / С. Торн.* – М.: Попурри, 2010. – 276 с. – ISBN: 978-985-15-0946-7

УДК 339.923(47+57-67)

Конюхова А.С.

ЕВРАЗИЙСКАЯ ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.г.н., доц. Черномаз П.А.*

Интернационализация хозяйственной жизни во второй половине XX века стала ведущей тенденцией развития современного мирового хозяйства. Одна из основных тенденций глобальной интернационализации мирового хозяйства как результата развития международного разделения труда и международной кооперации производства проявляется в образовании обширных зон влияния той или иной державы или группы наиболее развитых стран. Эти страны и группы государств становятся своеобразными интеграционными центрами, вокруг которых группируются другие государства, образуя своеобразные материки в океане мирохозяйственных связей. Экономическая интеграция, в свою очередь, создает условия для ускорения интернационализации производства стран-участниц этого процесса, выравнивания их основных социально-экономических параметров.

На экономическую интеграцию существенным образом влияют два фактора: научно-технический прогресс и транснациональные корпорации. Накопленный опыт развития интеграционных процессов в мировом хозяйстве свидетельствует о необходимости прохождения основных четырех этапов в становлении и развитии экономической интеграции [1]:

1. Образование зоны свободной торговли с отменой таможенных тарифов и других ограничений между странами-участницами;
2. Образование таможенного союза с установлением единых тарифов в торговле и в движении рабочей силы и капитала;
3. Возникновение экономического союза, представляющего собой начальную фазу реальной экономической интеграции;
4. Полная интеграция с единой экономической политикой, общей валютой и органами наднационального регулирования.

Последние два этапа могут включать в себя определенные подэтапы, связанные со спецификой той или иной интеграционной группировки. Большинство из существующих в мире интеграционных группировок находится пока на стадии формальной интеграции, т. е. проходит первый и второй этап интеграционного развития.

1 января 2010 года на Евразийском пространстве начал функционировать Таможенный союз Беларуси, Казахстана и Российской Федерации, введены в действие Единый таможенный тариф и Единая товарная номенклатура внешнеэкономической деятельности Таможенного союза. Решение о формировании Таможенного союза ЕврАзЭС принято главами шести государств Сообщества на заседании Межгоссовета ЕврАзЭС 6 октября 2007 г. При этом было установлено, что Таможенный союз на начальном этапе формируется тремя странами Сообщества – Республикой Беларусь, Республикой Казахстан и Российской Федерацией, а присоединение к нему других членов ЕврАзЭС будет осуществляться по мере готовности их экономик и законодательства [2].

На сегодняшний день Евразийская интеграция перешла на третий этап в лице трёх стран – России, Беларуси, Казахстана. Произошло это после подписания главами этих государств документов, которые с 1 января 2012 года позволили стартовать Единому экономическому пространству (ЕЭП). В полной мере интеграционные соглашения ЕЭП начнут работать с июля 2012 года.

Строительство Таможенного союза и Единого экономического пространства закладывает основу для формирования в перспективе Евразийского экономического союза. Одновременно, будет идти и постепенное расширение круга участников Таможенного союза и ЕЭП за счёт полноценного подключения к работе Киргизии и Таджикистана.

Становление Таможенного союза и ЕЭП идёт гораздо динамичнее, поскольку учитывает опыт ЕС и других региональных объединений. Уже видны их и сильные, и слабые стороны. И в этом очевидное преимущество, позволяющее избежать ошибок, не допустить воспроизводства разного рода бюрократических навесов. Принципиальная особенность Таможенного союза и ЕЭП – это наличие надгосударственных структур. К ним также в пол-

ной мере относится такое базовое требование, как минимизация бюрократических процедур и нацеленность на реальные интересы граждан.

Сложение природных ресурсов, капиталов, сильного человеческого потенциала позволит Евразийскому союзу быть конкурентоспособным в индустриальной и технологической гонке, в соревновании за инвесторов, за создание новых рабочих мест и передовых производств. И наряду с другими ключевыми игроками и региональными структурами – такими как ЕС, США, Китай, АТЭС – обеспечивать устойчивость глобального развития.

В 2011 году Институт экономики и прогнозирования НАНУ и Институт народнохозяйственного прогнозирования РАН провели совместное исследование макроэкономического участия Украины в ЕЭП, а также составили прогноз последствий создания ЕЭП для стран-участниц. По результатам исследования сделаны следующие выводы [3]:

1. Углубление интеграции внутри ЕЭП России, Казахстана и Беларуси за счет развития торговых связей, кооперации производств и выравнивания технологического уровня создает условия для дополнительного в среднем 2,5%-ного ежегодного прироста совокупного ВВП этих стран до 2030 г. Суммарный накопленный эффект от создания ЕЭП без присоединения к нему Украины за период 2011–2030 гг. оценивается в 900 млрд. долл. (в ценах 2010 г.);

2. При участии Украины в формирующемся ЕЭС с общей стратегией развития, сближением технологических уровней и наращиванием кооперационных связей оценка накопленного к 2030 г. эффекта по ВВП может быть повышена до 6–7%. Суммарный положительный эффект этого варианта интеграции для украинской экономики оценивается за период 2011–30 гг. в 219 млрд. долл. (в ценах 2010 г.).

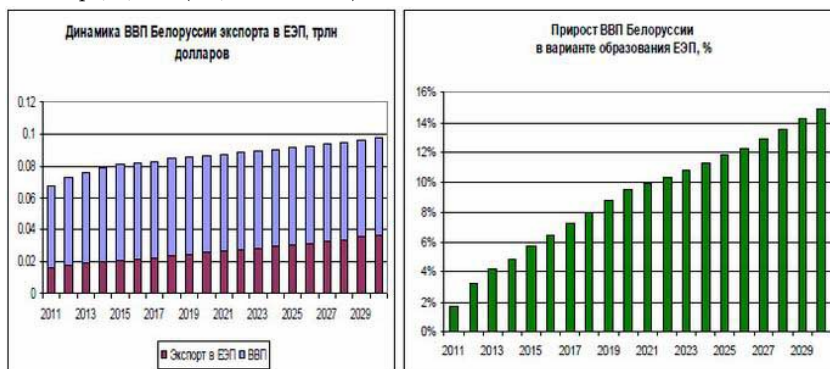

Рис. 1. Эффекты от создания ЕЭП для Беларуси [3]

Создание ЕЭП оказывает положительное воздействие на развитие образовавших его России, Казахстана и Беларуси. Наибольшие эффекты в силу

сложившейся экономической структуры, направлений внешнеторговых связей и масштабов экономики наблюдаются в Беларуси (рис. 1).

Экономика Казахстана в значительной степени остается зависимой от динамики добычи углеводородного сырья. Во многом такая ситуация связана с тем, что в Казахстане сохраняется достаточно высокий потенциал наращивания добычи нефти и газа. Экспорт в страны ЕЭП, хотя и увеличивается, но остается на относительно низком уровне по отношению к ВВП. В то же время интеграционные процессы за счет сближения технологического уровня, процессов снижения энергоемкости и материалоемкости производства позволяют получить дополнительный прирост ВВП, который к концу прогнозного периода достигает 4% в год (рис. 2).

Рис. 2. Эффекты от создания ЕЭП для Казахстана [3]

В то же время развитие интеграционных связей позволяет России к концу прогнозного периода дополнительно получать свыше 2% базового уровня ВВП в год (рис. 3).

Рис. 3. Эффекты от создания ЕЭП для России [3]

Суммарный выигрыш трех стран от образования ЕЭП по сравнению со сценарием отсутствия интеграции представлен на рис. 4. Что касается совокупного ВВП стран ЕЭП, то к 2030 г. разница между вариантами составляет свыше 2,5%. В 2030 г. дополнительный ежегодный прирост ВВП составит

для России 75 млрд. долл. (в ценах 2010 г.), для Казахстана – 13 млрд. долл., для Беларуси – 14 млрд. долл. За период 2011–2030 гг. суммарный эффект от развития интеграционных связей оценивается в 632 млрд. долл. (в ценах 2010 г.) для России, 106,6 млрд. долл. – для Казахстана и 170 млрд. долл. – для Беларуси (рис. 4).

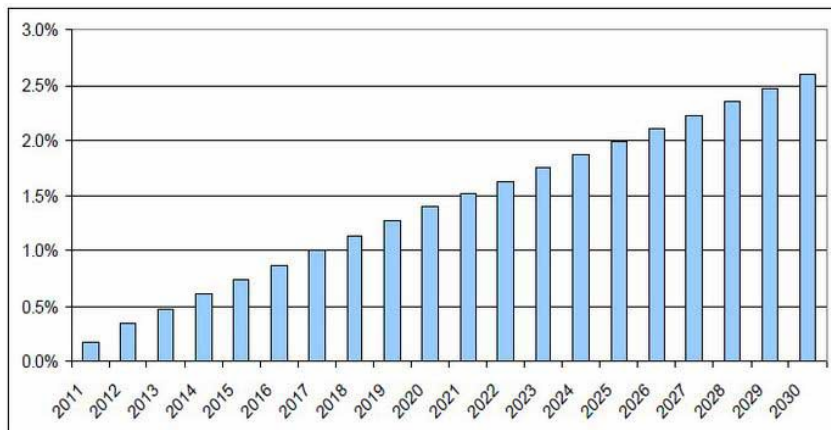

Рис. 4. Интегральный эффект от создания ЕЭП для России, Казахстана и Беларуси (дополнительный прирост суммарного ВВП трех стран) [3]

Евразийский союз – это открытый проект. Присоединение к нему других партнёров и прежде всего – стран Содружества – приветствуется. Делается упор на то, что это должно быть суверенное решение государства, продиктованное собственными долгосрочными национальными интересами. Хотелось бы отметить, что вступление Украины в ЕЭП нам представляется целесообразным и возможным. Опираясь на проведённые исследования, можно сделать вывод, что при грамотно проводимой политике данное интеграционное объединение имеет все шансы на переход к четвёртой стадии интеграции, что позволит странам-участницам не просто вписаться в глобальную экономику и систему торговли, но и реально участвовать в процессе выработки решений, задающих правила игры и определяющих контуры будущего. По мнению премьер-министра РФ Владимира Путина только совместно страны ЕЭП способны войти в число лидеров глобального роста и цивилизационного прогресса, добиться успеха и процветания [4].

Литература: 1. Авдокушин Е.Ф. *Международные экономические отношения*. – М.: Юрист, 2005. – 368 с.; 2. *ЕврАзЭС сегодня (брошюра)* // Секретариат Интеграционного Комитета Евразийского экономического сообщества – Москва, 2011. – 44 с.; 3. *Комплексная оценка макроэкономического эффекта различных форм глубокого экономического сотрудничества Украины со странами Таможенного союза и Единого экономического пространства в рамках ЕвРА*

зЭС (аналитическое резюме) – Санкт-Петербург, 2012. – 44 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.esfor.ru/>; 4. Путин В.В. Новый интеграционный проект для Евразии – будущее, которое рождается сегодня // Газета «Известия» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.izvestia.ru/news/50276>.

***

УДК 339.92

Корабльова А.П. ТНК ТА ЇХ РОЛЬ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

*Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Науковий керівник: к.е.н., доц. Лантух І.В.*

Транснаціональні корпорації представляють собою найбільші фірми розвинених країн світу та є головними учасниками міжнародних відносин і керівниками світових рухів капіталу. Основна частина прямих іноземних інвестицій, що потрапляє в економіку країн світу є результатом інвестиційної діяльності великих ТНК. В умовах сьогодення, коли швидкими темпами йде глобалізація економіки та інтеграція капіталу, зовнішньоекономічна діяльність дає змогу сучасним ТНК мати надприбуток, та контролювати більшу частину світових ринків збуту продукції. Експансія ринкових територій, яку проводить ТНК спричиняє економічний перерозподіл світу, саме в цьому полягає актуальність даної теми.

Роль внутрішнього сектору промисловості, який підлягає під державне керування в економіці, стає все менше. Натомість ТНК, стає ключовим елементом, який допомагає національній економіці вийти на новий рівень у світовому господарстві. Корпорації видобувають, переробляють, поширюють та вживають більшу частину світових енергетичних ресурсів та корисних копалин. Діяльність такого роду завдає велику шкоду навколишньому середовищу, це є одним з негативних показників діяльності ТНК.

Велика кількість транснаціональних корпорацій розташовалася по світу у таких пропорціях. Майже 90% штаб-квартир ТНК знаходяться на півночі: в США, Європі та Японії, зауваги того, що більш ніж половина цих компаній знаходяться лише у п'ятих країнах (Франція, Німеччина, США, Японія та Нідерланди) [5].

Великий вплив на міжнародну політику ведучих країн світу, чинять зв'язки між урядом країн та ТНК, що розташовані на їх території. Але не зважаючи на тісний зв'язок, який можна спостерігати у відносинах між урядом країнами та ТНК, корпорації надають перевагу своїм інтересам, ніж майбутньому економіки країни [3].

Результатом діяльності транснаціональних корпорацій на міжнародному ринку є вирівнювання світового господарства, зближення цін на світовому ринку та спрощення процесу реалізації товарів і послуг. Розглядаючи

економічну систему, необхідним є встановлення реальних оцінок діяльності ТНК та визначення майбутньої долі їх країн-партнерів, як складової частини світової економіки.

На сьогоднішній день відбуваються дискусії між видатними вченими та аналітиками с приводу питання майбутнього стану країн та ТНК, чий вплив на розвиток зовнішнього ринку посилюється з кожним роком.

Директор Інституту проблем глобалізації М. Делягін, вважає що «світова політика в майбутньому припинить своє існування на рівні окремих держав, опинившись, з одного боку, на наднаціональному рівні глобальних груп капіталів та технологій, а з іншого – на внутрішньому рівні політичного життя однієї країни, що контролює головну частину їх капіталів та технологій» [1, с. 103].

На захист цієї точки зору можна навести приклад діяльності ТНК у США. На території цієї країни спостерігається велика концентрація ТНК, в свою чергу США намагається максимально використовувати ТНК для реалізації своєї політики за межами держави. Але необхідно зауважити, що великий вплив на державну політику чинять самі транснаціональні корпорації, що у першу чергу намагаються реалізувати особисті програми та економічні інтереси. Таким чином можна зробити висновки, що державне створення та реалізації стратегій розвитку країни знаходяться під впливом транснаціонального капіталу. Країна та ТНК – це дві системи, що тісно пов'язані одна з одною і виступають «донорами національної економіки».

Але існує більш оптимістичне судження стосовно перспективи розвитку транснаціональних корпорацій. Наприклад, Мартін Волф, заступник головного редактора та керівник економічного відділу «Financial Times». Він переконаний що, глобалізація – це не доля країни, а свідомий вибір; уряд кожної країни самостійно приймає рішення стосовно ступеня її міжнародної економічної інтеграції, використовуючи різноманітні митні та податкові інструменти тиску. Прогноз майбутнього передбачає, що національні держави не втратять своєї цілісності та впливу на розвиток зовнішньої ситуації та збережуть своє вагомe значення у світі, що змінюється [2].

Ці дві точки зору безумовно є вагомими, та мають право на існування. Два науковця ще раз підкреслили, що на сьогоднішній день в силу своєї фінансової могутності ТНК стали об'єктивним явищем економічного та політичного життя країн. Але незважаючи на передбачення безхмарного майбутнього у якому країни самі будуть вирішувати напрямки та галузі діяльності корпорацій, та почнуть активно впливати на їх діяльність, автором якого є М. Волф. існує зовсім протилежна реальність – сьогодення. Коли ми маємо змогу спостерігати збільшення впливу діяльності корпорацій в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

Сьогодні корпорації виходять на ринки з численною продукцією: починаючи від продуктів харчування і товарами повсякденного вжитку, і закін-

чуючи постачанням сировини та промислових товарів для підприємств та заводів. Це відіграє негативну роль на навколишньому середовищі, також актуальності набуває питання знуцання над тваринами, шляхом проведення дослідів під час розробки інноваційних продуктів.

Враховуючи положення про те, що на карту поставлені великі кошти та влада, і хоча питання про перерозподіл світу та позиції, які будуть займати ТНК у майбутньому залишається відкритим, можна передбачити, що економічна експансія, яка розгортається на світовій арені в сучасних умовах сприятиме появі нових економічних суб'єктів. Це буде об'єднання двох руйнівних сил світової економіки – ТНК та національних господарств. Відбудеться утворення нових держав-корпорацій, тобто держав, які поводять себе як капіталістичні корпорації, гаслом яких є надприбуток та зниження витрат. Проте тісне сплетення інтересів уряду країн та керівництва корпорацій можуть принести добрі результати для обох сторін. Але плідна співпраця можна досягнути лише при досягненні країнами економічного та політичного балансу [4].

В цілому транснаціональні корпорації – це достатньо складний феномен, що постійно розвивається в системі міжнародних зв'язків, потребуючий постійної уваги, вивчення і міжнародного контролю. Галузева структура виробництва ТНК достатньо велика. У сфері виробництва зайнято 60% міжнародних компаній, 37% у сфері обслуговування та 3% в видобувній галузі та сільському господарстві. На сьогоднішній день головним джерелом прямих іноземних інвестицій, як у світовій економіці, так і в Україні, є транснаціональні корпорації. Їх діяльність відображає чітко сформовані тенденції збільшення інвестицій в сфері обслуговування та технічно прогресивного виробництва та одночасно спостерігається зниження надходження інвестицій у видобувну галузь промисловості та ресурсомістке виробництво. Також транснаціональні корпорації проводять активну діяльність на світовому кредитному ринку та ринку акцій. За рахунок своїх фінансових джерел, що включають у себе єврокредити та акції на фондових ринках, транснаціональна корпорації мають змогу фінансувати значну частину своїх капіталовкладень [5].

У діяльності транснаціональних корпорацій спостерігається таке явище, як злиття компаній. Головною причиною об'єднання або злиття компаній є отримання прибутку. Таке явище трапляється коли кілька компаній набувають більшої вартості об'єднуючись, а ніж поодиноці, також важливу роль відіграє отримання додаткових пільг у системі оподаткування.

Найкращим варіантом для України, якщо вона не хоче залишитись простою консервативною державою, на сьогоднішній день є розробка та реалізація стратегії, яка б формувалася на основі світових положень та досвіду країн-партнерів та забезпечувала стабільність на економічному ринку. Кра-

їна потребує багаторівневий контроль глобальних фінансових потоків, адже це чинить вплив на рівень національної економіки, рівень добробуту населення та країни в цілому, також це сприятиме становленню міцного скелету транснаціональних корпорацій.

Перед країною стоїть питання – як ліквідувати відсталість економіки? І відповідь на це питання необхідно шукати у перспективах розвитку транснаціональних корпораціях, та за допомоги інвестиційного капіталу, який без «візових» перешкод перетинає світові кордони.

Література: 1. М. Г. «Деягин Мировой кризис: Общая теория глобализации». М., «Инфра-М», 2008. – 700 с.; 2. М. Волф «Почему глобализация?». Yale University Press, 2007; 3. Я. Даміров ТНК як фактор включення національних господарств до світової економіки // Економіка України. – 2009. – №5. – С. 67-74; 4. О. Шпилько Трансєаціональні корпорації та проблеми трансєаціоналізації українського ринку // Економіст. – 2008. – №11. – С. 58-62; 5. World Investment Report 2007: Transnational Corporations, Extractive Industries and Development / UNCTAD – 2007.

* * *

УДК-339.944.2

Королев Е.В.

ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ УКРАИНСКО-АМЕРИКАНСКИХ ОТНОШЕНИЙ В СФЕРЕ ЯДЕРНОЙ МЕДИЦИНЫ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.г.н., доц. Черномаз П.А.*

Целью данной статьи является определение преимуществ сотрудничества Украины и США в сфере ядерной медицины, а также выявление перспектив такого сотрудничества.

Проблема, которая рассматривается в статье, базируется на научных работах ведущих отечественных и зарубежных специалистов в области ядерной медицины и сцинтилляционного материаловедения: Б. В.Гринева, А. В. Гектина, Л. Б. Васильева, В. Ю. Педаша, А. В. Демина, I. Vodnar, W. Moses, E. Bourret, C. Pedrini.

По данным Всемирной организации здравоохранения, ежегодно в мире от злокачественных новообразований умирает более 7,6 млн. человек (13% всех умерших). Около 70% всех случаев смерти от рака происходит в странах с низким и средним уровнем дохода. По прогнозам, смертность от рака в мире будет продолжать расти и в 2030 году число случаев смерти от рака превысит 13,1 миллиона. Такой высокий порог смертности является следствием отсутствия специально оборудованных диагностических центров, способных обеспечить выявление болезни на первых стадиях. На сегодняшний день 60% заболеваний раком диагностируется на третьей, четвертой стадиях заболевания, что в большинстве случаев фатально для пациента [1].

Обратившись к официальной статистике, можно заметить, что до 1970-х годов развитие мирных атомных технологий в Украине (в составе СССР) примерно соответствовало уровню Соединённых Штатов, развитых стран Европы и Японии. Отставание в этом направлении по радионуклидным методам началось с 1980-х годов (в 2-5 раз) и выросло к двухтысячным годам до 5-10 раз.

По статистическим данным, в США диагностические радионуклидные исследования проводятся в среднем 50 больным на одну тысячу человек в год, в Японии – 25 пациентам, в Австрии – 19, в России – 7, в Украине – 2. В мировой медицинской практике на сегодняшний день используют около 190 радиодиагностических методов. В Украине в практической медицине используется только 22 [5].

Средний показатель обеспеченности радионуклидной терапией в европейских странах – одна активная койка на 340 тысяч населения, в Украине таких активных коек 35, то есть 1 койка на 1,3 млн. украинцев [4].

По состоянию на декабрь 2011 года, строительство одного современного центра ядерной медицины оценивалось в 6,5–8,5 млрд. грн., что является невыполнимым при условии ассигнования всего 3% ВВП на развитие системы здравоохранения Украины.

По оценке специалистов государственной корпорации «Росатом», к 2030 году ожидается рост мирового рынка ядерной медицины в 5,5 раза – с 12 млрд. до 68 млрд. долларов. Такая тенденция рынка прослеживается не только из-за роста количества заболеваний раком в мире, что обеспечивает рост спроса на диагностическое оборудование, но и из-за общемирового тренда аппаратуры для ядерной медицины – производство дорогостоящих мощных гамма-камер общего назначения, на которых можно производить практически любое исследование. Данный рынок является монопольным по своей структуре – 97% занимают 3 американские компании: General Electric, Siemens и Philips.

На сегодняшний день уровень развития и обеспеченности населения ядерно-медицинской диагностикой в США и Украине существенно различаются, но в обоих случаях далеки от насыщения. В значительной мере причины схожи – дороговизна базового оборудования и высокая стоимость поддержания инфраструктуры.

Так как новое универсальное оборудование является дорогим даже для потребителей внутреннего рынка производителя (американских клиник), то создание ряда более дешевых специализированных диагностических устройств на основе единой технологической платформы может сделать ядерную медицину общедоступной для массового использования не только внутри США, но и в Украине.

Как показало исследование, проведенное Всемирной организацией здравоохранения, структура диагностических процедур в области ядерной

медицины в разных странах свидетельствует о специализации на различных сферах диагностики. Так, в США 60% занимают кардиологические, 20% – онкологические, 10% – неврологические и только 10% – все остальные типы медицинских исследований. В Украине структура исследований существенно отличается: 1% – кардиология, 65% – онкология, 5% – неврология, 24% – нефрология и урология [1].

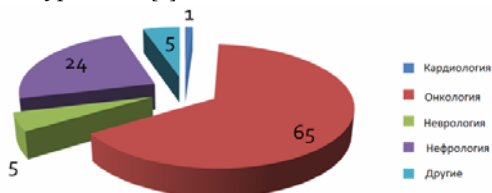

Рис. 1. Структура диагностических процедур в области ядерной медицины по сферам применения в Украине, % [1].

В 2010 году США начали производство специализированных кардиологических камер, что позволило удешевить одну диагностическую процедуру с 3500 \$ до 1300 \$ [2].

В рамках «Программы сотрудничества Украины и США в области ядерной медицины» в Украине предлагается начать производство специализированных гамма-камер для диагностики онкологических заболеваний. Например, простая камера с небольшим полем зрения для исследования щитовидной железы будет стоить минимум в 7 раз дешевле, чем 2-детекторный ОФЭКТ общего назначения, стоимость которого составляет 2,5 млн. гривен. Разрешение такой специализированной камеры будет значительно выше, чем у универсальной. Сканер для остеосцинтиграфии (исследование всего тела) станет в 1,5-2 раза дешевле [2].

Таким образом, украинский рынок ядерной медицины получит возможность переоснастить клиники диагностическим оборудованием, износ которого составляет уже 15-20 лет, и начать обустройство специализированных центров для онкобольных.

Американская сторона в результате этого проекта получит специализированные разработки в тех областях, которые остаются за кадром общего тренда. Это тоже приведет к удешевлению диагностики, хотя и не столь значимому, как для Украины. Но при этом инвестирование одного доллара в радионуклидную диагностику и лечение приносят государству от 4,5 до 6 долларов экономии. Это в первую очередь связано с тем, что с помощью этих методов удается выявлять заболевание пациента на более ранних стадиях и, соответственно, применять более дешёвые методы лечения, что значительно повышается шансы на выздоровление.

Несмотря на то, что и врач, и производитель сканеров хотят видеть сразу универсальную систему, способную производить все типы исследований, многие тесты отдельных органов могут быть сделаны портативными устройствами, стоимость и доступность которых не будут ограничивать широту их применения. Таким образом, США может получить мобильные установки, которые найдут свое применение, как в гражданской, так и военной медицине вне зависимости от континента.

Учитывая тот факт, что многие исследования украинских ученых, направленные на разработки в ядерной медицине, проводились при участии и поддержке США, и часть из разработанных препаратов уже находится на стадии клинических испытаний, то дальнейшее развитие украинско-американских отношений в области ядерной медицины является выгодным и перспективным для обеих сторон.

Развитие украинско-американских отношений в сфере ядерной медицины позволит разработать медицинское диагностическое оборудование нового поколения, которое, в свою очередь, позволит клиникам проводить диагностику массово и с более низкими затратами, а также расширить производственную базу медицинских изотопов, без которых невозможно обеспечить непрерывное функционирование диагностических систем. Все вышеперечисленные мероприятия окажут благоприятное влияние на усиление контроля использования ядерно-физической инфраструктуры в регионе.

Литература: 1. Всемирная организация здравоохранения. Информационный бюллетень №297. // www.who.int/mediacentre/factsheets/fs297/ru/index.html; 2. *Material notes International Conference on Nuclear Medicine, Physics, Engineering and Practice. Kharkiv: ISMA, 2011*; 3. *Tavernier S. Radiation Detectors for Medical Application – The Netherlands: Springer, 2006. – 315 pages*; 4. *Radiologic and Nuclear Medicine Studies in the United States and Worldwide: Frequency, Radiation Dose, and Comparison with Other Radiation Sources – 1950–2007 / Radiology – 2009. // http://radiology.rsna.org/content/253/2/520.full.pdf+html*; 5. *Ядерная медицина в России / Инновации – июнь-июль 2010. //www.isotop.ru/upload/news/26-32.pdf*

***

УДК 339.722 (477)

Косиневская И.С.
ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ
ФОНДОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Гончаренко Н.И.

Успешное функционирование экономики в условиях рынка невозможно без развитого и устойчивого фондового рынка. В странах развитой экономики рынок ценных бумаг является важным элементом рыночной инфра-

структуры и объектом государственного регулирования. В Украине он пребывает в стадии формирования, которой свойственен поиск форм и инструментов, определяющих нормы поведения основных участников обмена специфического товара – ценных бумаг. Данные обстоятельства и обуславливают особую актуальность темы исследования.

Проблемы развития фондового рынка исследовались в работах украинских ученых В.Б. Гордона, В.И. Павлова, О.И. Рогача, О.М. Сохацкой, А.С. Филипенка и др. Среди российских экономистов можно назвать М.А. Иванова, А.Г. Мовсесяна, В.И. Колесникова, М.А. Фаненко. Существенный вклад в разработку и исследование вопросов рынков деривативов в финансовой среде был сделан такими зарубежными учеными, как Дж.М. Кейнс, Дж. Хикс, Роберт У. Колб, Ковни Ш., К. Такки, Ф. Шварц и др.

Украина, являясь участником международных экономических отношений, вовлекается в процессы интеграции и глобализации, что имеет непосредственное влияние на развитие финансового рынка в целом, и фондового рынка страны в частности. Оценка степени вовлеченности фондового рынка Украины в мировой рынок капиталов и анализ оказываемых воздействий поможет максимально использовать все положительные последствия и снизить риски негативных влияний.

Показатель капитализации фондового рынка, характеризующий общую стоимость обращающихся на рынке ценных бумаг, более объективно отражает тенденции. В силу того факта, что ПФТС была беспспорным лидером в организации торгов с ценными бумагами вплоть до 2009 г., объемы капитализации в этой системе (получившей статус биржи в 2006 г.) можно считать объемами капитализации фондового рынка Украины [1].

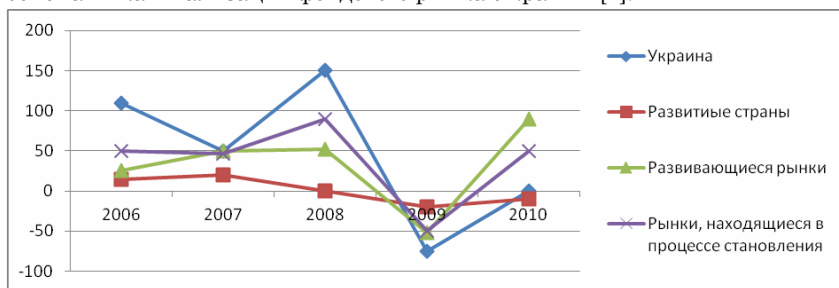

Рис. 1. Динамика темпов роста капитализации рынков, 2006–2010 гг., %

Динамика капитализации фондовых рынков представлена на рис. Колебания динамического значения показателей капитализации свидетельствуют об уровне рисков (валютных, инвестиционных, политических), степени влияния спекулятивного капитала на финансовый рынок страны. К сожалению, именно о наличии высокого уровня указанных рисков и истинной

мотивации инвесторов говорят данные высокого уровня волатильности капитализации фондового рынка Украины [4].

Важным показателем, характеризующим уровень развития фондового рынка, является соотношение капитализации и ВВП страны. По данным МВФ, в 2006 г. значение этого показателя для Украины составляло около 40%, своего пика достигло в 2007 г. – 78%, в 2008–2009 гг. существенно снизилось до 18 и 20% соответственно. Примечательно, что такое соотношение характерно для рынков группы frontier markets, и значительно выше для стран с развивающимся и развитым фондовыми рынками (60% для развитых европейских стран, 100% – для США, 130% – для Великобритании) [7].

Период 2000–2007 гг. характеризовался стремительным ростом объемов эмиссий как паевых, так и долговых ценных бумаг и операций с ними. В 2007 г. объем торгов на фондовом рынке Украины достиг рекордно высоких значений – 754,31 млрд. грн., превысив объемы выпуска промышленной продукции на 154,26 млрд. грн. Как результат, индекс ПФТС в 2007 г. стал вторым в мире и первым в Европе по темпам роста.

Факторами роста послужили: стабильность развития экономики, рост ВВП, промышленности, а также благоприятная ситуация в мире в плане увеличения спроса на мировых рынках на продукцию основных украинских экспортеров, разогрев фондовых рынков. В результате произошел прилив иностранного капитала в финансовый сектор Украины [1].

Для оценки развития национального фондового рынка и степени его интегрированности наряду с показателями динамики капитализации и фондовых индексов стран необходимо анализировать динамику объемов операций с ценными бумагами.

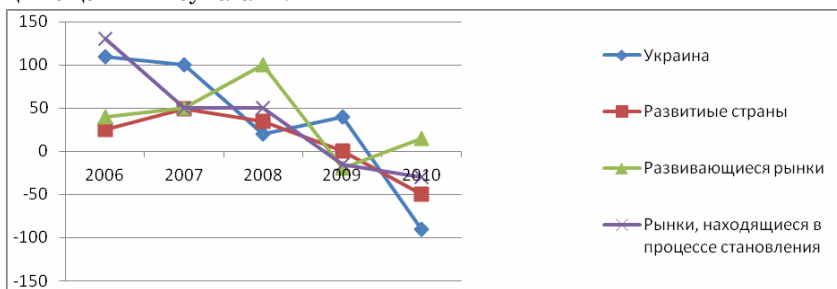

Рис. 2. Динамика темпов роста объемов торгов рынков, 2006–2010 гг., %

Отличительной характеристикой фондового рынка Украины является несоответствие динамики объемов торгов и капитализации, а также их низкое соотношение (менее 5%), что также указывает на восприимчивость рынка к воздействию спекулятивного капитала, так как его незначительные притоки и оттоки существенно влияют на колебания стоимости активов.

Результаты исследований показали, что отечественный фондовый рынок начал повторять мировую динамику в последние 4–4,5 года, что свидетельствует об интегрированности украинской экономики в мировое экономическое пространство и расширение финансовых глобализационных процессов в Украине в этот период [3].

Динамика объема иностранных инвестиций за период 2001–2011 гг. представлена на рис. 3. Данные свидетельствуют о повышении заинтересованности иностранных инвесторов национальным рынком с 2006 г., а также об увеличении объемов операций отечественных инвесторов на международном рынке с 2007 г.

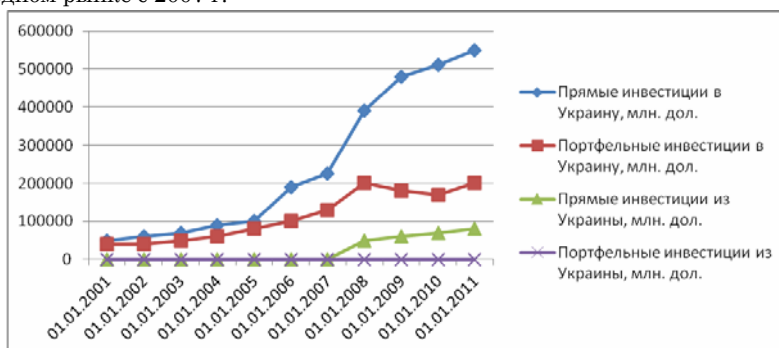

Рис. 3. Динамика объема иностранных инвестиций, 2001–2011 гг.

Результаты проведенных исследований свидетельствуют о неоднозначности последствий глобализационного процесса на финансовые рынки стран. Фондовый рынок Украины не является исключением. Внедрение технологий и финансовых инноваций во время благоприятной экономической ситуации действуют как движущая сила, однако в кризисные периоды эти же самые инструменты способствуют распространению негативных последствий и усилению влияния кризиса на национальные фондовые рынки [5].

Подводя итог, отметим, что влияние неблагоприятных факторов на фондовый рынок Украины определяется не только степенью его интегрированности в мировой рынок капиталов и характером глобализационных процессов, но и внутренними факторами (экономического, политического и социального характера), а также особенностями развития самого фондового рынка.

Высокий уровень рисков, характерных для Украины в целом и ее фондового рынка в частности, является сдерживающим фактором притока капитала из внутренних источников и качественного капитала иностранных инвесторов. Для максимально эффективного использования происходящих глобализационных процессов и снижения привносимых ими рисков для Украины в настоящее время чрезвычайно важным является:

– разработка и внедрение механизмов стимулирования развития экономики с использованием инструментов фондового рынка для модернизации основных фондов, обеспечения расширенного воспроизводства, внедрения инновационных проектов отечественными предприятиями;

– разработка защитных механизмов на фондовом рынке, усиление рынка за счет улучшения качества обращающихся ценных бумаг, совершенствования структуры и организации операций на фондовом рынке для противостояния воздействию неблагоприятных факторов [2].

Литература: 1. Калач Г.М. Вплив фінансової глобалізації на фондовий ринок України / Г.М. Калач // *Фінанси України*. – 2009. – № 1. – С. 115–121; 2. Крупка І.М. Фінансовий ринок України та міжнародні фінансові потоки / І.М. Крупка // *Фінанси України*. – 2009. – № 12. – С. 104–116; 3. Лютий І. Фінансово-економічна криза 2008–2010 рр.: деякі чинники та уроки / І. Лютий, О. Юрчук // *Вісник НБУ*. – 2011. – № 1. – С. 10–16; 4. Ткаченко С. Оцінка стану і перспективи розвитку фондового ринку України / С. Ткаченко // *Вісник НБУ*. – 2010. – № 8. – С. 44–50; 5. Чемодуров О. Розвиток фондового ринку в умовах кризи / О. Чемодуров // *Вісник НБУ*. – 2010. – № 12. – С. 10–14; 6. Фондовый рынок Украины [Электронный ресурс]: Аналитика – Режим доступа: <http://fundmarket.ua/analitics/>; 7. International Monetary Fund [Электронный ресурс]: Data and Statistics – Режим доступа: <http://www.imf.org/external/np/fin/tad/exfin2.aspx?memberKey1=993&date1key>.

***

УДК 339.7

Кривуц Ю.Н.

«МЕЖДУНАРОДНЫЕ ФИНАНСЫ» – САМОСТОЯТЕЛЬНАЯ НАУКА ИЛИ РАЗДЕЛ ДРУГОЙ НАУКИ?

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Как отечественная, так и зарубежная учебно-методическая литература по курсам «Международные экономические отношения», «Международная экономика», «Международные финансы» содержат информацию по одним и тем же вопросам.

В проблематику курса «Международные экономические отношения» включены:

– в учебном пособии под редакцией Л.Е. Стровского [М.: ЮНИТИ, 2003] глава 9 «Мировая валютная система и международные расчеты» и глава 10 «Платежный баланс страны»;

– О.С. Передрий в учебном пособии [К.: ЦУЛ, 2006] посвятил курсу тему VI «Платіжний баланс» и тему XI «Світова валютна система і міжнародні розрахунки»;

– в учебном пособии В.І. Романчикова и І.О. Романенко [К.: ЦУЛ, 2008] зафиксирована тема 9 «Світова валютна система і міжнародні валютно-фінансові відносини».

Указанные темы должны раскрываться в той студенческой аудитории, которая обучается по специальности «Международные экономические отношения». Вместе с тем аналогичные вопросы предлагаются к рассмотрению в курсе «Международная экономика».

В работе С.П. Толкачева «Международная экономика: теория и практика» [М.: «Спутник», 2001] тема №5 сформирована следующим образом: «Платежный баланс».

Учебник В.Г. Колесова и М.В. Кулакова [М.: ИНФРАМ, 2004] содержит раздел III «Международная валютная система» с главами: «Платежный баланс», «Международная валютная система» и др.

Под редакцией В.М. Тарасевича в Украине опубликован учебник «Міжнародна економіка» [К.: ЦУЛ, 2006]. Глава 7 – «Світова валютна система», глава 8 – «Платіжний баланс та міжнародні розрахунки».

Складывается впечатление о жизненности и правомерности утверждения: повторение – мать учения. Из шести случайно отобранных и проанализированных материалов пять содержат информацию относительно мировых валютных систем и три – платежного баланса и международных расчетов.

Положение усложняется, если сопоставить планы не двух, а трех дисциплин, в частности, по учебным пособиям под редакцией Ю.Г. Козака. Каждый из источников «Міжнародні економічні відносини» [К.: Знання – Прес, 2002], «Міжнародна економіка» [К.: ЦУЛ, 2002] и «Міжнародні фінанси» [К.: ЦУЛ, 2010] обозначим соответственно через А, В и С и составим таблицу 1, отражающую ранее выделенные вопросы.

Таблица 1

Адреса тем в учебных пособиях

<i>Название темы</i>	<i>Источники</i>		
	А	В	С
Світова валютна система	1.11.1.2; 1.11.1.3	10.1; 12.1 – 12.4	1.3; 2.6
Міжнародні розрахунки і платіжний баланс	1.7	11.1 – 11.4	3.2; 3.4

Во всех трех учебных пособиях по трем разным дисциплинам освещаются одинаковые вопросы.

«Каждая общественная наука имеет свое видение мира, и, тем не менее, трудно провести границы, отделяющие экономическую теорию от других дисциплин в силу того, что объектом исследования остается сложная и многообразная человеческая общность, – замечает Р. Барр. – Конфликты по поводу «раздела имущества» между науками происходят сплошь и рядом. Однако можно попытаться определить, в чем состоит самостоятельный ха-

рактер» той или иной «экономической науки при условии признания того, что самостоятельность не означает независимости и что она предполагает сотрудничество и объединение усилий» [1, с. 17-18].

«Раздел имущества» между рассматриваемыми науками и учебными дисциплинами очевиден в силу дифференциации наук по объекту исследования и функциональному признаку. «Международная экономика» и «Международные экономические отношения» относятся к макроэкономическим наукам, а «Международные финансы» – к экономическим наукам, дифференцированным по функциональному признаку, как весь блок финансовых наук, а также «Маркетинг», «Менеджмент», «Логистика» [2]. Такое разделение должно быть закреплено соответствующим стандартом.

Литература: 1. Барр Р. *Политическая экономия: в 2-х тт. – т. 1: перев. с франц.* – М.: МО, 1995; 2. Кривуц Ю. Н. «Международные финансы» в системе экономических наук. – *Соціально-економічні аспекти реструктуризації регіональної економіки – 2011: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 1-2 грудня 2011 р.: в 2-х тт. – Т.1. – Вінниця: ВФЕУ, 2011, с. 129 – 131.*

***

УДК 339.5

Кривуц Ю.Н.

Ш. МОНТЕСКЬЕ: «ТОРГОВЫЕ ДЕЛА ... ДОЛЖНЫ РЕШАТЬСЯ ЕЖЕДНЕВНО»

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

«Торговля ведет к богатству» – главенствующий тезис одного из разделов многопланового труда Шарля Луи Монтескье (1689–1755) «О духе законов» (1748). «Редко случается, чтобы в стране не было излишков», их получение – основная задача и цель любого вида производственно-хозяйственной деятельности человека и человеческого коллектива. Наличие продуктов сверх физиологически необходимой нормы объективно ведет к обмену. «Торговле свойственно по ее природе делать излишние вещи полезными, а полезные – необходимыми» не только там, где излишки образовались, но и за пределами района производства или выращивания. В основе процедуры обмена излишки у одних при нехватке или отсутствии у других. Такая ситуация, считает выдающийся просветитель, является следствием в различии природно-климатических условий. «Народы одного и того же климата, имеющие приблизительно одинаковые товары, не так нуждаются в торговле друг с другом, как народы различных климатов» [1, с. 448]. В пользу такого вывода внутриевропейская торговля продуктами полей и ферм, даров многолетних насаждений – виноградников, садов и др. Примерно одинаковые природно-климатические условия приводят к выращиванию по сути одних

и тех же культурных растений и производству одних и тех же продуктов животноводства. Отличия заключаются, во-первых, в затратах аграриев и, во-вторых, в выращивании отдельных оригинальных видов растений и цветов (луковичных в Голландии) и высокопродуктивных пород животных (помеси зебувидного скота с коровами красной степной породы). Населению нужны не только одинаковые продукты, но и «различных климатов»: (Ш. Монтескье такие продукты называет «чужими товарами»).

Ни хлебом единым жив человек. Ему нужно не только то, чем богат и что дает поверхностный слой земли, но и имеют подземные кладовые. Даже в эпоху Ш. Монтескье многие народы Африки не знали простых ремесел и промышленности, но на континенте было «изобилие драгоценных камней, которые африканская земля получила от природы». Вот почему «цивизованные народы могут выгодно торговать с ними» [1, с. 447].

Создатель мирового шедевра, по-видимому, незаметно для самого себя выделяет и характеризует не только важнейшую предпосылку международного товарного обмена, но и международного разделения труда. Ее, естественную предпосылку, автор трактует весьма широко. Именно она, считает Ш. Монтескье, вовлекает в водоворот обмена «разнообразные народы» в большинстве случаев с выгодой для каждого.

При этом «Не только прибыльная, но даже убыточная торговля может быть полезной» [1, с. 436]. Таким является голландский китобойный промысел: он «почти никогда не окупал своей стоимости». Но выигрывали те, «которые строят корабль» и его оснащают. За свой труд они получают неплохое вознаграждение.

К сожалению, творец сочинения «О духе законов» прошел мимо различий между общественной и личной выгодой от участия в обменных операциях.

Цена товара, подчеркивает Ш. Монтескье, должна восполнять затраты и приносить прибыль, оставаясь справедливой. Вместе с тем его понимание справедливой цены несколько иное, чем у Фомы Аквинского, его сторонников и последователей: справедливая цена формируется в условиях острейшей конкурентной борьбы, когда ничто не стесняет «свободы торговли установлением исключительных привилегий». В XVII–XVIII вв., предоставление привилегий и льгот стало не исключением, а правилом. Даже «вице-король в Гоа раздавал отдельным лицам исключительные привилегии, а на действия других набрасывал сеть запретов и ограничений».

Французской компании «Mississippi Land Company» правительство предоставило эксклюзивное право торговли с Луизианой [2, с. 133-134]. В таких условиях справедливая цена становится шаткой, а подчас и иллюзорной, поскольку победитель диктует свои цены (сегодня они называются монопольными).

Государство, уполномоченные им органы и отдельные ответственные лица должны объективно оценивать обстановку, складывающуюся в сфере обмена, и все торговые дела решать оперативно и профессионально, не забывая, что вредны и опасны монополии. «Еще менее должно государство... продавать свои товары лишь одному какому-либо народу», предупреждает Ш. Монтескье, не забывая о потребностях других. Конечно, это «влечет за собой великое множество договоров» [1, с. 442]. Процедуры заключения сделок и механизм их реализации существенно усложняются, но таково требование времени. Товарообменные операции становятся масштабнее, охватывают все большее количество субъектов. Каждый из партнеров стремится получить экономическую выгоду. Один из способов – переход в руки правителей «выгодных отраслей торговли», как это произошло в Ост-Индии в период «господства португальцев и кастильцев», хотя не их открытие. Способ эффективно использовался в VI–III вв. до н. э., когда «Законы Ману» приобрели законченный вид. В главе восьмой дхарме 399 читаем: «Царю следует конфисковать все имущество (кушца), из жадности вывозящего (из страны) товары, торговля которыми объявлена (монополией) царя, а также запрещенных к вывозу» [3, с. 322]. Монополией правителя являлись слоны, шафран, шелк, драгоценные камни, жемчуг.

Ш. Монтескье неоднократно подчеркивает возможность неэквивалентного обмена. Особенно часто он наблюдается в ситуациях, когда сделка заключена «с народом, который... находится в некоторой зависимости» [1, с. 437] то ли политической, то ли экономической или даже административной (в схеме «метрополия – колония»).

Французы разработали и реализовали достаточно сложные схемы обмена: 1) купец, владелец судна покупает во Франции за наличные разные товары и грузит их в Нанте или Марселе на корабль, идущий в Африку; 2) по прибытии на черный континент капитан выменивает эти товары на рабов; 3) погрузив рабов на корабль, капитан отправляется в Америку, где выменивал рабов на различные товары; 4) они перевозили во Францию, где распродавались втридорога, а то и по большей цене [4, с. 118, 119, 159].

Вопреки опыту северного соседа, где представители знатных родов и семей принимали активное участие в предпринимательской деятельности, в частности во внутренней и внешней торговле, французское дворянство выступало категорически против участия в столь непристойных и недостойных предприятиях. Как человек своего времени Ш. Монтескье разделяет подобные настроения и убеждения, более того, оправдывает их. С одной стороны, втягивание в трясину предпринимательства «причинило бы вред городам... и затруднило бы куплю-продажу для купцов и простого народа». С другой стороны, занятие дворянства торговлей ослабило бы монархическое правление. Автор труда «О духе законов» призывает издать законы, осуждающие

тех, кто втягивает дворян в негожее дело. Если не остановить таких «зазывал», то это погубит дворянство «без всякой выгоды... для торговли».

Согласно норм национального французского законодательства дворяне, занявшиеся предпринимательством, лишаются многих привилегий и льгот, становятся обычными плательщиками налогов.

Вместе с тем Ш. Монтескье не против расширения армии дворянства; статус дворянина, он считает, можно приобрести за деньги [1, с. 433].

Идея покупки должностей и рангов знатности не нова. Ее одним из первых озвучил правитель области Шан еще в IV в. до н. э. в далекой Поднебесной. Если в народе, – торжественно говорится в главе 13 «сделать строгими приказы» в «Книге правителя области Шан», – обладающие излишками зерна, пусть им за сдачу (лишнего) зерна предоставляются чиновничьи должности и ранги знатности» [5, с. 102]. Их обладатели освобождались от трудовой повинности и могли иметь зависимых людей.

Ян Шан предусматривал продвижение по лестнице рангов, прежде всего в военное время. Соответственно повышались льготы. Если обладатель девятого ранга имел «право сбора налогов с трехсот семей общинников», то получив очередной ранг, приобретал «право сбора налогов с шестисот семей общинников»; ему могло быть присвоено «звание второго советника царя» [5, с. 217, 218].

Ш. Монтескье вряд ли был знаком с программой экономических преобразований правителя одного из китайских царств и его платформой с развернутым механизмом продажи элитных статусов. Французскому просветителю просто не импонировала британская практика участия представителей дворянства в предпринимательской деятельности. Статус дворянина купить можно, но отказаться от деятельности, приносящей прибыль, и не уподобляться мольеровскому г-ну Журдену, который нанимает учителей музыки, танцев, фехтования, философии, чтобы «стать ученым» и «о чем угодно беседовать с порядочными людьми». Такие люди не только ласковы, но и готовы брать в долг с обещанием вернуть «в самое ближайшее время». Новоявленный дворянин из комедии «Мещанин во дворянстве» восклицает: «Разве я могу отказать такой важной особе?» [6, с. 427].

В описываемую эпоху атосы и арамисы не хотели терять традиционные привилегии и льготы. Они предпочитали службу за жалование у короля или кардинала, отказываясь от дел простолюдинов.

Жизнь продолжалась. Природа одним давала «много, а... другим... мало», что предопределило и предопределяет движение товаров из одной страны в другую. При этом «между... ввозом и вывозом должно существовать равновесие». Возможны нарушения такого состояния. «Чрезмерное обилие привозимых товаров... может доставить государству множество выгод: у него будет больше предметов потребления, больше сырья для обработки...»

[1, с. 446]. В этом выводе Ш. Монтескье не учитывает дефицита внешней торговли, ведущей к вымыванию валютных ресурсов из запасов принимающей страны.

Торговля похожа на лотерею, где каждый надеется выиграть (Ш. Монтескье).

Литература: 1. Монтескье Ш. Избранные произведения / Ш. Монтескье. – М.: Госполитиздат, 1955; 2. Вайн С. Глобальный финансовый кризис. Механизм развития и стратегии выживания / С. Вайн. – М.: Альпана Бизнес Букс, 2009; 3. Законы Ману. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2002; 4. Тарле Е. Политика: История колониальных захватов (XV–XX век). – М.: ЭКСМО-Пресс, 2001; 5. Книга правителя области Шан: перев. с китайск. – М.: «ЛАДОМИР», 1993; 6. Мольер Ж.-Б. Собрание сочинений: в 2-х тт. / Ж.-Б. Мольер. – Т. 1. – М.: Изд-во художественной литературы, 1957.

* * *

УДК 339.95

Луговська М.В.
ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА ЯПОНІЇ ТА УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Непрядкіна Н.В.

Питання розвитку міжнародного співробітництва є одним з пріоритетних завдань зовнішньоекономічної політики України, зокрема, в контексті її інтеграції у систему світогосподарських зв'язків. На сьогоднішній день проблеми розширення економічного співробітництва України набувають особливої актуальності, що пов'язано з необхідністю корегування галузевої спеціалізації та географічної структури зовнішньої торгівлі через посилення міжнародної конкуренції.

Японія належить до числа найбільш потужних економічно розвинених держав світу, що є безумовним лідером в Азії за такими критеріями як стабільність розвитку, сприятливість інвестиційного клімату, впровадження новітніх технологій. Ця країна займає провідне становище в системі міжнародних відносин, маючи безліч контактів по всьому світові, що забезпечують як успішний збут продукції, так і імпорт ресурсів, яких не вистачає.

Пріоритетними для японської зовнішньої політики є відносини зі США та державами Азії, причому одним із важливих завдань є економізація дипломатії. В межах Європи Японія розглядає Україну як важливу європейську державу з огляду на її географічне розташування між ЄС та РФ, площу, кількість та кваліфікацію населення [1]. На жаль, з моменту визнання незалежності нашої держави в грудні 1991 до України не було здійснено жодного візиту з боку Японії на найвищому рівні.

На сьогоднішній день експорт українських товарів до Японії складає 122,42 млн. дол. проти імпорту в 884,7 млн. дол. [2]. Відносно послуг цифри такі: експорт – 14,48 млн. дол., імпорт – 5,52 млн. дол. [2]. Таким чином, зовнішньоторговельний оборот України з Японією складає в сумі трохи більше 1 млрд. дол., а сальдо торгового балансу негативне – 753,32 млн. дол. США [2]. Протягом періоду 2000-2010 рр. товарообіг між країнами зростав та досягнув історичного максимуму в 2008 р. Однак вплив світової економічної кризи відзначився різким падінням обсягів торгівлі в 2009 р. (рис. 1)

Серед загального обсягу українського експорту до Японії на першому місці стоїть необроблений алюміній і його сплави, потім йдуть виробни харчової промисловості, зокрема сухе молоко, а також феросплави та продукція чорної металургії. Головною ознакою імпорту з Японії у 2011 р. стало відновлення темпів зростання головної товарної позиції японського експорту до України – автомобілів. Серед номенклатури українського імпорту з Японії найбільшу частку становлять легкові автомобілі та інші транспортні засоби, запчастини до них. При цьому, імпорт значно перевищує експорт, що створює дисбаланс у торговельному сальдо для України і призводить до витрачання валютних резервів країни [2].

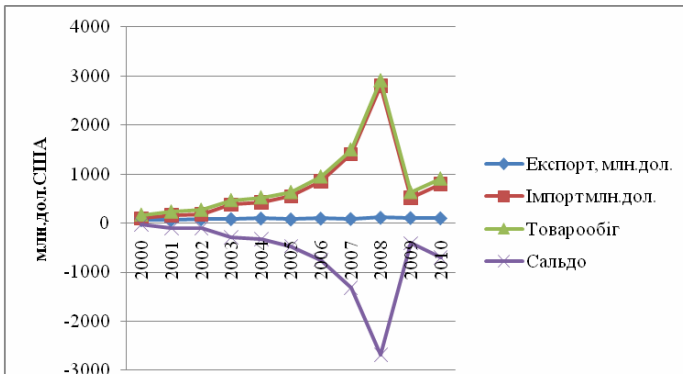

Рис.1. Динаміка торгівлі України та Японії [2].

Цікава особливість українсько-японських відносин полягає у співпраці в сфері ядерної безпеки. В Японії було прийнято рішення збільшити допомогу Україні в ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, у підвищенні безпеки експлуатації атомних електростанцій, а також фінансуванні заходів по знищенню ядерної зброї. За японськими даними, внесок цієї країни в міжнародний фонд ядерної безпеки складає 31 млн. дол., до фонду «Укриття» – 45 млн. дол. [4]. Реалізовано багато наукових проєктів, зокрема, Україна в 2011 році надала інтелектуальну допомогу у ліквідації наслідків на АЕС «Фукусіма-1» на базі вже наявного досвіду в сфері ядерної енергетики.

Проаналізувавши останні дослідження, присвячені розвитку взаємин між Україною та Японією, необхідно відзначити, що вони виходять на новий рівень. Якщо раніше економічні відносини цих країн базувалися на експорті з Японії автомобілів і електроніки в Україну, остання, в свою чергу, експортувала сировину (сталь, зерно, руду), то зараз стратегія розвитку співробітництва між ними базується на сферах екології енергетики, співробітництва в рамках Кіотського протоколу, інвестиційній сфері, а також наданням Японією допомоги в рамках концепції «Арки свободи і процвітання».

Екологія, енергетика та співробітництво в рамках Кіотського протоколу – це основні пріоритети українсько-японського співробітництва. Японські компанії здатні обмінятися новітніми технологіями з Україною в сфері енергетики та екології. Україна також зацікавлена в участі японського капіталу у приватизації теплоелектростанцій і створенні спільних підприємств в галузі теплогенерації. Крім того, уряд Японії готовий сприяти реалізації проєктів з використання сонячної та вітрової енергії [3].

Таким чином, двосторонні відносини України та Японії розвиваються швидкими темпами. Поставлені цілі між урядами цих держав при успішному їх досягненні зможуть істотно вплинути на розвиток економіки України.

Література: 1. Голіков А.П., Дейнека О.Г., Позднякова Л.О., Черномаз П.О. *Економіка зарубіжних країн [Текст]: навч. посібник / А.П. Голіков, О.Г. Дейнека, Л.О. Позднякова, П.О. Черномаз – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 464 с. ISBN 978-966-364-719-7;* 2. *Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: статистична інформація, зовнішньоекономічна діяльність, географічна структура торгівлі України товарами. 2000 р. – 2011 р. Режим доступу до даних: <http://ukrstat.gov.ua/>;* 3. Шаповалова О.О. *Українсько-японський політичний діалог // Дослідження світової політики: збірник наукових праць. – №2 (51). – 2010. – 57-68.*

***

УДК 339(429.75)(477)

Мангасарян К.М.

СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ СОТРУДНИЧЕСТВА ЕС И АРМЕНИИ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Олейник Л.В.*

Интеграция Армении в европейские структуры с самого начала обретения ею независимости была и остается актуальной задачей внешней политики страны. Это четко отражается как в сотрудничестве с Европейским Союзом, Советом Европы и другими европейскими организациями, так и в двухсторонних отношениях Армении со странами этого региона. При этом, учитывая многие факторы, именно сотрудничество с ЕС является одним из наиболее

важных направлений политики Армении. Более того, в перспективе Армения сама видит свое будущее в полноценном членстве в составе ЕС.

Цель работы – исследовать современные правовые основы и основные направления экономического сотрудничества ЕС и Армении.

В ходе встреч с руководителями структур ЕС в конце 2003 г. в Брюсселе президент Армении Р.Кочарян еще раз подтвердил намерения страны реформировать общественную жизнь в соответствии с европейскими принципами и стандартами. Это было положительно оценено со стороны ЕС, который в последние годы все более расширяет свою вовлеченность и сотрудничество со всеми государствами Южного Кавказа.

14 июня 2004 г. Совет ЕС принял решение о включении государств Южного Кавказа в сферу действия своей «Политики европейского соседства» (European Neighbourhood Policy – ENP). Одновременно Совет утвердил предложенную в мае того же года Еврокомиссией Стратегию ENP (ENP Strategy Paper). «Политика европейского соседства», одобренная Советом ЕС, явилась итогом плодотворных работ над ранее принятым еще в марте 2003 г. Еврокомиссией документом «Расширенная Европа – Новое соседство». Данный документ, подготовленный Комиссией в преддверии самого масштабного в истории ЕС расширения и включения в его состав 10 новых государств-членов в мае 2004 г., имел целью разработку всестороннего, сбалансированного и пропорционального подхода, включающего также финансовые механизмы, который отвечал бы потребностям развития международного и регионального сотрудничества на внешних границах нового расширившегося Европейского Союза [4].

Политика ЕС ENP предлагает новый подход, который выходит за рамки уже имеющихся отношений и сотрудничества Евросоюза с государствами-соседями по всему восточному и южному периметру своих границ. Целью политики является разделение выгод расширения ЕС со всеми заинтересованными соседними странами путем усиления стабильности, безопасности и благосостояния, а также предотвратить появление новых разделительных линий между расширенным Европейским Сообществом и его соседями. Выполнение ENP будет поддерживаться и осуществляться со значительной финансовой и технической помощью ЕС. При этом для стран-партнеров перспектива продвижения на пути сотрудничества с ЕС даст также значительные стимулы для проведения и продолжения глубоких экономических и политических реформ.

Главным финансовым стимулом претворения в жизнь «Политики европейского соседства» станет создание нового особого механизма – Инструмента европейского соседства и партнерства (the European Neighbourhood and Partnership Instrument – ENPI). Он начнет действовать с 2012 г. и представляет широкие возможности для сотрудничества между ЕС и странами,

на которые распространяется ENP, в том числе путем новых форм содействия, позволяющих государствам-партнерам максимально приблизиться к европейским нормам и стандартам во многих областях [4].

Как уже отмечалось, одним из своих главных приоритетов Армения считает «интеграцию в модель и стандарты ЕС». При этом отметим, что процесс европейской и евроатлантической интеграции Армении к настоящему времени прошел три основные фазы становления:

1. Развал СССР и начало сотрудничества Армении с европейскими организациями и структурами. Развертыванием программ TACIS и развитие двусторонних отношений Армении с европейскими странами.

2. Подключение Армении к различного рода программам европейского и евроатлантического сотрудничества. Этот этап, с одной стороны, характеризовался вхождением Армении во всевозможные европейские структуры и организации, с другой – все возрастающим сотрудничеством Армении с НАТО. Данная фаза продолжает находиться в стадии реализации, так как Армения, являясь уже членом ОБСЕ и Совета Европы, активно участвует также в программе НАТО Партнерство ради Мира (PFP). В 2010 г. представители Министерства обороны Армении приняли участие примерно в 40 мероприятиях. В 2012 г. предусматривается участие Армении в 50 мероприятиях PFP.

3. И, наконец, третьей фазой процесса европейской интеграции следует считать включение Армении, наряду с остальными государствами Южного Кавказа, в сферу действия инициативы ЕС «Расширенная Европа – Новые соседи», которая должна стимулировать прогресс интеграции и приближения региона к ЕС [3].

Для Армении, стремящейся в Европу, именно отношения Армения-Евросоюз имеют ключевое значение. Полноценное вовлечение страны в процессы евроинтеграции не является самоцелью: это обусловлено традиционными ценностными ориентациями армянского народа, имеющего, благодаря индоевропейскому происхождению, глубокую генетическую связь и исторически ориентированное на Европу мировоззрение.

Главной правовой основой сотрудничества ЕС и Армении является Соглашение о партнерстве и сотрудничестве (Partnership and Cooperation Agreement – PCA), подписанное в апреле 1996 г. и вступившее в силу в июле 1999 г. Согласно PCA, предусматривалось оказание ЕС всемерной помощи Армении в переходе к рыночной экономике и устойчивой демократии. Соглашение 1999 г. охватывает практически все сферы сотрудничества, за исключением военной. Желание сторон установить более тесные отношения проявляется, в первую очередь, именно в мерах по максимальной реализации этого Соглашения.

После того, как 5 февраля 2003 г. Армения стала членом Всемирной Торговой Организации, положения ВТО по торговле и обмену товарами стали частью ее международных обязательств, соответственно как в рамках ВТО, так и РСА. В соответствии со статьей 11 РСА, Армения осуществляет принятие международных конвенций и соглашений, регулирующих сферу международного и транзитного транспорта. Армения также обязалась продолжать работу в направлении улучшения таможенных и налоговых процедур, в первую очередь относящихся к таможенной оценке (customs valuation) импортируемых в Армению товаров. В соответствии со статьей 12-й РСА (Условия по импорту армянских товаров в Европейское сообщество и произведенных в ЕС товаров в Армению), республика продолжает совершенствование мер в этом направлении. Европейская Коммерческая палата (European Chamber of Commerce), открытая в Ереване в феврале 2003 г., играет важную роль в углублении и улучшении торговых отношений между Арменией и ЕС, в том числе посредством распространения среди деловых кругов Армении информации о торговых возможностях с европейскими партнерами [1].

В 2010-11 гг. принят ряд мер по регулированию и лицензированию, в частности, товаров текстильной промышленности, экспортируемых в ЕС. В сфере торговли ядерными материалами стороны приняли обязательства осуществлять его в соответствии с договором, который должен был быть заключен Арменией с Европейским сообществом по атомной энергии (Евратом).

Большое значение имели мероприятия, затрагивающие бизнес и инвестиции. В частности, направленные на развитие ориентированной на рынок сферы обслуживания в Армении. Стороны признали особую важность защиты инвесторов и предоставления гарантий для новых инвестиций, и, как следствие, разработку законодательных мер, которые могли бы сделать Армению более привлекательной для иностранных, в первую очередь, европейских, инвесторов. Армения подписала двусторонние торгово-экономические соглашения с более чем тридцатью европейскими странами, в частности, с Австрией, Бельгией, Люксембургом, Германией, Кипром, Грецией, Великобританией, Францией и Италией. Принятый республикой «Закон об иностранных инвестициях» создает благоприятную среду для дальнейшего экономического взаимодействия Армении с этими странами.

В развитии частного сектора в Армении важную роль играют меры по установлению правовых условий и законодательства с помощью поддерживаемых TACIS проектов AEPLAC (Armenian European Policy and Legal Advice Center) и VET (Vocational Education Training). Оба проекта вносят заметный вклад в развитие частного предпринимательства.

Литература: 1. Бойцова В. *Европейский союз и Армения: акценты сотрудничества // Общественные науки и современность. – 2011. – №2. – С. 78-86;*

2. Воронов К. Пятое расширение ЕС: судьбоносный выбор // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2009. – №9. – С.59-87; 3. *Европейское право. Учебник для вузов / Отв. ред. Л. М. Энтин. М., 2001*; 4. Клемин А.В. О договорах между ЕС и Арменией // *Московский журнал международного права*. 2010. – № 2. – С. 57.

***

УДК 339.9.012.42:061.1ЄС (477)

Нарожная Т.В.

ИНТЕГРАЦИОННЫЙ АСПЕКТ ОТНОШЕНИЙ УКРАИНЫ И ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА В КОНТЕКСТЕ СОЗДАНИЯ ЗОНЫ СВОБОДНОЙ ТОРГОВЛИ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: ст. преп. Савченко И.И.*

Создание зоны свободной торговли (ЗСТ) является стратегической целью двустороннего торгово-экономического сотрудничества между Украиной и Европейским Союзом (ЕС) на среднесрочную перспективу [5].

Цель данной работы – раскрыть интеграционный аспект отношений Украины и ЕС в контексте создания ЗСТ, а также проанализировать перспективы для Украины, связанные с созданием ЗСТ с ЕС.

Для реализации цели необходимо выполнить следующие задачи:

- на основании последних данных Государственной службы статистики Украины рассмотреть объёмы экспорта и импорта со странами ЕС, а также объём инвестиций, поступивших из ЕС;
- наиболее полно раскрыть понятие ЗСТ;
- охарактеризовать основные потенциальные преимущества для Украины от создания ЗСТ с ЕС;
- выявить возможные риски для Украины при создании ЗСТ с ЕС.

Исходя из данных Государственной службы статистики Украины, ЕС является основным торговым партнёром Украины, занимая второе место после стран Содружества Независимых Государств (СНГ).

Согласно данным за 2010 год объём экспорта товаров в страны ЕС составил 13052 млн. долл. США, услуг – 3189 млн. долл. Объём импорта товаров из стран ЕС составил 19102 млн. долл., услуг – 3024 млн. долл. В 2010 году в Украину из стран ЕС поступило инвестиций на сумму 44753 млн. дол. [4].

Что же такое зона свободной торговли, и какие цели преследует её создание? Классическая зона свободной торговли (ЗСТ) предусматривает создание группировки из двух или нескольких таможенных территорий, в которых отменены тарифные ограничения и другие ограничительные меры на значительные объёмы торговли товарами с этих территорий.

Целью создания углубленной зоны свободной торговли между Украиной и ЕС является формирование общего экономического пространства Украины и Евросоюза [1].

Потенциальные преимущества для Украины от создания ЗСТ с ЕС:

- создание гармонизированного правового поля для обеспечения деятельности субъектов торговых отношений путём приближения законодательства Украины к законодательству ЕС;

- стимулирование развития конкуренции и ограничения монополизма;

- улучшение доступа украинских товаров и услуг к рынку ЕС;

- увеличение объёмов инвестиций из стран-членов ЕС в экономику Украины;

- повышение эффективности размещения трудовых ресурсов;

- расширение номенклатуры товаров и услуг на внутреннем рынке;

- гармонизация таможенных процедур и повышение эффективности деятельности таможенных органов в контексте содействия торговли;

- повышение объёмов двусторонней торговли и как следствие увеличение поступления валютных средств;

- улучшение условий экспорта украинской продукции в связи с получением ценового преимущества за счёт отмены ввозных пошлин;

- переоснащение и модернизация отечественных предприятий;

- повышение конкурентоспособности отечественной продукции в связи с внедрением новых стандартов;

- рост объёмов продаж сельскохозяйственной продукции традиционных экспортно-ориентированных отраслей (зерно, масло);

- уменьшение нетарифных ограничений в торговле сельскохозяйственной продукцией в рамках сотрудничества в сфере санитарных и фитосанитарных мер.

Возможные риски для Украины при создании ЗСТ с ЕС:

- в краткосрочной перспективе необходимость привлечения значительных ресурсов, в том числе финансовых, для обеспечения адаптации и имплементации новых актов законодательства;

- усиление конкурентного давления на внутреннем рынке Украины;

- в краткосрочной перспективе – потери для отдельных отраслей промышленности Украины из-за низкого уровня их конкурентоспособности;

- рост уровня структурной безработицы в краткосрочной перспективе;

- вытеснение национального производителя с внутреннего рынка;

- рост отрицательного для Украины сальдо двусторонней торговли из-за ухудшения структуры экспорта в связи с переориентацией отечественных экспортёров по экспорту готовой продукции на экспорт сырья и полуфабрикатов;

- дефицит отечественных товаров на внутреннем рынке в связи с экспортной переориентацией производителей;

- нехватка средств и необходимость поиска партнёров и инвесторов с целью модернизации производств;
- необходимость перевооружения и изменения технологий производства;
- ограничение возможностей предоставления защиты «молодым» отраслям, которые ещё не достигли должного уровня конкурентоспособности и требуют государственной поддержки;
- снижение конкурентоспособности национальной сельскохозяйственной продукции на внутреннем рынке в связи с наличием мощной системы государственной поддержки сельского хозяйства ЕС;
- снижение спроса на сельскохозяйственную технику национального производства [1, 2, 3].

Таким образом, мы можем сделать вывод, что создание ЗСТ между Украиной и ЕС значительно приблизит Украину к общему рынку ЕС, который является её крупнейшим рынком экспорта и крупнейшим источником иностранных инвестиций. ЗСТ будет означать улучшение условий для украинских предпринимателей, стремящихся осуществлять экспорт в ЕС, а также удешевление продукции ЕС для украинских потребителей и предприятий, планирующих импортировать промежуточные товары.

Привлечение значительных объёмов иностранных инвестиций также будет весомой частью экономического развития Украины, особенно в плане становления мощной отрасли предоставления услуг. ЗСТ улучшит условия для осуществления инвестиций из стран ЕС в Украину посредством создания более понятных, прозрачных и предсказуемых правил [2, 3].

Однако не стоит также исключать возможные значительные риски, которые стоят перед Украиной при создании ЗСТ с ЕС.

Украине будет необходимо пройти достаточно сложный путь, чтобы достигнуть создания ЗСТ с ЕС. Прежде всего, неотъемлемой частью углубленной ЗСТ будет приведение украинского законодательства и практики в соответствие с нормами и положениями ЕС, особое значение в данном случае приобретают положения о применении международных и европейских стандартов и инструментов в соответствующих сферах сотрудничества.

Литература: 1. Ляпін Д. В., Ляпіна К. М., Мовчан В. М., Підлуська І. А. та ін. *Нові можливості бізнес-асоціацій у глобалізованому світі.* – К.: Ін-т власності і свободи; LAT&K, 2010. – 108 с.; 2. www.business.ua – сайт газети «Бизнес»; 3. www.zn.ua – сайт газети «Зеркало недели. Украина»; 4. www.ukrstat.gov.ua – офіційальний сайт Госу­дарственной службы статистики України; 5. www.eeas.europa.eu/ukraine – офіційальний сайт Європейського Союзу.

***

Пивоварова Г.Ю.
МІЖНАРОДНИЙ РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ:
ПРОБЛЕМИ ВХОДЖЕННЯ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Пузанов І.І.*

На світовому фінансовому ринку з розвитком потреби у залученні все більшого об'єму кредитних ресурсів внаслідок ускладнення та розширення комерційної та виробничої діяльності, а також посилення фінансової глобалізації виникає необхідність функціонування розвинених специфічних ринків, які дозволяють трансформувати тимчасово вільні кошти у інвестиції, дозволяючи уникнути «омертвіння» капіталу у ринковій економіці, виступають механізмом перерозподілу грошових коштів, а також забезпечують можливість переливу фінансових активів у різні сектори економіки, що сприяє довгостроковому економічному розвитку. Цими ринками виступають ринки цінних паперів. В умовах високорозвиненої економіки фондовий ринок набуває важливе значення у системі фінансових ринків, бо більша частина фінансових активів розвинених країн світу втілена у цінних паперах. Таке явище як ринок цінних паперів не оминувало і Україну. Можна сказати, що в умовах обмеженості фондового ринку України щодо пропозиції інвестиційних ресурсів, а також функціонування в цілому, для провідних українських компаній актуальним уже зараз є вихід на міжнародний ринок.

Проблемам глобалізації та інтернаціоналізації сучасних фондових ринків присвячені дослідження багатьох американських і європейських вчених, таких як Г. Бірман, Л. Дж. Гейтман, Р. Розен, Б. Койл, С. Шмідт, Дж. Фрідман та ін. Серед українських економістів, слід відзначити роботи, таких як: Рогач А. П., Гайдучього П.І., Копишанського Н.В., Мозгового О.М., Пуненко Ю.А., Редіна Н. І., Шелудько В.М., Юрчишина В.В., Семенкова Є.В. та ін. Великий внесок у розробку проблем фондового ринку внесли також такі економісти, як: Альохін Б.Н., Алексеев М.Ю., Агарков М.Я., Барр Р., Басов А.И., Бичков А., Ван Хорн Дж. К., Гладков В.А., Галанов В.А., Жуков Є.Ф., Мусатов В.Т. та ін. [6, с. 18].

Важливим є визначення недоліків ринку цінних паперів України у контексті входження у світовий фондовий ринок. Головною метою є аналіз особливостей розвитку міжнародного ринку цінних паперів в сучасних умовах, а також проблем внутрішнього фондового ринку, з якими стикається Україна на шляху до входження у міжнародний ринок цінних паперів.

Для досягнення зазначеної мети вирішуються такі завдання: дати визначення та проаналізувати функціонування фондового ринку; виділення основних тенденцій розвитку міжнародного фондового ринку; висвітлення

діяльності фондових бірж світу; розгляд особливостей розвитку фондового ринку України та його проблем.

В даний час ринок цінних паперів, а як його ще називають «фондовим» – найважливіша складова високорозвиненого національного господарства і світової економіки [1, с. 26] За рівнем його розвитку судять про загальний стан економіки та культури підприємництва. Ринок цінних паперів називають барометром «економічної погоди». Історично ринок цінних паперів сформувався для просування капіталу від тих, хто розпорядженні вільні кошти, до тих, хто має в них потреба. На цьому ринку відбуваються операції лише із стандартними фінансовими операціями, обіг яких регулюється чіткими юридичними нормами і міжнародними правилами.

Цінні папери – це свідоцтва про участь їх власників у капіталі акціонерної компанії або наданні позики. Вони передбачають зобов'язання емітентів сплачувати їх власникам доходи у вигляді дивідендів або процентів [5, с. 63] Проте капітал цей фіктивний, оскільки цінні папери не мають власної вартості, хоча продаються і купуються на ринку, їх ціни мають ірраціональний характер.

У зв'язку з розвитком електронних систем торгівлі цінними паперами змінюється зовнішня форма їх існування. Вони існують як одиниці обліку в комп'ютерній системі та обертаються лише у формі переказів з рахунків одних учасників на рахунки інших [3, с. 121].

Емітентами цінних паперів виступають окремі фірми і корпорації, центральні уряди та муніципальні органи влади. Випуск цінних паперів реалізується спочатку на первинному ринку, шляхом прямого звернення емітента до інвесторів чи через посередника, який бере на себе зобов'язання реалізувати ці папери [4, с. 136] Цінні папери, придбані інвесторами при емісії, потім можуть бути ними перепродані на вторинному ринку, який складається з фондових бірж та позабіржового обігу. У більшості країн на позабіржовому ринку обертається основна маса (приблизно 85%) цінних паперів, проте саме біржовий ринок, визначає кон'юнктуру та процес розвитку міжнародного ринку цінних паперів.

Спочатку цінні папери функціонували на території країн емітентів, згодом вони переступили національні кордони і стали обертатися на ринках інших країн. Цей процес особливо прискорився у 1970-ті роки коли в розвинутих країнах були відмінені обмеження на переміщення капіталу за кордон. У результаті цього фондовий ринок набув інтернаціонального характеру. Так, якщо в 1970 р. міжнародний фондовий ринок мав обіг, який дорівнював 3% глобального ВВП, у другій половині 90-х років – 36%, то в 2011 році його значення становить близько 70% [11] Цей обіг здійснюється завдяки ринкам, в основному, п'яти промислово розвинутих країн – США, Японія, Німеччина, Велика Британія і Франція.

Міжнародний ринок цінних паперів це – джерело, яке забезпечує економічним суб'єктам доступ до міжнародного ринку вільних капіталів і прискорює глобальний процес економічного зростання [4, с. 263] Сьогодні він є основним інститутом, який регулює міжнародне інвестування.

Важливе значення на даний час має показник капіталізації ринку, який відображає ринкову вартість усіх компаній, що входять до лістингу фондових бірж (ринкова вартість компанії визначається як добуток курсової вартості акції на кількість її акцій, що знаходяться в обігу) [9] Суму в 6,3 трлн доларів склали в 2011 році втрати інвесторів на світовому фондовому ринку. При цьому сукупна капіталізація світового бізнесу впала за рік на 12,1%, і скоротилася до 45,7 трлн доларів.

За підсумками торгів на найбільших фондових біржах світу у 2011 році Лондонська біржа втратила 5,55% від свого головного індексу, Франкфуртська – 14,69%, Паризька – 16,95%, Міланська – 25,20%, Мадридська – 13,11%, Брюссельська – 11,87%, Амстердамська – 11,87% Великі збитки зафіксували і азійські фондові біржі. Так, головний індекс Токійської біржі впав за рік на 17,3%, головні індекси фондових бірж Гонконгу і Шанхаю відповідно втратили 20% і 22%. На цьому тлі абсолютним лідером виглядає Нью-Йоркська фондова біржа, головний індекс якої – Dow Jones – додав за рік 5,53 проц. Однак основний індекс альтернативної високотехнологічної Нью-Йоркської біржі Nasdaq втратив за рік 1,8% [7].

Фондовий ринок України був утворений в 1991 році і відразу був представлений у вигляді закритого акціонерного товариства, тому приплив іноземного капіталу практично був неможливий до 2008 року. У 2008 році фондовий ринок України став розвиватися по іншому шляху, а саме стали залучатися іноземні і вітчизняні інвестори [8]. Але при цьому не можна сказати, що український ринок ділився на первинний і вторинний фондовий ринок.

Найбільш розповсюдженим видом цінних паперів в Україні стали акції приватизованих підприємств та інвестиційні сертифікати, причому обсяги емісії інвестиційних сертифікатів на 36% перевищують емісію акцій [10].

Сьогодні існує велика кількість проблем фондового ринку України, тому що свого розвитку вона практично не отримала. В першу чергу вони стосуються інтеграції фондового ринку в світовий фондовий ринок, оскільки через свою обмеженість фондовий ринок Україні донині не має зв'язки з іноземними інвесторами. На біржі в основному звертаються державний облігації і невелика кількість акцій великих компаній. Тобто має бути повний розвиток ринку Україні. При цьому до цих пір не створена міцна законодавча база і регулювати відносини між суб'єктами та об'єктами угод не представляється можливим у повній мірі.

Іншою проблемою фондового ринку України є неможливість планомірного контролю за припливом і відтоком грошових коштів з боку держави.

Спочатку планувалося створення фондового ринку України по американській моделі фондового ринку, проте повною мірою це не вдалося здійснити в силу національних особливостей. Ще однією проблемою фондового ринку України є те, що основними маркетмейкерами на фондовій біржі залишилися великі банки, які можуть зробити великі внески без особливого ризику.

Головною проблемою фондового ринку України є те, що в обігу перебуває занадто незначна частина акцій кожного емітента. Аналіз реальної структури власників будь-якого акціонерного товариства показав, що у кожного з цих товариств є власник, який володіє більш ніж 50% голосів. Це означає, що курс акцій цього емітента рівно такий, яким йому «дозволяє» бути його господар [12].

Неспроможність України потрапити на світовий ринок цінних паперів також зумовлена високою вартістю лістингу світових бірж та невисокою ліквідністю ринку.

Підводячи підсумок можна сказати, що міжнародний ринок цінних паперів є особливим сегментом фінансового ринку, що представляє собою механізм перерозподілу капіталу між кредиторами і позичальниками на основі трансформації тимчасово вільних грошових коштів у грошовий капітал, що надається в позику на умовах повернення і за певну плату у вигляді відсотка та який на даний час переживає не найкращі часи. Але міжнародний ринок цінних паперів – це «серце» глобальної фінансової системи і Україні життєво необхідно стати частиною міжнародного круговороту капіталу. Необхідно здійснювати постійний аналіз законів України та інших нормативно-правових актів з питань діяльності України за участю всіх зацікавлених сторін з метою підготовки узгоджених пропозицій щодо внесення відповідних змін. Головна умова розвитку фондового ринку – поширення практики рейтингування емітентів та інструментів фондового ринку, щоб інвестори могли отримувати інформацію про надійність українських позичальників та емітованих ними цінних паперів, а українські емітенти завдяки цьому отримували вищі міжнародні рейтинги і були успішними на зовнішніх ринках капіталу.

Література: 1. Галанов В.А. Рынок ценных бумаг: Учебник. – М.: ИНФРА-М. – 2007. – 379 с.; 2. Демківський А.В. Гроші та кредит: Навч. посібник / К.: Дакор, 2007. – 528 с.; 3. Никифорова В.Д. Рынок ценных бумаг: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 160 с.; 4. Рынок ценных бумаг: учебник для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / под ред. Е.Ф. Жукова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 567 с.; 5. Рынок ценных бумаг: Учебник / Под ред. В.А. Галанова, И. Басова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 448 с: ил.; 6. Рынок ценных бумаг и биржевое дело: Учебник для вузов Под ред. проф. О.И. Дегтяревой, проф. Н.М. Коршунова, проф. Е.Ф. Жукова. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. – 501 с.; 7. «Дзеркало тижня. Україна». Інвестори втратили в 2011 році на світовому фондовому ринку 6,3 трлн доларів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.dt.ua>

/tags/fondovyi-rynok; 8. Інформаційний інвестиційний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://investfunds.ua>; 9. Інформаційний ресурс фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fundmarket.ua>; 10. Інформаційний інвестиційний портал про гроші [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://finance.ua>; 11. Финансовый портал «Минфин» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://minfin.com.ua/>; 12. Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua>

УДК: 339.923

Позднякова А.М.
ПРОЦЕСС ИНТЕГРАЦИИ СТРАН БРИКС

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: доц. Милюха Г.В.*

Сегодняшний мир сталкивается с множеством вызовов и испытаний, процесс глобализации приводит к усилению влияния негативных процессов в отдельных странах на мировое сообщество и экономику в целом. Мировой финансовый кризис 2008 года, проблемы в странах Еврозоны, экологические катаклизмы поставили под сомнение лидерство «стран-ветеранов», что в свою очередь открыло миру новых «игроков», способных составить серьезную конкуренцию развитым странам.

Одним из таких игроков является группа БРИКС: Бразилия, Россия, Индия, Китай, ЮАР. Акроним БРИК был введен Джимом О'Ниллом, Goldman Sachs, еще в ноябре 2001 года. Аналитик формирует группу «восходящих рынков», на основе показателей экономического роста, в частности ВВП, противопоставляя их «Большой семерке» (G7) [3].

БРИКС занимает первое место в мире по наличию водного ресурса – 1,12 млн. км², совокупный человеческий потенциал составляет – 42% от мирового, а площадь – 26% от общемировой. Все страны БРИКС (за исключением ЮАР) в 2010 году вошли в список 10 стран с наибольшим ВВП. Совокупный процент от мирового ВВП на 2010 год составил – 18,3%, а на 2007 год аналогичный показатель составлял лишь 13,7%, в дальнейшем имеется тенденция к увеличению [2].

Индия и Китай в посткризисный 2009 год имели прирост ВВП 8–9%, чем не может похвастаться ни одна из стран из некогда популярной G7, Китай занял 1-е место по экспорту в 2010 году, обогнав США на 1,2%.

Золотовалютные резервы стран БРИКС составляют 3,97 трлн. долл. (41% мировых валютных резервов), а если учитывать, что страны имеют возможность форсировать экспорт то данное число неопредельное.

Нельзя не упомянуть об инвестиционной привлекательности стран БРИКС, учитывая, что их совокупная внешняя задолженность составляет

на 2010 год 1,5 трлн. долл., в то время как внешний долг США – 13,9 трлн. долл., Великобритании – 8,9 трлн. долл. [2].

Еще в 2003 году появился доклад инвестиционного банка Goldman Sachs «Dreaming With BRICs: The Path to 2050», в котором заявлялось, что ВВП стран БРИК превзойдет ВВП G7 к 2040 – 2050 гг., а Китай в течение 20 лет станет самой крупной экономикой мира. Эксперты фактически говорили об утрате развитыми странами своих позиций [3]. Через 5 лет появился доклад НИС «Global Trends 2025: A Transformed World», где эксперты пришли к аналогичному выводу, что и аналитики Goldman Sachs, признав новыми игроками Индию и Китай, чей рост неизбежен, также как и перераспределение экономического влияния, богатства и мощи с Запада на Восток [5].

Одним из наиболее актуальных вопросов на сегодняшний день является процесс интеграции стран БРИКС, а также перспективы их институционализации. В 2006 году состоялась встреча министров иностранных дел стран БРИК в Нью-Йорке по инициативе президента Российской Федерации (РФ), а в 2008 году на острове Хоккайдо встретились уже главы государств стран БРИК. И, наконец, бесспорным катализатором интеграции стран являлся Мировой экономический кризис 2008 года. В 2009 году прошел первый саммит БРИК в Екатеринбурге, который положил начало новому регулярному виду сотрудничества стран БРИК и стал первым шагом в направлении институционализации стран БРИК.

В это же время выходит новый документ Goldman Sachs «The long-term outlook for the BRICs and N-11 Post crisis». Теперь по данным Goldman Sachs Китай догонит экономику США уже в 2027 году, а БРИКС совокупно экономикой «большой семерки» в 2032 году [3].

В апреле 2010 г. прошел второй саммит стран БРИК в г. Бразилиа. Интересно, что уже на этом саммите страны высказали заинтересованность в использовании национальных валют в торговле друг с другом, еще одним тезисом было обсуждение необходимости реформирования Всемирного банка (ВБ) и Международного валютного фонда (МВФ) и перераспределения голосов в пользу стран с формирующейся рыночной экономикой. Результатом в действительности стало перераспределение 5% голосов в МВФ и 3% голосов ВБ в пользу экономики развивающихся стран. А в 2011 г. была сделана попытка странами БРИКС выдвинуть своего кандидата на пост главы МВФ [1].

Группа БРИК 18 февраля 2011 года получила новое название БРИКС, в связи с вступлением в группу ЮАР. В 2011 году прошел 3-й саммит группы БРИКС в Санья (КНР). Страны фактически повторили тезисы предыдущего саммита о необходимости реформации и более справедливого представительства стран в МВФ, а также улучшения работы ООН и в частности Совета Безопасности, с целью повысить эффективность организаций. Страны выразили поддержку РФ при вступлении в ВТО.

Однако наиболее важным тезисом для нас является акцент на необходимость активизации процесса институционализации стран БРИКС. Было принято решение создать группу, на которую будет возложена задача подготовки предложений по развитию институциональной основы и конкретных мер по расширению экономического сотрудничества между странами БРИКС с тем, чтобы на очередном саммите БРИКС в 2012 году в Индии доложить руководителям стран предложения и рекомендации [1].

Интеграция стран БРИКС является привлекательной идеей для стран-членов. Однако данный процесс сопровождается множеством проблемных мест, с которыми страны БРИКС должны быть готовы бороться:

1. Низкий уровень жизни населения стран БРИКС. ВВП на душу населения очень маленький и недостаточен для выживания (колеблется от 3,5 в Индии до 15 тыс. долл. в России на 2010 год), следовательно, страны должны сделать приоритетным задание повышения уровня жизни своих жителей [2].

2. Необходимость развития инновационного сектора и повышение уровня образования. Так, уровень грамотности, например, в Индии составляет лишь 61%, в Бразилии – 88,6%, в ЮАР – 86,4% на 2010 год. Расходы на исследования и развитие составляют менее 1,5% от ВВП [4].

3. Конкуренция и борьба с протекционизмом на региональных и мировых рынках. По данным ВТО за 2009 – 2011 гг. между США и Китаем возникло 8 споров, существуют проблемы и внутри объединения [6]. Одним из этапов интеграции является устранение ограничений в движении товаров, услуг, капиталов и человеческих ресурсов. Следовательно, товаропроизводители стран-членов БРИКС должны быть готовы к конкуренции.

4. Необходимость обеспечения стабильного экономического роста. По прогнозам Goldman Sachs, рост ВВП стран БРИКС в 2012 г. составит – 7,1%, в то время как рост ВВП США составит лишь – 1,7% [2].

5. Согласование экономических и политических приоритетов и задач объединения. Страны, безусловно, преследуют общие цели: повышения роли и статуса развивающихся стран в мировой экономике, борьба с протекционизмом, реформирование ООН и финансовых институтов. Однако помимо этого каждая страна преследует свои интересы: Китай – желание играть доминирующую роль, Индия – борьба за принципы «справедливости», Россия – «связующие звено» между развитыми и развивающимися странами и т.д.

6. Введение единой валюты. Интеграция предполагает процесс унификации валютно-кредитных отношений стран участниц, с последующим введением единой валюты. Следует отметить, что благодаря крупным золотовалютным резервам стран БРИКС их валюты стабильны. Однако процесс введения единой валюты заведомо представляется сложным, ведь не ясно, чью национальную валюту делать резервной. Делая свою валюту единой,

страна сталкивается с неизбежным повышением курса, что приведет к снижению конкурентоспособности товаров страны на мировом рынке, следовательно, снизит экспорт. По мнению экспертов, юань является первым претендентом, однако вопрос в том пойдет ли на это Китай, ведь экономика этой страны зависит от экспорта. Россия является поставщиком нефти на мировые рынки, которые привязаны к доллару, следовательно, также не может диктовать свои условия. А валюты ЮАР и Бразилии и вовсе не пользуются спросом. Так что вопрос остается открытым. Однако рост экономик стран клуба БРИКС, безусловно, будет иметь своим логическим заключением переход к единой валюте [1].

На сегодняшний день страны БРИКС перешли уже к целенаправленному движению в сторону институционализации, обозначив это одной из приоритетных задач, разумеется, на это уйдет время и немало, однако начало положено. К тому же влияние БРИКС лишь усиливается, клуб является безусловным доказательством перехода к мировой многополярности и грядущих изменений, как в мировой политике, так и экономических отношениях.

На взгляд автора, для Украины членство в БРИКС имело бы безусловные преимущества. Разумеется, необходимо повышение темпов роста экономики и качества жизни населения, однако об изменении геополитического и геоэкономического вектора можно задуматься уже сегодня. Сам факт того, что «политика вестернизации», которой так долго придерживалась Украина, на сегодняшний день так и не принесла желаемых результатов, побуждает к необходимости поиска новых путей.

Литература: 1. [www.mid.ru/brics.nsf] – Россия в БРИКС. 2 [www.cia.gov] – Central Intelligence Agency: The World Factbook. 3. [www2.goldmansachs.com] – Официал. сайт Goldman Sachs; 4. [www.data.worldbank.org] – The World Bank: Data; 5. [www.dni.gov/nic/NIC_2025_project.html] – «Global Trends 2025: A Transformed World»; 6. [www.wto.org] – World Trade Organization: Dispute settlement.

***

УДК 339.73:336(477)

Трубчанинов Б.О.
РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ
У РОЗБУДОВІ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Ханова О.В.

Мета даної статті полягає узагальненні та обґрунтуванні природи міжнародних фінансових структур, дослідженні їх діяльності в Україні та розробці рекомендацій щодо подальшого розвитку у розбудові фінансового сектору України.

Серед іноземних спеціалістів, які досліджують діяльність міжнародних фінансових організацій виділяються роботи О. Гаврилишина, Ч. Кіндлбергера, Л. Красавіної, Дж. Стігліца, Дж. Сороса, М. Тодаро, М. Фрідмена та ін. Проблеми сучасних валютно-фінансових відносин знайшли своє відображення в роботах українських дослідників В. Андрійчука, О. Білоруса, І. Бураковського, Л. Кістерського, О. Мозгового, О. Плотнікова, О. Рогача, А. Філіпенка, Т. Циганкової та ін.

Однак, незважаючи на значну кількість проведених наукових досліджень, багато питань щодо співпраці України та міжнародних фінансових інститутів, а також їх впливу на фінансовий сектор залишаються невирішеними.

Після розпаду Радянського Союзу Україна активно співпрацює з міжнародним фінансовим співтовариством. Співпраця з міжнародними фінансовими організаціями підтримує програму економічних реформ в Україні і виступає важливим елементом зовнішнього фінансування, яке спрямоване на покриття дефіциту платіжного балансу та бюджету, реалізацію довгострокових інвестиційних проектів, що відповідають стратегічним напрямкам економічного розвитку держави. Одночасно програми реформування окремих секторів економіки в межах проектів міжнародних фінансових організацій допомагають здійснювати структурну перебудову економіки, впроваджувати світовий досвід, сучасні конкурентоспроможні технології тощо.

Дуже важливо і те, що, будучи членом міжнародних фінансових організацій, Україна долучається до багатого досвіду регулювання валютної, кредитної і фінансових сфер, накопиченого світовим співтовариством. У зв'язку з цим вивчення ролі, функцій, напрямків діяльності цих міжнародних фінансових інституцій у світовій економіці є актуальним та важливим в контексті визначення ступеня їх взаємодії з Україною.

Необхідно сказати, що велика частка в системі міжнародних організацій належить фінансовим організаціям. Одні МФО, маючи в своєму розпорядженні великі повноваження та ресурси, здійснюють регулювання міжнародних валютно-кредитних і фінансових відносин. Інші є форумом для міждержавного обговорення, узгодження інтересів і рекомендацій по валютній та кредитно-фінансовій політиці. Треті забезпечують збір інформації, статистичні та науково-дослідні видання з актуальних валютно-кредитних і фінансових проблем, і економіці в цілому. Деякі з них виконують усі перераховані функції [1].

Всі ці організації об'єднує спільна мета – розвиток співробітництва та забезпечення цілісності та стабілізації суперечливої глобалізаційної світової економіки.

Міжнародні фінансові організації створюються шляхом об'єднання фінансових ресурсів країнами-учасницями для рішення визначених задач в області розвитку світової економіки.

Цими спільними задачами можуть бути:

- операції на міжнародному валютному і фондовому ринку з метою стабілізації і регулювання світової економіки, підтримки і стимулювання міжнародної торгівлі;

- міждержавні кредити – кредити на здійснення державних проєктів і фінансування бюджетного дефіциту;

- інвестиційна діяльність/кредитування в області міжнародних проєктів (проєктів, що зачіпають інтереси декількох країн, що беруть участь у проєкті як прямо, так і через комерційні резиденти);

- інвестиційна діяльність/кредитування в області "внутрішніх" проєктів (проєктів, безпосередньо зачіпають інтереси однієї країни або комерційної організації-резидента), здійснення яких здатне зробити сприятливий вплив на міжнародний бізнес (наприклад, інфраструктурні проєкти, проєкти в області інформаційних технологій, розвитку транспортних і комунікаційних мережі т.п.);

- благодійна діяльність (фінансування програм міжнародної допомоги) і фінансування фундаментальних наукових досліджень [2].

Міжнародні фінансові організації мають реальні важелі впливу на розвиток вітчизняної економіки. Кредитні ресурси є найпоширенішими інструментами акумуляції грошових потоків до національної економіки, що пояснює орієнтацію України на міжнародні фінансові ресурси. Проте такі дії вимагають зваженого підходу та аналізу в процесі оцінки ефективності співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, виявлення всіх переваг і недоліків залучення кредитного капіталу цих установ [4].

На сучасному етапі економічного розвитку Україна використовує потенціал залучення іноземних інвестицій не в повному обсязі. Важливими залишаються питання довгострокового і стабільного співробітництва з цими установами, а також розв'язання проблеми зовнішнього боргу та його обслуговування. Всі ці проблемні питання вказують на те, що необхідно визначити стратегію поведінки України відносно міжнародних фінансових організацій, тактику взаємодії в майбутньому.

Аналіз співпраці України з міжнародними фінансовими інституціями свідчить про об'єктивну необхідність, доцільність і виправданість залучення зовнішніх коштів з метою поглиблення ринкових перетворень, створення реальних передумов для подолання кризових явищ, прискорення трансформаційних процесів, виведення економіки України на траєкторію сталого економічного зростання, а також про існування низки проблем, які потребують нагального вирішення [3].

Взаємозв'язки України та міжнародних фінансових організацій мають тривалий і значний вплив на економіку нашої держави. Додаткові фінансові вкладення допомагають і сприяють кращому розвитку і дають можливість підвищити добробут населення держави.

Таке співробітництво сприяє досягненню макрофінансової стабілізації, формуванню основ конкурентного ринкового середовища, стабільності грошової одиниці, активізації інвестиційного процесу, розвитку приватного підприємництва. Воно має бути продовжено на основі урахування обох інтересів сторін.

Література: 1. Красавіна Л.М. Міжнародні валютно-кредитні та фінансові відносини; за ред. Л. М. Красавіної. – М.: Фінанси і статистика, 2008 – 576 с.; 2. Моїсєєв А.А. Міжнародні фінансові організації (правові аспекти діяльності). – М.: Омега-Л, 2009; 3. Коробка С.В. Взаємовідносини України і міжнародних фінансових організацій [Електронний ресурс] // Науковий вісник НЛТУ України – Вип. 19.3. – 2009 – Режим доступу: http://www.nbuw.gov.ua/portal/Chem_Biol/Vnuwgr/ekon/2009_4_1/v48ek020.pdf – Назва з екрану; 4. Сидоренко С. Кредит МВФ: доцільність отримання, ефективність використання [Електронний ресурс] // Журнал Главред – 2009 – Режим доступу: <http://ua.glavred.info/print/articles/15360.ppt> – Назва з екрану.

***

УДК 327 (479.25)

Тунян А.Т.

МИНИСТЕРСТВО ДИАСПОРЫ АРМЕНИИ – ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ОРГАН, ЕДИНСТВЕННЫЙ В СВОЕМ РОДЕ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: проф., д.э.н. Довгаль Е.А.*

В рамках проводимых реформ с 1 октября 2008г. в составе Правительства Республики Армения начало функционировать Министерство Диаспоры РА. Под общим руководством Президента Республики Армения оно разрабатывает и реализует политику Правительства РА в области укрепления связей Армении и Диаспоры, развития сотрудничества с общественными структурами, сохранения армянства, выявления потенциала Диаспоры, разработки программ репатриации и других сферах, включенных в полномочия министерства [1].

Создание Министерства диаспоры Республики Армения стало частью реализуемой предвыборной программы президента РА Сержа Саргсяна. «Все должны осознать, что диаспора – важная составляющая жизни Армении. Невидимыми нитями-струнами семь миллионов послов – наших соотечественников, проживающих вне Армении, связывают нас с десятками государств. Мы – Армения и диаспора – одна семья!» – говорит Серж Саргсян [2]. Президент и министр иностранных дел Армении поставили перед Министерством Диаспоры три стратегические задачи: всемерно помогать диаспоре сохранять национальную самобытность, идентичность, основываясь на четырех важнейших ценностях – армянской семье, Армянской Церкви,

армянском языке и армянской культуре, выявлять потенциал диаспоры, организовывать, объединять его и использовать в развитии экономики Армении, разработать программу, способствующую репатриации соотечественников, разработать концепцию сотрудничества Армения–диаспора [3].

Становление Министерства диаспоры произошло очень быстрыми темпами. За период меньше года Министерству удалось решить организационные, идеологические, юридические и финансовые вопросы. Следует учитывать, что МИД РА работает с семью миллионами армян, проживающих в 120 странах мира с разным уровнем политического, экономического, культурно-образовательного развития.

Министерством руководит министр диаспоры Республики Армения, которого назначает и освобождает от должности президент по представлению премьер-министра. Министр имеет заместителей, которых назначает и освобождает от должности премьер-министр РА после консультаций с министром. Министр в своей деятельности руководствуется Конституцией Республики Армения, законами РА, международными договорами РА, указами Президента Республики Армения, постановлениями Правительства, премьер-министра, Уставом и иными правовыми актами [1]. В отсутствие министра обязанности министра по его поручению исполняет один из заместителей министра.

Должность Министра Диаспоры РА с 1 октября 2008 года занимает Грануш Грантовна Акобян. До этого в МИД РА был организован Государственный комитет по связям с Диаспорой, где председательствовала госпожа Акобян. Министр имеет в Армении и Диаспоре советников, помощников и пресс-секретаря (также и на общественных началах). Например, в Украине таковыми являются посол Армении в Украине Андраник Манукян, Почетное консульство РА в Харьковской и Сумской областях Украины в лице почетного консула Армена Асланяна (программа совместной деятельности подписана 24 мая 2010 года) [4].

При исполнении установленных министром функций и рекомендаций советники, помощники министра и пресс-секретарь министра взаимодействуют друг с другом, с руководителем аппарата министерства, руководителями структурных подразделений аппарата министерства, а также организацией Диаспоры.

Разные армянские общины находятся в разных геополитических условиях, на разных уровнях цивилизации, следовательно, различно и своеобразно их восприятие мира, политические, социально-экономические и культурные ориентиры. Поэтому проводимая политика в сфере развития связей и сотрудничества Армения–диаспора требует дифференцированных подходов и решений, адресована разным частям армянства, предусматривает разработку соответствующих программ с учетом потребностей каждой из

региональных общин, возможностей использования ее потенциала. И структура Министерства диаспоры создана по региональному принципу.

Каждое управление занимается проблемами общин конкретных стран, изучает их истории, проблемы, вследствие чего за период существования Миндиаспоры изменились, конкретизировались некоторые политические акценты государства во взаимоотношениях с диаспорой [5].

Министерство Диаспоры разрабатывает и осуществляет такие программы, как: «Наши великие», которая посвящена достойнейшим сынам армянского народа, плохо знакомым молодежи; «Ари тун», что в переводе на русский означает «Приходи домой», которая имеет целью знакомство молодых армян Диаспоры с историей, культурой и общественной жизнью Армении, семейными и духовными традициями, содействие формированию устойчивой связи с Родиной и укреплению их национального самосознания, а также установлению дружеских отношений с армянскими сверстниками Армении и Диаспоры [6].

Развитие сотрудничества между Арменией и диаспорой направлено на развитие и усиление как Армении, так и диаспоры, на приумножение и усиление возможностей этих двух частей армянского народа. Залог жизнеспособности диаспоры – это постоянные и многогранные отношения с Родиной, которые обрели качественно новый уровень после возрождения армянской независимой государственности в 1991 г., с восстановлением которой сотрудничество Армения–диаспора стало развиваться, в основном, по нескольким направлениям: содействие в сфере внешней политики, разного рода инициативы в сфере образования, культуры, спорта, информации, сохранение армянских церквей и проведение различных общепармянских мероприятий.

Литература: 1. *Официальный сайт Министерства Диаспоры Республики Армения [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mindiaspora.am/ru/index/>*; 2. *Интервью с Президентом Армении Сержем Саркисяном [Электрон. ресурс]: The Armenian Reporter. – 2009. – Режим доступа: <http://www.reporter.am/go/article/2009-10-01-all-the-countries-that-have-not-yet-recognized-the-armenian-genocide-will-do-so-sooner-or-later--an-interview-with-president-serge-sargsian/>*; 3. *Г. Анисонян. Диаспора – важная составляющая жизни Армении [Электрон. ресурс]: Ноев Ковчег. – 2010. – № 11(158). Режим доступа: <http://noev-kovcheg.ru/tag/2010-11/2239.html>*; 4. *Миндиаспоры и консульство РА в Харьковской и Сумской областях утвердили план действий [Электрон. ресурс]: Ноян Тапан. – Режимы доступа: <http://www.nt.am/ru/news/19596/>; http://analitika.at.ua/news/mindiaspory_i_konsulstvo_ra_v_kharkovskoj_i_sumskoj_oblastjakh_utverdili_plan_deystviah/2010-05-25-27146/*; 5. *Официал. сайт Министерства Диаспоры Республики Армения, Управления [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mindiaspora.am/ru/Departments>*; 6. *Официальный сайт Министерства Диаспоры Республики Армения, Программы Министерства [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mindiaspora.am/ru/Activities>*.

Тунян Н.Т.
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
В ДИНАМІЦІ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Савченко І.І.

Для сучасної світової економіки з її процесами глобалізації характерна значна концентрація капіталів, кількісний та якісний ріст транснаціональних корпорацій (ТНК) та фінансових груп, розмитість економічних кордонів країн та прискорене формування єдиного загальносвітового ринку. У контексті цих явищ проблемою глобалізації є наслідки від впливу переміщення капіталу транснаціональними корпораціями у формі прямих інвестицій (ПІ) у різні країни на економіку цих країн.

Особливу роль у прискоренні глобалізації економіки відіграє розширення масштабів і географічної мобільності торгівлі та прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Зміни в цій сфері світогосподарських зв'язків становлять серцевину сучасної економічної глобалізації. У 2010 р. світовий обсяг накопичених ПІІ перевищив 18 трлн дол., експорт товарів та послуг становив 13 трлн дол., продаж закордонних філій досяг 15 трлн дол. У пошуку максимальних прибутків в межах нового режиму «гнучкого накопичення капіталу» на зміну відносно ізольованим МНК минулих часів на світовий ринок вийшли більш інтегровані ТНК [1, с. 72].

Минуле десятиріччя називають «зоряним» часом лібералізації, яка полягає у скороченні обмежень на шляху міжнародної торгівлі та міжнародних фінансових операцій, стимулюванні і захисті іноземних інвестицій. У 1999–2009 рр. десятки країн внесли 895 змін у свою інвестиційну політику, 843 з яких (94%) спрямовані на створення більш сприятливого клімату для ПІІ. Крім того, на кінець 2009 р. у глобалізованій світовій економіці діяло 1726 двосторонніх інвестиційних угод. Переважна більшість із них – 1340 угод (78%) – укладена протягом останнього десятиріччя [4, с. 75].

Внаслідок асиметричності інвестиційних ринків на частку найбагатших 20% населення світу, які мешкали в країнах з високим доходом, наприкінці 2009 р. припало 68% світових ПІІ, а найбіднішої верстви населення світу в країнах з низьким доходом – лише 1 відсоток світових ПІІ.

Нерівномірний розподіл ПІІ у світовій економіці простежується не тільки між багатими і бідними країнами, а й у третьому світі. Переважна більшість інвестиційних потоків з року в рік йде приблизно до 12 країн, що розвиваються. Це Аргентина, Бразилія, Мексика, Чилі, КНР, Гонконг (Китай), Малайзія, Республіка Корея, Сінгапур, китайська провінція Тайвань, Таїланд і певною мірою Індонезія. Ці держави і території отримують 80% припливу ПІІ і 90% портфельних інвестицій, адресованих третьому світу.

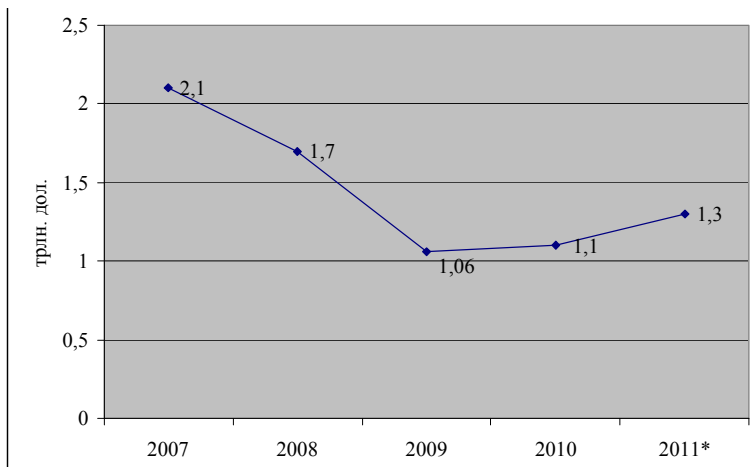

Рис. 1. Динаміка обсягів ПІІ у світовій економіці, 2007-2011 рр. (2011 р. – прогнольні дані) [5, с. 4].

Обсяги прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в світі в 2009р. скоротилися на 39%, склавши за підсумками року близько 1 трлн дол. (див. рис. 1)

Таким чином, глобальні потоки прямих іноземних інвестицій продовжили зниження, почате в кризовому 2008 р. Тоді цей показник скоротився на 14% – до 1,7 трлн дол.

Глобальний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в 2011 році складе 1,3 трильйона доларів. Це на 16% більше, ніж у 2010 році, але все ж таки значно менше рекордного періоду в 2007 році (2,1 трлн дол.), – свідчать дані британської дослідницької компанії Economist Intelligence Unit (EIU) [3].

У 2010 році обсяг ПІІ в світі склав 1,1 трлн доларів, що на 4% більше, ніж у кризовому 2009 р (1,06 трлн дол.). Найбільшим реципієнтом інвестицій в 2010 році були США серед країн з розвинуеною економікою і Китай – серед країн, що розвиваються. За прогнозами EIU, в 2011 році на ринки розвинених країн доведеться 42,7% від загального обсягу ПІІ, а на ринки країн, що розвиваються – відповідно 57,3%.

При цьому близько 301,8 млрд. дол. буде інвестовано в країни Азії, у той час як на регіон Центрально-Східної Європи і України доведеться 112,2 млрд. дол. інвестицій [6, с. 3].

Основним мотором прямих іноземних інвестицій є експансія великих міжнародних корпорацій, які володіють значними готівковими коштами та націлені на поглинання інших компаній. Більша частина прямих закордонних інвестицій здійснюється між розвиненими країнами у формі перехресного інвестування. Основними прямими інвесторами є провідні індустриальні країни – США, Японія, ФРН, Великобританія, Франція. В останні

роки, наприклад, США інвестують за рубіж приблизно стільки ж капіталу, скільки іноземного капіталу інвестується в США. В числі держав, що розвиваються, основними інвесторами є нафтовидобувні країни (країни ОПЕК) і нові індустріальні країни (Південна Корея, Сінгапур і т.д.).

Збільшення припливу інвестицій у постсоціалістичні країни може бути пояснено економічними факторами, у тому числі стрімким зростанням і збільшенням прибутковості інвестицій, проведенням політичних реформ і приватизації, що відкривають широкі перспективи для іноземних інвестицій і участі транснаціональних корпорацій у реформуванні виробничих комплексів країн, включаючи сектори, які були колись закриті для них. Крім вище названого це й здійснення планів регіональної інтеграції, які розширюють ринкові можливості, сприяють росту перспектив іноземних інвестицій.

Іноземні інвестиції є однією з найважливіших сфер діяльності й сфер стратегічного керування транснаціональних корпорацій. На сотню найбільших ТНК доводиться більше однієї третини світового обсягу прямих інвестицій [4, с. 75].

В другому півріччі 2009 року глобальні прямі іноземні інвестиції (ПІІ) почали виходити з піке. А в першому півріччі 2010 року було зафіксовано деяке відновлення їхнього рівня, що дозволило з відомою часткою обережності все ж оптимістично оцінювати динаміку ПІІ в короткостроковій перспективі. В більш довгостроковому плані відновлення рівнів ПІІ, схоже, буде набирати темп. Загальносвітовий приплив інвестицій, як очікується, перевищить в 2010 році 1,2 трлн. дол., зросте до 1,3-1,5 трлн. дол. в 2011 році і складе порядку 1,6–2 трлн. дол. в 2012 році. Однак ці оцінки майбутніх ПІІ пов'язані з ризиками і факторами невизначеності, включаючи крихкість поживлення глобальної економіки.

Спостерігається відновлення рівнів ПІІ, що відбувається після різкого їхнього падіння в 2009 році у всьому світі. Після скорочення на 16% в 2008 році глобальний приплив ПІІ знизився ще на 37% до 1114 млрд. дол., а їх відтік скоротився приблизно на 43% до 1101 млрд. дол.

У глобальній структурі ПІІ простежується ряд великих зрушень, які переживали світовій кризі і темп яких, ймовірно, буде наростати в короткостроковому і середньостроковому плані. По-перше, як очікується, продовжиться зростання питомої ваги країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою і як об'єктів розміщення, і як джерел глобальних ПІІ. Ці країни, на які в 2009 р. припадала майже половина припливу ПІІ, відіграють провідну роль у процесі поживлення ПІІ. По-друге, зазначений останнім часом подальший спад ПІІ в обробній промисловості в порівнянні з інвестиціями в сферу послуг і сектор видобувних галузей і аграрний сектор навряд чи вдасться переламати. По-третє, незважаючи на серйозні наслідки для ПІІ, криза не блокувала процес подальшої інтернаціоналізації виробництва.

Література: 1. Бутенко О. Іноземні банки на фінансових ринках країн Центрально-Східної Європи // *Банківська справа* – 2010. – №3. – с. 62-73; 2. Дорошин І. Г. Положення на мировому інвестиційному ринку // *БИКИ* – 2010. – №100. – с. 7-13; 3. *Иностранные инвестиции в экономику США* // *БИКИ* – 2010. – №103. – С. 5-9; 4. Ковалишин П.В. *Проблеми іноземного інвестування* // *Фінанси України*. – 2009.- №11. – с. 75; 5. Колонтай В. М. *Либерализация и концентрация финансовых операций: роль мировых финансовых центров* // *БИКИ*. – 2010. – №98-99. – с. 4-5; 6. Костин А.Л. *Глобализация и мировые тенденции укрупнения капитала* // *Банковские услуги*. – 2009. – № 5. – с. 2-6.

***

УДК 339.138

Усик Ж.А.

МЕЖДУНАРОДНЫЕ МАРКЕТИНГОВЫЕ СТРАТЕГИИ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Цыганов С.А.*

В современных условиях ведения бизнеса на международных рынках знание и применение международного маркетинга становится одним из ключевых факторов конкурентоспособности компании. С этой позиции международный маркетинг как философия и интеллектуальная технология международного бизнеса, предполагает систематическое решение целого комплекса задач: от исследования международной маркетинговой среды до принятия маркетинговых решений по всем направлениям международной деятельности компании.

Проблемам исследования особенностей маркетинговых стратегий посвящены труды отечественных и зарубежных ученых Гаврилко Т.О., Гавриленко А.В [1], Данилюк Е.С [3], Котлер Ф [6], Портер М [7], Старостина А.А [8].

Целью данной статьи является исследование стратегий международного маркетинга, определение их сущности и особенностей использования, а также исследование факторов, влияющих на реализацию современных маркетинговых стратегий.

Вопросу разработки маркетинговых стратегий посвящено значительное количество научных трудов. По мнению ведущего зарубежного специалиста Ф. Котлера маркетинговая стратегия является логической схемой маркетинговых мероприятий, с помощью которых предприятие надеется выполнить свои маркетинговые задачи [6, с. 155]. Ж.-Ж. Ламбен отмечает, что стратегический маркетинг представляет собой систематический и непрерывный анализ потребностей и запросов основных групп потребителей, а также разработку и производство товара (оказание услуги), что позволит предприятию обслуживать выбранные группы или сегменты более эффективно, чем конкуренты [4, с. 35].

Мы рассматриваем маркетинговую стратегию как систему взаимосвязанных, достаточно долгосрочных, значимых и реализуемых на уровне всей компании целей и задач, формализуемых в виде маркетинговой программы, которая подчинена миссии компании, согласована с международной маркетинговой средой и обеспечена ресурсами.

Независимо от величины компании, ее целей, долгосрочности планирования, масштаба плана и т.д. составной частью планирования является выбор и определение маркетинговой стратегии, которая является способом и средством достижения целей и результатов, определенных планов. О значении маркетинга в глобальных масштабах свидетельствуют результаты исследований, согласно которым более 75% коммерческих неудач на мировом рынке происходят по причинам, связанным с ошибками в маркетинговой деятельности [5].

В рамках схемы EPRG, используемой для оценки поведения компании на зарубежных рынках, выделяют следующие виды стратегии географической детерминированности: внутринациональная стратегия, которой соответствует этноцентрическая ориентация компании, многонациональная стратегия – полицентрическая ориентация, стратегия региональной экспансии – региоцентрическая ориентация и глобальная стратегия – геоцентрическая ориентация. В зависимости от товара, производимого международной компанией, и предназначенного для реализации на зарубежных рынках выделяют стратегии товарно-рыночной детерминированности, ограниченные двумя крайними видами: широко ассортиментные товарно-рыночные стратегии и специализированные товарно-рыночные стратегии [3, с. 37].

Этноцентричная ориентация присуща фирмам, руководство которых автоматически переносит отечественный маркетинговый опыт на зарубежные рынки путем простого копирования. При осуществлении полицентрической ориентации используется противоположный этноцентричной стратегии подход, основанный на применении сравнительно-аналитического способа разработки многонациональной стратегии. Очевидно, что процесс адаптации международной маркетинговой стратегии должен быть регулируемым с точки зрения экономической целесообразности и имеющихся ресурсов компании. Геоцентрическая ориентация, нацеленная на использование мощного маркетингового инструментария, приводит к выбору глобальной стратегии. Глобальные маркетинговые стратегии выступают как новое явление в международном бизнесе, сущность которого связана не только с расширением географических масштабов деятельности компаний и увеличением количества охваченных рынков, а и с гибким сочетанием двух альтернатив – «стандартизация» и «адаптация» [1].

Стратегия стандартизации предполагает вывод на рынок стандартного бренда, который принадлежит международной компании и уже существует

на рынках других стран мира, практически без каких-либо изменений. Компании, придерживающиеся стратегии стандартизации, как правило, стремятся выводить один и тот же бренд на всех рынках своей экспансии. Но до сегодняшнего дня не так много компаний достигли весомого успеха с помощью стратегий, которые позволяют действовать стандартизированным образом на различных рынках, среди них Coca-Cola, McDonald's, Levi Strauss, Marlboro. Расходы на маркетинг компании Coca-Cola в 2011 г., составили более 20% бюджета, Microsoft – 16,7% [9].

Однако, хотя действительно большинство элементов маркетингового комплекса этих компаний в подавляющей части стран идентичны, все-таки осуществляется определенная их адаптация. Стратегия адаптации предполагает, что компания максимально приспособливает свои бренды к условиям местного рынка и в соответствии с его спецификой. Компания может адаптировать товарную стратегию, т. е. изменить качественные характеристики продукта и упаковку таким образом, что один и тот же бренд на разных мировых рынках заметно различается. Таким образом, благодаря своему соответствию вкусам и культурным особенностям потребителя адаптированный бренд находит большой спрос на национальных рынках.

Как показывают проведенные исследования, в настоящее время большинство крупных международных компаний придерживаются стратегии стандартизации, в том числе и на украинском рынке. Стратегия стандартизации является наиболее эффективной для определенных товарных категорий, а именно для имиджевой и высокотехнологичной продукции, где авторитет западных брендов крайне высок. Но для многих товарных категорий, в частности для продуктов питания, косметических средств и т.д., где украинский потребитель имеет специфические вкусы и требования, многие международные компании отмечают необходимость определенной адаптации своих брендов к украинскому рынку. Тенденция к адаптации особенно явно проявилась в после кризисных условиях, когда покупательная способность населения резко снизилась, и многие люди перешли на отечественную продукцию, более доступную по цене. Чтобы удержать украинского потребителя, иностранные компании стали искать способы сделать свою продукцию более доступной и психологически «близкой» украинцам. Это выразилось, прежде всего, в поиске путей снижения цены продукции посредством удешевления ее себестоимости за счет перехода на местное сырье.

Согласно исследованиям международной консалтинговой группы Interbrand среди самых дорогих брендов мира, на первом месте, как и 12 лет подряд, располагается популярный бренд компании Coca-Cola. Удачные маркетинговые стратегии определили стоимость и судьбу десяти лидирующих брендов приведенных в табл. 1.

Из этого списка только компания Apple совершила скачок с 17 места на 8 место, остальные стабильно занимают строчки второй год подряд. Основную часть рейтинга, как впрочем и всегда, занимают компании из США. В исследовании это объясняется тем, что экономика страны остается крупнейшей в мире, а американские компании более других нацелены на конечного потребителя.

Таблица 1

Рейтинг мировых брендов в 2010 г. по результатам агентства Interbrand

№	Бренд	Стоимость бренда (млрд. долл.)	Стоимость бренда (млрд. долл.)	Изменение (%)	Место в рейтинге	Сектор экономики
1	Coca-Cola	71,86	70,45	2,00	1	Напитки
2	IBM	69,91	64,73	8,00	2	Бизнес-услуги
3	Microsoft	59,09	60,90	-2,97	3	Программное обеспечение
4	Google	55,32	43,56	27,00	4	Интернет-услуги
5	GE	42,81	42,81	0,00	5	Разные
6	McDonald's	35,59	33,58	5,99	6	Рестораны
7	Intel	35,22	32,02	9,99	7	Электроника
8	Apple	33,49	21,14	58,42	17	Электроника
9	Disney	29,02	28,73	1,01	9	Медиа
10	HP	28,48	26,87	5,99	10	Электроника

Таблица составлена автором по материалам: [9].

Разрабатывая конкурентную стратегию, компании стремятся найти и воплотить способ выгодно и долговременно конкурировать в своей области. Универсальной конкурентной стратегии не существует; только стратегия, согласованная с условиями конкретной отрасли, опытом и капиталом, которыми обладает конкретная фирма, может принести успех [7, с. 52]. Американскими учеными были обнаружены следующие тенденции и факторы формирования деловой среды в начале XXI века: 1) глобализация; развитие компаний, которые способны стандартизировать глобальное производство, предлагать инновационные решения для рынков и адаптировать продукт или услуги под местные потребности и предпочтения; 2) трансформирование традиционных отраслей вследствие ускорения научно-технического процесса; 3) стремительное влияние достижений в области информационных и коммуникационных технологий на все аспекты международной рыночной деятельности; 4) усиление влияния торговых блоков на процесс регулирования международных отношений; 5) возрастающие требования защиты окружающей среды, производство экологически чистых продуктов [1].

Таким образом, для компаний, работающих в сфере международного бизнеса, необходимо постоянно принимать и менять стратегические реше-

ния, вырабатывать те или иные стратегии. Современные тенденции развития компаний в условиях интенсивного развития процессов глобализации обусловили возникновение нового этапа эволюции маркетинга – глобально-интегрировано-коммуникативного, а соответственно и новых глобальных маркетинговых стратегий, применение которых позволяет получить и эффективно использовать свои глобальные конкурентные преимущества.

Литература: 1. Гаврилко Т.О., Гавриленко А.В. *Глобальні маркетингові стратегії*. – К.: НАУ, 2010;. 2. Гриффин Р., Пастей М. *Международный бизнес. 4-е изд.* / Пер. с англ. под ред. А.Г. Медведева. – СПб.: Питер, 2006. – 1088 с.; 3. Данилюк Е.С. *Международный маркетинг*. – Гродно: ГрГУ, 2009. – 95 с.; 4. Ламбен Ж.-Ж. *Менеджмент, ориентированный на рынок* / Пер. с англ. под ред. В.Б. Колчанова. – СПб.: Питер, 2004. – 800 с.; 5. *Маркетинг в отраслях и сферах деятельности* / Под ред. В.А. Алексунина. – М.: Маркетинг, 2001. – 516 с.; 6. *Основы маркетинга* / [Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Д., Вонг В.]. – М.: Вильямс, 1999. – 1152 с.; 7. Портер М. *Международная конкуренция: Пер. с англ.* / Под ред. В. Щетинина. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.; 8. Старостіна А.О. *Маркетинг: підруч [для студ. вищ. навч. закл.]* / А.О. Старостіна, Н.П. Гончарова, С. В. Крикавський та ін.; – К.: Знання, 2009. – 1070 с.; 9. *Международная консалтинговая группа Interbrand* [Электрон. ресурс]: официальный веб-сайт. – Режим доступа: <http://www.interbrand.com/ru/best-global-brands/Best-Global-Brands-2011.aspx> – Название с экрана.

***

УДК 339.922:061.1 ЕБРР(477)

Хаустова Э.В.

СОТРУДНИЧЕСТВО УКРАИНЫ С ЕВРОПЕЙСКИМ БАНКОМ РЕКОНСТРУКЦИИ И РАЗВИТИЯ: ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Олейник Л.В.*

Актуальность данной статьи на сегодняшний день состоит в том, что Украина серьезно пострадала во время мирового финансового кризиса, на ее экономике сказались глобальное сокращение долгового финансирования, обвал внешнего спроса, стремительное падение мировых цен. В связи с этим, Украина заинтересована в получении значительных финансовых ресурсов со стороны международных финансовых организаций, в частности, от Европейского банка реконструкции и развития (ЕБРР). Это позволит ей добиться экономического и социального развития, увеличить приток инвестиций и занять достойное место в мировом сообществе.

Целью статьи является изучение взаимоотношений Украины с ЕБРР, а также перспектив дальнейшего сотрудничества. Основные задачи: рассмотреть приоритетные направления деятельности ЕБРР в Украине; ознакомиться с результатами работы ЕБРР в Украине в 2010 и 2011г; охарактери-

зовать политику ЕБРР в Украине; ознакомиться с основными направлениями Стратегии ЕБРР в 2011-2014 г.

Взаимоотношения Украины с ЕБРР начались с августа 1992 г. после подписания Президентом Украины Указа «О членстве Украины в Европейском банке реконструкции и развития» от 14 июля 1992 г.

Европейский банк реконструкции и развития на данный момент является самым крупным инвестором в Украине. Его кредитная и инвестиционная деятельность в нашей стране осуществляется по следующим направлениям: развитие банковского и частного сектора, сельского хозяйства, инфраструктуры, в том числе транспорта, электроснабжения и телекоммуникаций; реформирование энергетической отрасли и внедрение энергоэффективных технологий. Одной из ключевых задач банка является обеспечение ядерной безопасности. ЕБРР участвует в управлении и финансировании Чернобыльского фонда «Укрытие», который поможет Украине превратить Чернобыль в безопасную и экологически стабильную зону.

В 2010 году ЕБРР профинансировал в Украине 32 проекта на общую сумму 964 млн. евро. Наиболее крупным из этих инвестиционных проектов стало открытие под государственную гарантию кредитного механизма в сумме 450 млн. евро на цели модернизации автотрасс, ведущих в Киев. Сюда входят участки автомагистрали М06 как части транспортного коридора, соединяющего столицу Украины с Европейским союзом. Участие в финансировании этого проекта принимает Европейский инвестиционный банк (ЕИБ), а его реализация, как ожидается, будет стимулировать экономический рост и станет значительным подспорьем в процессе подготовки страны к проведению чемпионата Европы по футболу – ЕВРО-2012 [3].

Около 200 млн. долларов было вложено в корпоративный сектор, преимущественно в сельское хозяйство и пищевую промышленность. Работа в банковском секторе в 2010 году сводилась преимущественно к проектам по торговому финансированию и кредитным линиям.

В 2011 году средства вкладывались в финансирование частного сектора, энергетики, энергоэффективных технологий и агропромышленного комплекса (АПК). По государственным программам банк сфокусировался на инфраструктурных проектах, требующих масштабного финансирования. Причем, часть средств поступала из грантовых источников, имеется в виду созданный Евросоюзом по инициативе шведского правительства «Фонд восточноевропейского партнерства по энергоэффективности и вопросам охраны окружающей среды (Е5Р)», который рассчитан на проекты в шести странах: Украине, Беларуси, Молдове, Армении, Азербайджане и Грузии, общей стоимостью 90 млн. евро.

В данном направлении Украина стала приоритетной страной, и значительная доля средств из этого фонда выделялась, именно, на ее проекты.

Яркий пример тому – финансирование проектов по модернизации системы центрального отопления в Житомире, Ивано – Франковске, Черкассах и Одессе. Работа по таким проектам интересна, как и ЕБРР, так и местным органам власти, поскольку они получают доступ к грантам, которые не требуют возврата [1].

В целом, по результатам 2011 года ЕБРР показал второй по величине финансовый результат с начала работы в Украине в 1993 году. Банк заключил 41 новую сделку на сумму 1,02 млрд. евро (\$1,3 млрд.). Основной акцент был сделан на частный сектор, в котором 35 предприятий и 5 финансовых учреждений получили помощь в виде финансирования со стороны ЕБРР. Также, в 2011 году ЕБРР осуществил 16 инвестиций в акционерный капитал финансовых учреждений и предприятий, что является историческим годовым рекордом для Банка в Украине. Единственной сделкой, подписанной в государственном секторе в 2011 году, был крупнейший на данный момент проект в сфере возобновляемой энергии – кредит ПАО «Укрэнерго» на 200 млн. евро на модернизацию гидроэлектростанций на р. Днепр, что позволит улучшить природоохранные показатели, обеспечить оптимизацию расхода воды, поднять уровень техники безопасности на ГЭС [4].

Начиная с 2008 года, политика работы ЕБРР в Украине подверглась некоторым изменениям. До кризиса ЕБРР делал ставку на финансирование частных украинских компаний, и доля их проектов в общем портфеле достигала 50%. Еще 30% приходилось на государственные программы в энергетике и инфраструктуре и 20% – на финансовый сектор. В 2009 году банк сделал приоритетной работу с украинской банковской системой: на нее пришлось 65% всего украинского финансирования. А в 2010 году ЕБРР, в основном, работал с государственным сектором. В итоге ему удалось полностью сбалансировать свой портфель в Украине, общий объем которого сейчас составляет 6,7 млрд. евро. По 30% приходится на каждое из трех направлений: частные компании, государственные структуры (энергетика и инфраструктура) и финансовый сектор.

По данным представительства ЕБРР в Украине в дальнейшем банк будет интересоваться, в основном, инвестиционные, а не кредитные вложения. Больше средств будет вложено в акционерный капитал компаний и ЕБРР будет участвовать в их деятельности как акционер. Минимальное вложение, по-прежнему будет находиться на уровне \$10 млн. – это 20–35% от Уставного фонда предприятия. Сейчас банк работает над проектами покупки акций в фармацевтическом, аграрном секторах, а также в сфере производства строительных материалов [1].

Исходя из вышеизложенного, можно сказать, что ЕБРР является важным партнером Украины в вопросах развития стратегических инвестиционных

проектов. За все годы сотрудничества общий объем предоставленных ЕБРР ресурсов составляет более 6,7 млрд. евро для реализации 281 проекта [2].

Благодаря целенаправленной работе команд украинской стороны и ЕБРР была подготовлена новая среднесрочная Стратегия ЕБРР в Украине на период 2011 – 2014 годов. В посткризисный период восстановления экономики страны, ЕБРР ставит своей целью заняться решением ключевых задач переходного процесса в увязке с государственной программой реформ и в тесном взаимодействии с другими международными финансовыми организациями (МФО), двусторонними донорами.

Главными из отраслевых направлений его деятельности станут энергетика, корпоративный сектор, инфраструктура, финансовая система и рынки капитала. Одной из главных целей ЕБРР является работа с Национальным банком Украины по созданию благоприятных для МФО и других структур условий для налаживания кредитования в гривнах и, таким образом, облегчения доступа украинских предпринимателей к более широкому кругу конкурентоспособных источников финансирования [3].

Таким образом, о сотрудничестве Украины и ЕБРР можно сказать, что этот процесс характеризуется не только широким диапазоном областей и направлений деятельности, а и положительной динамикой относительно количества проектов и объемов финансирования, а дальнейшее сотрудничество Украины с ЕБРР обеспечит нашей стране экономическое и социальное развитие, приток инвестиций и признание ее как государства с рыночной экономикой.

Литература: 1. Андре Куусвек. Директор ЕБРР в Украине о новых кредитных проектах [Электрон. ресурс]. – Электрон. текст. данные. – Режим доступа: http://www.dero.ua/ru/delovajastolica/2010_ds/2010_11_ds/503_toc/art45039; 2. Украина заинтересована в расширении сотрудничества с ЕБРР – Киев [Электронный ресурс]. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа: <http://economics.unian.net/rus/detail/107337>; 3. Украина – ЕБРР [Электронный ресурс]. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа: <http://www.ebrd.com/russian/downloads/research/factsheets/ukrainer.pdf>; 4. ЕБРР прокредитовал в 2011 г. украинских аграриев на 190 млн. евро [Электронный ресурс]. – Электронные текстовые данные. – Режим доступа: <http://biz.liga.net/ekonomika/prodovolstvie/novosti/2108851>

***

Циганов С.С.
ПРОБЛЕМИ ВХОДЖЕННЯ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ
НА РИНКИ КРАЇН ІЗ ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Київський університет ринкових відносин
Науковий керівник: д.е.н., проф. А. Румянцев

Визначальним напрямком сучасного розвитку міжнародних економічних відносин є інтернаціоналізація світогосподарських зв'язків, що спричинює істотні зміни в процесах генезису і функціонування національних банківських систем. Зрушення, що відбуваються у світовому фінансовому просторі, обумовлюють необхідність розробки принципово нових підходів до еволюції національних банківських систем різних країн і, передусім, країн із трансформаційною економікою, в яких відбувається перехід до принципово нових міжнародних економічних відносин. Стратегічні цілі подальшої розбудови національних банківських систем вимагають розробки науково обґрунтованих механізмів та інструментів, спроможних забезпечити фінансові потреби економічного зростання, інтегрованість у світове господарство. Це породжує необхідність дослідження питань особливостей функціонування банківської системи в трансформаційний період, з урахуванням специфіки сучасних інтеграційних процесів.

Проблеми розвитку банківської системи та її інтеграції до світового фінансового ринку висвітлюються у працях багатьох зарубіжних авторів, зокрема: Я. Агарвала, С. Брайнарда, П. Brentона, І Вернікова, І. Герчикової, Д. Гроса, М. Енга, У. Кінга, Д. Кліланда, Л. Красавіної, Ф. Ліса, Л. Мауера, В. Очкасова, М.Пебро, І. Волтера, Т. Френкліна, Д.М. Херріса, А. Штайнхерра та інших. Серед українських науковців слід відмітити роботи: С. Бориця, О. Богатирьова, В. Будкіна, І. Бураківського, О. Дзюблюка, В. Міщенко, О. Мозгового, А. Мороза, С. Науменкової, Ю. Пахомова, А. Румянцева, Є. Савельєва, М. Савлука, А. Філіпенка, О. Шниркова та інших.

Незважаючи на значну кількість публікацій, зазначимо, що залишається потреба у висвітленні низки важливих аспектів організаційного та інституційного забезпечення розвитку банківського сектору України з урахуванням досвіду світової банківської індустрії.

Метою статті є дослідження теоретичних та прикладних аспектів діяльності іноземних банків та їх впливу на розвиток економіки країн СНД, і зокрема України.

Для країн із трансформаційною економікою транснаціоналізація банківського капіталу виглядає вкрай різнопланово і доволі суперечливо. Передусім це знаходить свій прояв в різних рівнях інтеграції у світові та регіональні банківські структури. Якщо певна група країн здійснила досить

істотні кроки (Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина), то інша група (Болгарія, Румунія, Литва, Латвія, Естонія) знаходиться тільки на шляху до цієї інтеграції. Більш проблемним виглядають процеси інтеграції банківських систем країн СНД.

Зокрема, банківський сектор таких країн СНД, як Росія, Україна, Казахстан та Беларусь розвивається головним чином як сфера обслуговування інших секторів економіки, що по суті означає похідну, а не системоутворюючу роль банківської системи. Економічне зростання, наповнення доходної частини бюджету, платоспроможний попит та інвестиції цих країн підтримуються головним чином за рахунок сировинного експорту [1].

Необхідно враховувати, що в останні роки у світовій банківській індустрії розвинених країн мали місце досить важливі зміни, що позначилися на ефективності та конкурентоспроможності банківського сектору. Банки активно застосовують інновації у банківських інформаційних технологіях, таких, як інформаційна обробка даних та телекомунікації, а також інновації у фінансових технологіях, такі, як фінансовий інжиніринг та управління ризиками. Великі значення має той факт, що світова фінансова індустрія була значно дерегульована за останні два десятиріччя, були зняті географічні та економічні обмеження, завдяки чому активізувалися процеси злиття та поглинання, що призвело до підвищення концентрації банківського капіталу. Врахуванню останніх тенденцій розвитку світової банківської індустрії в умовах СОТ I важливим для визначення стратегії розвитку вітчизняної банківської системи оскільки дозволить задіяти всі механізми, що забезпечать динамічне економічне зростання [3].

Інтенсивний конкурентний тиск, який відчули великі міжнародні банки на розвинених ринках, став сильним стимулом для них щодо розробки нових фінансових продуктів та послуг (у тому числі для виходу в офшорні зони та на ринки, що формуються). Наприклад, транснаціональні банки широко застосовували телефонний та електронний банківський бізнес для виходу на європейські ринки, а пізніше на ринки, що формуються, особливо в Азії.

Головним каталізатором для усунення перешкод для розширення сфери діяльності транснаціональних банків стала більша відкритість для іноземної торгівлі та інвестицій, поєднана з необхідністю побудувати більш ефективну та стабільну фінансову систему. Починаючи з 90-х років ХХ-ст., багато країн, що розвиваються, зменшували вхідні бар'єри на національні фінансові ринки для транснаціональних банків, що виступало одним з аспектів загальної фінансової лібералізації. Однак ми спостерігаємо лише незначне входження на ці ринки транснаціональних банків, що відображає невпевненість інвесторів щодо потенційного результату і політичний опір такому входженню з боку національного банківського сектора [2].

Однак обмеження входження та діяльності іноземних банків на ринках, що формуються, поступово зменшуються. Одною з причин, що спонукали уряди країн дозволити проникнення іноземних банківських установ на внутрішні ринки, було бажання покращити конкурентну ситуацію, асортимент і якість банківських послуг та підвищити ефективність національної банківської системи. Однак більш вагомим фактором зміни обмежень входження транснаціональних банків була потреба в коштах на реструктуризацію національних банків та на збільшення їхнього капіталу, а також бажання побудувати інституційну структуру в банківській системі, яка була б більш міцною і могла б протистояти майбутнім внутрішнім та зовнішнім потрясінням. До речі, цей метод, а саме відміна банківських обмежень (поміж штатами), був використаний і в США А у 80-ті роки під час виникнення труднощів у регіональному фінансовому секторі, що позитивно вплинуло на фінансову ситуацію в країні.

Зазначимо, що намагання використати банківські системи в інтернаціоналізації світового господарства наштовхуються на недостатньо високий рівень інституційного забезпечення. Як відомо, особливістю ринкової економіки є домінування спонтанних зв'язків між суб'єктами господарювання в умовах, коли узгодження їх індивідуальних дій відбувається за рахунок цінкових підстав, а не у порядку ієрархічних взаємодій. Подібне відбувається і при інтеграції світового господарства.

В умовах подальшої інтернаціоналізації і взаємозалежності національних економік намітився стійкий процес зростання чисельності іноземних банків у ряді країн, відкритість їх національних кордонів. Ця тенденція найбільш характерна для індустриальних країн Заходу, однак у кінці 80-х років вона поступово охоплює країни Центральної та Східної Європи, у тому числі й Україну, хоча очевидно, що масштаби й характер її прояву інші, ніж на Заході. Останнє багато в чому визначається результатами ринкових реформ, які проводяться в цих країнах [5].

Співвідношення сил між державним, національним, приватним і закордонним капіталом у банківській системі в різних країнах неоднаково. Звичайно національний приватний капітал відіграє ведучу роль у великих країнах, що володіють достатнім для ефективного функціонування великого банку розміром національного ринку, а також у фінансових наддержавках типу Швейцарії і Нідерландів, банки яких зуміли здійснити широкомасштабну зовнішню експансію. Важлива роль державного капіталу характерна для Німеччини (земельні банки), донедавна – для Австрії, країн розвитку, що доганяє, включаючи Китай, Індію і Бразилію. Нарешті, ведуча роль іноземного капіталу в банківській системі характерна для країн ЦСЄ, деяких країн Латинської Америки і для малих країн [2].

Росію звичайно порівнюють або зі Східною Європою (у силу схожості історичного шляху в другій половині ХХ–століття і географічної близькості), або з великими країнами, що набирають економічну міць, – Китаєм, Індією і Бразилією. У цих трьох країнах, як уже говорилося, у банківській системі превалює державний капітал. Така ж ситуація була в країнах Східної Європи сім-десять років тому, коли ризик країн цього регіону оцінювався на рівні сьогодишнього російських: у Росії інвестиційні рейтинги від ведучих світових агентств з'явилися в 2004 році, а в Польщі й Угорщини – у 1996-му. Тоді в Східній Європі в середньому на держбанки приходилося не менше половини активів банківських систем, а частка іноземного капіталу складала приблизно 20%. Зараз транснаціональні фінансові групи контролюють від 70% – до 90% ринку банківських послуг у цьому регіоні світу [4]. Настільки масштабні зміни відбулися в результаті приватизації, при здійсненні якої проводилася політика залучення іноземного капіталу. Така політика випливала з загальнонаціонального консенсусу, що існував у більшості країн ЦСЄ, із приводу необхідності як найшвидшого вступу в ЄС.

Тому, одним із важливих завдань для банківських систем країн із трансформаційною економікою на сучасному етапі розвитку є їх виживання та збереження незалежності в умовах посилення інтеграційних процесів, та напрямки подолання можливих негативних наслідків від цього.

Реформування банківських систем у країнах із трансформаційною економікою має бути спрямоване на підвищення їх фінансової стійкості та надійності, що є вирішальним фактором для національної економічної безпеки при активізації руху капіталу через кордони. Головними напрямками реформування слід визнати наступні:

- стимулювання підвищення капіталізації національних банків. Для прогресу у цій сфері необхідне удосконалення правової бази процесів злиття та поглинання банків, створення банківських об'єднань тощо;

- удосконалення системи банківського нагляду та системи вилучення з ринку неефективних банків. Зокрема, необхідним є удосконалення системи оцінки ризиків банків, законодавства з питань їх банкрутства;

- стимулювання підвищення якості банківського менеджменту та підвищення інформаційної прозорості банківської системи. Зокрема, необхідним є більш комплексне розкриття аналітичної інформації про комерційні банки, удосконалення системи офіційного рейтингування банків та опублікування періодичних рейтингів;

- визначення питання щодо допуску філій іноземних банків на національний ринок банківських послуг. З огляду на те, що поглиблення інтеграційних процесів з ЄС вимагатиме цього, необхідною є розробка відповідної нормативної бази щодо створення та функціонування таких філій на національних ринках, економічних вимог до них, системи співпраці з органами банківського нагляду країн базування головних офісів іноземних банків.

Література: 1. Богатирьов О.І. Варіанти присутності зарубіжних банків на ринку України // Ринок цінних паперів України. – 2008. – №11–12. – С. 39–44; 2. Даниель Грос, Альфред Штайнхерр. Реформи банківської системи у Східній Європі. Особливості України // Фондовий ринок. – 2009. – №15. – С. 36–38; 3. Корнелюк Р. Вплив іноземних банків на розвиток кредитного ринку України // Банківська справа. – 2011. – №4. – С. 50–59; 4. Міщенко В. Особливості посткризового реформування фінансового сектору України // Фінанси України. – 2010. – №10. – С. 3–11; 5. Неділько А.Н. Особенности банковского бизнеса в Восточной Европе // Банковская практика за рубежом. – 2008. – №5. – С. 25–30.

***

УДК 336.774

Чучмай А.Ю.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ КРЕДИТНЫХ РЕЙТИНГОВ ДЛЯ АНАЛИЗА МЕЖДУНАРОДНОЙ ЭКОНОМИКИ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: проф., к.э.н. Удодова В.И.*

Кредитный рейтинг – мера кредитоспособности страны, региона или предприятия. Кредитные рейтинги рассчитываются на основе финансовой истории участников рынка, а также оценок размера их собственности и взятых на себя финансовых обязательств. Основное предназначение подобных оценок – дать потенциальным кредиторам представление о вероятности выплаты финансовых обязательств. Кредитный рейтинг – наиболее известный продукт рейтинговых агентств – это оценка платежеспособности. Рейтинговое агентство – коммерческая организация, занимающаяся оценкой платёжеспособности эмитентов, долговых обязательств, качества корпоративного управления, качества управления активами и т. п. Кредитный рейтинг отражает риск невыплаты по долговому обязательству и влияет на величину процентной ставки, на стоимость и доходность долговых обязательств. При этом более высокий рейтинг соответствует меньшему риску невыплаты. Кредитные рейтинги относительны, поэтому важно учитывать специфику той или иной страны, предприятия, отрасли промышленности. Невысокие кредитные рейтинги, конечно, нежелательны, так как свидетельствуют о высокой вероятности дефолта [1].

Крупнейшими рейтинговыми агентствами являются Standard and Poor's, Moody's, и Fitch Ratings. В Украине появились: Рейтинговое агентство «Кредит-Рейтинг», Украинское бюро кредитных историй, Независимое банковское рейтинговое агентство (НБРА-IBRA), Информационно-Рейтинговое Агентство Credo Line.

Международное рейтинговое агентство Standard & Poor's было создано в 1860 году. Оно занимается присвоением краткосрочных и долгосрочных

кредитных рейтингов, как эмитентам, так и отдельным долговым обязательствам. Международная шкала кредитных рейтингов служит для удовлетворения потребностей участников международных финансовых рынков. Оценки по этой шкале позволяют сравнивать между собой надежность эмитентов и обязательств разных государств. Рейтинг Standard & Poor's выглядит так: AAA, AA+, AA, AA-, A+, A, A-, BBB+, BBB, BBB-, BB+, BB, BB-, B+, B, B-, CCC+, CCC, CCC-, CC, C, D. Все, что ниже, чем рейтинг BBB-, считается спекулятивными или бросовыми облигациями. S&P указывает также прогноз изменения рейтинга в ближайшие два-три года: позитивный прогноз – возможно повышение рейтинга, негативный прогноз – возможно понижение рейтинга, стабильный прогноз – рейтинг, скорее всего, останется неизменным, развивающийся прогноз – возможно как повышение, так и понижение рейтинга [2].

Международное рейтинговое агентство Moody's было создано в 1900 году. Со времени разработки первых определений рейтингов в 1909 году количество рейтингов агентства Moody's существенно выросло. Сегодня Moody's оперирует 32 системами, и их число растет с каждым годом. Рейтинговая система Moody's похожа по своей концепции на рейтинговую систему S&P, но наименования выглядят немного иначе: Aaa, Aa1, Aa2, Aa3, A1, A2, A3, Baa1, Baa2, Baa3, Ba1, Ba2, Ba3, B1, B2, B3, Caa1 [3].

Международное рейтинговое агентство Fitch Ratings было основано в 1900 г. В 1924 г. Fitch ввело рейтинговую шкалу от «AAA» до «D». В октябре 2006 года Fitch Ratings основало Derivative Fitch – первое специализированное рейтинговое агентство, занимающееся присвоением рейтингов на рынке кредитных деривативов, проведением аналитических исследований и предоставлением оценок для удовлетворения потребностей этого рынка [4].

Главная задача рейтинговых агентств – предоставление мировым кредитным рынкам независимых и ориентированных на перспективу оценок кредитоспособности, аналитических исследований и данных.

Три крупнейших рейтинговых агентства начали снижение оценок на волне мирового кризиса. Рейтинговое агентство Standard and Poor's впервые в истории понизило кредитный рейтинг США с максимально высокого уровня AAA до AA+ с негативным прогнозом. Standard and Poor's объяснило, что понизило кредитный рейтинг страны из-за растущего государственного долга, а также из-за того, что правительство США не принимает достаточно эффективные меры для решения проблемы долга.

Особенно снижение кредитных рейтингов затронуло Европу, что свидетельствует о развитии общеевропейского кризиса. В последнее время усилилась негативная динамика кредитных рейтингов европейских стран, и постоянно появляются сведения об ухудшении кредитных рейтингов. Агентство Moody's понизило кредитный рейтинг Словении на одну ступень – с

Аа3 до А1, прогноз «негативный»; также снизило кредитный рейтинг Бельгии сразу на две ступени – с Аа1 до Аа3, прогноз по рейтингу ухудшен до «негативного»; для Украины агентство ухудшило прогноз по рейтингам долговых обязательств в национальной и иностранной валюте со «стабильного» на «негативный»; оно понизило рейтинг государственных обязательств Ирландии в национальной и иностранной валютах на пять ступеней – с Аа2 до Ваа1, прогноз по рейтингу – «негативный». Агентство S&P понизило долгосрочный кредитный рейтинг Испании на одну ступень – с АА до АА-, прогноз «негативный». Решение о понижении рейтинга агентство обосновало высоким уровнем безработицы в стране, сложными условиями кредитования, а также высоким уровнем задолженности в частном секторе. Moody's установило рейтинг Испании на уровне Аа2 с «негативным» прогнозом. Международное агентство Standard & Poor's понизило кредитный рейтинг Венгрии с ВВВ-/А-3 до ВВ+/В, прогноз – «негативный». Германия, Финляндия, Люксембург и Нидерланды сохранили наивысший кредитный рейтинг ААА. При этом рейтингу ФРГ присвоен «стабильный» прогноз, а рейтинги остальных стран с ААА агентство все еще может понизить: их прогноз – «негативный». Франция лишилась наивысшего кредитного рейтинга. Ее рейтинг был снижен на одну ступень – до АА+ – с «негативным» прогнозом. Потеряла рейтинг ААА и Австрия. Теперь ее рейтинг находится на уровне АА+ со «стабильным» прогнозом. Снижены рейтинги по «проблемным» странам еврозоны. Рейтинги Португалии и Кипра понижены до уровня – ВВ, прогноз по ним – «негативный», рейтинг Италии – до ВВВ+ также с «негативным» прогнозом. Рейтинг Ирландии в S&P решили оставить на уровне ВВВ+ с «негативным» прогнозом [5].

Снижение рейтингов, а также краткосрочные негативные прогнозы, равно как и расхождения в кредитной и в монетарной политике стран Евросоюза фактически делают их особенно уязвимыми к финансовым потрясениям. На фоне всего происходящего государства оказываются не в состоянии поддерживать статус евро как валюты мирового резерва. «Негативный» прогноз по рейтингам государств еврозоны отражает риск усугубления кризиса. Рейтинги некоторых других государств, входящих в еврозону, сохраняют «стабильный» прогноз, однако агентства не исключают возможность их понижения в течение 2012 года.

В мировой кризис 2008 года традиционные рейтинговые агентства показали свою некомпетентность, присваивая высокие рейтинги эмитентам и ценным бумагам дефолтного уровня. В результате, США начали изменять законодательство для снижения зависимости при принятии инвестиционных решений от рейтингов.

Последние события мировой экономики свидетельствуют о том, что нельзя полностью доверять динамике кредитных рейтингов международ-

ных агентств. Многие страны считают, что снижение рейтингов происходит по политическим причинам и провоцирует кризис в Европейских странах, поэтому необходимо усиление международного контроля над действием международных рейтинговых агентств и создание новых независимых агентств. Именно по такому пути развития пошел Китай, сейчас идеей создания независимого рейтингового агентства заинтересовалась Германия.

Литература: 1. <http://dic.academic.ru/dic.nsf/business/6903>; 2. www.standardandpoors.com/ratings/structuredfinance/ru/ru; 3. <http://www.moody.com> 4. www.fitchratings.com/web/en/dynamic/fitch-home.jsp; 5. <http://www.forbes.ru/news/78821-agentstvo-fitch-ponizilo-kreditnyi-reiting-pyati-gosudarstv-evrozony>

***

УДК 339.942

Широкопад Е.Э.
ПРОИЗВОДСТВЕННАЯ КООПЕРАЦИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ
УКРАИНЫ И РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., проф. Удодова В. И.*

Тенденции современного мирового развития свидетельствуют об интеграции как важнейшем факторе экономического роста, культурного и общественного прогресса. Тем не менее, в настоящее время этот процесс протекает противоречиво: интеграционным тенденциям противостоят дезинтеграционные формы взаимодействия и сотрудничества. Подобные противоречия присущи и странам СНГ.

Вопросы развития стран СНГ и регулирования их интеграционных процессов приобрели особенно актуальное значение в связи с распространением евроинтеграционной политики Украины. Между тем опыт показывает, что только взвешенная и системно обоснованная внешнеэкономическая политика государства способна создавать реальные условия для развития экономики, привлекать стратегических партнеров и обеспечивать достижение высокого рейтинга страны в мировом хозяйстве.

В последнее десятилетие стал наиболее очевидным интернациональный характер научно-технологического прогресса. В связи с этим как для Украины, так и для РФ принципиальным становится поддержание на должном уровне устойчивого экономического развития путем постоянного расширения емкости внутреннего рынка, создания предпосылок для его инновационной привлекательности.

Ретроспектива показывает, что на протяжении 1991-2010 гг. для организации много- и двустороннего сотрудничества со странами-участницами СНГ проводится постоянный мониторинг приоритетных направлений науч-

но-технологического сотрудничества. Принятые и одобренные соглашения, программы, проекты, договоры научного и научно-технологического сотрудничества дали возможность сформировать научно-технологический имидж Украины, отстоять национальные интересы сотрудничества в сфере науки и технологий, консолидировать ученых и специалистов стран-участниц СНГ, привлечь и реализовать собственный научный потенциал в международной научно-технологической кооперации.

В сотрудничестве Украины и РФ в научно-технологической и инновационной сферах важную роль в свое время сыграли принятые Экономическим советом СНГ Концепция межгосударственной инновационной политики государств-участников Содружества Независимых Государств на период до 2005 года (22 июня 2001 г.) и Комплексный план ее реализации (28 июня 2002 г.). Однако возможности развития сотрудничества в инновационной сфере, создание конкурентоспособных на мировых рынках высоких технологий производств в рамках реализации вышеуказанных межгосударственных документов полностью не реализованы.

В целом реализация механизмов производственной кооперации позволяет сохранять конкурентоспособность продукции украинских товаропроизводителей на российском рынке и способствует повышению экспортного потенциала промышленности Украины и России в целом.

Наиболее важно для объединения усилий обеих стран продвижение совместных высокотехнологичных проектов на мировой рынок. К сожалению, для Украины это единственный реальный путь освоения мирового рынка высокотехнологичной продукции. Накоплен положительный опыт решения указанной проблемы – это реализуемая программа «Днепр», проекты Ан-70, Ту-334, общее сотрудничество в рамках программ «Морской старт», «Глобалстар» и т.п.

Межправительственные соглашения, которые были заключены в 1995 и 1996 г., сформировали фундамент украинско-российского сотрудничества в освоении космоса. Украина, владея уникальными космическими технологиями мирового уровня, не имеет права оставаться вне мировой тенденции развития космонавтики как ведущего звена современного научно-технологического прогресса. Особо значимым партнером Украины в международном космическом сотрудничестве является Россия. Высокая интегрированность космических потенциалов обеих стран, значительный опыт общей работы, личные контакты между руководителями и специалистами обеих стран обуславливают активное участие украинских предприятий в подавляющем большинстве российских космических проектов. В качестве примера, можно привести поставки в РФ систем управления для ракетопосылителей «Протон», «Союз» (ПО «Коммунар», г. Харьков); «Космос» (ПО «Киевский радиозавод») и т.д.

В области авиастроения, как и в аэрокосмической сфере, плодотворным является международное научно-технологическое сотрудничество Украины, прежде всего с Россией, естественно, с учетом всеохватывающей кооперации и специализации предприятий отрасли, сложившихся в советский период, единства школы подготовки авиационных инженерных кадров и т.п. Среди ведущих авиастроителей давно бытует мнение, что с технологической точки зрения авиапромы России и Украины при условии общих усилий способны создать конкурентоспособную на мировом рынке продукцию. Сегодня общепризнано, что в авиастроительной области, как и в космической, старания отдельной страны создать продукт мирового класса неизбежно приведут лишь к растрате средств, материальных и интеллектуальных ресурсов. Использование преимуществ четкой специализации авиапредприятий позволяет существенно уменьшить стоимость перспективных проектов и ускорить их реализацию, что является главным фактором конечного успеха. В то же время приобретенный Украиной опыт научно-технологической кооперации указывает на то, что при формировании производственных связей всегда следует учитывать возможность возникновения отрицательных результатов.

Украина и Россия сотрудничают в авиационной отрасли в соответствии с Соглашением между правительствами Украины и России о сотрудничестве в области разработки, производства, поставок и эксплуатации авиационной техники от 20 августа 1997 года.

Стоит отметить, что сотрудничество Украины не ограничивается сотрудничеством лишь в космической и аэрокосмической сферах, а лишь приобретают дифференциацию и предполагают собой сотрудничество в электротехнической отрасли, газотранспортной сфере, в области энергетического машиностроения, химической отрасли, военно-технической сфере, области судостроения и судоремонта и др.

Подводя итоги, следует отметить, что в процессе производственной кооперации Украины с РФ выявлены следующие проблемные вопросы:

- существенная диверсификация украинского экспорта в направлении третьих стран;
- слабая активность украинских товаропроизводителей в изыскании форм продвижения отечественных товаров на российский рынок;
- зависимость взаимосвязей украинских и российских предприятий в процессе сотрудничества от изменения политических взаимоотношений между двумя странами на высшем уровне государственной власти;
- чрезвычайно громоздкая система таможенного оформления.

В условиях спада мирового производства, вызванного глобальным финансово-экономическим кризисом, процессы интеграции и кооперации приобретают все большее значение, так как оказывают содействие мобилиза-

ции научно-технологического потенциала с целью повышения конкурентоспособности, в том числе технологической. Это требует разработки системных и научно обоснованных решений относительно реализации механизмов взаимодействия РФ и Украины с учетом текущих и перспективных кооперационных связей в посткризисный период.

Таким образом, производственно-технологическое сотрудничество и тесно связанная с ним торговля научно-техническими знаниями между Украиной и РФ должны представлять собой сферу интенсивно возрастающих международных экономических связей и способствовать существенным сдвигам в структуре экономик обеих стран. Оно должно дополняться научно-технологическим сотрудничеством на стадии разработки продукта; кооперированием в непосредственном производстве; предоставлением технологических услуг на стадии монтажа и пуска объекта в эксплуатацию; инжинирингом в период его эксплуатации.

Ориентация взаимных связей на конкретные проекты международной кооперации является в настоящее время более перспективным подходом к развитию интеграционных процессов.

Литература: 1. Колжов Н.И., Бондарева Н.Н., Федулова Л.И. Украина-Россия: состояние и перспективы научно-технологической интеграции // *Инновация*. 2009. № 8 (130); 2. Научная и инновационная деятельность в Украине в 2010 году. Госкомстат Украины. 2011; 3. <http://institutions.com/general/1929-kooperaciya-predpriyatij-ukrainy-i-rossii.html>

* * *

УДК 331.556.4

Шостак А.О.

ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ: СВІТОВИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О.А.*

Посилення глобалізації світового простору спричинило інтенсивність міграційних процесів як в Україні, так і в усьому світі. Міжнародна міграція робочої сили пов'язана з формуванням, розвитком та занепадом націй і держав. Вона є результируючою функцією цілого комплексу економічних та неекономічних чинників: її обумовлюють як різниця в рівнях поточних доходів, безробіття, необхідність пошуку роботи в інших країнах та інші економічні причини, так і війни, стихійні лиха, інші позаекономічні події. Характерними рисами міжнародної міграції є постійне збільшення її масштабів, залучення до міжнародного кругообігу населення практично всіх країн світу, швидке зростання в ньому частки трудової міграції [3, с. 485].

Для України, як і для всього світу, проблема міграції робочої сили є вкрай актуальною та важливою, адже цей процес істотно впливає на політику й економіку держави, на соціальну, військову та навіть духовну сфери.

Проблеми міжнародної міграції робочої сили знайшли широке відображення у великій кількості наукової літератури.

Проблематику міжнародної трудової міграції досліджували Д. Беккер, Х. Беррі, Л. Голдрінг, О. Голубник, О. Грішнова, С. Кастл, В. Кларк, П. Кругман, І. Майданік, Д. Массей, М. Ніколінакос, Я. Полянська, А. Портес, О. Пуригіна, Е. Равенстайн, Т. Романюк, Р. Стаканов, О. Старк, П. Стокер, М. Тодаро, Д. Харріс, В. Хьюго, Л. Чайка-Петегірич, С. Чехович.

Разом з тим, аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури дає підстави стверджувати, що в цих дослідженнях недостатньо висвітлені особливості та тенденції розвитку процесів міжнародної міграції робочої сили. Потребує більш досконального вивчення також вплив міграції робочої сили на розвиток економіки України.

Важливо дослідити та проаналізувати процеси, тенденції та закономірності міжнародної міграції в умовах сучасного процесу глобалізації, а також проаналізувати вплив та наслідки міжнародної міграції робочої сили для економіки України. Кожна країна повинна розробити свій механізм та методи регулювання цього складного процесу. Саме вибір адекватних джерел даних, аналіз проблем, які виникають у мігрантів, та пошук шляхів гармонізації суспільства зумовлюють розроблення механізму регулювання міграційних процесів на різних рівнях управління економікою [1, с. 89].

Аналізуючи науково-методичні засади міжнародної міграції спочатку необхідно дати визначення терміну «міграція». Міграція – є природним виявом мобільності людини, мотивованої прагненням до поліпшення умов свого існування, повнішого і надійнішого задоволення своїх потреб. Це соціально-економічне явище присутнє у всіх формаціях і на всіх етапах розвитку країн [4, с. 144].

Зростання міграції робочої сили між державами та застосування мігрантами різних форм організації праці зумовлюють потребу класифікувати таке явище як міжнародна трудова міграція. Міжнародна трудова міграція – переміщення населення через державні кордони з метою вступу в трудові відносини з роботодавцями в іншій країні [5, с. 68].

Серед інших видів переміщень осіб через державні кордони визначальним моментом, який дозволяє виділити міжнародну міграцію робочої сили, є мотивація. Визначальним мотивом для міжнародної міграції робочої сили є бажання заробити більше, ніж на батьківщині, та прагнення знайти краще застосування своїй кваліфікації. Таким чином, міжнародна міграція робочої сили – це переміщення мас працівників, що шукають роботу, зі своїх країн в інші.

Диференціація економічних умов життя – це головна причина міжнародної міграції робочої сили. Міграція трудових ресурсів відбувається в напрямку тих країн та регіонів, де очікувані заробітки найвищі. Добровільність, тимчасовість (зворотність), економічна мотивація є характерними ознаками міжнародної трудової міграції. До трудових мігрантів не зараховують комерсантів, а також осіб, що виїжджають за кордон у службові відвідування (за відсутності контракту з іноземними роботодавцями).

Основними функціями міграції є демографічна, соціальна та економічна. Демографічна функція полягає у тому, що міграція змінює кількість наявного населення в певному регіоні. Соціальну функцію міграції можна визначити як намагання завдяки змінам місця проживання повніше задовольнити потребу у доходах, професійному зростанні, поліпшенні умов праці й життя тощо. Економічна функція міграції пов'язана із територіальним перерозподілом робочої сили, забезпеченням її мобільності, кількісної та якісної відповідності між попитом і пропозицією робочої сили різного профілю і кваліфікації в різних районах. Міграція також здійснює прискорювальну (зміна рівня просторової рухомості та складу населення), селективну (зміна якісного складу населення різних територій) та перерозподільну (переміщення населення відносно існуючих продуктивних сил) функції [6, с. 193].

На процес міграції впливають різноманітні чинники: психологічні, моральні, соціальні тощо. Виділяють також чинники міграції за сферою їх вияву: народногосподарські, територіальні, галузеві та внутрівиробничі, а також постійні, тимчасові і змінні, залежно від їх використання в регульованні міграційних процесів. Міграція є мультимотивним явищем. Зумовлюють її як зовнішні причини, так і внутрішні (особистісні мотиви). Загалом міграція спричиняється незадоволеними потребами індивідів, енергія яких перетворюється на енергію переміщення [5, с. 23].

Нині Україна на міжнародних ринках переважно виступає як держава-експортер робочої сили, хоча відмічається тенденція до зростання кількості іноземних громадян, які працюють в Україні (табл. 1).

Міграція робочої сили для України на даний момент має переважно негативні наслідки. Мігрують, як правило, висококваліфіковані спеціалісти, але лише невеликий відсоток їх має гарантовану роботу і відповідно соціальні та трудові гарантії. Згубним для економіки країни, для формування її науково-технічного потенціалу є виїзд за кордон науково-технічних кадрів та підготовлених на сучасному рівні молодих спеціалістів, що негативно впливає на економіку України [2, с. 276].

Роблячи висновки, треба зазначити, що міжнародна міграція є невід'ємною частиною міжнародних економічних відносин. Процеси міжнародної міграційної в сучасному світі набирають обертів, оскільки різниця між економічним розвитком держав збільшується, а населення нашої планети невпинно зростає.

Таблиця 1

Міграційний рух населення України у січні-листопаді 2011 року [7]

	У межах України			Зовнішня міграція		
	число прибу- лих	число вибулих	приріст	число прибу- лих	число вибулих	приріст
Україна	589080	589080	x	28269	13327	14942
АР Крим	22823	21472	1351	2556	709	1847
області						
Вінницька	28199	28354	-155	1151	420	731
Волинська	15268	14836	432	427	276	151
Дніпропетровська	40349	41736	-1387	2000	999	1001
Донецька	45045	46778	-1733	2779	1324	1455
Житомирська	20591	21251	-660	471	327	144
Закарпатська	7620	8010	-390	272	319	-47
Запорізька	20270	21539	-1269	1146	634	512
Івано-Франківська	15160	14936	224	590	376	214
Київська	30269	23686	6583	1215	249	966
Кіровоградська	14043	15418	-1375	317	201	116
Луганська	27373	30160	-2787	1239	880	359
Львівська	27485	28633	-1148	542	521	21
Миколаївська	13045	13793	-748	546	268	278
Одеська	30592	29534	1058	2949	677	2272
Полтавська	21269	22069	-800	623	244	379
Рівненська	17018	18644	-1626	195	242	-47
Сумська	18048	19067	-1019	482	220	262
Тернопільська	12333	13108	-775	334	324	10
Харківська	37834	37451	383	1130	755	375
Херсонська	13390	14495	-1105	373	231	142
Хмельницька	21057	22485	-1428	666	276	390
Черкаська	19532	19549	-17	666	249	417
Чернівецька	9297	8797	500	573	249	324
Чернігівська	15827	15903	-76	765	240	525
м. Київ	41478	34353	7125	3491	1899	1592
м. Севастополь	3865	3023	842	771	218	553

З метою зменшення еміграції робочої сили з України (особливо нелегальної) необхідне провадження системи заходів, які повинні мати чітке внутрішнє і зовнішнє спрямування. До числа перших належать заходи макро-економічної стабілізації та оздоровлення економіки – створення робочих місць, розширення іноземного інвестування, тощо. Зовнішні заходи мають забезпечити цивілізовані форми виїзду працівників за кордон та можливість їх вільного повернення з-за кордону, ввезення валюти, а також гарантії нашим співвітчизникам захисту їхніх трудових прав за кордоном.

Література: 1. Гудзеляк І. Географія населення: навч. посіб.ник. – Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 232 с.; 2. Кондратьєв Я.Ю. Основи міг-

рацієзнавства: Навч.-метод. посіб./ Я.Ю. Кондратьєв, Ю.І. Римаренко, В.І. Олефір – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2000. – 351 с.; 3. Новицький В.С. Міжнародна економічна діяльність України: Підручник.-К.: КНЕУ, 2003. – 948 с.; 4. Позняк О.В. Міграція населення як чинник соціально-економічного та економічного розвитку / О.В. Позняк // Міжнародна міграція і розвиток України в контексті європейської інтеграції: Зб. матеріалів міжнар. наук. конф., 16 жовтня 2007 р., м. Київ // За заг. ред. О.С. Власюка. – К.: ПЦ «Фоліант», 2008. – С. 143-147; 5. Пуригіна О.Г. Міжнародна міграція: Навч. посіб. / О.Г. Пуригіна, С.Е. Сардак. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 312 с.; 6. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: теорія: підруч. для студ. екон. спец, вищ. навч. закл./ А.С. Філіпенко. – К.: Либідь, 2008. – 408 с.; 7. Офіційний сайт Комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

***

Проблеми розвитку світового господарства та національних економік

УДК 620.92

Азаренкова О.В., Казакова Н.А.
ПОЛИТИКА ЕС В ОБЛАСТИ ОБЕСПЕЧЕНИЯ
УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ НА ОСНОВЕ
ВОЗОБНОВЛЯЕМЫХ ИСТОЧНИКОВ ЭНЕРГИИ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Нетрадиционные и возобновляемые источники энергии в последнее время стали одним из важных критериев устойчивого развития мирового сообщества. Осуществляется поиск новых и совершенствование существующих технологий, вывод их на экономически эффективный уровень и расширение сфер использования.

Нестабильная политическая ситуация на Ближнем Востоке, грозящая перебоями в поставках нефти, и недавняя авария на японской «Фукусима-1» подстегнула развитые страны еще активнее развивать альтернативную энергетику. Согласно выводам Межправительственной экспертной группы по климатическим изменениям (IPCC), при условии продуманной и устойчивой государственной поддержки программ развития альтернативной энергетики к 2050 г. почти 80% совокупного мирового энергопотребления будут составлять возобновляемые источники [2]. Поэтому вложения в сектор ВИЭ считаются одними из самых перспективных. На значительную долю инвестиций может рассчитывать и Украина, которая за последние годы сумела создать весьма привлекательные условия для привлечения капитала в «зеленую» энергетику страны.

В последнее время Европейский союз выступил с инициативой ускорения развития НВИЭ и принял ряд обязательных к выполнению решений по этому вопросу. Украина, которая имеет много проблем по энергообеспечению и желает в будущем стать членом европейского сообщества, также должна строить свою энергетическую политику с учетом этого перспективного направления.

В рамках Генерального директората Еврокомиссии по энергетике и транспорту было сформировано сознательное понимание того, что Европейская энергетическая политика должна быть тесно связана с тремя целями:

единая климатическая и энергетическая политика, стабильность, конкурентоспособность и бесперебойность энергоснабжения. Эти 3 цели должны быть полностью сбалансированы, комплексные и укреплять друг друга. В этот период ГДЕК по энергетике и транспорту был в состоянии самостоятельно сформировать цели 20-20-20 до 2020 года, а именно 20% возобновляемых источников энергии, 20% сокращения выбросов и 20% экономии первичной энергии к 2020 году [3]. Для достижения этой цели, ЕС стремится мобилизовать общественное мнение, руководителей и операторов рынка и установить минимальные стандарты энергоэффективности и правила маркировки продуктов, услуг и инфраструктуры.

Экономия энергии помогает стимулировать экономическую конкурентоспособность и стимулировать развитие передовых рынков энергоэффективных технологий и продуктов. Производителей необходимо поощрять к разработке более эффективных энергосберегающих технологий и продукции, равно как и потребители нуждаются в реальных стимулов покупать такие продукты и рационально их использовать.

Основными направлениями в области энергоэффективности является: План действий по повышению энергоэффективности (ПДПЭ), законодательство и финансирование. Цель Плана действий по повышению энергоэффективности заключается в мобилизации широких слоев общественности, политических деятелей и участников рынка, а также в преобразовании внутреннего энергетического рынка, таким образом, чтобы он обеспечивал граждан ЕС наиболее энергоэффективной инфраструктурой (включая строительство), продукцией (в том числе устройствами и автомобилями), и работающими энергосистемами. Такая цель примерно соответствует 1,5% экономии в год до 2020 года. План действий рассчитан на шестилетний период с 1 января 2007 года до 31 декабря 2012 года и содержит основные политические направления и мероприятия, направленные на реализацию запланированного потенциала экономии более 20% от годового первичного потребления энергии Европейским союзом до 2020 года по сравнению с инерционным сценарием [3].

В октябре 2006 года различные мероприятия по энергосбережению были объединены в План действий по повышению энергоэффективности, который состоит из 6 уровней [1]:

- динамические требования к энергетическим характеристикам продукции, зданий и энергетических компаний;
- преобразование энергии;
- транспорт;
- финансирование энергоэффективности, экономические стимулы и цены на энергоносители;
- изменение поведения в обращении с энергией;
- международное партнерство.

Наибольшее энергосбережения можно достичь в следующих секторах: жилые и коммерческие здания (сферы услуг), потенциал энергосбережения в которых оценивается в 27% и 30% соответственно; в обрабатывающей промышленности, с потенциалом в 25%, и в транспортном секторе с потенциалом снижения потребления энергии на 26%. Эти секторальные сокращения потребления энергии соответствуют общим показателям энергосбережения, которые оцениваются в 390 миллионов тонн нефтяного эквивалента на каждый год или 100 млрд. Евро в год до 2020 года [4].

Реализуется все больше и больше проектов городского развития и реконструкции, связанных с энергоэффективностью. Для координации и стимулирования такого рода проектов необходимы четкие финансовые рамки. Комиссия сотрудничает с Европейским инвестиционным банком (ЕИБ) и Европейским Банком Реконструкции и Развития (ЕБРР) с целью создания Европейской инициативы по финансированию устойчивой энергетики [5].

С целью преодоления неиспользования возможностей для энергосбережения и поощрения использования возобновляемых источников энергии в Европе, Европейский союз создал инструмент для финансирования мероприятий, направленных на улучшение этих условий. Его глобальный бюджет на период 2007-2013 составляет 730 миллионов Евро. Бюджет используется для поддержки европейских проектов в рамках ежегодного конкурса проектных предложений. Финансирование покрывает до 75% допустимых расходов по проекту [4].

В странах ЕС было введено в действие законодательство для повышения эффективности использования энергии:

– Европейская Комиссия и Европейский инвестиционный банк (ЕИБ) создали новую схему финансирования, которая известна как Европейская местная энергетическая помощь (ELENA). ELENA поможет местным органам власти в разработке приемлемых для финансирования устойчивого развития энергетики инвестиционных проектов и программ в различных отраслях экономики, а также обеспечит их право на дальнейшее финансирование ЕИБ.

– 7-я Рамочная программа научных исследований и технологического развития (FP7) является основным инструментом ЕС для финансирования исследований в Европе. Ее общий бюджет составляет более 50 миллиардов евро. Эти деньги будут потрачены на гранты для исследований субъектами по всей Европе и за ее пределами, с целью совместного финансирования научных исследований, технологических разработок и демонстрационных проектов.

Ключевой директивой ЕС по использованию возобновляемых источников энергии стала Директива 2009/28/ЕС по поощрению использования энергии из возобновляемых источников [3]. Директива устанавливает об-

щие рамки для развития энергетики из возобновляемых источников с целью достижения общей цели относительно доли энергии из возобновляемых источников в валовом конечном потреблении энергии (электричество, отопление и охлаждение), и для повышения доли энергии из возобновляемых источников, потребляемой в транспортном секторе.

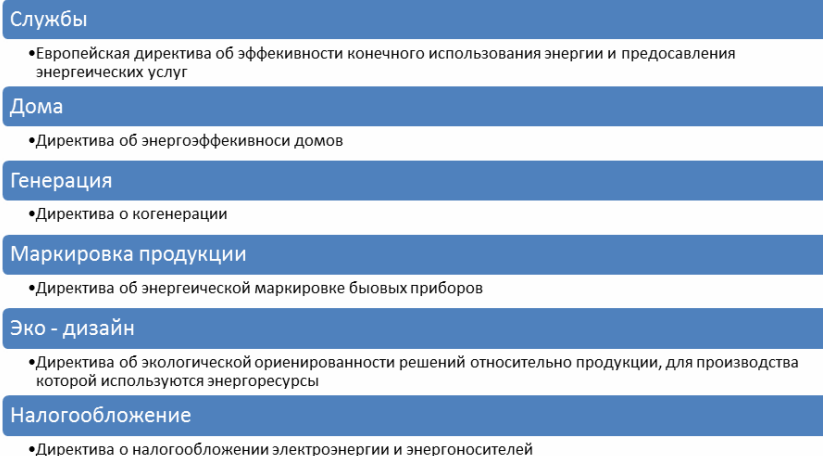

Рис.1. Основные законодательные акты в области эффективного использования энергии [2].

ЕС взял на себя обязательство увеличить долю возобновляемых источников энергии в общем потреблении энергии до 20% к 2020 году. Обязательства также включают в себя минимальную цель в 10% долю биотоплива в общем объеме использования бензина и дизельного топлива для перевозок, которая должна быть достигнута всеми государствами-членами ЕС до 2020 года.

Эти цели возобновляемой энергетики являются юридически обязательными, что позволяет ставить определенные процедуры в случае их несоблюдения. Увеличение производства ЕС возобновляемых источников энергии будет стимулировать развитие новых технологий в этой области и создаст потребность в наукоемких отраслях. Это будет способствовать созданию новых рабочих мест, повышение конкурентоспособности, новые возможности для экспорта и экономического роста. Более широкое использование возобновляемых источников энергии в дальнейшем будет иметь ключевое влияние на решение проблем изменения климата путем сокращения выбросов парниковых газов и уменьшения загрязнения воздуха. Расширение использования возобновляемых источников энергии сделает энергоснабжения ЕС более экологичным и в то же время способствовать повышению на-

дежності енергоснабження ЄС путем зменшення залежності від імпортованої нафти та газу.

Література: 1. Blowers, A. and Elliott D., Chapter 3: 'Power in the land: conflicts over energy and the environment', in Bingham, N., Blowers, A. and Belshaw, C. (eds) (2010), *Contested Environments*, Milton Keynes: The Open University; 2. BWEA (2005, revised 2010), *Best Practice Guidelines for Wind Energy Development*; 3. EC, «Renewable Energy – Progressing Towards the 2020 Target,» *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council (Brussels: 31 January 2011)*; 4. ODPM (2011), *A Practical Guide to the Strategic Environmental Assessment Directive: Practical guidance on applying European Directive 2009/1/28/EC 'on the assessment of the effects of certain plans and programmes on the environment'*, London: ODPM with Scottish Executive, Welsh Assembly Government, DoENI; 5. UNFCCC (United Nations Framework Convention on Climate Change). 2007. *Investment and Financial Flows to Address Climate Change*. Bonn: UNFCCC.

***

УДК 339.9:338(510)

Александрова К.Е.

МІСЦЕ КИТАЮ В СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Черномаз П.О.*

Китайська Народна Республіка займає особливе місце у сучасній системі світового господарства. Загальновідомо, що Китай посідає перше місце в світі за кількістю населення, третє – за площею. Починаючи з кінця ХХ ст., його економіка розвивається надзвичайними темпами: приблизно на 10% зростає ВВП щорічно, в той час як темпи зростання ВВП інших розвинених країн не досягають 4-5%. Особливо заслуговує уваги те, що Китай став чи не єдиною державою в світі, якій вдалося не лише з найменшими втратами пройти останню світову економічну кризу, але й продовжити економічне зростання (табл. 1).

Як ми бачимо з таблиці, за роки реформ ВВП Китаю збільшився з 211,3 млрд. дол. в 1978 р. до 4,3 трлн дол. в 2008 р., а в 2010 р. ВВП Китаю зріс вже до 5,7 трлн дол., що вивело його на друге місце у світі за цим показником (після США, не рахуючи країн ЄС разом) [2]. Так само швидко зростає експорт, який в 2009 р. склав 1,2 трлн. дол. і досяг 24,5% ВВП (1978 р. – 4,6%). Сальдо торгового балансу, яке було негативним ще в 1990-ті, стало активним. Це дозволило країні накопичити найбільші валютні резерви у світі (понад 2,4 трлн дол. на кінець 2010 р.) [1, с.13]. Усе це дозволило Китаю стати одним з найбільших учасників світової торгівлі.

КНР є світовим лідером з видобутку і переробки залізної руди, чавуну, сталі, алюмінію та інших металів, вугілля, з виробництва текстилю та одягу, споживчих товарів, у тому числі взуття, іграшок; добрив, електроніки, транс-

портного машинобудування (включаючи автомобілі, залізничні вагони і локомотиви, кораблі і літаки); одним із лідерів з виробництва озброєння, продукції машинобудування, хімічних речовин, нафти, цементу, телекомунікаційного обладнання, комерційних ракет-носіїв, супутників. Також Китай є одним зі світових лідерів з виробництва продукції сільського господарства (рис, пшениці, картоплі, кукурудзи, чаю, проса, ячменю, бавовни та ін.) [3].

Таблиця 1

Динаміка ВВП і зовнішньої торгівлі КНР в 1978–2009 рр.
(млрд. дол., в поточних цінах)

Рік	ВВП	Зовнішня торгівля	Експорт	Імпорт	Сальдо
1978	211,3	20,7	9,8	10,9	-1,1
1980	301,2	38	18	20,0	-2,0
1990	424,4	115,4	62,1	53,4	8,7
2000	1080,3	474,3	249,2	225,1	24,1
2005	2257,5	1422,1	761,9	660,1	101,8
2006	2700,4	1760,7	969,1	791,6	177,5
2007	3376,2	2173,8	1218,0	955,8	262,2
2008	4339,2	2561,6	1428,5	1133,1	295,4
2009	4911,3	2207,2	1201,7	1005,5	196,2

Джерело: [1, с. 13]

У 2010 р. експорт КНР склав 1,58 трлн. дол. – 2 місце в світі після ЄС, близько 10% світового експорту [3,4]. Основними статтями експорту є: електричні та інші машини, у тому числі обладнання для обробки даних, одяг, текстиль, залізо і сталь, оптичне та медичне обладнання. Основні країни-партнери по експорту: США 18%, Гонконг 13,8%, Японія 7,6%, Південна Корея 4,4%, Німеччина 4,3%.

У 2010 р. імпорт КНР склав 1,327 трлн. дол., що дозволило країні зайняти 3 місце в світі після США та ЄС [3,4]. Основними статтями імпорту є: електричні та інші машини, нафта і мінеральне паливо, оптичне та медичне обладнання, руди металів, пластмаси, органічні хімічні речовини. Географічна структура імпорту: Японія 12,6%, Південна Корея 9,9%, США 7,3%, Німеччина 5,3%, Австралія 4,3% [3].

Довгий час основою зовнішньоекономічної стратегії Китаю була концепція «розширення експорту будь-якими засобами». Зокрема, для збільшення експорту проводилася активна державна політика із залучення іноземних інвестицій, передових технологій та управлінського досвіду, для чого були створені спеціальні економічні зони. Найпершими і успішними з них є Шеньчжень, Чжухай, Шаньтоу і Сямень. У 2008 р. їх частка в експорті Китаю склала 20%, а в експорті високотехнологічних продуктів – 50%. Основою їх конкурентоспроможності стала здатність самостійно розробляти нові технології і, що не менш важливо, швидко та ефективно впроваджувати їх у ви-

робництво [1, с.19]. Саме вони заклали основу глибокої трансформації всієї національної економічної моделі.

Також стрімко зростали обсяги прямих іноземних інвестицій (ППІ) в економіку Китаю: у 1991 р. їх надійшло на суму 4,36 млрд. дол. США, у 2000 р. – 40,71 млрд. дол. [1, с. 17], а у 2010 р. – 105,73 млрд. дол. США, що вивело країну на друге місце в світі за обсягами залучених ППІ (8,5% без урахування інвестицій до Гонконгу) [5] (рис. 1).

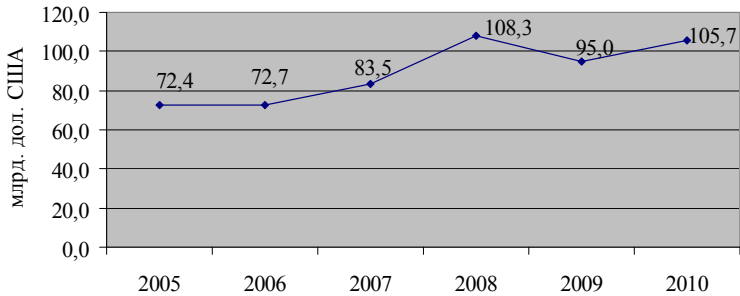

Рис. 1. Обсяги ППІ в економіку Китаю у 2005-2010 рр. [5].

До цього треба ще додати перспективи перетворення юаня на регіональну резервну валюту, оскільки на практиці близько 40% торговельних операцій усередині регіону (без Японії) здійснюються в юанях. Фактично зона юаня вже об'єктивно формується внаслідок наявності у Китаю великих валютних резервів і його зростаючої залученості в систему світових фінансових ринків [1, с. 23-24]. Цьому сприяє також велика роль китайської діаспори у внутрішньорегіональних економічних зв'язках.

Деякі дослідники називають такий стрімкий розвиток КНР «китайським економічним дивом». Серед його чинників, яких є досить багато, необхідно виділити:

- 1) вигідне географічне положення;
- 2) надлишок низькооплачуваних трудових ресурсів;
- 3) ефективна політика із залучення іноземних інвестицій;
- 4) активна політика розширення експорту;
- 5) активний імпорт іноземних технологій, зростання витрат на НДДКР.

Тож, якщо Китай збереже такі темпи розвитку, у найближчі 50-70 років він має всі шанси стати наймогутнішою країною світу.

Література: 1. Ван Пэй. Экспортный сектор в модели экономического развития КНР: автореферат дис. кандидата экономических наук: 08.00.14 / Ван Пэй; [Место защиты: Моск. гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. Экон. фак.]. – Москва, 2010. – 25 с.; 2. Дані міжнародного валютного фонду. Веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2010/02/weodata/weoselco.aspx?g=2505&sg=All+countries+%2f+Emerging+and+developing+economies+%2f+De>

veloping+Asia#с924; 3. Дани ЦРУ США. Веб-сайт. – Режим доступа: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ch.html>; 4. World Trade Report 2011. The WTO and preferential trade agreements: From co-existence to coherence. Веб-сайт. – Режим доступа: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/wtr11-1_e.pdf; 5. World Investment Report 2011: Non-equity modes of international production and development. Веб-сайт. – Режим доступа: <http://www.unctad-docs.org/files/UNCTAD-WIR2011-Full-en.pdf>

***

УДК 339.012.435(866)

**Альварадо Велес Жулио Адриан
ПРОТЕКЦИОНИЗМ В ЭКВАДОРЕ КАК МЕТОД
БАЛАНСИРОВАНИЯ ДЕФИЦИТА ТОРГОВОГО БАЛАНСА**

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Довгаль Е.А.*

**Alvarado Velez Julio Adrian
PROTECTIONISM IN ECUADOR AS A METHOD
TO BALANCE ITS CURRENT ACCOUNT DEFICIT**

*V.N. Karazin Kharkiv National University
Supervisor: Prof. Elena Dougal*

Posters plastered on the walls of supermarket chains across this Andean nation proudly declare «Ecuador First.» But for many shoppers, buying domestic is no longer really a matter of choice.

In what may be the world's most protectionist response to the global economic crisis, Ecuador's leftist government has imposed import restrictions on everything from Peruvian shampoo to Chilean grapes and U.S.-made running shoes.

President Rafael Correa says he had to take drastic action to prevent the collapse of an oil-dependent economy shocked by plunging petroleum prices, flagging remittances from workers abroad and the drying-up of foreign investment.

Ecuador is particularly vulnerable because it is one of only a few countries in the world – El Salvador and Panama are the next biggest – that have adopted the U.S. dollar as their currencies. It doesn't print its own money, using currency printed in the United States. A severe trade deficit could thus drain Ecuador of dollars, potentially causing economic collapse.

The barriers affect 627 types of goods and take one of three forms: import volume decreases up to 35 percent; import duty increases to between 30-35 percent; or surcharges such as \$12 per kilogram for textiles and \$10 per pair for shoes.

Oil sales account for 40 percent of Ecuador's budget, but Correa isn't just concerned about declining petroleum revenues. Exports of bananas, flowers, shrimp and other products also are down [1].

While Ecuador's economy is small in global terms, free-trade disciples fear a general spread of similar protectionist measures will seize up the global economy just when it needs rebooting.

Ecuador maintains the APBS (Andean Price Band System) on 153 agricultural products imported from outside the CAN. The 13 «marker» products are wheat, rice, sugar, barley, white and yellow corn, soybean, soybean meal, African palm oil, soy oil, chicken meat, pork meat and powdered milk. The Andean Price Band System works as an internal price stabilization mechanism whereby the basic (ad-valorem) tariff is adjusted (increased or decreased) using a variable levy. The amount of the variable levy results from the relation between bi-weekly reference prices and floor and ceiling prices established by the CAN for each marker product.

In May of 2000, Ecuador created a TRQ (Tariff-Rate Quota) committee to administer and manage TRQs, which have remained constant and in line with WTO commitments since 2001[2]. [Goods affected by the protectionism methods taken since 2009].

Products subject to TRQs include wheat, corn, sorghum, barely, barely malt, soybean, powdered milk, frozen turkeys and chicken parts.

Ecuador has failed to eliminate several non-tariff barriers since its WTO accession. Importers must register with the Central Bank through approved banking institutions to obtain import licenses for all products. Ecuador requires prior authorization from the Ministry of Agriculture (MAG) for the importation of most agricultural products. For certain sensitive products such as corn, soybean meal, dairy and poultry, the Minister himself or a designee must sign the authorization.

Ecuador assesses a special consumption tax (ICE) on imported and domestic spirits. However, the taxable base upon which Ecuador assesses the ICE is arbitrary and complicated and differs for domestic and imported spirits.

Ecuador also continues to maintain a pre-shipment inspection regime for imports with a free on board value of more than \$4,000. An authorized inspection company conducts pre-shipment inspection (both before shipment and after specific export documentation has been completed at the intended destination), and customs authorities perform random spot-checks. These practices generally add between six and eight weeks to shipping times. Ecuador maintains bans on the import of used motor vehicles, tires and clothing.

With trade restrictions, local farmers are doing better. Local manufacturers are doing better and overall, locally based firms are growing. Who is hurt? Those companies that exploit foreign workers and hinder the development of local trade.

Ecuador insisted that the measures it proposed were necessary to balance its widening current account deficit. GATT Article XVIII allows developing countries to impose temporary import controls to «forestall the imminent threat of, or to stop, a serious decline in its monetary reserves; or, in the case of a Member with very low monetary reserves, to achieve a reasonable rate of increase in its reserves.»

President Correa has said that the restrictions, which also include quota restrictions, will keep \$1.46 billion circulating in the economy [3].

Thus, protectionism methods are one of the ways to overcome the deficit in Ecuador.

Literature: 1. *Ecuador's forms of protectionism [Electronic resource]: website.- <http://www.economblocks.wordpress.com/2011/12/12/ecuador's-form-of-protectionism/>;* 2. *Ecuador turns to protectionism [Electronic resource]: website.-http://azstarnet.com/news/article_f617fd34-eb4c-5623-8219-f1fe33a6de5a.html/;* 3. *Fixed rates and protectionism [Electronic resource]: website.- <http://krugman.blogs.nytimes.com/2009/10/26/fixe-rates-and-protectionism-2009-edition/>*

***

УДК 336.24.02

Бондар В.С., Григорова-Беренда Л.І.
МИТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
УТВОРЕННЯ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ З ЄС

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Актуальність. Розвиток економіки на сучасному етапі обумовлений тенденціями інтеграції України до світової торгівлі, і до європейського економічного простору. Очікувані значні зміни у структурі та географії торгівлі, в рамках утворення зони вільної торгівлі з країнами ЄС вимагають реалізації належної митної політики в Україні з урахуванням інтересів усіх учасників цього процесу. *Мета статті:* оцінка можливих змін митної політики в контексті утворення зони вільної торгівлі з ЄС.

Положення митної політики стосується як сфери зовнішніх відносин держави (зовнішньо економічна діяльність, співробітництво в галузі митної справи та інше), так і до сфери внутрішньої політики держави (організація діяльності митних органів, соціальний захист працівників та інше). Цей факт потребує особливої уваги з боку державних органів влади.

Митна політика Україна повинна мати комплексний характер та враховувати інтереси не тільки держави, а й інших суб'єктів митних відносин. Для реалізації цього завдання митне законодавство України передбачає комплекс засобів регулювання. Діяльність держави в економічній сфері базується на принципах дотримання національного митного законодавства та міжнародних угод, укладених Україною. При цьому держава надає

суб'єктам підприємницької діяльності свободу в здійсненні зовнішньої торгівлі, покладаючи на них обов'язок діяти в рамках законодавства. Положення митної політики повинні забезпечувати захист митного кордону України а також її внутрішнього ринку [1, с. 25].

Сфера митної справи завжди мала велике значення для України. Здійснення митної справи відбувається в рамках митної політики України. Стаття 2 Митного кодексу України визначає митну політику, як систему принципів та напрямків діяльності держави в сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі [2, ст. 2].

Митна політика України, як й інші види державної політики, має механізми реалізації, які являють собою комплекс заходів та управлінських рішень, направлених на втілення положень митної політики на практиці. Засоби реалізації митної політики поділяються на тарифні (митний контроль, митне оформлення) та нетарифні (ліцензування, митні обмеження). Виконання цих рішень покладено на Державну митну службу України та її структурні підрозділи. Кожен з органів митної системи України в рамках своїх повноважень приймає рішення, які мають розпорядчий характер та є обов'язковими до виконання. Ефективна митна політика потребує чітких дій від посадових осіб різного рівня. Саме таким шляхом можливо досягнути бажаного результату.

Процес формування митної політики потребує врахування багатьох важливих факторів суспільного життя. До переліку цих факторів можна віднести: соціальний розвиток суспільства, економічна та політична ситуація в країні, рівень правової культури громадян. Саме на підставі цих показників відбувається розробка напрямків митної політики. Реалізація цих напрямків знаходиться в площині публічного права, тому одним із важливіших, крім вище зазначених факторів, є захист економічних інтересів держави. Сукупність цих факторів визначає головну мету та завдання митної політики України [1, с. 27].

Зміни митної політики України під час утворення зони вільної торгівлі з ЄС базуються на міжнародних зобов'язаннях. Отже під зоною вільної торгівлі (ЗВТ) у міжнародному праві розуміється група з двох чи більше митних територій, у яких скасовані мита та інші обмежувальні засоби регулювання торгівлі по суті для всієї торгівлі між складовими територіями стосовно товарів походженням з цих територій (Ст. XXIV Генеральної угоди з тарифів і торгівлі) [3]. Це визначення є спільним для України та ЄС, які, будучи членами Світової організації торгівлі мають забезпечувати відповідність свого законодавства правилам СОТ.

ЗВТ є з юридичної точки зору угодою про преференційні торговельні відносини. У світовій практиці та доктрині ЗВТ вважається однією з форм

економічної інтеграції. Отже, укладення угоди про ЗВТ, переговори щодо якої наразі ведуться, навіть у її «чистому», класичному вигляді свідчатиме про початок такого етапу інтеграції до ЄС, коли процес інтеграції здійснюється вже не за односторонніми добровільними ініціативами України, а на договірній основі [4, с. 18].

Сьогодні свідчить що рішення спірних питань в інших напрямках митної діяльності шляхом досягнення компромісу між митним органом та суб'єктом ЗЕД, на сьогодні ускладнено за наступним причинам.

По-перше, митні органи України на сучасному етапі є яскраво вираженими фіскальними органами, головним завданням яких є поповнення Державного бюджету України будь-якими засобами. По-друге, доволі часто спірними питаннями між особами, що переміщують товари та транспортні засоби через митний кордон та митними органами являються питання щодо визначення митної вартості товарів, країни походження товарів, коду товарів згідно УКТЗЕД. Відповідно до норм діючого Митного кодексу України саме на митні органи покладається контроль за дійсним та достовірним визначенням цих елементів митного тарифу.

Тим не менш, дії митних органів за останні місяці відносно митного оформлення та митного контролю товарів, переміщуваних через митний кордон взагалі тяжко назвати законними. Це стосується по-перше, визначення митної вартості товарів, яку необгрунтовано посадові особи митних органів завищують у два-три рази незважаючи на подані декларантом митні документи (вантажну митну декларацію, декларацію митної вартості) та комерційні (зовнішньоекономічний договір (угода), інвойси, рахунки-фактури). Причому саме ці ж товари раніше оформлювалися по таким кодам УКТЗЕД та по митній вартості, яка була встановлена саме митницею.

По-друге, лише особливо наближені до митних структур підприємства-декларанти мають можливість без ускладнень провести митне оформлення товарів, переміщуваних через митний кордон [5, с.13].

Тому, на нашу думку цілком очевидним є те, що ухвалення Зони вільної торгівлі з ЄС, є тим самим каталізатором, який дозволить вирішити окреслені проблеми та модернізувати сучасну митну політику України, через узгодження спірних положень та скасування не законної практики митного регулювання, яка не відповідає світовим нормам, правилам та звичаям.

Література: 1. Філатов В.В. Напрямки сучасної митної політики України / В.В. Філатов // Митна справа. – №4(64).-2009.- с.24-30; 2. Митний кодекс України // Урядовий кур'єр. – 2002. – №148. – Ст. 2; 3. The results of the Uruguay Round of multilateral trade negotiations: the legal texts, Geneva:GATT Secretariat, 1994; 4. Вишняков О.К. Створення зони вільної торгівлі з ЄС: питання правового забезпечення / О.К. Вишняков // Митна справа. – №1(73). – 2011 с. 17-24; 5. Нова редакція митного кодексу України: позиція науки / Митна справа.- №1(73). – 2011, с. 3-13.

Борисенко О.В.

**МІЖНАРОДНА ТУРИСТИЧНА ІНДУСТРІЯ В УКРАЇНІ:
ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ І НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ**

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Пузанов І.І.*

У статті узагальнено змістовно рольову функцію туристичної індустрії в економіці України та підсумовано основні статистичні показники розвитку туристичної індустрії в Україні за 2007-2011 рр. Адже актуальність даної теми зумовлена новими сутнісними характеристиками розвитку міжнародного туризму в Україні. У даній статті також узагальнено існуючі підходи до дослідження ризиків у туристичній індустрії у контексті вибору шляхів подолання їх негативних наслідків. Розглянуто фактори ризику міжнародного туризму в цілому та фактори ризику в Україні зокрема. Проаналізовано кількісну характеристику категорій ризику на ринку міжнародних туристичних послуг.

Науковий інтерес до зазначеної проблеми в умовах формування ринкових відносин не тільки отримав свій розвиток, але й став практично затребуваним. Адже на сьогодні туризм має не тільки важливе соціально-культурне значення, а і в рейтингу світового експорту займає четверте місце після ПЕК, хімічної та автомобільної продукції [1, с. 30].

Аналізуючи динаміку розвитку туризму в Україні можна дійти висновку, що туризм є однією з галузей України, що найбільш динамічно розвивається. На підставі щільності населення, обсяг українського ринку більш ніж на 50% більший, ніж в Угорщині, Чехії та Словаччині, разом взятих. Туризм став однією з ключових галузей української економіки, яка в докризові роки виробляла близько 4 млрд. дол. на рік (згідно з методикою розрахунків СOT – Всесвітньої туристичної організації). За роки незалежності (з 1991 року) інфраструктура туризму України поступово змінила форму власності від державної до приватної. Приватний сектор розвивається швидкими темпами, особливо в Києві, Одесі, Криму та Карпатському регіоні [1, с. 36]. Аналізуючи прогнози дослідників можна стверджувати, що вони виправдались стосовно позитивних тенденцій розвитку туризму в кінці XX ст. та на початку XXI ст. Протягом 2011 року зареєстровано 13,9 млн. відвідань України іноземцями (річний приріст становить 6,5%). В тому числі 6,3 млн. туристичних поїздок (приріст 31,8%) та 5,6 млн. одноденних поїздок (зменшення на 17,7%).

За схемою розрахунків, рекомендованою ВТО, іноземні відвідувачі залишили близько 2,5 млрд. доларів США протягом свого перебування в Україні у 2011 році. Громадяни України в 2010 році здійснили 15,6 млн. закордонних поїздок (приріст склав 16,4%), в тому числі 9,4 млн. туристичних (приріст 8,0%), решта – одноденні відвідування [2].

В структурі платіжного балансу України 2011 року, за підрахунками НБУ, експорт послуг по статті «Подорожі» становить 10%, імпорт – 15%. За останні три роки кількість відвідань України іноземними громадянами збільшилась у 2,2 рази, в тому числі кількість іноземних туристів зросла на 38%. За цей самий період в платіжному балансі України частка експорту послуг по статті «Подорожі» зросла з 7% до 10% [3].

Разом з тим збільшення світової туристичної індустрії супроводжується зростанням різних видів ризиків, які набувають форму глобальних загроз і діють на всі країни незалежно від рівня економічного розвитку. Діапазон варіантів тих чи інших ризиків широкий, а тому передбачити їх наслідки для туристської індустрії надзвичайно складно. До того ж складність прогнозування міжнародних туристських ризиків пов'язана з недостатнім їх вивченням в теоретичному плані. Сьогодні відсутні теоретичні дослідження, які б з'ясовували природу туристських ризиків, систематизували їх фактори і наслідки, показували б напрямлення протидії існуючим загрозам в контексті туристського розвитку. Все це є цікавим та актуальним як для міжнародного туризму, так і для окремих держав, зокрема й України.

До ризиків, що гальмують розвиток туризму в Україні відносяться також крім вищевказаних:

1. Наслідки економічної кризи 2008-2009 рр., (2009 році кризові явища стали причиною скорочень у туристичній сфері і показник кількості працівників знизився до 1257,3 тис. чол., в той же час відсоток у загальній кількості зайнятих збільшився до показника 15,7%), зростання зовнішньої заборгованості, політична нестабільність – інвестиції у туристичну сферу є достатньо великими і важливими для країни (майже 20% загального інвестування в економіку країни), але вони також мають тенденцію до зменшення [4].

2. Фінансова нестабільність (інфляція, стагнація валют). Світова фінансова нестабільність, спричинена кризою іпотечних кредитів у США, зумовила зниження активності інвесторів щодо вкладення коштів у інвестиційні проекти. Утворився брак ресурсів на світових фінансово-кредитних ринках. Ставки на запозичення коштів на європейських фінансових ринках зросли у середньому на 2-3%. Для України це означає, що закордонні інвестори будуть менше вкладати кошти в проекти з модернізації економіки, передбачені Державною цільовою програмою з підготовки та проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу, ставки за банківськими позиками зростуть (оскільки одним з основних джерел позичкового капіталу стали саме європейські фінансові ринки). У червні 2008 року міжнародне агентство Standard & Poor's (одне з двох найнадійніших світових кредитних рейтингових агентств) понизило кредитний рейтинг України із зобов'язань в іноземній валюті з «ВВ-» до «В+». Агентство також знизило довгостроковий рейтинг України із зобов'язань в національній валюті з

рівня ВВ до рівня ВВ-. Зважаючи ж на світову фінансову кризу, інвестори бажають вкладати кошти (позичати) лише за наявності у отримувача інвестиції (позичальника) рейтингу не нижче «А» за шкалою Standard & Poor's [5] Інше відоме міжнародне рейтингове агентство Fitch також змінило на «негативний» з «стабільного» прогноз рейтингів України, підтвердивши при цьому довгостроковий рейтинг емітента із зобов'язань в іноземній і національній валюті на рівні «ВВ-» і короткостроковий рейтинг в іноземній валюті – «В». Така ситуація стримує іноземних інвесторів від фінансування проєктів з підготовки та проведення ЄВРО-2012 в Україні та завищує ставки на залучення коштів потенційними українськими інвесторами на європейському ринку капіталів [6].

3. Інвестиційний ризик – Для приваблення туристів, особливо з Європейського Союзу, необхідні значні інвестиції у розвиток транспортної інфраструктури, будівництво та реконструкцію готелів та інших туристичних об'єктів. Крім цього, необхідні витрати на підвищення якості послуг і рекламу. З огляду на нерозвиненість ділових відносин і високі обсяги тіньової економіки у країні, строк окупності подібних інвестицій буде довгим, і значного збільшення податкових надходжень у бюджет не відбудеться.

4. Складність туристських формальностей, наприклад будівництво нових готелів в Україні ускладнюється:

– тривалою процедурою отримання земельних ділянок під будівництво (що призводить до більш активного розвитку торговельно-комерційних установ та комплексів, оскільки термін окупності інвестицій в такі об'єкти є коротшим, в той час коли термін окупності готелів та туристичних об'єктів часто може перевищувати 10-15 років);

– необхідністю отримання надмірної кількості дозволів та значними бюрократичними процедурами (що збільшує термін лише відкриття готелю до 2-5 років і більше, високим податковим тиском на підприємства готельної сфери);

– наявністю трансакційних видатків (які інколи складають до 50% капіталовкладень);

– надмірним рівнем ризику інвестицій внаслідок політичної та економічної нестабільності в країні [7].

5. неблагополуччя екологічної ситуації;

6. банкрутство туристських фірм;

7. зниження квот обміну валют;

8. невиконання турфірмами своїх зобов'язань і т.д. [8].

Отже на основі вище викладеного матеріалу можна дійти висновку, що розвиток туристських зв'язків є важливим засобом нормалізації міжнародного становища, зміцнення співробітництва між країнами і поглиблення взаєморозуміння. Туризм став об'єктивною потребою сучасної цивілізації.

Але існує невідворотність ризиків будь-якої туристичної діяльності будь-якої країни світу викликана дією об'єктивних законів ринкового механізму, конкуренцією, глобалізацією. Факторами зовнішнього ризику виступають соціально-політичні умови, загальноекономічна ситуація, зовнішньоекономічна ситуація, ситуація на туристичному ринку, рівень доступності інформації про туристичний ринок та інше. Україна на міжнародному туристичному ринку могла б бути класичним прикладом генератора безризикованого розвитку туристичної індустрії. Для цього необхідно перебороти нестабільність економічної, фінансової, податкової, зовнішньоекономічної політики, непередбачувані зміни кон'юнктури зовнішнього ринку, удосконалити і диверсифікувати туристичний продукт, сформувати сучасну готельну і транспортну інфраструктуру.

Література: 1. Данильчук В.Ф. *Методологічні основи формування і розвитку туристичної діяльності: Автореф. дис. д-ра економ. наук.* – Донецьк: 2009. – С. 36; 2. http://tourlib.net/books_ukr/kyfjak_2.htm; 3. http://www.ratanews.ru/news/news_29012009_3.stm; 4. http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvntu/21_2/196_ZAJ.pdf; 5. <http://vidomosti-ua.com/economics/31967>; 6. <http://tourpalata.org.ua/rus/novosti-1-402/15.html>; 7. <http://www.tau.org.ua/news7.htm>; 8. http://www.ratanews.ru/news/news_29012009_3.stm

***

УДК 339.91

Бровченко Т.І.

МІЖНАРОДНА СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРИСКОРЕННЯ СВІТОВОГО ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І.Ю.*

Актуальність. Перше десятиріччя ХХІ ст. характеризувалося значними змінами у світовій економіці. Нова фаза науково-технічної революції та інтернаціоналізації потоків капіталу трансформувала головні моделі економічного розвитку. Цільовою моделлю, яку намагається впровадити більшість країн, є економіка зростання. У світі відбувається не просто поступовий еволюційний перехід до нового економічного укладу, а глобальна неоекономічна революція, зумовлена технологічними, фінансовими та екологічними змінами, переходом на новітні ринковосемні, високопродуктивні та гнучкі види виробництва.

Технологічна різноукладність вітчизняної економіки, наявність різних техноекономічних секторів, ринкових і галузевих сегментів – особливість перехідного етапу її розвитку у технологічному і структурному вимірах. Наслідки застосування «наздоганяючої» моделі значною мірою зумовили зміша-

ний характер техноекономічної моделі української економіки, де існують сектори різної конкурентоспроможності: для деяких із них характерна низька конкурентоспроможність галузей і технологій масового використання; для других – значний потенціал перспективних напрямів фундаментальних і прикладних досліджень у ряді виробництв; для третіх – великі експортні можливості традиційно-індустріальних і сировинно-транзитних галузей.

Мета статті. Визначення ролі та місця української економіки у сучасному світовому поділі праці, на основі міжнародної спеціалізації.

В Україні на сучасному етапі домінує відтворення третього технологічного укладу. Це панування залізничного транспорту, чорної металургії, електроенергетики, неорганічної хімії, споживання вугілля, універсального машинобудування. У розвиненому світі домінування третього укладу припадало на післявоєнні роки. При цьому в Україні частково є присутнім і четвертий уклад, який вичерпав себе в розвинених економіках всередині 1970-х років, – розвиток органічної хімії і полімерних матеріалів, кольорової металургії, нафтопереробки, автомобілебудування, точного машинобудування і приладобудування, розвиток традиційного ВПК, електронної промисловості, поширення автоперевезень, широке споживання нафти. П'ятий технологічний уклад характерний для близько 3-5% загальної структури національної економіки. Цей уклад сьогодні і визначає постіндустріальний тип виробництва (тобто розвиток складної обчислювальної техніки, сучасних видів озброєнь, програмного забезпечення, авіаційної промисловості, телекомунікацій і створення нових матеріалів). Наведені дані свідчать про невтішну ситуацію, що спостерігається в економіці України, оскільки сьогодні закладається майбутня структура випуску продукції, де домінуватиме 3-й технологічний уклад. Фактори, що могли б забезпечити економічне зростання, обумовлюються сучасним суспільним розвитком, а саме науково-технічним прогресом, оптимальним використанням засобів виробництва чи виробничих ресурсів, рівнем капіталовкладень, розвитком трудових ресурсів, рівнем природних ресурсів, рівнем освіти.

Перелік цих факторів, а також огляд стану технічного розвитку України свідчить про те, що ключовим фактором успіху в цьому випадку є науково-технічний прогрес, який дозволить змістити акценти в структурі технологічних укладів національної економічної системи.

Нині в Україні розпочався новий етап економічної трансформації, точкою відліку якого стало підключення країни до процесів глобалізації. За таких умов наздоганяючи та мобілізаційні стратегії економічного зростання, що домінують у другому і третьому укладах, стали неефективними. Виникла необхідність переформулювання основних завдань розвитку з метою адаптації національної специфіки країни до нових глобальних умов. Тобто для впровадження п'ятого технологічного укладу слід знайти принципово

нову модель національного економічного зростання, модель спеціалізації країни з урахуванням світогосподарських особливостей [1, с. 7].

За підрахунками Інституту економічного прогнозування НАНУ, в Україні частка третього технологічного укладу у випуску продукції складала 57,9%, четвертого – 38%, п'ятого – 4%. Із загального обсягу коштів, що спрямовуються на науково-технічні розробки, майже 70% припадає на четвертий технологічний уклад і лише 23% – на п'ятий; 60% інноваційних витрат – на четвертий технологічний уклад, 30% – на третій, на п'ятий – лише 8,6%; 75% інвестицій спрямовується у третій уклад і лише 20% і 4,5% – у четвертий і п'ятий технологічні уклади відповідно. У технологічній частині капітальних вкладень (технічне переоснащення та модернізація) домінує третій технологічний уклад – 83% і лише 10% припадає на четвертий уклад [2, с. 17].

Наведені дані свідчать про незначну частку п'ятого і шостого укладів, які визначають основи та перспективи розвитку провідних економік світу, і відсутність надійного потенціалу для її нарощування. Шостий технологічний уклад за випуском продукції становив лише 0,1%, за фінансуванням науково-технічних робіт – 0,3%, за інноваційними витратами – 0,4%, за інвестуванням – 0,5%, за інвестиціями у технічне переозброєння і модернізацію – 0,9%.

В Україні взагалі відсутні технології шостого укладу, а найпоширенішими є третій та четвертий технологічні уклади, на які припадає 95%, тоді як на частку п'ятого укладу – лише 4,2%. Інвестиції в галузі п'ятого укладу становлять 4,5%, а майже 75% інвестицій спрямовуються в галузі третього укладу [2, с. 19].

Обсяги реалізованої промислової продукції в Україні за секторами промисловості в залежності від рівня технологічності розподілилися таким чином: високотехнологічні галузі – 2,7% від загального обсягу промислової продукції; галузі підвищеної технологічності – 16,8%, середньої технологічності галузі – 35,33%, низької технологічності галузі – 45,89%.

Усі високотехнологічні галузі промисловості України мають приблизно рівні обсяги виробництва. Але слід відмітити, що високотехнологічні галузі є маломасштабними і не мають помітного впливу на обсяги промислового виробництва в цілому по Україні і темпи його зростання.

Галузі підвищеної технологічності є більш масштабними і мають більш суттєвий вплив на обсяг промислового виробництва в цілому по Україні і темпи його зростання. Кожна з галузей даної групи за обсягом виробництва набагато переважає усю сукупність високотехнологічних галузей.

В Україні в структурі експорту промислової продукції переважають галузі середньої технологічності – 55,2%, підвищеної технологічності – 22,3% та низької технологічності – 19,1%.

В Німеччині та Китаї співвідношення між промисловою продукцією різної технологічності, що експортується, виглядає зовсім по-іншому. В цих

країнах основу експорту промислової продукції складає продукція високотехнологічна та підвищеної технологічності: в Німеччині відповідно 16,8% і 45,24%, а в Китаї – 32,2% і 22,3% [3, с. 6-7].

Як свідчить світовий досвід, стратегічна позиція країни у міжнародному поділі праці, конкурентоспроможність національної економіки забезпечуються лише через адаптацію технологічної структури національної економіки до вимог світового і внутрішнього ринків, яка передбачає активну реалізацію інноваційно-промислової політики, орієнтовану на здобуття нових знань, розробку нових технологічних рішень, комерціалізацію інновацій та технологічну реструктуризацію всієї економіки [1].

Досягнення цього стане можливим лише шляхом подолання технологічного відставання системи виробництва, реальної реалізації інноваційної моделі розвитку національної економіки і зміцнення динамічної конкурентоспроможності України.

Література: 1. Груциньська Н.М. Міжнародна спеціалізація економіки України в умовах технологічних трансформацій. Монографія / Н.М. Груциньська // К.: Стило, 2011. – 346 с.; 2. Бреус С.В. Аналіз стану і перспективи експорту високотехнологічної продукції промисловості України / С.В. Бреус // Стратегічні пріоритети // №1. – 2010 р. – с. 16-22; 3. Кизим М.О. Високотехнологічний сектор економіки України та країн світу: стан і тенденції розвитку / М.О. Кизим, І.Ю. Матюшенко, В.І. Череднік // Проблеми економіки. №3. – 2009. – с. 3-17.

* * *

УДК 339.94(477:564.3)

Власова І.М.

ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА КІПРУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Черномаз П.О.*

Нині Кіпр – найбільш популярна серед українських підприємств країна. Через Кіпр в Україну та із неї проходить найбільший порівняно з іншими країнами обсяг інвестицій. Загальний обсяг інвестицій у 2010 році склав 16257,1 млн. дол. США [1].

Про можливість та перспективи розбудови торговельно-економічних відносин свідчить обсяг двосторонньої торгівлі між Україною і Кіпром, який у 2010 році склав 1,5 млрд. дол. США. Зростання товарообігу відбувається за рахунок збільшення експорту до Кіпру української продукції хімічної промисловості, чорних металів, нафти, сірки, цементу, продуктів рослинного походження. Існуючий потенціал дозволяє нарощувати обсяги торгівлі та інвестицій з Кіпром.

Загальний обсяг кіпрських інвестицій в економіку України складає вже більше 9 мільярдів доларів США, причому найбільший відсоток капіталу за видами економічної діяльності інвестовано у промисловість – 37% до загального обсягу інвестицій по країні [2]. У зв'язку з цим виникає потреба більш глибокого дослідження особливостей формування напрямів та інтенсивності експорту й імпорту товарів і послуг між Україною та Кіпром для оптимізації торговельного співробітництва України з Кіпром.

Метою даної статті є дослідження тенденцій розвитку та структури інвестиційних потоків і основних чинників впливу на оптимізацію взаємної торгівлі між Україною і Кіпром.

Статистичні дані стосовно зовнішньоекономічного співробітництва України з Республікою Кіпр свідчать про те, що Кіпр залишається одним із провідних іноземних інвесторів в українську економіку. Зокрема, станом на 1 січня 2011 року Кіпр із обсягом прямих інвестицій 9914,6 млн. дол. США посів перше місце серед іноземних інвесторів (див. табл. 1).

Таблиця 1

Прямі інвестиції в Україну (млн. дол. США)	
Країна	Обсяги ПІІ
Кіпр	9914,6
Німеччина	7076,9
Нідерланди	4707,8
Росія	3402,8
Австрія	2658,2
Франція	2367,1
Великобританія	2298,8
Інші країни	12281,8

Таблиця 2

Прямі інвестиції з України в економіку країн світу (млн. дол. США)	
Країна	Обсяги ПІІ
Кіпр	6342,5
Росія	194,3
Латвія	87,9
Польща	49,1
Грузія	31,1
Інші країни	166,2

Водночас, спостерігається високий рівень відтоку українських капіталів до Кіпру. Зокрема, станом на 1 січня 2011 р. обсяг інвестицій з України до Кіпру сягнув 6342,5 млн. дол. США (92% від загального обсягу інвестицій з України) (див. табл. 2). Таким чином, на сьогодні Кіпр залишається першим серед країн-реципієнтів українських інвестицій [3].

Основною причиною значних обсягів інвестицій через Кіпр є помірне оподаткування та можливості уникнення подвійного оподаткування на території України, використовуючи переваги чинної Угоди про уникнення подвійного оподаткування [4]. Завдяки існуванню цієї угоди Кіпр було включено у безліч фінансово-економічних схем з метою використання переваг його статусу офшорної юрисдикції з помірним оподаткуванням.

Основними факторами виходу Кіпру за останні роки на перше місце за обсягами інвестицій можна виділити наступні:

1. відсутність Кіпру в «чорному списку» КМУ;
2. зручна податкова система Кіпру;

3. наявність угоди про уникнення подвійного оподаткування.

Проте виключення хоча б одного з трьох елементів призведе до збільшення затрат на утримання офшорної компанії, збільшення податкових відрахувань та неефективність усієї схеми загалом.

Позитивним для України залишається сальдо двосторонньої торгівлі товарами, що склало 84,919 млн. дол. США за 2010 р. (див. табл. 3).

Таблиця 3

Структура зовнішньої торгівлі товарами і послугами
України та Кіпру за 2009–10 роки (млн. дол. США)

	<i>Експорт</i>		<i>Імпорт</i>		<i>Сальдо</i>	
	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>
Товарообіг	130,79	175,38	49,10	90,46	81,69	84,92
Обіг послуг	457,72	418,67	668,28	817,55	-210,56	-398,89
Обіг товарів та послуг	588,51	594,05	717,38	908,02	-128,87	-313,97

Складено автором за даними Держкомстату України [1]

Зокрема, експорт товарів українського виробництва до Республіки Кіпр за 2010 р. сягнув 175,382 млн. доларів США, що склало 134,1% у порівнянні з 2009 роком, в той час як імпорт товарів кіпрського виробництва склав 90,4635 млн. доларів США, що склало 184,2% у порівнянні з 2009 р. Тобто загальна сума товарообігу за 2010 р. склала 265,846 млн. дол. США (2009 р. – 179,89 млн. дол. США).

Експорт українських послуг до Республіки Кіпр за 2010 рік склав 418,665 млн. дол. США, що склало – 91,5% порівняно з 2009 р., в той час як імпорт кіпрських послуг сягнув 817,552 млн. дол. США, що склало 122,3% порівняно з 2009 р. (див. табл. 3). Тобто загальна сума обігу послуг за 2010 рік склала 1305,9 млн. дол. США. Негативне для України сальдо двосторонньої торгівлі послугами складає 398,89 млн. дол. США [3].

На сьогодні можна констатувати практичну відсутність серйозних проблем, які б ускладнювали українсько-кіпрські відносини. З багатьох актуальних міжнародних питань спостерігається тотожність або близькість позицій двох країн. Поглиблюється взаємодія двох країн у рамках ООН та інших міжнародних і європейських організацій, особливо в ОБСЄ та Раді Європи. Кіпр виявляє значний інтерес до розвитку відносин з Україною, особливо в торговельно-економічній галузі.

Про можливості та перспективи розбудови торговельно-економічних відносин свідчить обсяг двосторонньої торгівлі між Україною і Кіпром, який у 2010 році склав 1502,06 млн. дол. Найбільш активно розвивається двостороннє співробітництво у галузях туризму, транспорту та транспортних перевезень, будівництва, банківсько-фінансової справи, сільськогосподарської кооперації, а також готельному бізнесі та сфері послуг.

Література: 1. <http://www.ukrstat.gov.ua> Офіційний сайт Державного комітету статистики; 2. www.ukraine.be/belgium/ua/publication/content/1033.htm – сайт Посольства України в Королівстві Бельгія; 3. www.mfa.gov.ua/cyprus/ua/publication/content/10404.htm – сайт Посольства України в Республіці Кіпр; 4. www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/196_050 – Угода між Урядом Союзу Радянських Соціалістичних Республік та Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування.

***

УДК 336.743.02(47+57-67)

Водяницький В.О.
ЦІЛІ ТА ІНСТРУМЕНТИ ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ
В УМОВАХ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ:
ДОСВІД БІЛОРУСІ, РОСІЇ ТА КАЗАХСТАНУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Якубовський С.О.*

Світова економічна криза значно вплинула на цілі і методи проведення грошово-кредитної політики центральними банками більшості країн і внесла певні зміни у використання інструментів грошово-кредитної політики. Погіршення економічної ситуації в розвинених країнах почало позначатися на міжнародній торгівлі: після зростання на 1,4% у серпні 2011-го обсяги світової торгівлі впали на 1% за підсумками вересня, в тому числі експорт країн, що розвиваються знизився на 2,3% [9].

У більшості країнах СНД державна грошово-кредитна політика має подібну мету. Основними цілями є: захист і забезпечення стійкості національної грошової одиниці, її купівельної спроможності, обмінного курсу по відношенню до іноземних валют; розвиток і зміцнення банківської системи, забезпечення ефективного та безпечного функціонування платіжної системи країни. Сутність безпосередньо валютної політики полягає в створенні такої системи впливу на конвертованість національної валюти, валютного курсу, внутрішнього валютного ринку і платіжного балансу, яка відповідала б стратегічним завданням розвитку національної економіки та разом з тим відображала б потреби поточного моменту [4].

Формування валютного курсу – дуже складний економічний процес, в якому відображаються взаємовідносини держави зі світовим ринком і його зв'язок з економікою країни. З 1 січня 2012 року такі країни-учасниці СНД, як Росія, Білорусь та Казахстан, почали проводити узгоджену макроекономічну політику в рамках Єдиного економічного простору (ЄЕП). Анонсовані загальні правила макроекономічного регулювання наступні: дефіцит бюджету кожної з країн не повинен перевищувати 3% її ВВП, державний борг – 50% її ВВП, а інфляція не повинна перевищувати найнижчий показник серед усіх країн об'єднання більш ніж на 5 процентних пунктів [5].

Таблиця 1

Аналіз напрямків валютного регулювання в країнах СЕП

Валютне регулювання (ВР)	Республіка Білорусь (РБ)	Республіка Казахстан (РК)	Російська Федерація (РФ)
Визначення напрямків ВР і прийняття конкретних інструкцій	НБ РБ	НБ РК та Міністерство фінансів РК	ЦБ РФ Уряд РФ
Режим валютного курсу	В 2011 р. – фіксований, прив'язка до корзини валют; З 1.01.2012 – перехід до керованого плавання	Кероване плавання валютного курсу	Кероване плавання валютного курсу
Обмеження по поточним валютним операціям, в т.ч:	+	-	-
1. Обмеження щодо сум авансових платежів пов'язаних з імпортом товарів і послуг	+	-	-
2. Обмеження щодо відкриття рахунків резидентами в іноземних банках	Необхідно мати дозвіл НБ	-	-
Купівля-продаж фізичними особами (резидентами і нерезидентами) іноземної валюти через банки	Без обмежень по сумах, необхідно пред'явити паспорт	-	-
Купівля-продаж господарюючими суб'єктами-резидентами іноземної валюти через банки	Цільовий характер покупки, використання протягом 7 днів	Вільно	Вільно
Проведення операцій, пов'язаних з рухом капіталу	Цільовий характер покупки, використання протягом 7 днів	Вільно	Вільно
Діюча ставка рефінансування (16.02.2012)	43%	8%	7%

Джерела: [1],[2],[3], веб-сторінки Національних Банків

Найважчими для виконання в рамках СЕП вищенаведені умови стануть для Республіки Білорусь, яка наразі переживає серйозну фінансову кризу. Фінансова криза, що виникла в цій країні в останні роки, обумовлена перш за все низькою конкурентоспроможністю білоруської економіки, багаторічним від'ємним сальдо торговельного балансу, залежністю від імпорту енергоресурсів та ростом цін на них. За підсумками 2011 року негативне сальдо торгового балансу Республіки Білорусь знову досягло 5,5 млрд. дол. США, у порівнянні з 9,6 млрд. дол. США в 2010 році [10]. Недолік валюти в країні держава була змушена покривати за рахунок інших джерел: залучення

зовнішніх кредитів, розміщення єврооблігацій. На початку 2011 року ситуація на валютному ринку ускладнилася, тому що надходження валюти в країну не покривало зростаючі потреби, які в тому числі обумовлені зростанням недовіри населення до грошової політики влади та очікуваннями девальвації. З метою підтримки обмінного курсу білоруського рубля до кошика валют в рамках встановленого коридору, в умовах значного зменшення обсягу міжнародних резервних активів країни у відповідності з методологією МВФ до 3,6 млрд. дол. США на 01.06.2011 [6]. Нацбанк був змушений розширити використання валютних обмежень. З порівняльної табл. 1 видно, що валютна політика Республіки Білорусь тяжіє до протекціоністських заходів та жорсткої дисконтної політики.

Наявність природних ресурсів також передбачає великий ризик і вимагає більш ретельного вибору економічної та валютної політики. Фактично всі механізми негативного впливу відносної надмірності природних ресурсів на економічне зростання або пов'язані з державою, або, принаймні, можуть нею контролюватися. Параметри механізму курсової політики Російської Федерації визначаються з урахуванням основних чинників формування платіжного балансу, показників бюджетної системи та кон'юнктури російського грошового ринку з урахуванням цілей грошово-кредитної політики. Цільові інтервенції спрямовані головним чином на нейтралізацію стійких очікувань учасників внутрішнього валютного ринку щодо зміни обмінного курсу рубля, що формуються під впливом кон'юнктури світового ринку енергоносіїв [7].

Структурні дисбаланси казахстанської економіки, які полягають у переважанні невиробничого і видобувного секторів, залишаються і сьогодні основним фактором макроекономічного ризику, який посилюється залежністю казахстанської економіки від зовнішньоекономічної кон'юнктури. Швидкий підйом економіки Казахстану після кризи 2007-2009 років відбувся на тлі погіршення зовнішньоекономічної обстановки. Економічна активність у світі знижувалася, а негативні ризики посилювалися. Тому грошово-кредитна політика Республіки Казахстан в останні роки носила збалансований характер, що супроводжувалося підтримкою грошової пропозиції в країні на низькому рівні. Темпи зростання грошової маси за підсумками 10 місяців 2010 року склали 15,7%, грошова база в січні-листопаді 2010 року стиснулася на 3,2% [8]. Втільована курсова політика також сприяє підтримці конкурентоспроможності економіки.

В цілому протягом 9 місяців 2011 р. динаміка індексу реального ефективного обмінного курсу (РЕОК) Казахстану була різноспрямованою. Якщо в першому півріччі 2011 р. ослаблення тенге в реальному вираженні визначалося більш низькими темпами номінального зміцнення по відношенню до валют країн-основних торгових партнерів, то в 3 кварталі 2011 р. зміцнення тенге в реальному вираженні пояснюється підвищенням інфляції Казах-

стану, зниженням темпів інфляції в Росії і номінальним знеціненням валют країн – основних торгових партнерів [8].

В подальшому ці три країни мають наміри продовжити спільну послідовну лібералізацію валютної політики в частині скасування обмежень на використання валюти інших держав по поточних операціях, введення єдиного обмінного курсу національної валюти за поточними операціями платіжного балансу, допуску банків-нерезидентів на внутрішні валютні ринки, скасування обмежень на ввезення і вивіз національної валюти уповноваженими банками з подальшими перспективами створення єдиної валюти [5].

Світова економічна криза та зростання цін на енергоносії позначилися і на Україні. На розвиток української економіки впливають обставини глибокої кризи, в якому Україна знаходилася в 2008-2009 роках. Обсяг валового зовнішнього боргу України збільшився на 5,8 млрд. дол. США (на 4,9%) і на кінець III кварталу 2011 року становив 123,1 млрд. дол. Стосовно ВВП борг скоротився до 76,6% [12]. На фоні в основному сприятливих для української економіки підсумків III та IV кварталу 2011 року тривожним фактом залишається зростання дефіциту зовнішнього балансу [13]. Дефіцит зведеного платіжного балансу України за підсумками 2011 року (за попередніми даними) склав 2,448 млрд. доларів у порівнянні з профіцитом 5,031 млрд. доларів за 2010 рік. Головними факторами такого збільшення дефіциту стали: зростання вартісних обсягів імпорту енергоносіїв (на 8,8 млрд. доларів у порівнянні з 2010 роком); розширення внутрішнього попиту, пов'язане з реалізацією низки інвестиційних проектів, спрямованих як на підготовку до Євро-2012, так і на оновлення основних фондів вітчизняних підприємств (в результаті імпорту продукції машинобудування збільшився на 7,3 млрд. доларів у порівнянні з 2010 роком) [13]. Поліпшити платіжний баланс може діяльність України в рамках ЗВТ з СНД. За деякими оцінками, сумарний позитивний ефект при найбільш повній інтеграції на пострадянському просторі, одержуваний українською економікою в період 2011-2030 рр., може скласти 219 млрд. дол. США (у цінах 2010 р.), 12,2 млрд. дол. в середньому в рік. Інтегральний ефект від створення ЄЕП і подальшого приєднання до нього України, що утримується всіма чотирма країнами за період 2011-2030 рр., може оцінюватися в 1,1 трлн. доларів США (в цінах 2010 р.) [11]. Також цей крок дає можливість напередодні більш глобальної фінансової кризи спільними зусиллями протистояти масштабним економічним викликам.

Література: 1. Федеральний закон Російської Федерації від 10.12.2003г. №173 – ФЗ «Про валютне регулювання та валютний контроль»; 2. Закон Республіки Білорусь від 22.07.2003 N 226-З «Про валютне регулювання та валютний контроль»; 3. Закон Республіки Казахстан від 13.06.2005 г. №57 «Про валютне регулювання та валютний контроль»; 4. Бураковский И.В. Мировая экономика: глобальный финансовый кризис / И.В. Бураковский, А.В. Плотников. – Харьков: Фолио, 2010. – 415 с.; 5. Угода про узгоджену макроекономічну політи-

ку країн СЕП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.economy.gov.by/dadufiles/001819_509493_Makroek.doc; 6. НБ Республіки Білорусь про міжнародні резервні активи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbrb.by/statistics/reserveAssets/assets.asp?f=4>; 7. «Вестник Банка России» № 67 (1236) от 09.12.2010 «Основные направления единой государственной денежно-кредитной политики на 2011 год и период 2012 и 2013 годов» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cbr.ru/Publ/Vestnik/ves101209067.pdf>; 8. НБ Республіки Казахстан «Отчет о финансовой стабильности» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nationalbank.kz/?docid=934>; 9. Global Financial Stability Report. Grappling with Crisis Legacies 2011 IMF [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/External/Pubs/FT/GFSR/2011/02/pdf/ch1.pdf>; 10. Пресс-реліз Національного статистичного комітету Республіки Білорусь «Про зовнішню торгівлю товарами в 2011 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://belstat.gov.by/homep/ru/indicators/pressrel/foreign_trade.rhr; 11. Інститут ЕіП НАН України, Інститут НІП РАН Підсумковий звіт «Комплексна оцінка макроекономічного ефекту різних співробітництва України з країнами Митного союзу і СЕП в рамках ЄврАзЕС» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eabr.org/general/upload/reports/Ukraine_doklad-tekst.pdf; 12. Аналітичний звіт НБУ «Дії Національного банку України в період загострення світової фінансової кризи, 2009 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=55407>; 13. Статистичний звіт НБУ «Зовнішній борг України на кінець III кварталу 2011 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=71174>.

***

УДК 339.9 (6+477)

Гасім Салах, Калінкевич Р.С.
УКРАЇНСЬКО-АФРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ
В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

В сучасних умовах глобалізації світової економіки ведеться гостра конкурентна боротьба між країнами світу та їх регіональними угрупованнями за ринки збуту товарів та послуг, а також за надійні джерела сировини та енергії. Україна також є гравцем у цьому складному та суперечливому процесі сучасності.

Серед торгово-економічних партнерів України Африка не займає надто високого місця, проте освоєння африканських ринків є дуже важливим з огляду на те, що протягом 2006-2010 рр. зовнішньоторговельний баланс України був негативним: у 2006 році він становив 2,9 млрд. дол. США, а в 2010 році негативне сальдо досягло вже 3,0 млрд. дол. На цьому фоні постійно позитивний торговий баланс з Африкою виглядає дуже привабливо і нагадує про необхідність розширювати ринки збуту і збільшувати український експорт. Зважаючи на це можна говорити про актуальність наукових досліджень стану, проблем і перспектив українсько-африканських відносин.

Питанню зовнішньоекономічних зв'язків України з африканськими країнами приділяється недостатньо уваги в сучасній економічній літературі. Можна виділити наступні доробки: розділ «Африканський вектор зовнішньоекономічної політики України» у працях А.С. Філіпенко, М.А. Кулініч та М.Ю. Рубцової, С. Гасім. У багатьох статтях розглядаються політичні відносини України з провідними африканськими країнами, переважно з державами Магрибу.

Метою даного наукового пошуку є аналіз сучасного стану і перспектив розвитку зовнішніх економічних зв'язків України з Африкою в контексті визначення зовнішньоекономічних інтересів (потреб) України та посилення глобальної конкуренції.

Аналізуючи зовнішню торгівлю України з країнами Африки слід відзначити, що експорт України до африканських країн залишався відносно стабільним у період з 1996 р. по 2010 р. і його доля коливалася в діапазоні 3-7%. Щодо імпорту, то його доля протягом всього періоду складала 1-2% в географічній структурі імпорту України. Також слід зазначити, що протягом всього періоду сальдо зовнішньої торгівлі товарами з країнами Африки залишалося позитивним, хоча загальний показник був від'ємним. Товарообіг більш ніж на 80% складається з українського експорту.

Всього в Африці 56 суверенних держав, і Україна має торговельно-економічні відносини з 53 країнами. Основними споживачами українських товарів з усіх країн Африки є Єгипет (21%), Туніс (4,3%), Марокко (4%), Нігерія (4%), Алжир (3,5%). Головними торговими партнерами за імпортом виступають Гана, Єгипет, Кот-д'Івуар, Малаві та ПАР, проте навіть їх частка в українському імпорті є незначною.

Таблиця 1

Зовнішня торгівля України товарами з країнами Африки (млн. дол. США)

	<i>Експорт</i>	<i>% від загального експорту</i>	<i>Імпорт</i>	<i>% від загального імпорту</i>	<i>Сальдо</i>	<i>Товарообіг</i>
2006	2373,7	0,9	413,0	0,2	1960,7	2786,7
2007	2792	1,4	673,1	0,4	2118,9	3465,1
2008	3902,4	2,4	1559,1	1,3	2343,3	5461,5
2009	2627,8	1,0	617,6	0,2	2010,2	3245,4
2010	3018,7	1,5	874,4	0,5	2144,3	3893,1

Розраховано за даними Держкомстату України [6].

Товарна структура України до африканських країн різноманітна, в ній наявні продукція металургії, зерно (пшениця, ячмінь), олія, автомобілі, вагони, дорожня техніка, медикаменти, комплектуючі до різноманітної техніки, в т.ч. військової. Водночас Україна надає країнам Африки різноманітні послуги: геологорозвідувальні роботи, послуги військово-технічного характеру, прокладання шляхів, різні види промислового будівництва.

Така різноманітність товарів і послуг пояснюється тим, що загалом для ринків африканських країн характерні висока споживча місткість та надзвичайно диференційований попит, який відповідає українським пропозиціям. Проте затребуваність українських товарів за країнами Африка також диференційована. Якщо продукцію металургії та зерно споживають майже всі африканські країни, то цільовими споживачами високотехнологічних українських товарів є лише низка країн, серед яких слід виокремити Алжир та Лівію, як найбільших покупців [5].

Для українських товаровиробників, які мають певні труднощі в реалізації продукції обробної промисловості, особливо важливим завданням є утвердження на сталих ринках збуту не сировини, а промислових виробів з високою часткою доданої вартості. Через це українським виробникам варто глибоко вивчати африканський ринок, враховуючи його специфіку та динаміку. Однак вивчення африканських ринків українськими товаровиробниками є не єдиною потребою, необхідно залучення державних органів та служб до процесу просування української продукції з високою часткою доданої вартості. Їхня участь є також важливою у довершенні товарної структури імпорту України із африканських країн. За сучасним станом головними статтями імпорту до України є товарна група «руди та концентрати алюмінієві», яку складають переважно боксити, какао-боби та какао-продукти, кава, банани, тютюнова сировина.

Україна зацікавлена в імпорті багатьох видів товарів та послуг з країн Африки. Цей континент є світовим лідером за багатьма видами природних ресурсів.

Розглядаючи потенційні можливості африканських країн, що становлять інтерес для України, потрібно брати до уваги досягнення деяких з них в окремих галузях. Африканські країни зацікавлені в безпосередньому виході на український ринок із продукцією національного виробництва – зокрема з такими актуальними товарами, як нафта й окремі види мінеральної сировини, продукція обробної промисловості. Африка має також велике значення для розвитку шляхів морського й повітряного сполучення України з іншими континентами [1].

Поступальне входження України як повноправної учасниці політичних, економічних та інформаційних процесів в нову глобальну систему міжнародних відносин в усіх її вимірах обумовлює необхідність подальшої інтенсифікації та поглиблення політичного та торговельно-економічного співробітництва з країнами Африки.

Африка є перспективним напрямком зовнішньоекономічної політики України. Об'єктивно існує низка чинників, що визначає перспективність африкано-української співпраці:

– орієнтація більшості країн регіону на продукцію: як промислову, так і широкого вжитку, яка традиційно закуповувалася в колишньому СРСР;

– готовність купувати товари більш низькою вартістю, при більш дешевих цінах;

– наявність в регіоні широкого асортименту мінеральної сировини міжнародного значення: нафти, газу, кобальту, міді, свинцю, цинку, олова, вольфраму, золота, хромітів, марганцю, ванадію, алмазів і т.д.;

– провідне місце в африканському експорті продукції, дефіцит якої спостерігається в Україні: кава, какао-боби, чайний лист, цитрусові.

Серед зазначених чинників головною визначальною обставиною, що сприяє закріпленню України в Африці, є той факт, що економіка багатьох країн цього регіону будувалася за безпосередньої участі колишнього Радянського Союзу і традиційно орієнтована на товари, у тому числі українського виробництва.

Здійснення України і країнами Африки на довгостроковій основі комплексу заходів та направлення на удосконалення механізму державного регулювання відносин, у тому числі нормативно-правових, досягнення істотного прогресу в співробітництві провідних галузей національних економік і росту взаємного товарообігу [3].

Умовою реалізації потенційних можливостей торговельно-економічних відносин і співробітництва є розробка та впровадження концепції зовнішньоекономічних відносин України з країнами Африки. Першочерговими завданнями цієї концепції доцільно визнати розвиток співробітництва з африканськими країнами-постачальниками насамперед енергетичної сировини – нафти і газу.

Серед механізмів впровадження цієї концепції важливо зазначити розвиток української економічної дипломатії на африканському континенті. Як зазначають фахівці українська економічна дипломатія багато в чому неконкурентоспроможна в порівнянні з західними через відсутність належного фінансування [7]. Тому сьогодні мова йде про існування зовнішньоекономічної політики втрачання Африки з боку України, адже в конкурентних умовах глобальної економіки бездіяльність дорівнюється до втрачання. Як зазначає професор О. Шаров: «можливість, упущена нашими економічними дипломатами, негайно використовується представниками країн, які можуть надати аналогічну продукцію або послуги: літаки, ракети, металопродукцію, зерно, будівельні роботи, нанотехнології» [6].

Таким чином, на сьогодні африканський зовнішньоекономічний вектор залишається дещо уповільненим та невиразним, та потребує не лише теоретичних розробок, а і практичних механізмів та дій з боку держави.

Література: 1. Філіпенко А.С., *Україна і світове господарство, навч. посібник, Київ, Либідь, 2002, – 470 с.*; 2. Кулініч М.А., Рубцова М.Ю. *Африканський*

вектор зовнішньоекономічної політики України, Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть, Київ, Либідь, 2002; 3. Журнал «Бізнес-партнер», Сотрудничество с африканскими странами, декабрь 2003-январь 2004; 4. Булатов А.С., Мировая экономика. – М: Юристъ, 2003, – 734 с.; 5. Африканські країни у системі світового господарства та їхнє економічне співробітництво з країнами Європейського Союзу: Монографія [текст] // С. Гасім, Рубцова М.Ю. – Харків: Екограф, 2009. – 140 с.; 6. Офіційний сайт Державної служби статистики України [електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.ukrstat.gov.ua>; 7. <http://www.epravda.com.ua/news/2009/07/11/199251/> – Економічна дипломатія України не витримує конкуренції.

***

УДК 339.3

Гончаренко Н.І., Логвінова Ю.О.
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО РИНКУ
ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Сучасний етап розвитку світового господарства характеризується домінуванням сфери послуг як у структурі національного виробництва більшості країн світу, так і у системі міжнародних економічних відносин. Це свідчить, з одного боку, про формування економік нового типу, а з іншого – про перехід до наступного ступеня розвитку світового співтовариства – постіндустріального типу суспільства, що характеризується провідними позиціями послуг у системі створення валового національного продукту, зовнішньої торгівлі окремих країн та відповідно міжнародної торгівлі в цілому.

Структурні зрушення, що характеризують процеси світового виробництва та міжнародної торгівлі, значною мірою визначаються змінами, що відбуваються в світовому транспортному комплексі. Глобалізація міжнародної торгівлі та транснаціоналізація діяльності компаній припускають безперешкодне переміщення ресурсів і товарів, що об'єктивно неможливо здійснити без транспортного комплексу. Транспорт є основою формування внутрішніх та міжнародних ринків і забезпечує повномасштабне розвиток ринкової економіки. Таким чином, транспорт звільняє природні ресурси від їх географічної обмеженості і робить їх безпосередньо доступними.

Теоретико-методологічні засади трансформаційних процесів на світовому ринку транспортних послуг у сучасних умовах розвитку світового господарства закладено у роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких: О. Амоша, В. Базилевич, Д. Бенсон, М. Богуславський, В. Будкін, І. Бузько, О. Власюк, В. Геець, Н. Гончаренко, У. Гроссмен, Д. Дрю, Є. Жуков, В. Кондратьєв, М. Кларк, А. Лисий, Ю. Макогон, А. Медісон, Н. Мешко, А. Мокій, Ю. Пахомов, С. Резер, Г. Савіна, А. Семенов, А. Філіпенко, П. Холл, М. Чумаченко, Ю. Щербанін та інші.

Однією із основних тенденцій сучасного світогосподарського розвитку є випереджаюче зростання міжнародного ринку послуг порівняно зі світовим ринком товарів і збільшення його частки в структурі світової економіки. Сучасному транспортному комплексу притаманний вплив суперечливих тенденцій: будучи інфраструктурною галуззю, транспорт знаходиться в залежному відношенні до галузей виробництва матеріально-речових благ. У той же час, будучи хоча і особливою, але органічно-невід'ємною галуззю економіки, транспорт істотно впливає на регіональний розподіл виробничих потужностей, беручи участь у процесі відтворення та виступає важливою складовою частиною системи економічних відносин.

Сучасний світовий ринок транспортних послуг оцінюється у 1,3 трлн. дол. США, та складає 2,7% світового ВВП. Однак у 2008 р. та на початку 2009 р. показники глобальних експортних потоків послуг, у тому числі і транспортних послуг, демонстрували тенденцію до спаду, що обумовлено впливом світової фінансової кризи, а також невизначеністю термінів завершення кризових явищ (рис. 1).

Рис. 1. Показники світового експорту послуг та транспортних послуг у % до попереднього періоду

До факторів, що здійснювали негативний вплив на світову динаміку експорту на ринку послуг, в т.ч. на ринку транспортних послуг, можна віднести: поглиблення глобального економічного спаду; нестійкість цін на нафту і інші види сировини; нестійкість валютних курсів; зростання фінансової нестійкості; високий рівень протекціонізму тощо. Але з початку 2010 р. сукупний обсяг світового ринку послуг має постійну позитивну динаміку зі щоквартальним приростом у середньому 5%.

Як наслідок дії вищезазначених чинників, в Західній Європі та в ЄС зокрема додатний чистий експорт постійно зростає; в Північній Америці відбувається стагнація приросту додатного чистого експорту; в Латинській Америці та Азії скорочується від'ємний чистий експорт, що свідчить, з одного

боку, про нарощування експортних можливостей ринків послуг цих регіонів, а з іншого – про відносно високий рівень протекціонізму і локальність ринків багатьох азійських країн. В Африці від’ємний чистий експорт змінюється у бік зростання. Чітку зміну напрямку чистого експорту можна простежити в Центральній та Східній Європі, де відбувається зростання від’ємного чистого експорту послуг. Найбільше зростання від’ємного чистого експорту послуг спостерігається в таких країнах цього регіону, як Росія, Казахстан, Азербайджан та Вірменія.

До основних факторів позитивної динаміки на світовому ринку послуг можна віднести наступні:

- усвідомлення країнами необхідності структурних змін;
- лібералізація ринків товарів і послуг;
- зростання економічної активності економік світу;
- відкриття нових ринків та експансія високорозвинених країн на виникаючі ресурсні ринки тощо.

Однією з визначальних характеристик розвитку світової транспортної системи є збільшення шляхів сполучення і обсягів вантажних та пасажирських перевезень. При цьому темпи зростання перевезень перевищують темпи зростання довжини та розгалуженості транспортної мережі. У структурі транспортних шляхів найбільша питома вага припадає на автомобільні (понад 70%), авіаційні (20%) та залізничні (5%) шляхи.

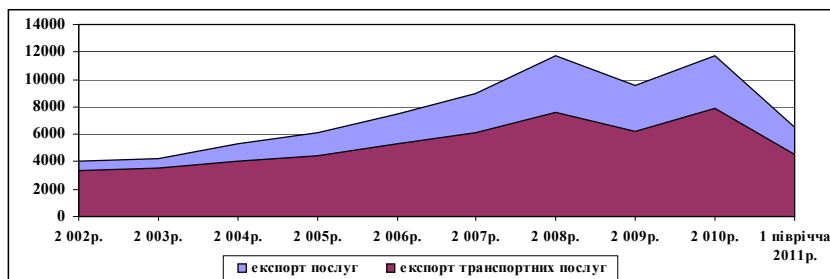

Рис. 2. Обсяги експорту з України послуг, у тому числі транспортних, у 2002 році – 1-му півріччі 2011 р.

У 2010 р. експорт послуг з України склав понад 5,3 млрд. дол. США, імпорт – майже 2,06 млрд. дол. Найбільшим імпортером українських послуг (понад 43,5% всього обсягу) є Росія, тоді як на країни ЄС-25 припадає 28,7% українських послуг. Україна імпортує з країн ЄС-25 43% послуг від її загального обсягу імпорту, з Росії – відповідно 16,5%.

Домінуючі позиції в експорті послуг України за класифікацією видів економічної діяльності в останні роки займають транспортні послуги, які

перевищують світові показники у цій сфері (рис. 2). У системі транспортних послуг провідну позицію займає трубопровідний транспорт – 44% у 2010 р.

Слід відзначити, що на українському ринку послуг, у тому числі транспортних послуг, спостерігається постійне позитивне сальдо, зі щорічним позитивним приростом (рис. 2, рис. 3).

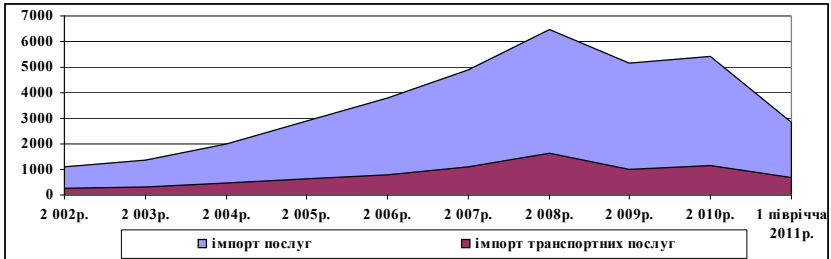

Рис. 3. Обсяги імпорту до України послуг, у тому числі транспортних у 2002 році – 1-му півріччі 2011 р.

Таким чином, роблячи підсумок, слід відзначити, що система євразійських транспортних комунікацій представляє собою розвинену мережу транспортних коридорів, що відповідає вимогам суспільного виробництва та національної безпеки і забезпечується усіма видами транспорту, який здійснює зв'язок між суб'єктами економічних відносин, у тому числі між країнами та регіонами Євразійського континенту; та має розгалужену інфраструктуру для надання комплексу транспортних послуг, що розвиваються під впливом глобальних тенденцій у світовій економіці, а також удосконалюються, не тільки технічно, але й організаційно.

Література: 1. Макогон Ю.В. Развитие морского транспорта в государствах членах ЧЭС: проблемы и перспективы – украинский аспект // Сборник научных трудов «Проблемы и перспективы сотрудничества между странами юго-восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ» Том 1. – Севастополь-Донецк: ДонНУ, РФ НИСИ в Одессе, РФ НИСИ в Донецке, 2009.- С. 16-22; 2. Омельченко В.Я. Логистика инновационного трансфера в системе механизмов развития экспортного потенциала экономики Украины // «Проблемы и перспективы сотрудничества между странами в рамках ОЧЭС и ГУАМ». Сб. науч. тр. – Ливадия-Донецк, ДонНУ, 2007. – с. 446-451.

***

Гончаренко Н.І., Томкович Ю.О.

**ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ
ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ**

Харківській національній університет імені В.Н.Каразіна

Сучасні міжнародні відносини характеризуються досить інтенсивними інтеграційними процесами, серед яких важлива роль відводиться міжрегіональній інтеграції та транскордонному співробітництву. Раніше основними недержавними учасниками світових політичних процесів традиційно вважалися суверенні держави, транснаціональні корпорації, міжнародні і неурядові організації. Зараз же до числа нових учасників усе частіше і більш обґрунтовано додаються і внутрішньодержавні регіони, що додають світовій політиці новий вимір. Дані обставини і обумовлюють особливу актуальність для української економічної науки дослідження транскордонного співробітництва України з Росією.

Великий внесок у дослідження проблем регіонального співробітництва та взаємовідносин прикордонних територій зробили українські вчені-економісти П. Бельський, А.Гальчинський, А.П. Голіков, О. Гонта, М. Долішній, М. Козоріз, П. Луцишин, Н. Луцишин, В. Ляшенко, Ю. Макогон, Н. Мікула, А. Мокій, Ю. Пахомов, З. Петренко, В. Пила, С. Писаренко, Е. Сич, А. Філіпенко, П.О. Черномаз та ін. Однак, на наш погляд, незважаючи на значний науковий доробок у цій сфері, праці названих вчених та інші публікації й розробки не охоплюють усієї сукупності проблем ефективного залучення прикордонних регіонів до транскордонного співробітництва і потребують подальшої деталізації.

В умовах загострення кризових явищ в міжнародній економіці неминуче виникає і проблема взаємовідносин між окремими державами. Це обумовлено наростанням процесів глобалізації, що прискорюються процесами взаємопроникнення економічних явищ різних держав як відкритих систем. Така тенденція світового розвитку є об'єктивною, чому сприяє безперервний розвиток інформаційно-комунікаційних мереж, розширення діяльності ТНК, а також процеси міжнародного поділу праці.

Транскордонне співробітництво в Україні стає одним з важливих напрямів європейської інтеграції, яка здійснюється на регіональному рівні і займає провідне місце в процесі формування її регіональної політики. Поглиблення транскордонного співробітництва відкриває нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях й підвищення їх конкурентоспроможності шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу сусідніх територій. Транскордонне співробітництво являє собою одну з форм міждержавної інтеграції, пов'язаної з вільним переміщенням товарів, послуг, капіталів, людей.

В Україні транскордонне співробітництво відіграє роль своєрідного каталізатора щодо процесів вирівнювання якості життя населення прикордонних територій до середньоевропейського, сприяючи вільному руху товарів, людей і капіталів через кордон, а також сприяє мобілізації місцевих ресурсів та підвищенню ефективності їх використання.

Найбільш результативне та швидке залучення прикордонних регіонів до транскордонної співпраці можливо лише за наявності організаційно-економічного механізму регулювання такого співробітництва, принципи функціонування якого мають бути передбачені в стратегічних напрямках державної регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва.

У сфері транскордонного співробітництва регіональна політика має бути інтегральною частиною соціально-економічної політики прикордонних регіонів. У Законі України «Про транскордонне співробітництво» зазначається, що метою державної політики у сфері транскордонного співробітництва є створення умов для підтримки й заохочення участі у цих процесах суб'єктів господарювання, розвиток взаємовигідних зв'язків, підвищення соціально-економічного розвитку регіонів та якості життя населення [1].

Напрями політичних відносин між Україною і РФ визначає торговельно – економічна співпраця. Росія є основним торговельним партнером України й донині, хоча в цілому об'єми економічного співробітництва протягом років значно змінювалися. Частка Росії серед інших країн у торгівлі з Україною коливалась у межах 45%, а Україна посідала перше місце з обсягів товарообігу з Росією серед усіх країн СНД. Україна постачала в Росію 55% чорних металів, 10% технологічного обладнання, а також продовольчі товари: цукор, молочну продукцію, м'ясо. З Росії в Україну поступали нафта, газ, залізна руда, технологічне обладнання [2].

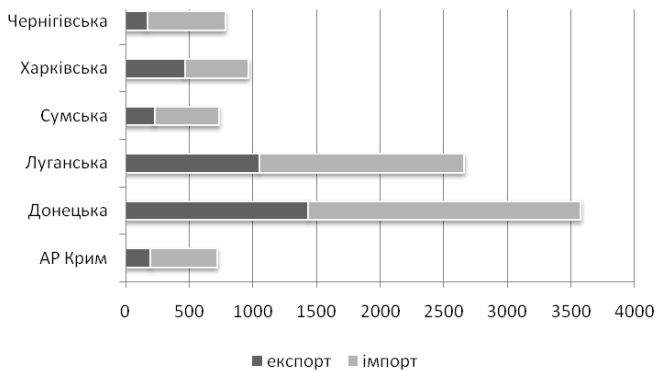

Рис. 1. Товарообіг прикордонних регіонів України з Росією у 2010 р.
(млн. дол. США)

У даний час Росія залишається одним з основних стратегічних партнерів України: імпорту товарів з Росії за 2011 рік склав 36% від загального обсягу імпорту, а експорт в Росію – 29% [розраховано автором на основі даних 4]. При цьому зберігається стійка тенденція збільшення обсягів експорту / імпорту товарів. Так, за весь період 2000-2011 рр. імпорту перевищував експорт (рис. 1), що свідчить про збереження високого ступеня залежності України від Росії, причому для України Росія є основним партнером, а Україна для Росії знаходиться на 5 місці за обсягами зовнішньоторговельного обороту.

Забезпечення позитивного сальдо торгового балансу з Росією можливо для України, по-перше, за умови переходу до альтернативних джерел енергії як заміників імпортих, а по-друге, у разі нарощування обсягів експорту продукції машинобудування на основі нових технологій з конкурентними перевагами. Характерною особливістю торгівлі між Україною і Росією є той факт, що український експорт представлений продукцією легкої, харчової, хімічної промисловості, електротехнічного і транспортного машинобудування. Імпорту з Росії становлять переважно енергоносії (нафта і газ), а також продукція машинобудування (електричне обладнання, ядерні реактори, кошти авіа-та наземного транспорту) [3].

Ну сучасному етапі розвитку можна спостерігати інтенсифікацію співпраці регіонів України і Росії, започатковану Радою прикордонних областей і закріплену Указом Президента України «Про заходи щодо розвитку економічного співробітництва областей України із суміжними прикордонними областями РФ» від 3 серпня 1994 р.

З ініціативи Ради прикордонних областей розроблено і 27 січня 1995 р. підписано міжурядову Угоду про співробітництво прикордонних областей РФ і України. У цьому документі йшлося про те, що уряди сприятимуть співпраці Донецької, Запорізької, Луганської, Сумської, Харківської і Чернігівської областей України з відповідно Белгородською, Брянською, Воронежською, Курською, Ростовською областями і Краснодарським краєм Росії. Між федераціями Росії та областями України укладено понад 250 угод про співробітництво. Програмою міжрегіонального і прикордонного співробітництва України і РФ затверджені спільні заходи у паливно-енергетичному комплексі, медичній і мікробіологічній промисловості, будівництві, гуманітарній і соціальної сфері.

Специфіка соціально-економічного розвитку прикордонних територій зумовлюється їхньою транзитністю, яка вимагає особливих підходів до розбудови інфраструктурних елементів, а саме: щодо збільшеної пропускну здатності прикордонної інфраструктури, комунікацій, можливості обслуговування значно більших потоків людей, товарів, вантажів. Пріоритетом соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів полягає у формуванні сектору послуг, але за умовою узгодженою діяльності сторін транскордонного регіону.

Усе перераховане вище дозволяє зробити висновок про об'єктивну необхідність подальшого співробітництва та розвитку відносин між Росією та Україною. Такий розвиток можливо за умови вдосконалення структур регулювання взаємовідносин, які на сьогоднішній день не використовують весь наявний потенціал україно-російського транскордонного співробітництва.

Література: 1. Закон України «Про транскордонне співробітництво» // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2004, №45, ст. 499: [Електронний ресурс]: – режим доступу: zakon.rada.gov.ua; 2. Голиков А.П., Черномаз П.А. *Анализ проблем трансграничного сотрудничества России и Украины / А.П. Голиков // Регион: стратегия и приоритеты / Укр. науково-практ. журнал. – Х.: Науково-дослідний інститут регіональної політики ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. – №5. – С. 15-32; 3. Мікула Н.А. Державна регіональна політика у транскордонних областях. Транскордонне співробітництво // Регіональна політика та механізми її реалізації. [Монографія]. Колектив авторів. / [За ред. акад. НАН України М.І. Долишнього]. – К.: Наукова думка, 2003 – 503 с.; 4. Офіційний сайт Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]: – режим доступу: www.pvu.gov.ua/*

***

УДК 332.122-021.352(1-773)

Гринько Д.А.

СПЕЦИАЛЬНЫЕ ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЗОНЫ В СТРУКТУРЕ НАЦИОНАЛЬНЫХ ХОЗЯЙСТВ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН

*Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина
Научный руководитель: проф., д.э.н. Якубовский С.А.*

Как показывает мировой опыт, специальные экономические зоны (СЭЗ) обладают значительным потенциалом для успешного решения многих социальных и экономических проблем, которые стоят перед любой страной.

Деятельность в свободных экономических зонах приобретает многофункциональный характер. В них развивается не только обмен, но и производство товаров с постоянным расширением ассортимента продукции все более возрастающего числа отраслей. Экономические условия в СЭЗ способствуют повышению удельного веса наукоемких производств.

Для развивающихся стран создание СЭЗ является наиболее предпочтительным вариантом привлечения иностранного капитала, так как оно предполагает комплексное воздействие на макроэкономическую среду (правда в локальном масштабе), а также обеспечивает параллельное с рыночной трансформацией вхождение в мировое хозяйство.

Деятельность функционирующих на территории развивающихся стран специальных экономических зон показывает, что пока они не выполняют своих основных функций. Практически во всех СЭЗ развивающихся стран не произошло повышения активности предпринимателей, не стало разви-

ваться и модернизироваться производство, не увеличился поток иностранных инвестиций.

Цель работы – особенности создания специальных экономических зон. Для достижения поставленной цели необходимо решить следующие задачи: исследовать причины возникновения, цели и предпосылки формирования СЭЗ, определить общие задачи и стадии создания специальных экономических зон; выяснить приоритетные виды деятельности, которые поощряются на территории СЭЗ, роль налоговых льгот в функционирование специальных экономических зон; опыт функционирования СЭЗ в Украине и перспективы использования мирового опыта СЭЗ в Украине.

В соответствии с документами международной конвенции по упрощению и гармонизации таможенных процедур (Киото, 18 мая 1973 г.), под свободной зоной (или «зоной-франко») понимается часть территории страны, на которой товары рассматриваются как объекты, находящиеся за пределами национальной таможенной территории и поэтому не подвергаются обычному таможенному контролю и налогообложению [5]. Иными словами, СЭЗ – это часть территории страны с особым действующим режимом. Выражающее этот режим специальное законодательство, которое регулирует деятельность хозяйствующих субъектов в СЭЗ, охватывает следующий круг вопросов: таможенное регулирование; налогообложение; лицензирование; визовое оформление; банковскую деятельность; имущественные и залоговые отношения; предоставление концессий; управление свободной зоной. Определенную специфику в СЭЗ могут иметь также акты трудового и социального законодательства [4].

Необходимо подчеркнуть две решающие особенности СЭЗ. Во-первых, для каждой такой зоны характерны специфические, по сравнению со всей страной, экономические отношения в сфере производства и распределения необходимого и дополнительного продуктов, произведенных на ее территории. Во-вторых, способность СЭЗ к диффузному расширению и распространению своих пределов на другие, связанные с нею непосредственно или же опосредствовано, хозяйственные сферы, отрасли и территории [4].

Первоочередными шагами в создании СЭЗ определение их целей и задач. К задачам создания СЭЗ относятся [5]: 1) привлечения иностранного капитала; 2) использования зоны как шлюза между внутренней экономикой и мировым рынком; 3) отработка новых форм хозяйствования; 4) создания льготных условий для хозяйственной деятельности отечественным и зарубежным предпринимателям.

Создание СЭЗ – сложный процесс. Он включает в себя четыре стадии [2]: 1) предпроектную; 2) исходный период; 3) этап создания; 4) этап функционирования. На начальной стадии, предшествующей созданию СЭЗ, администрация территории, где предполагается создать СЭЗ с привлечением

специалистов, определяет целесообразность ее образования, намечает целевую направленность и отраслевую структуру СЭЗ, а также некоторые другие ее параметры. По результатам проведенной работы принимаются решения о проектировании СЭЗ и подготовке соответствующих документов по ее официальному признанию. После принятия решения о создании СЭЗ наступает этап введения ее в действие, т.е. формирование инфраструктуры, основных элементов, условий предпринимательской деятельности. Далее следует стадия функционирования зоны.

Положительное влияние СЭЗ на экономику страны в целом возникает, как правило, тогда, когда количество и размеры зон достигает определенной критической массы, а национальная экономика и национальное законодательство – определенной стабильности. Если правовая и хозяйственная системы неустойчивы, характер влияния СЭЗ может быть разнонаправленным.

Мировой опыт в этой сфере свидетельствует, что вместе со значительными успехами СЭЗ есть и неудачные попытки. Основными причинами этого являются определенные просчеты, которые допускаются еще на стадии проектирования [2]. К самым распространенным недостаткам и просчетам можно отнести [3]: 1) неудачный выбор месторасположения зоны; 2) недостаточное внимание к базовой инфраструктуре (то есть отсутствие необходимого уровня путей сообщения: автомобильных дорог, воздушного сообщения; недостаточный уровень развития телекоммуникаций и электроснабжение); 3) недостаточные институциональные связи между администрацией зоны и теми государственными учреждениями, которые причастны к созданию льготных режимов (такими, как, например, министерство финансов, таможенный комитет, министерство экономики и тому подобное).

Вместе с тем нельзя и преувеличивать роль налоговых льгот в создании СЭЗ, так как они не всегда обеспечивают экономический рост. Для крупных инвесторов льготы иногда имеют второстепенное значение в отличие от малого и среднего бизнеса, которые всегда ощущают недостаток свободного капитала. Налоговые льготы и природные ресурсы не всегда могут заменить отсутствие современной инфраструктуры, которую обязана создать страна, принимающая на свою территорию СЭЗ. С другой стороны, повышенные льготы для иностранных инвесторов могут привести к неоправданным убыткам национальной экономики, поэтому ставки налогообложения должны быть детально обоснованными.

Что касается перспектив внедрения СЭЗ в Украине, то необходимо отметить, что реформирование социально-экономического положения в Украине требует применения новых форм регионального развития, основывающихся на возможностях регионов полнее и эффективнее использовать существующие ресурсы и преимущества благоприятного экономико-географического и геополитического положения [1].

Несмотря на претензии международных финансовых организаций, специальные экономические зоны в Украине укрепляются. Парламент утверждает налоговые льготы, Президент дает позитивную оценку СЭЗ, Президенту вторит Министерство экономики.

Закрепление Верховной Радой специальных режимов экономической деятельности в Закарпатье вызвало волну дискуссий вокруг целесообразности существования в Украине СЭЗ. Дискуссии имеют закрытый характер. Президент и представители Минэкономики проявляют пристальное внимание к вопросу о полезности СЭЗ. Запад продолжает доказывать Украине порочность создания СЭЗ в принципе, говоря, что такие механизмы подменяют собой здоровую государственную политику. Но этому давлению противятся региональные элиты, для которых СЭЗ имеют важное хозяйственное значение.

Проблемой является тот факт, что украинская власть наряду с укреплением СЭЗ не применяет системную экономическую политику, которая бы обеспечивала устойчивый рост, по своим показателям обгоняющий темпы устаревания капитала и способный компенсировать огромный инвестиционный долг перед всеми областями социальной жизни и экономики.

Вывод. Сохранение и углубление неравномерности развития различных групп стран и усиление взаимозависимости национальных экономик – это две тенденции в развитии мировой экономике, которые присутствуют в данный момент. Организационно это проявляется, в частности, в создании специальных экономических зон. Именно СЭЗ – качественно новый этап интернационализации, так как идет преодоление национальной ограниченности (недостаток в локальности) и появляются возможности разнообразных вариантов соединения внутренних и внешних ресурсов.

Современная мировая конъюнктура характеризуется превышением спроса над предложением и это является причиной тому, что иностранный инвестор тщательно и скрупулезно выбирает место вложения своего капитала. Опыт показывает, что иностранные инвесторы, особенно крупные, больше обращают внимание не на размеры предлагаемых льгот, а на то, насколько благоприятная устойчивая политическая и социально-экономическая обстановка в стране инвестирования, прочные гарантии инвестициям и частной собственности, четкость и определенность местных законов, предсказуемость перспектив, наличие развитой рыночной инфраструктуры. Мало того, льготы зачастую не влияют на объем инвестиций, а лишь снижают эффект от них, поскольку инвестиции были бы сделаны в любом случае.

Что касается функционирования СЭЗ в Украине: во-первых, следует поддерживать льготами две промышленности, судостроительную и авиастроительную, так как это сферы с длительным производственным циклом и требуют государственной помощи (как это делается во всем мире); во-

вторых, следует отменить НДС при импорте высокотехнологического оборудования, так как в данный момент сложилась такая ситуация, что инвестиции в виде такого оборудования облагаются налогом до своей непосредственной работы; на территории СЭЗ должны производиться товары, которые не имеют аналогов украинского происхождения, следует установить четкий перечень таможенных кодов по товарам которые могут завозиться без взиманий пошлин, что, в свою очередь, оградит Украину от контрабанд.

Литература: 1. Васенко В.К. Свободные экономические зоны: стратегия развития. – 2004. – Сумы: «Довкілля»; 2. Друзик Я.С. Свободные экономические зоны в система мирового хозяйства: Учеб. пособие. – Мн.: «ФУФинформ», 2000; 3. Кузьменко В.П., Кузнецова Л.И. Экономика предприятия. – 1999. – №2-3. – с. 24-34; 4. Макогон Ю.В., Ляшенко В.І., Кравченко В.О. Регіональні економічні зв'язки і вільні економічні зони: Підручник. – Донецьк: Альфа-прес, 2004. – 512 с.; 5. Сергеев Е.Ю. Международные экономические отношения. – М., 2002; 6. Сибирев К. Регионоведение. Справочник. – М., 2003.

***

УДК 338.43:339.94(477)+061.1ЄС

Драчук Е.В.

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И СТРАН ЕС В СФЕРЕ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: проф., д.э.н. Пузанов И. И.*

Характерной чертой современных международных отношений является активный интеграционный процесс, в который оказались вовлечёнными страны практически всей Европы, и на сегодняшний день такое международное объединение как Европейский Союз, привлекает особое внимание мирового сообщества. В свою очередь Украина в последние годы проводит постепенную переориентацию направлений внешней торговли и иных форм международных экономических отношений от постсоветских стран преимущественно к странам Европы. Четко прослеживается активная заинтересованность во всестороннем развитии сотрудничества с Европейским Союзом. На данном этапе, ведутся переговоры по подписанию Соглашения об ассоциации и Договора о Зоне свободной торговли, однако некоторые ключевые позиции еще не согласованы (в том числе касающиеся сельского хозяйства) [1, с. 41].

Сельское хозяйство является одной из стратегически важных отраслей экономики Украины, является основой ее стабильности и устойчивого развития. Продукция сельского хозяйства составляет значительную долю экспортируемых Украиной товаров. Также Украина преобладает целым рядом

преимуществ природно-географического характера для прибыльного ведения сельскохозяйственной деятельности. Как следствие этого, развитие данной отрасли хозяйствования является для Украины одной из приоритетных и первоочередных задач.

Таким образом, изучение сотрудничества Украины и ЕС в сельскохозяйственной сфере является важным и актуальным вопросом в современных условиях смены географических координат внешнеторгового курса Украины.

Вопросами различных аспектов сотрудничества Украины и ЕС, а также потенциальной интеграции Украины в данное объединение давно и плодотворно занимаются представители самых различных институциональных уровней экономики. Наиболее весомый вклад в изучение текущего сотрудничества и будущих перспектив его развития совершают Богун Н., Бураковский И., Винокуров Е., Внукова Н., Крутлов В., Кузнецов Г., Лисицкий В., Ляпин Д., Ляпина К., Мовчан В., Назаренко В., Финогенов И., Хлебутин Е. и другие. Вместе с тем проблема выгодного для обеих сторон сотрудничества Украины и ЕС в условиях постоянно меняющихся экономических и политических параметров мирового хозяйства, его стремительной глобализации заслуживает отдельного исследования [1, с. 12].

Переходя непосредственно к анализу состояния и перспектив развития сотрудничества Украины и стран ЕС, необходимо рассмотреть содержание и значение для Украины Соглашения о Зоне свободной торговли, так как этот вопрос в рамках сотрудничества Украина-ЕС сейчас стоит наиболее остро.

В первую очередь, следует отметить, что заключение Соглашения о ЗСТ между Украиной и ЕС базируется на условиях, определенных при вступлении стран в ВТО, что ставит Украину в неравные условия с Европейским Союзом. Прежде всего, это связано с тем, что при вступлении в ВТО Украина пошла на значительные уступки по вопросам, касающимся агропромышленного комплекса, в частности, снизив средний таможенный тариф на продукцию сельского хозяйства до 10,66% (в Украине максимальный уровень таможенной ставки – 50%, в ЕС – 236%). В частности, Украина обязалась в будущем не применять минимальные импортные цены, импортные квоты, а также не использовать инструмент субсидирования экспорта (ЕС активно применяет упомянутые инструменты для защиты внутреннего рынка). Кроме того, уровень государственной поддержки, разрешенный Украине в рамках ВТО, в десятки раз ниже, чем в Европейском Союзе. Общий бюджет ЕС на 2010 год составляет 141,5 млрд. €. На поддержку сельского хозяйства предусмотрена сумма в размере 59,4 млрд. €, из них сельскохозяйственные расходы и прямая помощь – 43,8 млрд. €, развитие сельской местности – 14,4 млрд. €, окружающей среды – 0,3 млрд. €; рыболовство – 0,9 млрд. € [5] Государственная поддержка сельского хозяйства Украины, в свою очередь, составила 9701,1 млн. грн. [3].

В рамках переговорного процесса по созданию ЗСТ обсуждаются важные для аграрного сектора вопросы, в частности, доступ аграрной продукции на рынки Украины и ЕС, взятия под охрану названий географических указаний, использование экспортных субсидий и специальных защитных мер.

Одним из основных направлений интеграции Украины в ЕС является углубление двусторонних торговых отношений, в связи с чем основной задачей заключения Соглашения о создании ЗСТ с ЕС видится улучшение доступа украинских товаров на европейский рынок. Однако необходимо отметить, что объем квот, который был предложен ЕС, является слишком низким, и именно этот объем невозможно рассматривать как доступ украинских товаров на рынок ЕС (объем квот составляет лишь 0,84% (324 тыс. тонн) от общего экспорта Украины в 2009 году, составляет 38,8 млн. тонн, или 9,8 млрд. долл. США). Например, квота со стороны ЕС на пшеницу и муку – 200 тыс.тонн при общем экспорте Украины – 13 млн.тонн, на крахмал – 800 тонн (5-7 дней работы одного завода) при общем экспорте Украины – 45 тыс.тонн. По оценкам экспертов Всемирного Банка, квота на пшеницу не может составлять менее 1,5 млн. тонн [1, с. 43-44].

На сегодняшний день в структуре импорта сельскохозяйственной продукции в страны-члены ЕС украинская продукция составляет 0,002%. Одновременно в структуре украинского импорта европейская продукция достигает 38%. Вместе с тем, возникает беспокойство относительно отказа от применения экспортных пошлин на семена подсолнечника при введении зоны свободной торговли между Украиной и ЕС. Подсолнечное масло занимает 2-е место по общему экспорту продукции АПК. В случае отказа от использования экспортных пошлин на семена подсолнечника масложировая отрасль будет испытывать значительный дефицит в обеспечении сырьем производителей масла и получать убытки в размере 1,5 млрд. долл. [3,5].

Другим не менее важным вопросом в рамках переговоров о создании ЗСТ являются вопросы взятия под охрану Украины географических указаний Европейского Союза. Европейская сторона настаивает на взятии под охрану списка в объеме 3 тыс. наименований на вино, винодельческую, алкогольную и сельскохозяйственную продукцию и продукты питания. Список украинских наименований содержит два наименования вин (Солнечная долина и Новый свет). Взятие географических указаний ЕС под охрану будет иметь отрицательное экономическое влияние на украинских товаропроизводителей, которое должно быть компенсировано со стороны ЕС, а от использования названий товаров, традиционно используемых в Украине, нельзя отказываться вообще. Например: Шампанское, Коньяк, Портвейн, Кагор и другие, поскольку они стали «видовыми» в Украине.

Также, необходимо учитывать тот факт, что в случае взятия под охрану украинской стороной географических названий, которые защищаются в

Европейском Союзе, Украине придется отказаться от производства продукции под определенными названиями, экспорта и импорта определенных видов продукции из других стран, в том числе СНГ, что в дальнейшем может отрицательно повлиять на торговые отношения с ними. Кроме того, Украина фактически потеряет традиционные рынки сбыта определенных видов продукции и понесет значительные убытки. Например, общий экспорт вина за 2009 год составил 79,2 тыс. тонн на сумму 67,5 млн. дол. США, в т.ч. Европа – 3,2 тыс. тонн на сумму 5,8 млн. дол., СНГ – 73,6 тыс. тонн на сумму 57,8 млн. дол. [1, с. 45].

При этом следует отметить, что согласно п.4 статьи 24 Соглашения ТРИПС не должно быть препятствий для использования определенных географических указаний, если предприятие выпускало эту продукцию «в течение минимум 10 лет, предшествующих 15 апреля 1994 года, или добросовестно до этой даты». Согласно указанной статье большинство предприятий Украины имеют неоспоримое право и впредь использовать родовые названия с географическими обозначениями винодельческой продукции. Вместе с тем, окончательная позиция Украины, которая касается доступа на рынок винодельческой продукции, кондитерских изделий и крахмалопродуктов, продукции масляно-жирового комплекса, в рамках переговорного процесса с Европейским Союзом еще не была выработана [2, с. 29].

Относительно применения европейской стороной экспортных субсидий, то их применение ставит европейских товаропроизводителей в более выгодное положение по сравнению с украинскими. Европейский Союз систематически применяет инструмент субсидирования экспорта на такие товары, как крупный рогатый скот, домашняя птица, молоко и молочные продукты, яйца, колбасы и др. Однако ЕС в ходе переговоров подтвердил, что обязуется отказаться от экспортных субсидий в торговле с Украиной, и закрепить данное изменение законодательно [4].

Подводя итоги, можно утверждать, что сегодня уровень договоренностей в рамках переговоров о создании ЗСТ между Украиной и ЕС для АПК не может быть приемлемым, так как будет иметь негативное влияние на аграрный сектор нашей страны в целом. Существуют примеры заключения соглашений о свободной торговле с ЕС на значительно лучших условиях (например, с Южной Кореей). Именно поэтому можно сделать вывод, что переговорный процесс между Украиной и ЕС требует дополнительной проработки с принципиальным отстаиванием национальных интересов и защитой украинских товаропроизводителей в полной мере. Однако в целом ориентация на тесное сотрудничество с ЕС является стратегически важным направлением развития внешнеэкономической политики Украины, а также стимулом к повышению конкурентоспособности национальной экономики.

Литература: 1. Нові можливості бізнес-асоціацій у глобалізованому світі / Д.В. Лялін, К.М. Ляліна, В.М. Мовчан та ін. – К.: Інститут власності і свободи, 2010; 2. Паскаль Фонтэн. Європа в 12 уроках. – Бюро офіціальних публікацій Європейських сообществ, 2006; 3. Державна служба статистики України (Електронний ресурс): офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 4. Представництво Європейського Союзу в Україні (Електрон. ресурс): офіційний сайт. – Режим доступу: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/index_uk.htm; 5. Служба статистики ЄС (Електрон. ресурс): офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

***

УДК 339.98:338(82+81+83)

Дяденко А.С.

**ЕКОНОМІКА КРАЇН ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ
В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ДИСБАЛАНСІВ
(на прикладі Аргентини, Бразилії, Чилі)**

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: проф., д.е.н. Якубовський С.О.*

Актуальність даної статті визначається тим, що Латинська Америка – це регіон сучасного світу, який активно розвивається. Найбільші країни регіону – Бразилія, Аргентина, Чилі показують стабільні темпи економічного зростання, в цих державах активно розвиваються промисловість, сільське господарство, сфера послуг. В той же час, безліч проблем регіону (безробіття, злочинність, маргіналізація, наркоманія і т.д.) заважають розвитку зазначених держав і створюють негативний образ цих країн в очах світової спільноти, заважають залученню інвестицій і як наслідок гальмують розвиток зазначених країн.

Метою статті є оцінка рівня економічного розвитку країн регіону Латинської Америки на прикладі Аргентини, Бразилії, Чилі, визначити проблеми регіону.

Останнім часом країни Латинської Америки почали диверсифікувати свої торговельні зв'язки, шукати нових експортерів та імпортерів у всьому світі. В ході певних економічних реформ, ряд країн регіону (в першу чергу Бразилія, Чилі і Аргентина) побудували розвинену економіку, почасти відмовившись від ролі експортерів сировини. Однак для основної маси країн і територій Латинської Америки характерним залишається економічні відставання від розвинених країн. Також можна відзначити, що ключові перешкоди, що традиційно стримували економічний розвиток регіону повністю збереглися й досі [1].

Аргентина. Це країна з переважаючим білим населенням, і з одним з найнижчих в регіоні показників приросту народонаселення. Цим поясню-

ється той факт, що за темпами збільшення ВВП на одного мешканця Аргентина, як правило, випереджає інші великі латиноамериканські країни. Так, у 2004–2010 рр. її щорічне зростання ВВП в вирахуванні на душу населення становив 6,2% проти 3,2% по всій Латинській Америці.

Профілюючою галуззю економіки Аргентини з давніх пір було сільське господарство. Країна відома як один з найбільших у світі виробників і постачальників різноманітної аграрної продукції і, зокрема, цінних продуктів харчування, дефіцит яких у світі явно збільшується.

Однак у перспективі Аргентина піддається ризику втратити свою перевагу в темпах розвитку саме в силу її аграрної спеціалізації. Зростаючий попит на її сільськогосподарську продукцію (зокрема з боку Китаю та інших держав Південно-Східної Азії, що особливо гостро відчувають брак продовольства і сировини для його виробництва) в кінцевому рахунку лягає важким тягарем на природний потенціал країни, викликає руйнівні екологічні наслідки [3].

Бразилія. Країна, що володіє величезними і різноманітними природними ресурсами, до головних багатств країни треба віднести і її чималі трудові ресурси, які щороку поповнюються за рахунок високого природного приросту населення. В глобальній економіці Бразилія займає нішу найбільших країн-постачальників палива, залізної руди, прокату чорних металів, горючих сланців, а також аграрної продукції. Основними торговими партнерами Бразилії нині є Китай, що випередив США за обсягом закупівель бразильських товарів (його частка становить 13% проти частки США в розмірі 10%).

Проте і сьогодні, незважаючи на зростаючу потужність свого економічного потенціалу (за розміром ВВП ця країна входить в першу десятку країн світу), її основні макроекономічні показники далеко не кращі в Латинській Америці. Дефіцитні зовнішньоторговельний і поточний платіжний баланс країни, причому останній в 2010 р. сягнув рекордної позначки – понад 45 млрд. дол. при загальному регіональному показнику 51 млрд. Такої ж рекордно високої позначки досягає і зовнішній борг – 225 млрд. дол., більше, ніж у будь-якої іншої латиноамериканської країни. На Бразилію припадає 27% загального зовнішнього боргу Латинської Америки (829 млрд. дол. в 2010 р.). Звертає на себе увагу і низький рівень оплати праці. Так, індекс реальної середньої заробітної плати тут у 2010 р. склав близько 95% до базового 2000 р., що значно нижче, ніж в Аргентині (170), Чилі (121), Колумбії (111), Мексиці (116%).

Однак, тільки в одному відношенні Бразилія має перевагу з точки зору її основних економічних показників. Під час фінансово-економічної кризи сюди хлинув безпрецедентний за масштабом потік прямих іноземних інвестицій, залучених сприятливим інвестиційним кліматом і насамперед низькою оплатою праці, про що говорилося вище. Так, у 2009 р. в Бразилію на-

дійшло 36 млрд. дол. прямих іноземних інвестицій, або більше половини всього обсягу таких капіталовкладень, що припадають на частку всієї Латинської Америки (66 млрд. дол.).

При оцінці нинішнього становища в Бразилії треба мати на увазі ще одну важливу обставину – великі витрати на реалізацію програм підтримки мало-забезпечених, кампанія боротьби з масовою бідністю роблять бюджет уряду хронічно дефіцитним. Брак податкових надходжень спонукає уряд вдаватися до зовнішніх і внутрішніх позик, виникає бажання використовувати і найбільш доступне джерело поповнення скарбниці – грошову емісію. Але це обертається новими неприємностями для влади – розкручуванням інфляційної спіралі, підвищенням роздрібних цін, що підривають їх зусилля з подолання бідності, змушує знову збільшувати асигнування на ці потреби.

Несприятливим виглядає і зовнішньоекономічний контекст для Бразилії. Структура її зовнішнього товарообігу і географія розподілу такі, що вони навряд чи можуть служити двигуном прискореного економічного зростання країни, особливо в умовах очікуваного уповільненого розвитку світової економіки в цілому [3].

Чилі. Одна з найбільш благополучних країн Латинської Америки з відносно високим рівнем життя населення та політичною стабільністю. Після бурхливих подій 70-х років минулого століття, пов'язаних з приходом до влади спочатку соціалістів, а потім військової хунти на чолі з генералом Піночетом, в Чилі затвердився режим ліволіберальної орієнтації, що зумів знайти формулу національного примирення – компроміс, який прийнятний як для підприємців-роботодавців, так і для потужних профспілок робітників, це забезпечило високий рівень політичної стабільності – важливої передумови економічного розвитку.

Економічний горизонт у Чилі виглядає не таким, як у деяких інших великих латиноамериканських країн. Умови її зовнішньої торгівлі, за даними економічного огляду ЕКЛАК за 2010 р., складаються досить сприятливо. У першому після кризовому році індекс співвідношення експортно-імпорتنих цін Чилі досяг рекордно високого рівня за всі останні десятиліття – понад 200 процентних пунктів до базового показника 2000 р., між тим як по Латинській Америці в цілому він склав 122%. Не в останню чергу це пов'язано з особливостями географічного розподілу чилійського експорту: з одного боку, зростання частки в ньому держав Південно-Східної Азії, Китаю і Японії і опорою на ринки сусідніх латиноамериканських країн – учасниць Південноамериканського спільного ринку (Mercosur) – з іншого. Частка останніх у зовнішньому товарообігу Чилі становить близько однієї чверті [5]. Зростає і диверсифікація чилійського експорту: у ньому збільшується частка продукції аграрного сектора – вино, фрукти, соки та ін.

Не можна не відзначити ще одну особливість національної економіки Чилі – наявність у її складі кустарного сектора, представленого безліччю дрібних підприємств, зайнятих виготовленням меблів, виробів з міді і цінних порід деревини, шиттям предметів верхнього одягу та взуття зі шкіри тощо. На кустарний сектор припадає близько 50% всіх зайнятих в обробній промисловості і близько 30% вартості продукції цієї галузі. Це ще один фактор стабільності соціально-економічного становища в самій південній країні Латинської Америки [4].

Як висновок, можна сказати, що темпи економічного зростання країн Латинської Америки в деякій мірі залежать від того місця, яке вони займають у глобальній економіці, а також від структури їх зовнішнього товарообміну та географічної спрямованості. Хоча, з одного боку, під впливом промислового прогресу економічний вигляд найбільш великих країн регіону помітно змінився, але радикальних змін в моделі їх участі у глобальній економіці так і не відбулося. Латинська Америка в цілому була і залишається насамперед, виробником і одним з головних постачальників природної сировини на світовий ринок. Саме цим можна пояснити високу ступінь залежності навіть найбільш просунутих в промисловому відношенні країн регіону від кон'юнктури світових ринків сировини, від стану попиту і цін на останнє.

Під час підйому світової економіки, насамперед економіки провідних індустріально розвинених держав, фінансово-економічне становище латиноамериканських країн починає поліпшуватися, активізуються й внутрішні двигуни їх розвитку – приватно-національні і державні компанії, зайняті в експорторієнтованих галузях господарства, а також численні філії і дочірні компанії транснаціональних корпорацій, які вже стали частиною національної економіки і пов'язані з їх експортним виробництвом.

Паралельно, в умовах кризового спаду у світовій економіці, млявого попиту на основні товари латиноамериканського експорту, спостерігається протилежна тенденція – фінансово-економічна ситуація в країнах регіону починає погіршуватися, знижуються темпи їх економічного зростання, скорочується їх ВВП, а разом з цим і звужуються можливості їх вирішення гострих поточних проблем.

Література: 1. Бобровников А.В. *Латинская Америка: новые вызовы и пути модернизации*. – М.: Спутник+. – 2004. – С. 84-88; 2. Терещенко Г.Н., и др. *Социально-экономические преобразования в странах Латинской Америки (Аргентина, Бразилия, Чили) // Актуальные проблемы экономической политики*. – 2002. – № 4. – С. 20; 3. Шереметьев И.К. *Латинская Америка в посткризисный период [Електрон. ресурс]: Латинская Америка*. – 2011. – №7 – С. 4-16 – Режим доступу: <http://dlib.eastview.com/browse/doc/25785530>; 4. Шереметьев И.К. *Латинская Америка в посткризисный период [Електронный ресурс]: Латинская Америка*. – 2011. – №8 – С. 10-24 – Режим доступу: <http://dlib.eastview.com/browse/doc/25978028>; 5. *Економічна комісія для Латинської Америки та*

УДК 339.75

Журавлев А.В., Стативка И.Н.
ГАЗОТРАНСПОРТНАЯ СИСТЕМА УКРАИНЫ
В СИСТЕМЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Географическое и геоэкономическое положение Украины в современной системе мирового хозяйства определяют ее место в международном разделении труда. В период преодоления последствий мирового финансового кризиса для экономики Украины, вопрос импорта энергоносителей приобретает еще большую актуальность, поскольку стратегический партнер страны – Россия, стремится диверсифицировать поставки природного газа для европейских потребителей.

Газотранспортная система (ГТС) Украины одна из крупнейших в мире, и она выполняет две основные функции: обеспечение природным газом внутренних потребителей, и транзит природного газа через территорию Украины в страны Западной и Центральной Европы [1].

ГТС Украины состоит из 39,8 тыс. км газопроводов с компрессорными станциями, 13 подземных хранилищ газа, сети газораспределительных и газоизмерительных станций. Пропускная способность газотранспортной системы на входе составляет около 288 млрд. куб. м, на выходе – 178 млрд. куб. м газа в год, в том числе 142 млрд. куб. м в европейские страны. Следует отметить, что проектные показатели не являются чисто теоретическими, а фактически подтверждаются. В осенне-зимние периоды газотранспортная система Украины обеспечивала транзит газа в Европу на уровне 140 млрд. куб. м в год [2].

Поставки газа в страны ЕС осуществляется преимущественно трубопроводным транспортом на условиях долгосрочных контрактов. Одновременно наблюдается тенденция увеличения доли спотовых поставок СПГ. Украина, несмотря на ввод в эксплуатацию газопровода «Ямал – Европа» в обход ее территории, остается главным транзитером российского газа в ЕС.

Более высокие темпы роста спроса на газ по сравнению с нефтью, свидетельствуют, в частности, конкурентоспособность газа как товара – даже при том, что, в отличие от нефтяного сектора, торговля газом происходит при отсутствии сформированного глобального газового рынка.

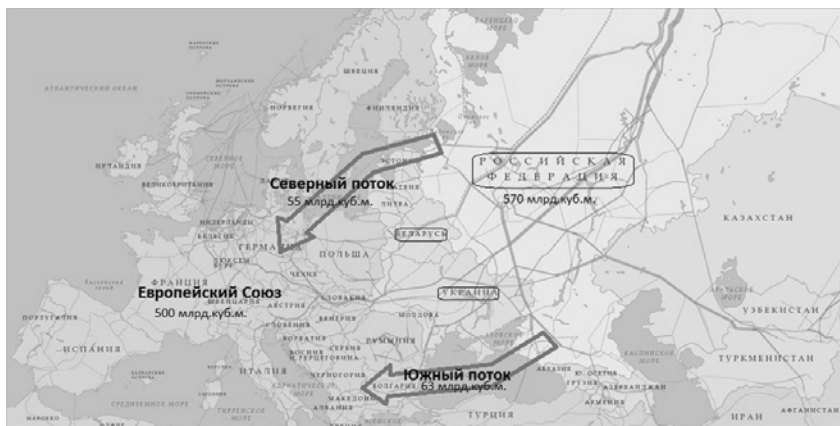

Рис. 1. Альтернативные газопроводы

По территории Украины проходит около 80% всего газа, транспортируемого Россией в Европу. «Газпром» пытается снизить влияние Украины на поставки с помощью двух инфраструктурных проектов – «Северного потока» и «Южного потока» (рис. 1). Исходя из технических возможностей альтернативных газопроводов, мы считаем, что российским поставщикам не удастся полностью диверсифицировать транзит природного газа в ЕС в краткосрочной перспективе.

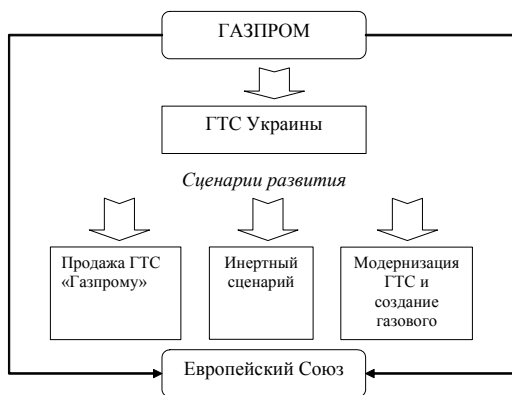

Рис. 2. ГТС Украины в системе поставок природного газа (РФ-ЕС) (построено авторами)

Однако здесь следует отметить, что важной геоэкономической победой «Газпрома» стало приобретение 100% акций «Белтрансгаза», что в перспективе позволит российскому газовому монополисту иметь три подконтрольных пути транспортировки газа в Европу [2].

Будущее ГТС Украины, на наш взгляд, может развиваться по нескольким сценариям (рис. 2). Определяющим сценарием развития ГТС Украины будет инертный. Это обусловлено отсутствием консолидированного мнения по отношению к развитию ГТС страны, экономическим интересом ограниченного круга лиц, дотационным характером функционирования НАК «Нафтогаз Украины». При таком сценарии ГТС в дальнейшем будет субсидироваться за счет государственного бюджета, инфраструктурные коммуникации технически изнашиваться, а Украина может окончательно упустить шанс стать влиятельным игроком в системе транспортирования природного газа в Европу.

Литература: 1. Закон України «Про засади функціонування ринку природного газу» – Відомості Верховної Ради України від 08.07.2010 №2467-VI; 2. Газпром в вопросах и ответах [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://gazprom-questions.ru/index.php?id=36>

***

УДК 330.341.2

Зайцева М.М.

ЗРОСТАННЯ ВІДКРИТОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА СТАН ІНСТИТУЦІЙНОЇ КОМПЛІМЕНТАРНОСТІ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Харківська державна академія культури

Глобалізація суттєво актуалізувала проблему зовнішнього інституційного впливу на національну економічну систему, особливо для фінансового сектору національної економіки, який виявився найбільш вразливим для негативних зовнішніх імпульсів порівняно з реальним сектором. Українська економіка, яка перебуває у тривалому стані ринкової трансформації, що затягнулася або навіть призупинилася, несе значні втрати від зростання відкритості свого національного фінансового ринку саме внаслідок його слабкої сполученості з міжнародними фінансовими інститутами. Ось чому питання компліментарності фінансових інститутів в умовах зростаючої відкритості трансформаційної економіки потребує глибокого дослідження, результати якого мають не тільки теоретичне значення, але й неабияку практичну цінність, про що свідчать останні дослідження вчених-економістів [1-8]. На нашу думку, найбільш значущими аспектами цієї проблеми у сучасних умовах є такі, як адекватне розуміння сутності та структури інституційного середовища фінансового ринку, розкриття співвідношення між компліментарністю та взаємозаміщенням фінансових інститутів, аналіз чинників інституційної динаміки фінансового ринку, поглиблення наукових засад удосконалення державної регуляторної політики на фінан-

совому ринку, виявлення інституційних перешкод для підвищення ефективності функціонування національного та світового фінансового ринку. Наше дослідження дозволило отримати деякі наукові результати, що дозволяють просунутись уперед у вирішенні цих питань та викладені нижче.

Під інституційною середовищем фінансового ринку ми розуміємо сукупність взаємопов'язаних елементів, які формують стійку інституційну підсистему всередині економічної системи, спрямовану на організацію руху фінансових потоків з метою максимізації корисності учасників цієї підсистеми шляхом приведення сукупного попиту на фінансові ресурси у відповідність з їх пропозицією в процесі руху вартості, втіленої в продуктах і послугах, та її зростання в результаті перетворення заощаджень економічних суб'єктів інвестиції на основі мінімізації трансакційних витрат пошуку і використання фінансових ресурсів.

До складу інституційного середовища фінансового ринку, на нашу думку, слід включати: інститути-організації фінансового ринку (фінансові посередники); держава, як розробник формальних норм і правил, наглядач за їх дотриманням і застосовувач санкцій за їх порушення; формальні правила і норми діяльності суб'єктів цього ринку; неформальні правила і норми, якими керуються учасники фінансового ринку; ментальні моделі фінансової поведінки.

В умовах ринкової трансформації виникає зворотна залежність між рівнем компліментарності і потенціалом взаємозаміщення фінансових інститутів, оскільки слабка компліментарність, яка є результатом інституційної невпорядкованості, спричиняючи перерозподіл функцій між різними групами інститутів, дозволяє, з одного боку, тимчасово та частково долати інституційні обмеження для ринкової трансформації, але, з другого боку, при цьому створює загрозу стабільності та стійкості інституційної системи. Пошук балансу між компліментарністю та взаємозаміщенням фінансових інститутів, на жаль, взагалі не усвідомлюється розробниками макроекономічної політики як необхідна передумова оптимізації регуляторного впливу держави на розвиток фінансового ринку.

Так само негативно впливає на стан та перспективи розвитку цього ринку недооцінка багатофакторної різнорівневої природи кількісних змін чисельності фінансових посередників на національному фінансовому ринку. На нашу думку, головними факторами кількісної динаміки фінансових посередників виступають: виникнення суспільної потреби в певних фінансових послугах; суспільні очікування; затвердження державою відповідних правових норм і регуляторних механізмів та/або їх дію; якість формальних норм і правил діяльності на фінансовому ринку; зовнішнє ідеологічне вплив на обрання конкретної моделі розвитку фінансового ринку та/або його відповідного сегмента; ментальні установки переважної більшості споживачів

фінансових послуг, пов'язані, зокрема, з ставленням до ризиків; вплив зовнішніх фінансових ринків; рівень поширеності опортуністичної поведінки економічних агентів; зміни рівня довіри учасників ринку до відповідних інститутів; ефективність діяльності системи державного регулювання фінансового ринку, включаючи ефективність кожної з гілок влади.

Виходячи з цього, можуть бути сформульовані пріоритетні напрями приведення системи державного регулювання національного фінансового ринку у відповідність із стійким станом постійної невизначеності і ризиків швидких катастрофічних потрясінь глобальної фінансової системи. До цих напрямів слід віднести: скорочення часу на модифікацію діючих формальних норм у разі виникнення потреби в їх зміну під тиском зовнішніх обставин і законодавче закріплення обов'язку державного регулятора робити це в разі необхідності; введення відповідальності відповідних посадових осіб за несвоєчасне реагування на загрози, що виникають для забезпечення стійкого розвитку фінансової системи; законодавче закріплення необхідності координації регуляторної політики всіма державними регуляторами, включаючи особливості такої координації в кризові періоди; подальша дерегуляція фінансового ринку шляхом передачі частини регуляторних повноважень саморегулювним організаціям одночасно з введенням більш гнучкої системи членства в них професійних учасників фінансового ринку.

На жаль, в Україні на теперішній час сформувалась кланово-олігархічна модель розвитку соціально-економічної системи з елементами неофеодалізму, що не може не відбиватись на динаміці фінансового ринку. Одним з негативних наслідків формування такої системи стала консервація невідповідності між формальними і неформальними інститутами, з одного боку, і між ними в цілому і громадськими потребами, з іншого боку. Це, у свою чергу, сприяє інституціоналізації правового нігілізму та перетворенню його в інституційний зашморг, який зменшує поле реальної дії формальних інститутів, гіпертрофовано розвиваючи неформальні інститути як субститути формальних.

Додатковим інституційним чинником викривленого розвитку фінансового ринку та посилення ірраціональних мотивів фінансової поведінки економічних суб'єктів є міфологізація суспільної свідомості. З метою кращого розуміння природи помилкових уявлень та їх ролі в прийнятті економічних рішень суб'єктами фінансового ринку ми запровадили власну класифікацію міфів свідомості за критеріями конструктивності (конструктивні і деструктивні), реалізованості (досяжні і утопічні) і раціональності (раціональні та ірраціональні) з метою виявлення потенціалу їх впливу на результати економічної діяльності господарюючих суб'єктів.

Проведене дослідження дозволило глибше розкрити систему протиріч фінансової глобалізації через виявлення та розкриття протиріччя між не-

обмеженим зростанням ступеня свободи економічних суб'єктів у виборі об'єктів свого комерційного інтересу та зростанням ризиків прийняття більшістю цих суб'єктів помилкових економічних рішень в результаті переважання рефлексивних мотивів над раціональними і формування колективного егоїзму, заснованого на визнання грошової форми суспільного багатства головною формою його руху. Успішне розв'язання цього протиріччя має дуже велике значення як запобіжник повторення світових фінансових криз, подібних кризі 2007-2008 рр. З огляду на це, свій внесок у зменшення ризиків неконтрольованого розростання фінансового сектору економіки може внести підвищення рівня довіри до держави, зокрема, шляхом підняття рівня прозорості процедур ухвалення рішень щодо регуляторної політики на фінансовому ринку та залучення громадськості до розробки цих рішень.

Крім того, державну регуляторну політику відносно фінансового ринку має бути переорієнтовано з переважання реакції регулятора на боротьбу з наслідками правопорушень на фінансовому ринку на створення передумов щодо профілактики цих порушень, у тому числі через просвітницьку діяльність серед широких кіл споживачів фінансових послуг. В межах цього напряму доцільно запровадження відповідних навчальних дисциплін у всіх освітніх закладах.

Література: 1. Галутова М.М. *Методологічні засади дослідження фінансових інститутів трансформаційної економіки* // *Проблеми системного підходу в економіці: електронне наукове видання Національного авіаційного університету*. – 2011. – №3. – К.: Нац. авіац. ун-т, 2011. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_3/Galutova_311.htm; 2. Галутова М.М. *Інституційне середовище фінансового ринку трансформаційної економіки та чинники його розвитку* // *Вісник НТУ «ХПІ». Серія «Технічний прогрес та ефективність виробництва»*. – Вип. №25. – Харків: НТУ «ХПІ», 2011. – С. 106-115; 3. Галутова М.М. *Організаційна структура фінансового ринку України та чинники її розвитку* // *Вісник економіки транспорту і промисловості: зб. наук. праць Укр. держ. залізничн. транспорту*. – 2011. – №35. – Харків, 2011. – С. 243-250; 4. Галутова М.М. *Роль держави в розвитку фінансових інститутів в умовах ринкової трансформації* // *Вісник НТУ «ХПІ». Серія «Технічний прогрес та ефективність виробництва»*. – Вип. №26. – Харків: НТУ «ХПІ», 2011. – С. 16-25; 5. *Інституційні чинники розвитку фінансового сектору економіки в умовах ринкової трансформації: монографія / кол. авторів; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. В.М. Соболева*. – К.: УБС НБУ, 2010. – 350 с.; 6. Коваленко Ю.М. *Неформальні норми фінансового сектора економіки: економічна ментальність та інституційна довіра* // *Економічна теорія*. – 2011. – №2. – С. 58-68; 7. Коваленко Ю. *Формування інституційних передумов розвитку фінансового сектору економіки України* // *Економіка України: політико-економічний журнал*. – 2011. – №7. – С. 49-60; 8. Липов В.В. *Інституціональна комплементарність соціально-економічних систем: монографія*. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2011. – 484 с.

Казакова Н.А., Завгородняя А.И.
ГЛОБАЛЬНАЯ ПРОДОВОЛЬСТВЕННАЯ ПРОБЛЕМА
И ПУТИ ЕЁ РЕШЕНИЯ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Мировой продовольственный кризис – одна из глобальных проблем человечества, которая представляет угрозу не только порождения социально-экономических проблем, но и существованию человечества в целом, так как потребность в продуктах питания – первоочередная потребность человека. Масштабы мирового продовольственного кризиса, а именно 925 миллионов голодающих и быстро растущие темпы населения – к 2050 году прогнозируемое количество населения составляет 9104 миллионов человек – усиливают неотложную необходимость в преодолении данной проблемы. [3].

В данной работе рассмотрены системные причины продовольственного кризиса и определены стратегические политические меры, нацеленные на его преодоление – такие, как стимулирование инвестиций, инноваций и роста производительности труда – для создания более надежной и устойчивой основы для мирового сельскохозяйственного производства и торговли.

Среди основных факторов возникновения и развития глобального продовольственного кризиса можно выделить следующие:

- возросшая потребность в продуктах питания, что явилось результатом роста населения, урбанизации и резкого экономического развития в Восточной и Юго-Восточной Азии;
- глобальная финансовая неустойчивость, что естественным образом отразилось на росте цен на продукты питания;
- низкая и понижающаяся продуктивность сельского хозяйства, к которой приводят различные факторы, имеющие физическую, политическую, институциональную и финансовую природу.

Всеобъемлющая рамочная программа действий [1] представляет две группы мероприятий, которые способствуют принятию соответствующих действий в связи с глобальным продовольственным кризисом. Они призваны направлять работу по оценке потребностей и по выработке стратегии в отдельных странах, а также оказывать поддержку международным усилиям по координации работы.

В части удовлетворения насущных потребностей уязвимых категорий населения предлагаются четыре основных целевых показателя, которые должны быть достигнуты путем принятия различных мер: увеличение и расширение доступа к чрезвычайной продовольственной помощи, мероприятий в области питания и механизмам социальной защиты; увеличение объемов производства продовольствия мелкими фермерскими хозяйствами;

корректировка торговой и налоговой политики; регулирование макроэкономических последствий.

В части формирования устойчивости стран к шокowym воздействиям и содействия укреплению долгосрочной глобальной безопасности в области продовольствия и питания предлагаются еще четыре важнейших целевых показателя: расширение систем социальной защиты населения; обеспечение устойчивого роста производства продуктов питания мелкими фермерскими хозяйствами; улучшение ситуации на мировых рынках продовольствия; формирование международного консенсуса по проблеме производства биотоплива.

При этом реализацию поставленных целей необходимо разделить в зависимости от сроков их реализации для достижения большего социально-экономического эффекта:

– В краткосрочной перспективе чрезвычайные меры, осуществляемые через продовольственные программы ООН и двустороннюю помощь связанную с пищевыми продуктами, являются одним из приоритетных направлений для обеспечения наличия достаточного количества еды для беднейших домохозяйств. Также это помощь бедным мелким фермерам в увеличении производства – например, через расширение их доступа к таким жизненно важным ресурсам, как семена и удобрения. На международном уровне – это подготовка скоординированного глобального ответа на глобальные спекуляции цен на продукты питания.

– Приоритетным в среднесрочной перспективе является принятие мер по преодолению недостатка капитала, что ограничивает производство продуктов питания и производительность во многих развивающихся странах. Особенно важны дешевые и надежные кредиты для мелких фермеров и увеличение государственных инвестиций в инфраструктуру и системы орошения.

С увеличением государственных и частных инвестиций в сельское хозяйство и развитием сельских районов, особенно в сельскохозяйственные научные исследования и разработки, 400 000 000 в мире мелких земельных собственников могли бы мобилизовать свой потенциал, улучшая не только свое питание и доходы, но также и национальную продовольственную безопасность и экономический рост государства.

Еще одним приоритетом является снижение давно существующих субсидий на сельскохозяйственный экспорт и уменьшение внутренней политики поддержки в развитых странах, которая наносит ущерб сельскому хозяйству развивающихся стран. В этой связи, текущие ценовые уровни предлагают «двойные дивиденды». В развивающихся странах они могут мотивировать фермеров увеличить производство, в промышленно развитых странах, где они предполагают фермерам достойное возмещение и без субсидий, – политики

могут использовать возможность поэтапного отказа от субсидий и инвестирования высвобожденных финансовых ресурсов в развитие сельского хозяйства развивающихся стран.

– В долгосрочной перспективе повышение производительности сельского хозяйства важно в решении существенного увеличения потребления продуктов питания и роста землепользования для непродовольственных целей. На национальном уровне, это должно стать одним из приоритетов в стратегии развития. Развивающиеся страны должны разработать основы политики, которая создает правильные стимулы для инвестиций в сельское хозяйство и определяет соответствующий баланс между потреблением и экспортом зерновых культур. Они должны обеспечить необходимую инфраструктуру и увеличение ряда услуг. Страны должны нацеливать свои национальные торговые политики на поощрение сельскохозяйственного производства, отменить таможенные пошлины на доход от реализации сельскохозяйственной продукции и обеспечить лучшую подготовку и получение знаний для фермеров. На международном уровне эти усилия должны быть поддержаны через увеличение официальной помощи на цели развития и инвестиций в инфраструктуру и сельскохозяйственные научные исследования и разработки, а также удаление перекосов на международном сельскохозяйственном рынке [4].

Как уже было отмечено, важна необходимость обеспечения руководства на всех уровнях. На страновом уровне требуются согласованные действия национальных правительств по поддержке доноров, технических учреждений, частного сектора, гражданского общества и неправительственных организаций. К методам и процедурам, которые могут быть адаптированы странами для улучшения целевых показателей и повышения обеспечения безопасности в области пищевых продуктов и питания, можно отнести: создание национальных «партнерских объединений по продовольствию» на основе существующих механизмов и программ, организация постоянно действующих систем совместной оценки и анализа, консолидация действий с целью недопущения дублирования и выявления недостатков, пересмотр действующих механизмов мониторинга, содействие поддержанию эффективных связей с общественностью.

На региональном уровне это партнерское взаимодействие с региональными и субрегиональными организациями, с региональными банками развития с целью усиления координации действий по анализу, мониторингу и принятию соответствующих мер в связи с продовольственным кризисом с учетом конкретных условий.

На международном уровне крайне необходимы комплексные, согласованные и последовательные меры по усилению партнерского взаимодействия и активизации действий всех заинтересованных сторон.

Отдельным пунктом стоит увеличение гибкости и предсказуемости в финансировании оказания продовольственной помощи и механизмов социальной защиты малоимущих, отмена экспортных ограничений закупок продовольствия на гуманитарные цели, а также снятие все препятствий на перевозку гуманитарной продовольственной помощи за границу и внутри страны, расширение доступа к запасам продовольствия путем создания реальных или виртуальных (учетных) запасов продовольствия для оказания гуманитарной помощи [2].

Целевые показатели и указанные меры могут быть реализованы лишь при глобальном скоординированном партнерском сотрудничестве всех стран.

Литература: Всеобъемлющая рамочная программа действий Июль 2008 года [Электрон. ресурс] // Сайт Организации Объединенных Наций. – Режим доступа: <http://www.un.org/russian/issues/food/taskforce/framework.shtml>; 2. Декларация Всемирного саммита по продовольственной безопасности [Электронный ресурс] // Сайт Организации Объединенных Наций. – Режим доступа: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/pdf/summit2009_declaration.pdf; 3. Hunger statistics – [Электрон. ресурс] Всемирная продовольственная организация. – Режим доступа: <http://www.fao.org/hunger/en/>; 4. Tackling the global food crisis №2 June 2008 [Электрон. ресурс] // United Nations Conference on trade and development – Режим доступа: http://www.unctad.org/en/docs/presspb20081_en.pdf

УДК 339.9.021(477):338.439.053.23

Казакова Н.А., Костенко А.А.
УКРАИНА НА МИРОВОМ РЫНКЕ
СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ
(В КОНТЕКСТЕ ГЛОБАЛЬНОЙ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ
ПРОБЛЕМЫ)

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: д.г.н., проф. Голиков А.П.

На сегодняшний день существует продовольственная проблема в мире и так как Украина является аграрной страной со своими плодородными землями, она может частично помочь в решении существующей глобальной продовольственной проблемы. Именно поэтому данная тема является актуальной на сегодняшний день.

Мировая продовольственная проблема является одной из главных нерешённых проблем XX столетия. В начала XXI века проблема продовольствия приобрела глобальный характер. Данная проблема в широком политэкономическом понимании включает в себя производство (в том числе средства производства и ресурсную базу), транспортировку, переработку, распределе-

ние и потребление (то, что принято называть агропромышленной цепью) продовольствия обществом, его классами и социальными слоями в отдельных странах, регионах и мире в целом.

Мировая продовольственная проблема выступает на практике как проблема абсолютной нехватки продовольствия (недоедание и голод), так и проблема несбалансированного питания в различных странах.

В настоящее время продовольственной проблемой занялись многие межгосударственные официальные и общественные организации и учреждения ООН, в том числе FAO (Организация по продовольствию и сельскому хозяйству), созданная уже в 1945 году в рамках ООН. К этому вопросу присоединились Международный банк реконструкции и развития (МБРР), региональные банки развития, специальный фонд ОПЕК (Организация стран – экспортеров нефти), которые финансируют многочисленные проекты подъема сельского хозяйства в развивающихся странах [4].

По данным FAO, около миллиарда человек на планете голодают. Современная география мест, где отмечен острый дефицит наиболее необходимых продуктов питания, охватывает ряд развивающихся стран Африки, Азии и Южной Америки, среди которых наиболее сложная ситуация, по данным FAO, в Уганде, Мали, Нигере, Сомали, Кыргызстане, Таджикистане, Гондурасе, Гватемале и Гаити [2].

Аналитики агентства Oil World по итогам 2010 года составили пятерку крупнейших производителей рапса, в которую входят Европейский Союз, Китай, Канада, Индия и Украина. Высокое место Украины объясняется подходящими климатическими условиями и наличием плодородной почвы. Агрохолдинги оперативно сконцентрировали финансовые активы на выращивании сырья для биотоплива [1].

Украина по-прежнему остается одним из крупнейших экспортеров сельскохозяйственной продукции в мире. По итогам 2009/2010 маркетингового года она занимала третье место в мире по объемам экспорта зерна с показателем на уровне 20,5 млн. тонн; первое место по объемам экспорта ячменя, вывоз которого составил 6 млн. тонн, что соответствует приблизительно третьей части мирового рынка этой злаковой культуры; шестое место по объемам экспорта кукурузы (5,3 млн. тонн) [5].

Безусловно, фактическая приостановка экспорта зерновых летом-осенью 2010-го сказалась на этих показателях, но в мире по-прежнему нуждаются во все возрастающих объемах продовольствия, что дает нашей стране реальный шанс на динамичное экономическое развитие.

Тесное сотрудничество с украинскими зернотрейдерами и представителями агробизнеса стало одной из ключевых тем во время встречи генерального секретаря ООН Пан Ги Муна и президента В. Януковича в Давосе 27 января 2011 года. Генсек ООН выразил обеспокоенность глобальной миро-

вой тенденцией роста цен на пищевую продукцию. В. Янукович и Пан Ги Мун также обсудили возможность сотрудничества ООН и Украины по преодолению продовольственного кризиса. «Мы ставим целью активно прибегнуть к программам ООН по обеспечению продовольственной безопасности. У Украины есть соответствующие возможности производства сельскохозяйственной продукции», – подчеркнул глава Украинского государства.

По расчетам ученых, украинская земля – при должном отношении к ней – способна накормить более 300 млн. человек. Но здесь кроется такая масса проблем, что на их решение потребуются многие годы. Взять хотя бы реализацию программы по восстановлению плодородия почв, за минувшее столетие сократившегося до критических отметок [4].

Внешнеэкономическая деятельность Украины на рынке продовольствия активно улучшает показатели. В частности, в 2011 году объемы экспорта сельхозпродукции составили 12 млрд. дол., что на 28,5% больше, чем в 2010 году. Положительное сальдо составляет 5 млрд. долл. Весомый фактор положительного сальдо сыграли подсолнечное масло – плюс 25%, зерновые культуры – плюс 27%, семена масличных культур – плюс 10%, а также молокопродукты – плюс 5%.

По словам министра аграрной политики Украины Н.В. Присяжнюка, успешными в течение 2011 года были поиски новых рынков сбыта отечественной сельхозпродукции. В 2011 году был открыт рынок Бангладеш, были налажены связи со странами Ближнего и Дальнего Востока [3].

Проанализировав данные на сайте Государственной службы статистики Украины, мы пришли к выводу, что Украина за отчетный 2011 год увеличила свои показатели по экспорту некоторых видов сельскохозяйственной продукции. Объем экспорта живых животных и продуктов животного происхождения в стоимостном выражении составил 837,3 млн. дол. США, что на 20,6% превышает показатель предыдущего года; продуктов растительного происхождения – 4794,3 млн. дол. США, что на 41% превышает показатель предыдущего года; жиров животного и растительного происхождения – 3091,6 млн. дол. США, плюс 38,6% [5].

Нельзя не отметить тот факт, что Европейское сообщество идет навстречу Украине в попытках развития сельского хозяйства. Об этом свидетельствует то, что Европейский банк реконструкции и развития предоставляет программу финансирования на сумму 50 млн. долл. компании Noble Resources Ukraine LLC, дочерней компании, находящейся в полной собственности Noble Group Limited. Это финансирование будет использоваться компанией Noble Resources Ukraine LLC для закупок и хранения сельскохозяйственной продукции в Украине, а также экспорта такой продукции. Другие цели проекта, в рамках которых предполагается сотрудничество с

ЕБРР, включают строительство, а также возможные приобретение в Украине и реконструкцию зернохранилищ и объектов первичной обработки [6].

Считаем, что сельское хозяйство является очень перспективной отраслью для Украины. И поэтому Украине необходимо поддерживать курс на развитие данной отрасли. Так сложилось, что мировой продовольственный кризис открывает перед Украиной широкие возможности для выхода на внешние рынки. Нужно направить все силы на восстановление производства собственной качественной, экологически чистой и безопасной для здоровья человека сельскохозяйственной продукции в том количестве, которое позволит обеспечить в полной мере потребности внутреннего и частично внешнего рынков. Если Украина будет развивать АПК Украины, это позволит Украине развить также смежные отрасли, такие как: машиностроение, металлургия, химическая промышленность, ТЭК, строительство и транспорт, что является положительным аспектом для развития украинской экономики.

Литература: 1. <http://www.oilworld.biz/app.php> – аналитическое агентство Oil World; 2. <http://www.fao.org/> – Food and agriculture organization of the United Nations; 3. <http://www.kmu.gov.ua> – единый веб-портал органов исполнительной власти Украины; 4. http://zn.ua/ECONOMICS/prodovolstvennyu_krizis_problema_globalnaya-76287.html – «Зеркало недели. Украина» №7, 25 февраля 2011; 5. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Государственная служба статистики Украины; 6. <http://agrobiznes.com.ua> – Украинский агропортал «Агробизнес».

* * *

УДК 339.92 (430)

Коломиец Е.С.
НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ «ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ»
В ГЕРМАНИИ

Таврический национальный университет им. В.И. Вернадского, г. Симферополь
Научный руководитель: к.г.н., доц. Побирченко В.В.

Из всех глобальных проблем современности наиболее острой становится энергетическая, что связано с прогрессирующим исчерпанием углеводородного топлива, отставанием в этой области геологоразведки и научно-технического прогресса, появлением новых крупных стран-потребителей. Кроме того, именно традиционная энергетика на 80% ответственна за выброс в атмосферу «парниковых газов», грозящих необратимыми изменениями климата Земли. Все более очевидной становится необходимость и неизбежность перевода мировой энергетики на принципиально новую, низкоуглеродную технологическую базу, которая, однако, пока остается на уровне экспериментов и пилотных проектов и вряд ли выйдет на коммерческое использование ранее середины XXI века.

Европейский Союз (ЕС) является лидером в сфере низкоуглеродных технологий развития. В области низкоуглеродной энергетики, а также «зеленых» технологий на протяжении последних лет флагманом Евросоюза является Германия.

До недавнего времени в Германии приоритетным считался «Климатическо-энергетический пакет 20/20/20 к 2020», принятый Европейским парламентом в конце 2008 года. Который предполагает: 20% – сокращение выбросов парниковых газов по сравнению с 1990 г.; 20% – повышение энергетической эффективности по сравнению с 2005 г.; 20% – доля возобновляемых источников энергии (ВИЭ) в энергетическом секторе. Все цели должны быть достигнуты к 2020 г. Конечная цель плана – ограничить средний глобальный подъем температуры цифрой 2°C [3].

В Германии уже добились на сегодня 20-процентного покрытия спроса на электроэнергию за счет возобновляемых источников. Эксперты из берлинского Фонда науки и политики (SWP) утверждают, что Германия к 2020 году: сократит выбросы парниковых газов на 40% по сравнению с 1990 годом; удвоит число ВИЭ, чтобы 35% производства электроэнергии осуществлялось возобновляемыми источниками; сократит основное потребление электроэнергии на 20% по сравнению с 1990 годом [1].

Под влиянием катастрофы АЭС в Японии Германия пересмотрела приоритеты и правительством была выдвинута летом 2011 года концепция полного отказа от производства электроэнергии на АЭС до 2022 года, которая получила название «Энергетический поворот». Концепция энергетического поворота пока единственная в своем роде попытка крупного промышленно развитого государства изменить энергоснабжение целой страны за счет ускорения технологического прорыва, который гарантирует эффективное и возобновляемое использование источников энергии.

По данным Международного энергетического агентства доля атомной энергетики в общемировой выработке электроэнергии вырастет до 2035 года на 70%, что лишь немногим меньше, чем прогнозировалось до событий на японской АЭС. Германия стала единственной страной в мире, заявившей после аварии на японской АЭС «Фукусима-1» об отказе от использования атомной энергетики.

До решения об остановке реакторов ядерный сектор Германии был самым большим сектором низкоуглеродной энергетики. В настоящее время Германия, остановившая восемь из двадцати двух своих реакторов АЭС, испытывает энергодефицит.

«Низкоуглеродные» технологии и решения уже занимают около 19% экспорта ФРГ, и в правительстве не скрывают, что отказ от атомной энергетики и «защита климата» являются мощной маркетинговой стратегией.

Германия запланировала в течение нескольких лет осуществить «энергетическую революцию», в результате которой в центре новой системы электроэнергетики окажутся технологии возобновляемой энергетики, в которые предполагается вложить 1,848 трлн. долл. США до 2030 года. Реализация планов позволит Германии стать «самым энергоэффективным хозяйством в мире» к 2050 году при сокращении выбросов CO₂ на 80% от уровня 1990 года, увеличении доли возобновляемой энергетики в энергопотреблении с 10% до 60%, а в электроэнергетике – с 20% до 80% и снижении потребления энергии на 50% [4]. Согласно оценкам правительственного банка развития KfW Bankengruppe, общая стоимость «энергетического перехода» ФРГ, выраженная в том числе и в росте выбросов CO₂, и в необходимости захоронения ядерных отходов, обойдется в 239-262 млрд. евро только до 2022 года [2].

Литература: 1. Ставка на альтернативность: Германия переходит на возобновляемую энергию / Сайт о возобновляемой энергетике [электрон. ресурс]. – Режим доступа: www.renewable.com.ua/renewable/68-stavka-na-alternativnost-germanija-perehodit-na-vozobnovljaemuju-energiju.html; 2. ФРГ продает свой «энергетический переход» / Газета «Коммерсант» [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc/1842999/print>; 3. Renewable Energy Road Map / European Commission [электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/energy/energy_policy/doc/03_renewable_energy_roadmap_en.pdf; 4. World Nuclear Association [электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.world-nuclear.org/>

* * *

УДК: 339.9:338.2

Котвицкая О.И.

ОЦЕНКА ГЕОЭКОНОМИЧЕСКОГО ПОЛОЖЕНИЯ УКРАИНЫ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: д.г.н., проф. Голиков А.П.*

Проблема оценки эффективности реализации геоэкономического положения страны сложна и противоречива, поскольку вызвана отсутствием однозначности понимания политического, социального, рекреационного и образовательного потенциалов.

Геоэкономическое положение государства – положение государства по отношению к мировым и региональным центрам экономической мощи, к главным коммуникационным направлениям движения капитала, производства, товаров и услуг [1].

Украина находится в густонаселённой части Европейского субрегиона с высокой плотностью населения. Она граничит с 7 государствами. На западе – с Польшей, Словакией, Венгрией и Румынией, на юго-западе – с Молдовой, на севере – Беларусью, на северо-востоке и востоке – Россией. Нас ок-

ружают среднеразвитые государства. Страны второго порядка в географическом смысле относительно Украины – высокоразвитые страны. Украину окружают страны с высоким демографическим и экономическим потенциалом. С юга территория Украины омывается Черным и Азовским морями. Соседями Украины на Черном море являются Россия, Грузия, Турция, Болгария и Румыния.

Географическое положение Украины весьма выгодно для развития экономических связей с другими государствами. Через ее территорию проходят пути, соединяющие Европу с Азией и север Европы с Черным морем, которое почти не замерзает, поэтому украинские порты (такие, как Одесса) могут работать круглый год. Украина осуществляет связи с 185 странами мира. Экономические связи развиваются в разных формах: внешняя торговля, международная специализация и кооперирование производства, научно-техническое сотрудничество, кредитно-финансовая деятельность и др.

Геоэкономический код Украины согласно проф. Дергачеву В.А. обусловлен утратой экономической мощи, частичным разрушением российского внешнеэкономического вектора. После провозглашения независимости был в буквальном смысле уничтожен южный (морской) геоэкономический вектор, создаваемый последние два столетия в российском геополитическом пространстве. За годы независимости Украина разрушила сложившийся геоэкономический код и превратилась в одно из самых бедных европейских государств. Украина под нажимом Запада закрыла Чернобыльскую АЭС, не компенсировав утраченные мощности с зарубежной помощью. В экономическом отношении Украина обладает ограниченным суверенитетом. Экономика страны зависит от поставок преимущественно российской нефти и газа. Проблема энергетической безопасности является одной из важнейших в геоэкономическом коде государства. Если в России экспорт газа является важной составляющей государственной политики, то в Украине – контроль за транзитом газа служит одним из самых выгодных «бизнесов» на государственных ресурсах, приносящих политические и материальные дивиденды. В ближайшем будущем обострится борьба между различными корпоративными группами за контроль главной «газовой трубы» [1].

Газотранспортная система Украины на данный момент пока еще занимает важное геостратегическое положение, являясь своеобразным «газовым мостом» между крупнейшими в мире газодобывающими регионами России и Западом. Однако открытие магистрального газопровода «Северный поток» между Россией и Германией, проходящего по дну Балтийского моря, и российско-итальяно-французско-немецкий проект газопровода «Южный поток», который пройдет по дну Черного моря из порта Джубга в болгарский порт Варну, по нашему мнению должно дать понять Украине, что она теряет ключевую роль и в данной сфере.

Основной показатель внешней экономической деятельности – экспорт и импорт (товаров, финансов, рабочей силы и т.д.). Сейчас Украина на мировом рынке специализируется на производстве машин (промышленное оборудование, магистральные тепловозы, тракторы, экскаваторы, с/х машины и т.д.), продукции черной металлургии (железная и марганцевая руда, прокат), угля, пищевых продуктов (сахар, растительное масло, мука), химикатов, цемента. Основную массу импорта составляет энергоносители (газ, нефть), продукция химической промышленности и машиностроения. Главный торговый партнер – Россия. На втором месте по товарообороту – Германия. Затем – Италия, Турция, Франция [3].

В среднесрочной перспективе (3-4 года) нет возможности существенным образом увеличить вывоз оборудования и машин, то на наш взгляд целесообразно наращивать экспорт из Украины продукции топливной (кокса и угля), металлургической (черные металлы, железную и марганцевую руду) промышленности и АПК. Главными приоритетами специализации экспорта Украины должны стать наукоемкая продукция высокой технологии, лицензии, ноу-хау и т.п. Доминирование в экспорте Украины черной и цветной металлургии, продукции химической промышленности определит позиции партнеров в системе украинской внешней торговли. Помимо валютных поступлений, заинтересованность украинской стороны состоит в возможности импорта современного оборудования и технологий, привлечения инвестиций, урегулирования внешнего долга.

При формировании геоэкономической стратегии необходимо создавать предпосылки для постепенного улучшения структуры экспорта, развития производств с целью ослабления зависимости от импорта товаров, которые могут быть произведены в стране и необходимы для обеспечения ее национальной безопасности, и использования большей части экспортных доходов на приобретение передовых технологий и оборудования.

В целом на 2010 г. в Украину было вложено 42,5 млрд. долл. США. Наибольшие инвестиции поступили из Кипра (22,5%), ФРГ (16,5%), Голландии (9,6%), России (7%), Австрии (6,3%), Великобритании (5,4%) [3].

Нами была произведена оценка гравитационного потенциала ВВП Украины и граничащих с ней стран. Гравитационная модель используется для анализа, оценки и конструирования пространственной организации взаимодействия субъектов социально-экономических процессов. Использование данной модели позволяет осуществлять оценку природно-ресурсного, производственного, торгового, демографического и прочего потенциала регионов с учётом их взаимодействия и взаимовлияния [2, с. 214].

Ниже представлены результаты расчёта гравитационного потенциала ВВП Украины и граничащих с ней стран. Расчёты проводились по формуле:

$$V_i = P_i + \sum_{j=1, i=1}^n P_j/d_{ij}, \quad (1) \quad [2, \text{с. 214}].$$

где V_i – потенциал исследуемого объекта, P – количественные показатели участников взаимодействия, d_{ij} – расстояние между i -ым и j -ым участниками, n – количество участников.

Наибольшим гравитационным потенциалом ВВП среди рассматриваемых стран обладает РФ, на 2-ом месте Польша, на 3-ем – Украина.

Таблица 1

Матрица расчёта гравитационного потенциала ВВП

	У	Рос.	В	Рум.	Б	С	М	П	Σ (усл.ед.)
Украина	337/854	2218/1098	196/1098	158/938	131/560	121/1300	7/467	727/767	337 + 4,23 = 341,23
		2,6	0,18	0,17	0,23	0,09	0,01	0,95	
Россия	337/854	2218/1864	196/1950	158/1785	131/746	121/1931	7/1314	727/1282	2218 + 1,41 = 2219,41
			0,1	0,09	0,18	0,06	0,01	0,57	
Венгрия	337/1098	2218/1864	196/825	158/825	131/1137	121/200	7/986	727/880	196 + 3,26 = 199,26
				0,31	1,19	0,19	0,12	0,61	0,01
Румыния	337/938	2218/1785	196/825	158/825	131/1345	121/1022	7/472	727/1273	158 + 2,65 = 160,65
					0,36	1,24	0,24	0,1	0,12
Белоруссия	337/560	2218/746	196/1137	158/1345	131/1345	121/1198	7/1019	727/550	131 + 5,29 = 136,29
						0,6	2,97	0,17	0,12
Словакия	337/1300	2218/1931	196/200	158/1022	131/1198	121/1187	7/675	727/675	121 + 3,75 = 124,75
							0,26	1,15	0,98
Молдавия	337/467	2218/1314	196/986	158/472	131/1019	121/1187	7/968	727/968	7 + 3,92 = 10,92
								0,72	1,69
Польша	337/767	2218/1282	196/880	158/1273	131/550	121/675	7/968	727/968	727 + 2,94 = 729,94
									0,44

Таблица рассчитана автором по данным [3].

Украина обладает выгодным геоэкономическим положением, однако эффективность его использования будет зависеть от геоэкономической стратегии Украины на средне- и долгосрочную перспективу.

Литература: 1. Дергачев В.А. Геополитика. Русская геополитическая энциклопедия. 2010 [Электрон. ресурс] – Институт геополитики профессора Дергачева, сетевой проект, аналитический и образовательный портал – Режим доступа: <http://dergachev.ru/>; 2. Голиков А.П., Казакова Н.А., Прав Ю.Г. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст. Учебное пособие. – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.; 3. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Державний комітет статистики України.

Кудрявцев К.О.

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА СУЧАСНИЙ СТАН

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: проф., к.е.н. Сідоров В.І.*

У роботі розглянута роль та значення Харківського регіону та його вплив на зовнішньоекономічну діяльність України в умовах сучасних інтеграційних процесів в яких задіяна наша держава. В умовах, коли все більше значення надається міжрегіональному співробітництву, саме регіони мають ключову роль у формуванні зовнішньоекономічної політики кожної держави.

Об'єктом дослідження є зовнішньоекономічні зв'язки Харківського регіону та його науково-економічний потенціал, а предметом – економіко-географічні особливості його експортно-імпоротної діяльності.

Важливість наукових досліджень у сфері зовнішньоторговельних зв'язків регіонів досліджується та підкреслюється такими вітчизняними та закордонними науковцями, як А. Балабанов, А. Голіков, М. Долішній, В. Колосов, Ю. Макогон, Н. Мікула, І. Сторонянська, П. Черномаз та ін [3, с. 87].

Зовнішньоекономічні зв'язки в сучасних умовах стають могутнім засобом прискорення науково-технічного розвитку та інтенсифікації економіки. Нині оволодівати найновішими досягненнями науки і техніки без інтенсивного обміну науковими дослідженнями, різноманітними товарами і послугами означає нерационально використовувати власні ресурси, втрачати час і знижувати темпи розвитку.

Харківська область займає вагоме місце в українській зовнішньоекономічній діяльності. Багато підприємств міста Харкова та області, такі як заводи Турбоатом, ім. Малишева, ХАЗ, ХЕМЗ та інші ведуть активну зовнішньоекономічну торгівлю з багатьма країнами близького та далекого зарубіжжя [4, с. 195].

Значна кількість вищих навчальних закладів та наукових інститутів роблять Харків одним з наукових центрів України, сприяючи впровадженню новітніх технологій на підприємствах регіону, та підвищенню складової високотехнологічної продукції у експорті Харківської області.

Для експортоорієнтованої економіки Харківської області зовнішня торгівля стає здебільшого серед важливіших наповнювачів бюджетних коштів регіону. Зовнішньоторговельний обіг області за минулий рік зріс на 26,5% і склав 3,7 млрд. дол. США (за січень-лютий 2011 р.). Експорт склав 1,7 млрд. дол. До того ж його приріст в 29,6% випередив приріст імпорту, який за 2011 рік дорівнює 25,9% [1]. При цьому важливо зазначити, що у технологічній структурі експорту області домінує високотехнологічний сектор, питома вага

якого склала 50,9% від загального обсягу експортних поставок. Його зростання на 26,2% відбулось, насамперед, за рахунок: електричних машин і устаткування (на 25,5%), наземних транспортних засобів (на 21,9%), котлів, машин, апаратів і механічних пристроїв (на 43,2%), приладів і апаратів (на 26,4%), фармацевтичної продукції (на 28%) [2].

Для порівняння, в середньому по Україні частка продукції високотехнологічного сектору в експорті складає 18,1%.

У таблиці 1 представлена статистика експорту-імпорту товарів у Харківській області. Користуючись таблицею можна зробити висновки щодо тенденцій розвитку та сучасного стану експорту-імпорту товарів у регіоні.

Таблиця 1

Обсяг експорту-імпорту товарів у Харківській області
за період з 2007 по 2010 роки

Рік	Експорт			Імпорт			Сальдо
	млн. дол. США	у % до попереднього року	у % до загального обсягу	млн. дол. США	у % до попереднього року	у % до загального обсягу	
2010	1433,2	109,6	2,8	1834,1	126,4	3,0	-400,9
2009	1307,1	84,3	3,3	1451,0	58,6	3,2	-143,9
2008	1551,5	135,7	2,3	2475,0	109,3	2,9	-923,5
2007	1147,4	129,1	2,3	2288,5	118,2	3,8	-1141,1

Складено автором за даними [1, 2]

Користуючись даними з таблиці 1 можна побачити, що Харківська область має від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі. Це можна частково пояснити тим, що наш регіон є прикордонним, і багато імпортованих товарів призначені для інших областей. Також, виключаючи кризовий 2009 рік, можна прослідити позитивну тенденцію зростання експорту більш швидкими темпами ніж імпорту, що дає змогу робити прогноз на поступове вирівнювання сальдо у майбутньому.

З усього вищезазначеного можна зробити висновок, що головними компонентами подальшого розвитку Харківського регіону та його ефективної зовнішньоекономічної діяльності є забезпечення конкурентоспроможності продукції високотехнологічного сектору матеріального та нематеріального виробництва регіону завдяки впровадженню ефективної інвестиційної стратегії та залученню іноземних фінансових ресурсів, послідовна оптимізація та активізація зовнішньоекономічної діяльності в інтересах підвищення ефективності функціонування регіонального господарського комплексу.

Література: 1. Офіційний сайт Держкомстату України – ukr.stat.ua; 2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Харківській області – uprstat.kharkov.ukrtel.net; 3. Голіков А.П. Міжнародні економічні терміни: Навчальний посібник. / А.П. Голіков, П.А. Черномаз. – М. ЦУЛ, 2008. – 376 с.;

УДК 339.56

Лахоніна М.І.
ТОРГОВО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ЯПОНІЇ:
СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Приватний вищий навчальний заклад «Інститут сходознавства
і міжнародних відносин «Харківський колегіум»
Науковий керівник: к.е.н., доцент Лантух І.В.*

Зміна технологічних укладів, випробовує стійкість національних економічних моделей, а феномену розвитку японської економічної моделі притаманний постійний пошук оригінального шляху самодостатнього розвитку та збереження унікальності. Автаркічна упродовж багатьох століть національна економічна система Японії у 1868 р. ініціює запровадження моделі, яка набула назви імітаційного капіталізму («catching-up capitalism»). Становлення відкритої за суттю капіталістичної системи приводить до сформування в країні відкритої експансіоністської економічної моделі, окремі компоненти якої стають прикладом для наслідування іншими країнами. Особливість національної економічної моделі Японії повністю відображується у розвитку її зовнішньоекономічних зв'язків з державами світу. Для України, яка має порівняно не великий вплив на міжнародній економічній арені, розвиток взаємовигідного торговельно-економічного співробітництва з Японією, перейняття її досвіду є важливим чинником в еволюції національної економіки та зовнішньоекономічної політики.

Дослідженню національної економічної моделі Японії присвячені наукові праці М. Портера, Х. Такеурі та М. Сакакібара, П. Кругмана, Дж. Лінкольна та М. Герлаха, С. Фотеля, Р. Коо. Феномену економічної самодостатності, реалізованому у японській економіці, вітчизняні автори, нажаль, не приділяють достатньої уваги.

Аналіз тенденцій розвитку японської економіки дозволяє визначити низку конкурентних переваг реалізованої національної економічної моделі: синергетичність, високий рівень суспільної відповідальності, яку тривалий час невірно визначали як високий рівень державного регулювання; галузево-секторальна селективність та пріоритизація компонента державного регулювання. Саме таке унікальне поєднання компонентів формує самодостатність японської економічної моделі.

Основними напрямками науково-технічного прогресу в Японії стало використання нових відкриттів і методів у наукомістких виробництвах. Насамперед це стратегічні прориви в галузях електроніки та виробництва

нових матеріалів. Вплив науково-технічного прогресу в Японії на зміни у структурі господарства – не просто «вклад» або «складова» тих чи інших перетворень. Під їхнім впливом сформувалися, по суті, сучасні міжгалузеві системи господарства [6].

За останні роки Японія значно збільшила свій вплив на міжнародній економічній арені. Завдяки регіональній економічній інтеграції в Східній Азії, особливо в Південно-Східній Азії Японія виступає основним торговим партнером багатьох країн цього регіону. Товарообіг між Японією та Європейським Союзом свідчить про зміцнення відносин між країнами, однак головним партнером Японії все ж залишається Китай та США [1].

Що стосується українсько-японських економічних відносин, то сьогодні між Україною та Японією продовжується процес визначення сфер спільних інтересів та пошук нових можливостей для опрацювання перспективних напрямків взаємовигідної співпраці. Зростаюча вага на міжнародній арені України як одного з провідних центрів пострадянського простору, її готовність брати участь у врегулюванні кризових ситуацій в різних регіонах світу поступово привертають серйозну увагу Японії і сприяють реалізації зовнішньополітичних пріоритетів нашої України в Азіатсько-тихоокеанському регіоні [2].

Україна на сьогодні стає дедалі помітнішим ринком для успішної торгівлі японських компаній, які реалізували у 2010 р. на українському ринку близько 801,8 млн. дол. США продукції, що свідчить про наявність інтересу японських компаній до нашої країни. Загалом динаміка розвитку двосторонньої торгівлі у докризовий період вражає – загальний товарообіг між Україною та Японією впродовж 2005-2008 рр. зріс у шість разів. У 2009-2010 рр. український експорт в Японію характеризувався, як і раніше, низьким ступенем переробки, проте відбулись певні зміни у його структурі. Спостерігалось падіння майже по всім основним статтям експорту, включаючи феросплави, алюміній необроблений, титанову продукцію, молочну продукцію, але в той же час відкрилися нові товарні позиції українського експорту, такі як кукурудза, ячмінь, пшениця, машини для обробки металів. Продукти рослинного походження (кукурудза, ячмінь, пшениця), які в 2010 р. займали друге місце в структурі експорту, у 1 кварталі 2011 р. в Японію не експортувались через введення квот на експорт зернових з України у жовтні 2010 р., що призвело до припинення їх поставок у Японію, таким чином наприкінці 2010 – початку 2011 рр. знизилась обсяги українського експорту. Однак при цьому спостерігалось збільшення товарообігу між країнами. Це відбулось за рахунок зростання японського імпорту на 43,6%. У 2010 р. японський імпорт до України, як і 2009 р., формувался переважним чином на основі продукції високотехнологічних виробництв, лівова частка якої припадала на продукцію машинобудування [5].

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що на даному етапі між Україною й Японією продовжується процес визначення сфер спільних інтересів та пошук нових можливостей для опрацювання перспективних напрямів взаємовигідної співпраці. Зростаюча вага на міжнародній арені України як одного з провідних центрів пострадянського простору, її готовність брати участь у врегулюванні кризових ситуацій в різних регіонах світу поступово привертають серйозну увагу Японії і сприяють реалізації зовнішньополітичних пріоритетів нашої України в Азійсько-тихоокеанському регіоні.

Література: 1. Агафонов Г. *Сотрудничество азиатских стран крепнет* / Г. Агафонов // *Азия и Африка сегодня*. – 2004. – №4. – С. 43-46; 2. Будицький О. *Україна під дугою свободи і процвітання* // *Зовнішні Справи*. – 2009. – №4; 3. Волгин Н.А. *Японский опыт решения экономических и социально-трудовых проблем*. – М.: Экономика, 1998. – 255 с.; 4. Киреев А. *Международная экономика*. – М.: Международные отношения, 1997. – 314 с.; 5. *Интернет-Сайт*: <http://www.stat.go.jp>; 6. *Интернет-Сайт*: <http://www.keidanren.or.jp>

***

УДК 336.113.2(510)

Луцак А.А.
КИТАЙ В ПОСТКРИЗИСНОЙ МИРОВОЙ
ФИНАНСОВОЙ АРХИТЕКТУРЕ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: проф., д.э.н. Пузанов И. И.

В последнее время перед мировым сообществом остро стоит проблема преобразования и интеграции финансовых институтов в условиях глобализации, просматриваемая через призму современных тенденций посткризисного мира. Последние политические и экономические события несомненно свидетельствуют о том, что вся мировая экономика зиждется на международной финансовой системе, её постулатах и диктуемых ею условиях.

Одной из важнейших и актуальных проблем, наиболее интересующей исследователей финансового мира, является финансовый кризис, его истоки и пути выхода. Поэтому возникает потребность и необходимость в исследовании и обновлении посткризисной мировой финансовой архитектуры.

Глобальная программа под названием Международная финансовая архитектура (МФА) возникла в конце 90-х гг. В нее были включены признанные стандарты и испытанные принципы работы финансового сектора, а также диагностика его эффективности.

С тех пор этот термин активно используется в научной литературе и исследовательской деятельности, но существует множество подходов к определению его экономической сущности и содержанию. По определению Международного валютного фонда, МФА – это «институты, рынки, правила игры и практика, которые правительство, бизнес и индивидуальные

участники осуществляют обычно в своей экономической и финансовой деятельности» [5]. Р.Д. Джомэин определяет международную финансовую архитектуру как «комплекс институциональных организаций, которые определяют, кто принимает правила, какие, когда и как». В работе «Новая глобальная финансовая архитектура» Дж. Сорос указывает, что «говоря о международной финансовой архитектуре, мы в первую очередь имеем в виду роль международных финансовых институтов, особенно МВФ». В.В. Шмелев определяет МФА через составляющие его блоки: «МФА включает в себя в качестве основных элементов мировые деньги и институты, а также правила, обеспечивающие их эмиссию и нормальное функционирование», а Н.Г. Вовченко рассматривает ее следующим образом: «Международная финансовая архитектура – это институциональная структура мировой финансовой системы, рассматриваемая в динамическом процессе» [1]. И.Н. Ефременко проводит аналогию с «компьютерной (программной, сетевой) архитектурой, которая предполагает последовательную обработку данных, установление стандартов, норм и принципов, на основе которых формируется и функционирует система» [2].

По мнению многих исследователей, финансовая архитектура мира, постепенно меняется, и в будущем она будет в гораздо большей степени отражать удельный вес экономик в рамках мировой системы. Экспертное сообщество ждет развития новых финансовых «узлов». Большинство экспертов уверено, что бум развития финансовых центров придется на новые индустриальные страны. Но первый несомненный кандидат на создание нового глобального финансового центра на своей территории, который со временем сможет полноценно конкурировать с Нью-Йорком и Лондоном, – это Китай [3].

В КНР становление современной финансовой системы началось в конце 1970-х гг. по мере появления элементов капиталистической экономики в рамках социалистического государства. Первые реформы валютного рынка были осуществлены в начале 1980-х. С 1981 по 1984 г. в торговле применялись два типа курсов – официальный и договорной. С 1985 по 1993 г. сосуществовали официальный и регулируемый курсы, которые были унифицированы в январе 1994 г., с тех пор проводится политика единого регулируемого плавающего курса, основанного на спросе и предложении на рынке, но ориентирующегося на параметры, определяемые Народным банком Китая.

В 1981 г. правительство начало выпуск облигаций для финансирования бюджетного дефицита; был также санкционирован выпуск облигаций крупнейших госпредприятий. На первом этапе бумаги были именными; передача их третьим лицам исключалась. Это ограничение было постепенно отменено в 1986-1988 гг., и с этого времени можно говорить о появлении в КНР рынка долговых ценных бумаг. К началу 1990-х размещение бумаг государственного займа первой категории постепенно перешло на рыночные условия.

Фондовый рынок появился во многом из-за потребности в объективной оценке эффективности компаний: чем выше ее оценивали инвесторы, тем дороже продавались бумаги. В декабре 1990 г. открылась фондовая биржа в Шанхае, а в июле 1991 г. – в Шэньчжэнь. Формирование рынка акций началось с выпуска ценных бумаг небольших городских и сельских предприятий, так как правительство не решалось проводить акционирование крупных компаний.

Оборот финансовых рынков постоянно рос. В 2010 г. объем сделок по краткосрочным облигациям компаний нефинансового сектора составил 27,9 трлн. юаней, по банковским облигациям – 64 трлн юаней, объем операций РЕПО – 87,6 трлн. юаней. По своим масштабам китайский рынок облигаций занял 6-е место в мире. Общая сумма транзакций на фондовом рынке достигла 309,1 трлн. юаней; суммарная капитализация компаний, котирующихся на Шанхайской и Шэньчжэньской фондовых биржах, составила на конец 2010 г. 26,5 трлн юаней (\$3,9 трлн.). В финансовом секторе сегодня создается 4,73% ВВП и занято 4,5 млн. работников. Китайские компании предпочитают кредитное финансирование привлечению денег с фондового рынка [6].

С конца 2008 г. КНР официально начала процесс интернационализации юаня, разрешив тогда (в рамках эксперимента) прямые расчеты в китайской валюте в трансграничной торговле для ряда южных провинций. Сегодня Китайский народный банк уже разрешает покупать и продавать юань для финансирования международных торговых сделок, инвестиций и кредитования. 127 тысяч компаний, занимающихся китайским экспортом, используют юань (минуя доллар) в международных операциях. Аналогичный тренд формируется в китайском импорте. И если в 2010 г. в юанях проводилось около 4% импортных операций, то, по подсчетам экспертов, в 2012 г. напрямую в юанях будет оплачиваться до 30% китайского импорта. Через пять-шесть лет около половины всех внешнеторговых операций Китая будет переведено на юаневую основу [7].

Таким образом, юань усиливает свое присутствие на внешних рынках, становясь расчетной валютой в региональной торговле и резервной валютой для ряда стран. По статистике Гонконгского комитета по финансам, к концу мая 2011 г. здесь на сберегательных счетах находилось 548,8 млрд. юаней, или 15% от объема хранящейся в банках иностранной валюты [3].

Популярность юаня подталкивает власти к реализации программы по превращению Шанхая в международный финансовый центр. Этот процесс начался еще в 1980-е гг., инициатива принадлежала местному комитету по реформам и развитию государственных институтов и шанхайской мэрии.

На сегодняшний день Национальная комиссия по развитию и реформам КНР (National Development and Reform Commission, NDRC) подготовила новую программу превращения Шанхая в мировой финансовый центр, предпо-

лагающую увеличение более чем вдвое объемов торгов на финансовых рынках города и повышений его открытости к операциям с деривативами. Шанхай является финансовой столицей Китая, однако барьеры для иностранного капитала и жесткий контроль правительства за курсом юаня ограничивали его доступность для международных инвесторов. За последние два года Китай снизил барьеры и ослабил контроль над юанем, в том числе разрешив его более широкое использование в международной финансовой сфере. Согласно прогнозу NDRC, объем торгов на биржах Шанхая, без учета сделок с иностранной валютой, достигнет 1 квадриллиона юаней (\$158 трлн.) к 2015 году. В 2010 году этот показатель составлял 386,2 трлн. юаней [4].

Финансовый кризис показал ненадежность существующей глобальной платежной системы, основанной на валюте одной страны – доллар США. Похоже, что Китай все-таки первым решился на мировую «финансовую революцию». Выступая в июле 2011 г. в Китае на Саммите глобальных мозговых центров, председатель совета Национального фонда социального обеспечения КНР Дай Сянлун сообщил, что поскольку китайская экономика занимает уже 1/10 мировой экономики, ее валютные резервы составляют 1/3 от мировых запасов и КНР – самый крупный финансовый кредитор, то Китай может начать «превращение юаня в международную валюту» [6].

По мнению многих экспертов, возвышение юаня – естественный процесс, который не только выгоден Китаю, но и окажет благоприятное влияние на совершенствование международной валютной системы. На данном этапе развития посткризисной международной финансовой архитектуры формируется своеобразная «двухполюсная» модель китайско-американских отношений. С одной стороны, существует полюс растущей взаимозависимости. На нем концентрируются общие экономические интересы двух держав, включая торговлю и инвестиции. (Китай скупил на 2 трлн. долл. американских казначейских обязательств.) С другой стороны, усиливается полюс потенциальных конфликтов и противоречий.

Таким образом, можно прийти к выводу, что на современном этапе развития и в условиях нынешних тенденций в финансовой сфере Китай стремится к большей открытости своих финансовых рынков, не прекращает экспериментов по участию юаня в международных торговых расчетах, развивает оффшорный рынок юаня, продолжает продвигать процесс его вовлечения в международную финансовую систему. Правительство шаг за шагом либерализует финансовый рынок, уверенно превращая Китай в равноправного участника глобальной финансовой системы и лидирующего игрока на арене посткризисной мировой финансовой архитектуры.

Литература: 1. Вовченко, Н.Г. Институциональные преобразования финансовой системы России в условиях глобализации /Н.Г. Вовченко. – Ростов-на-Дону: РГЭУРИНХ, 2006. – С. 96; 2. Ефременко И.Н. Мировая финансовая архитектура

в условиях глобализации: теория и методология: автореф. дис. докт. экон. наук / И.Н. Ефременко. – Ростов-на-Дону, 2011. – С. 24; 3. Резюме доклада по материалам международного исследования «Финансовая архитектура посткризисного мира: эффективность решений» // Институт посткризисного мира – апрель-май 2009 [Электронный ресурс] Режим доступа: www.postcrisisworld.org; 4. Томас Шульц. Финансовая архитектура трещит под напором Китая и Индии. // Бизнес он-лайн – Деловая электронная газета Татарстана – 19.05.08 – №19 (574); 5. Хмыз О.В. Место институциональных инвесторов в меняющейся мировой финансовой архитектуре // Финансы. – 2010. – №6. – С. 67; 6. Цяо Идэ, Ли Жүэй: Как развивается финансовая система Китая // 30.08.2011 [Электронный ресурс] – Режим доступа: www.vedomosti.ru; 7. Я.М. Миркин. Финансовая архитектура России и Китая: потенциал взаимодействия и стратегического партнерства. Аналитический доклад. – М., 2010.

***

УДК 338.439.02

**Малахова Л.В.
ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ**

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.*

До другої половини ХХ ст. позначився ряд глобальних проблем людства, що вимагають невідкладного рішення. До найбільш гострих належить група проблем, що стосується відносин людини з навколишнім середовищем (екологічна, продовольча, проблема вичерпності енергетичних і сировинних ресурсів). Всі глобальні проблеми знаходяться у тісному зв'язку та взаємозалежності. Наприклад, з продовольчою проблемою пов'язані такі проблеми, як демографічна, економічної відсталості, охорони здоров'я, енергетична та інші. Загострення вищезгаданих проблем впливає на проблему нестачі продовольства та продовольчу безпеку всього світу.

Незважаючи на величезні досягнення людства, пов'язані з впровадженням організаційних, технічних і технологічних нововведень в землеробстві та тваринництві, забезпеченість продовольством населення світу в ХХІ ст. залишається незадовільною. Забезпечення продовольчої безпеки є глобальною проблемою: виробництво, розподіл і торгівля продуктами харчування хвилюють кожену державу незалежно від того, чи страждає його населення від голоду і недоїдання або забезпечено продовольчими товарами в достатній або надлишкової кількості. Забезпечення людства повноцінними та безпечними з екологічної точки зору продуктами харчування – одна з найбільш актуальних проблем сучасності [2, с. 174].

З точки зору проблем розвитку національної економіки України, питання продовольчої безпеки має особливу актуальність, що зумовлюється насамперед сучасним станом розвитку агропромислового комплексу (АПК). Глибока і довготривала загальноекономічна криза в Україні зумовила кри-

тичний стан в її сільському господарстві. Серйозність нинішнього становища потребує негайної розробки заходів попередження занепаду АПК України. Без цього неможливі ні економічний ріст, ні забезпечення продовольчої безпеки країни [1].

Ефективне аграрне виробництво є основою забезпечення продовольчої безпеки держави, задоволення населення основними продуктами харчування в достатній кількості та різного асортименту. Продовольча безпека – це рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-економічну та політичну стабільність у суспільстві, стійкий та якісний розвиток нації, сім'ї, особи, а також сталий економічний розвиток держави [5, с. 25].

На сучасному етапі проблеми розвитку аграрного сектору, актуальні тенденції цінової світової кон'юнктури на продовольчі ресурси, недостатня увага держави до проблем галузі створюють передумови для виникнення кризових явищ у забезпеченні населення України продуктами харчування. Вплив загроз на соціально-економічний розвиток визначається системою індикаторів продовольчої безпеки. Нижче наведено окремі загрози продовольчій безпеці держави та індикатори (показники) для їх оцінки [3].

– Незбалансоване споживання продуктів харчування населенням. Баланс споживання основних продуктів харчування свідчить, що у 2010 р. в Україні по більшості основних видів продовольства фактичне споживання знаходилося нижче раціональних норм. Найбільше відставання від раціонального споживання спостерігалось по плодах, ягодах і винограду – на 46%, молоку і молокопродуктах – на 46%, м'ясу і м'ясопродуктах – на 35%, рибі та рибопродуктах – на 28% [5, с. 25].

За трьома продовольчими групами, а саме: «хліб і хлібопродукти», «картопля», «олія рослинна всіх видів» фактичне споживання перевищило раціональну норму. Таке перевищення є свідченням незбалансованості харчування населення, яке намагається забезпечити власні потреби за рахунок економічно доступніших продуктів.

– Низький рівень споживання продуктів тваринного походження в раціоні населення. Основну частину калорій українці споживають разом із продукцією рослинного походження, натомість 27,1% середньодобового раціону забезпечується за рахунок споживання продукції тваринного походження, що у 2 рази нижче за встановлений пороговий критерій (55%) [5, с. 26].

– Висока частка витрат домогосподарств на продукти харчування у структурі їх загальних витрат. Індикатор доступності продуктів харчування у 2010 р. становив 51,8% при граничному критерії 60% (2010 р. сукупні витрати домогосподарств становили 3072,7 грн. на місяць, з яких витрачалось на харчування 1585,5 грн. на місяць) [7]. У загальній структурі витрат на продукти харчування найвищу питому вагу займають витрати на: м'ясо і м'ясопродукти – 25% (358,7 грн. на домогосподарство), овочі (включаючи

картоплю) – 14% (195,2 грн.), хліб і хлібопродукти – 13% (185,2 грн.), молоко і молочні продукти – 12% (167,9 грн.) [5, с. 27].

– Імпортозалежність країни за окремим продуктом. Найбільш вразливими позиціями щодо імпортозалежності є позиції «риба та рибопродукти», «плоди, ягоди та виноград», «олія рослинна всіх видів», частка імпорту за цими групами у загальному споживанні відповідно становить 68,3%; 53,8% та 49,4% при 30-ти відсотковому пороговому критерії цього індикатора [3].

– Зростання цін на сільськогосподарську продукцію на внутрішньому ринку, що негативно впливає на загальний рівень інфляції. В порівнянні з 2010 роком у 2011 р. загальний індекс споживчих цін зріс на 8,2%; продукти харчування та безалкогольні напої подорожчали на 8,6%. При цьому ціни на хліб і хлібопродукти зросли на 17,5%, на м'ясо та м'ясопродукти – 3,3%, молоко – 11,7%, сири – 14,1%, масло – 16,3%, олію – 18,1%, рибу і рибопродукти – 3,5%, фрукти – 9,2%, овочі – 12,7%, картоплю – 30,5%, цукор – 7,7% [7].

– Повільне впровадження міжнародних стандартів та систем якості продуктів харчування. В Україні більшість сільськогосподарської продукції виробляється невеликими приватними господарствами населення, які не лише фінансово, а й матеріально та технологічно обмежені щодо впровадження міжнародних стандартів якості продуктів харчування, оскільки процес одержання сертифікатів системи ISO є надзвичайно трудомістким та капіталозатратним.

Таким чином, як результат реалізації екстенсивної моделі розвитку аграрного сектору, більшість показників продовольчої безпеки України знаходиться за межами порогових значень.

На наш погляд, до чинників, що негативно впливають на національну систему продовольчої безпеки, можна віднести такі:

- низький рівень конкурентоспроможності вітчизняного продовольства і сировини через технологічну відсталість виробництва;
- невідповідність міжнародним нормам оцінки якості продукції;
- невідповідність державної підтримки вітчизняних товаровиробників світовому рівню;
- низька ефективність інноваційної діяльності в агросфері, а також відсутність дієвих механізмів впровадження досягнень науково-технічного прогресу в агропромислове виробництво;
- високий рівень диференціації доходів і наявність груп з грошовими ресурсами, нижчими від прожиткового мінімуму;
- екологічна напруженість, зумовлена відсутністю загальнодержавних запобіжних заходів [6, с. 26].

Великий вплив мають і зовнішні загрози національній продовольчій безпеці, зумовлені тенденціями розвитку світового ринкового господарства, що включають: 1) несприятливу зміну кон'юнктури світового ринку; 2) ни-

зьку якість продовольства, що імпортується; 3) використання продовольства як важеля зовнішньоекономічного тиску на країни.

Таким чином, продовольча безпека України знаходиться під загрозою, що зумовлена як внутрішніми так зовнішніми чинниками. Головним пріоритетом забезпечення належного рівня продовольчої безпеки є насичення ринку власною сільськогосподарською і продовольчою продукцією. В умовах посткризового відновлення економіки України необхідно забезпечити базу для стабільного розвитку аграрного виробництва, підвищити його конкурентоспроможність, подолати цінові диспропорції, посилити державну підтримку товаровиробників з використанням надбань європейського досвіду. Нашій країні необхідно переоцінити значимість АПК в економіці держави та внести корективи до стратегії його реформування з урахуванням потреби зменшення рівня загроз продовольчій безпеці [4, с. 189]. Україна повинна створити дієвий механізм захисту своїх національних інтересів у відносинах з іншими державами при вирішенні продовольчих проблем.

Література: 1. Голіков А.П. *Економіка України: навч. посіб.* / А.П. Голіков, Н.А. Казакова, О.А. Шуба. – К.: Знання, 2009. – 286 с.; 2. Голиков А.П. *Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст: Учебное пособие* / А.П. Голиков, Н.А. Казакова, Ю.Г. Прав – Х.: Экограф, 2009. – 240 с.; 3. *Звіт про стан продовольчої безпеки України у 2009 році* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/file/link/149977/file/Zvit_2009.doc; 4. *Національна економічна безпека* / А.І. Сухоруков, С.З. Мошенський, О.М. Петрук. – Житомир: ІІІ «Рута», 2010. – с. 189; 5. *Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналітична доповідь* / за ред. А.Я. Жаліла. – К.: НІСД, 2011. – 39 с.; 6. Сокольська Т.В. *Економічні чинники попередження загроз продовольчій безпеки* / Т.В. Сокольська // *Всеукраїнський науково-виробничий журнал*. – 2011. – №6 – с. 24-29; 7. *Офіційний сайт Державного комітету статистики України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

***

УДК 339.13:[338.45:681.5](477)

Матюшенко І.Ю., Костенко Д.Н.
УКРАИНА НА МИРОВОМ РЫНКЕ
ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ ПРОДУКЦИИ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Актуальность исследования выбранной нами темы обусловлена необходимостью развития высокотехнологического сектора Украины и внедрения институциональных изменений, направленных на овладение технологических ниш на мировом высокотехнологическом рынке. Развитие высокотехнологического сектора экономики становится определяющим фактором эконо-

мического роста, ведь переход экономики на производство высокотехнологичной продукции сопровождается кардинальным снижением уровня материалоемкости и энергоемкости производства, ростом производительности труда и повышением конкурентоспособности экономики страны.

Таблица 1
Основные предприятия высокотехнологического сектора Украины [5]

Высокотехнологические отрасли	Основные предприятия высокотехнологического сектора Украины
Авиационная промышленность	Ассоциация государственного авиапредприятия «Укравиа», Государственный авиационный научно-технический комплекс (АНТК) «Антонов», Научно-исследовательский институт (НИИ) «Аэроупругих систем», Киевское производственное объединение (ПО) им. Артема, ПО «Мотор-сичь, Киевский завод «Авиант», Харьковский авиационный завод, Харьковское агрегатное конструкторское бюро (КБ), Жулянский машиностроительный завод
Ракетно-космическая	НИИ «Аэроупругих систем», НИИ «Квант», Межотраслевой НИИ проблем механики «Ритм», Государственное КБ «Южное» им. Янгеля, Днепропетровский завод «Южмаш», ПО «Топас», ПО «Коммунар», Украинский НИИ технологии машиностроения, Центральное КБ «Арсенал», Харьковское научное ПО «Хартрон»
Радиоэлектроника, вычислительная техника и средства связи	Украинская электронная корпорация, Киевский ОВК «Электроприбор», Тернопольское ПО «Орион», Киевский НИИ «Квант», Харьковское ПО «Флаг», НПО «Славутич», Черкасский приборостроительный завод, Украинский радиотехнический институт, АО «Лтава», Запорожское ПО «Радиоприбор», Харьковское ПО «Протон», Киевский завод «Радар», Киевский завод автоматики им. Петровского, Свитловодское ПО «Олимп», Запорожское ПО «Искра», Нежинский ОВК «Прогресс», Донецкий ПО «Топас»
Фармацевтическая промышленность	ЧАО НВЦ «Борщагивский ХФЗ», ЧАО «Фармацевтическая фирма «Дарница», ПАО «Фармак», ООО «Фарма-старт», ПАО «Киивмедпрепарат», ЧАО «Индар», Харьковский Институт терапии, Институт кардиологии им. Стражеска в Киеве

«Высокотехнологическая отрасль – это отрасль, в которой выпускается технически сложная продукция либо используется технически сложные технологические процессы» [1]. К числу высокотехнологичных отраслей эксперты ОЭСР на основе ряда критериев (например, затрат на НИОКР по отношению к добавленной стоимости или объемам поставок отрасли; превышения затрат на НИОКР в отрасли по отношению к среднему уровню по промышленности) относят: аэрокосмическую промышленность; производство компьютеров и офисного оборудования; производство средств связи (телекоммуникаций); фармацевтическую и медицинскую промышленность; про-

изводство научных приборов и инструментов (высокоточных, оптических, медицинских). По мнению Г.А. Власкина и Е.Б. Ленчука к высокотехнологическим отраслям промышленности относятся следующие: аэрокосмическая; электронная промышленность; производство средств связи; химико-фармацевтическая отрасль; производство сложных инструментов [2].

К высокотехнологическим отраслям Украины, ориентируясь на подходы развитых стран к определению номенклатуры этих отраслей, можно отнести авиационную и ракетно-космическую отрасли, производство радиоэлектронной техники, средств вычислительной техники и связи, фармацевтическую отрасль. Наиболее мощные предприятия, действующие в высокотехнологическом секторе экономики Украины представлены в табл. 1 [5].

На мировых рынках украинская высокотехнологическая продукция представлена незначительно, составляет около 0,06% общего объема рынка высокотехнологических товаров. Динамика экспорта отдельных высокотехнологических товаров Украины за 2007-2010 гг. приведена в табл. 2 [4].

Украина специализируется, в основном, на экспорте среднетехнологических и низкотехнологических товаров. Что же касается экспорта высокотехнологических товаров, то Украина экспортирует за рубеж узкую номенклатуру товаров. По данным табл. 2 видно, что Украина нарастила объемы экспорта в стоимостном выражении двигателей неэлектрических реактивных, газовых турбин с 345,5 млн. дол. США в 2007г. до 703,7 млн. дол. в 2010 г. (показатель вырос на 103,7%); генерального промышленного оборудования и деталей машин с 1150,0 млн. дол. в 2007г. до 1268,9 млн. дол. в 2010 г. (показатель вырос на 10,3%); воздушных или вакуумных насосов, газовых компрессоров, вентиляционных вытяжек, с вентилятором с 143,7 млн. дол. в 2007 г. до 236,3 млн. дол. в 2010г. (показатель вырос на 64,4%), также стоит отметить, что вырос экспорт аппаратуры электрической для коммутации, защиты и подключения электрических цепей с 162,6 млн. дол. в 2007 г. до 254,6 млн. дол. в 2010 г. (показатель вырос на 56,6%) [4].

Слабые позиции Украины на мировом рынке высокотехнологической продукции и услуг не соответствуют значительному научно-технологическому потенциалу страны, что свидетельствует о существовании нереализованных возможностей со стороны украинских производителей наукоемкой продукции и услуг, а также недостатков инновационной политики государства.

Проблема развития в Украине рынка высокотехнологических товаров и услуг заключается в нейтрализации угроз в инновационной сфере, реализации мероприятий по технологической реструктуризации промышленности, повышении конкурентоспособности отечественной высокотехнологической продукции на мировых рынках за счет инновационных сдвигов в экономике, интеграции в мировую систему производственной и научно-технической кооперации [5].

Таблица 2

Экспорт отдельных высокотехнологических товаров Украины (млн. дол.)

		Код	Название товара	2007	2008	2009	2010
Высокотехнологичные	Авиа-космическая	792	Самолеты и вспомогательное оборудование, космические корабли и ракетопосылители, запчасти	250,2	220,8	190,4	120,20
		714	Двигатели неэлектрические реактивные, газовые турбины	345,5	414,1	600,9	703,7
	Промышленное оборудование	74	Общее промышленное оборудование и детали машин	1150,0	1580,1	1194,8	1268,9
			<i>в том числе:</i>				
			743 – Насосы (кроме жидких), воздушные или другие газовые компрессоры и вентиляторы, и	254,0	392,5	389,2	343,4
			7431 – Воздушные или вакуумные насосы, газовые компрессоры, вентиляционные вытяжки, с вентилятором	143,7	211,6	261,9	236,3
	Коммуникационное оборудование	76	Телекоммуникации, звукового сопровождения и оборудование для репродукции	533,8	575,1	390,7	510,2
			<i>в том числе:</i>				
			761 – Телевизоры	0,9	0,7	113,4	314,0
			764 – Оборудование для телекоммуникаций, запчасти, аксессуары для 76	528,6	572,7	275,6	184,3
	Приборостроение	77	Электрические машины, аппараты и приборы, и их части	1675,8	2199,1	1745,3	1941,9
			772 – Аппаратура электрическая для коммутации, защиты и подключения электрических цепей	162,6	251,7	219,7	254,6
			773 – Оборудование для распределения электроэнергии, прочие	552,2	688,8	606,5	802,3

Таблица составлена по данным [4]

В 2009 г. Кабинетом Министров Украины была одобрена Концепция развития национальной инновационной системы. Национальная академия наук Украины, Министерство образования и науки Украины, Государственное агентство Украины по инвестициям и инновациям и компания «LMT Corporation», организовавая Международный форум «Инновации и высокие технологии», предоставляет площадку для решения комплекса задач и достижения целей, которые совпадают с задачами и целями этой Государственной Программы [4].

Мы считаем, что приоритетной задачей инновационной политики Украины является увеличение присутствия отечественных высокотехнологических предприятий на мировом рынке технологий за счет роста экспорта высокотехнологических товаров и услуг. Рост высокотехнологического сектора Украины должен обеспечить решение проблемы повышения конкурентоспособности экономики за счет ее переориентации на инновационное развитие. Утраченные позиции Украины на рынках высокотехнологичных товаров и услуг, а также существующие проблемы, которые делают невозможным дальнейший рост высокотехнологического сектора национальной экономики, требуют внедрения комплекса стратегических мер по его реанимации и восстановления темпов роста. Например, это: совершенствование государственной политики по развитию трансфера технологий, совершенствование государственной политики стимулирования развития научно-технической и инновационной деятельности, а также совершенствование государственной политики приватизации высокотехнологических предприятий.

Литература: 1. Валдайцев С.В. Антикризисное управление на основе инноваций. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 312 с.; 2. Власкин Г.А., Ленчук Е.Б. Промышленная политика в условиях перехода к инновационной экономике: Опыт стран Центральной и Восточной Европы и СНГ. – М.: Наука, 2006.– 246 с.; 3. <http://unstats.un.org> – Отдел статистики ООН; 4. <http://www.hitechexpo.com> – Международный инновационный форум стран СНГ 2011; 5. <http://www.inventure.com.ua> – База инвестиционных проектов Украины.

***

УДК 330.3 + 332.1

Матюшенко І.Ю.
КОНВЕРГЕНЦІЯ НВІС-ТЕХНОЛОГІЙ – ПЕРСПЕКТИВА
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН СВІТУ І УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Розвиток будь-якої країни світу підпорядкований головній цілі – зроби-ти життя людей більш «тривалим, здоровим, комфортним і сповненим творчістю». Але сьогодні людство стикнулося з цілим рядом глобальних проблем, які загрожують йому виродженням і знищенням. В сучасних умовах

розбудови нової наукоємної економіки XXI століття і розгортання нанотехнологічної революції, які за масштабами і наслідками втручання людини на атомарному рівні в природні процеси перевищують усі попередні революції, саме на вирішення загальних і національних проблем, які існують у кожній країні світу, і повинна бути спрямована інноваційна діяльність держави і суспільства.

Розвиток науки і техніки сьогодні надає можливість повернутися до створення *єдиної науково-технічної картини світу*. На основі злиття різних наукових дисциплін та їх синергізму може відбутись бурхливий розвиток нових технологій, який спроможний призвести до революційних перетворень в промисловості, економіці, соціальному устрої тощо. Важливість нових технологій і пов'язана з ними зміна парадигм науки потребують особливої уваги до соціальних і етичних проблем, що неминуче виникають при їх плануванні, впровадженні і реалізації.

В рамках п'ятого укладу, як і в попередніх, починають складатися контури *нового шостого укладу*, в якому *ключовим фактором ядра*, на думку провідних фахівців світу, стане конвергенція NBIC-технологій. Ядро шостого технологічного укладу сформуєть: наноматеріали, наноелектроніка, нанофотоніка, скануюча нанотехніка, нанометрологія, нанофабрики, наносистемна техніка, генна інженерія, кліткові біотехнології, інформаційно-комунікаційні технології, штучний інтелект. Носійними галузями будуть: авіабудування і ракетно-космічний комплекс; електроніка, електротехніка і приладобудування; інформаційно-комунікаційна галузь; освіта; атомна промисловість; ядерна і термоядерна енергетика; альтернативна і воднева енергетика; суднобудування, автомобілебудування і верстатобудування; хімічно-металургійний комплекс; продовольчий комплекс [1].

Враховуючи приведені вище взаємозв'язки і міждисциплінарний характер сучасної науки в цілому можна передбачити в перспективі злиття NBIC-галузей в *єдину науково-технологічну галузь знання*. Синергетичний ефект від об'єднання цих чотирьох глобальних напрямів науки і технологій виявляється, перш за все, в наступному: *нано (N)* – це новий підхід до конструювання матеріалів «на замовлення» шляхом атомно-молекулярного конструювання; *біо (B)* – дозволить ввести у конструювання неорганічних матеріалів біологічну частину і таким чином одержати гібридні матеріали; *інформаційні технології (I)* – нададуть можливість у такий гібридний матеріал або систему «підсадити» інтегральну схему і, як результат, одержати принципово нову інтелектуальну систему; *когнітивні технології (C)* – засновані на вивченні свідомості, пізнання, розумового процесу, поведінки живих істот і людини в першу чергу, як з нейрофізіологічної і молекулярно-біологічної точок зору, так і за допомогою гуманітарних підходів. Конвергенція цих технологій з іншими (N, B та I) надасть можливість, ґрунтуючись

на вивченні функцій мозку, механізмах свідомості, поведінки живих істот, розробляти алгоритми, які фактично і будуть «одушевляти» створювані ними системи за допомогою надання їм подоби розумових функцій [2].

Саме конвергенція NBIC-галузей дозволить ефективно, на якісно новому рівні *вирішити глобальні проблеми людства*, складність важкість наслідків яких постійно зростає. Природа буде перетворена в безпосередню виробничу силу, а ресурси, доступні людині, стануть практично необмеженими. Завдяки NBIC-конвергенції з'являється можливість *якісного зростання можливостей людини* за рахунок її технологічної перебудови. У віддаленому майбутньому мова може йти про початок нового етапу еволюції людини. Більша частина людства прийме зміни і покращить себе за допомогою NBIC-технологій, можливо, із заміною частин тіла на штучні і прямим втручанням у генетичний апарат і обмін речовин [3].

Нанотехнологічні інноваційні розробки обіцяють виникнення великої кількості проривних бізнес-проектів, які можуть «підірвати» соціальну рівновагу і одночасно дозволять людству «привести» речовину до якогось коду, що піддається впливу і змінам. У найближчому майбутньому людству доведеться пережити *період бурхливого, експоненціального зростання нових технологій*, пов'язаного зі злиттям цілого ряду традиційних наук (особливо біології, інформатики тощо) та їхнього *взаємного синергетичного збагачення*.

Нанотехнології значно відрізняються від інших «хвиль» технічного прогресу, оскільки вони пов'язані з суттєвою зміною парадигм розвитку і створюють не тільки нові товари, але й нові потреби або ринки, одночасно обіцяючи суттєво скоротити вартість товарів і підвищити їхню якість. Багато запланованих ідей нанотехнологій може мати велику кількість застосувань, що природно, створює складності для інвесторів. Поки що більшість сфер застосування нанонауки припадає на *побутову, медичну, інформаційну, енергетичну й сільськогосподарську галузі*. Це значить, що більша частина прибутку, швидше за все, опиниться в руках основних промислових гігантів, уже присутніх на ринках. Інвестиції в нові компанії середнього розміру й фірми, що розвиваються, з акцентом на нанотехнологіях окупляться, швидше за все, у сфері біотехнологій через те, що нові й молоді компанії мають свої продукти, процеси, ноу-хау й інтелектуальну власність [4].

Скоріш за все, через якийсь час інвестори і юристи зможуть розібратись із проблемою «багатозначності» досягнень нанонауки і вироблять певну модель розвитку, розділивши права інтелектуальної власності у цій області на «ядро» ідеї і можливі застосування, які дозволяють створювати нові продукти. У будь-якому випадку практика призведе до відпрацювання *певної моделі бізнесу на біржі, що відповідає особливостям нанотехнологічних інновацій* і бажанням інвесторів розширити рамки їх можливого застосування і комерціалізації [5].

В найближчому майбутньому (2011–2014 рр.) продажі такого сектору ринку нанопродуктів, як «*Наноматеріали*» у вартісному відношенні зростуть більше, ніж у 1,5 рази, а з найбільшим темпом буде розвиватись сегмент «*Нанокompозити*». За кількістю наноматеріалів, що знаходяться в розробці, домінують полі наночастинки і нанокompозити. Обсяги сектору «*Медицина і біотехнології*», що характеризується достатньо довготривалим періодом виведення на ринок нових продуктів, подвоються, але багато з потенційних застосувань у фармацевтиці, біомедицині й медичному обладнанні, відомі на даний момент, навряд чи стануть комерційно доступними у найближчий час. У секторі «*Енергетика*» в прогнозованому періоді пріоритети можуть змінитися: будуть значно зростати сегменти «*Сонячна фотоелектрика*», «*Виробництво синтетичного вуглеводневого палива*», «*Батареї*», «*Світлодіоди*» і «*Виробництво водню*», основна частка ринку залишиться за нафтопереробкою. Сьогодні сектор «*Електроніка та ІКТ*» – це *найбільший індустріальний сегмент ринку нанопродуктів*, який у вартісному відношенні збільшиться практично в 4 рази. При цьому найбільші темпи зростання покаже сегмент «*Оптоелектроніка*», хоча основну частку ринку будуть займати нанотехнологічні інструменти для електроніки. Обсяг сектору «*Обробна промисловість*» у вартісному значенні збільшиться більше, ніж у 1,5 рази, а найбільші темпи росту покаже сегмент «*Нанодатчики*». Основна ж частка ринку залишиться за нанокаталізаторами, що пов'язано зі зрілістю технологій і великою кількістю застосувань, які існують [6].

Як свідчить міжнародний досвід регулювання розвитком наноіндустрії у провідних країнах світу, а також враховуючі складний міждисциплінарний характер нанотехнологічних досліджень для успішного розвитку наносфери необхідно реалізувати наступні заходи [7]:

1. Проведення *систематичної роботи з визначення стратегічних напрямів розвитку і формування програм* фундаментальних досліджень і прикладних перспективних розробок у наносфері, що найбільш перспективні для умов кожної країни. Визначення вказаних пріоритетів повинно відбуватись в умовах широкого діалогу державної влади (перш за все, уряду) з бізнесовим середовищем і суспільством щодо перспектив комерціалізації і наслідків використання нанопродуктів для здоров'я людей та навколишнього середовища. Узгодження обраних державних пріоритетів розвитку нанотехнологій повинно відбуватись за участю провідних консалтингових компаній і аналітичних агентств, які спеціалізуються на маркетингових дослідженнях ринку нанопродуктів, а також щодо державних і некомерційних організацій;

2. Вкрай гострою в умовах тривалої економічної кризи стає *проблема координації на державному рівні усіх нанотехнологічних досліджень* з метою ефективного використання наявних ресурсів і уникнення дублювання напрямів робіт. Для цього необхідна розробка і підтримка на рівні президента і уряду *Національної стратегії розвитку нанотехнологій*, а також відпові-

дних програм реалізації положень стратегії на національному і регіональному рівнях;

3. Для комерціалізації результатів досліджень необхідне формування *розвинутої інфраструктури*, яка буде займатись прискоренням трансферу технологій у виробництво, створенням транспарентних умов для конкуренції і державно-приватного співробітництва.

4. У провідних країнах світу активно формуються *національні нанотехнологічні мережі*, які поєднують велику кількість установ, організацій і виробничих компаній, що проводять нанотехнологічні дослідження, виконують прикладні науково-технологічні розробки і доводять їх до стадії дослідних зразків, а також займаються комерціалізацією і освітою у сфері нанотехнологій відповідно до обраних і погоджених суспільством напрямів розвитку науки і технологій.

5. Основним елементом національних нанотехнологічних мереж провідних країн світу є *нанотехнологічні науково-освітні центри (ННОЦ)* як структурні підрозділи наукової, науково-виробничої організації або університету, і які проводять нанотехнологічні дослідження, підготовку кадрів вищої кваліфікації в області нанотехнологій, а також використовують результати наукових досліджень в освітньому процесі. Найбільш сучасною є *кластерно-мережева модель організації взаємодії ННОЦ*, яка представляє собою синергію двох моделей – кластерної і мережевої. З одного боку, вона представлена кластерними утвореннями з повним циклом НДДКР, а також університетською освітою і циклом впровадження цілої гами нанопродуктів, а з іншого – доповнюється можливостями спільних лабораторних комплексів, спільною інфраструктурою і спеціалізованими нанотехнологічними комплексами, орієнтованими на вирішення вузьких прикладних задач. Тобто вказана модель є мережею кластерів з широким спектром спеціалізацій, як і забезпечують вирішення масштабних задач нанотехнологічного розвитку. Використання «кластерно-мережевої» моделі надає можливість розвивати нанотехнології по «всьому фронту» на базі ННОЦ з університетською матеріальною і лабораторною базою;

6. У країнах-лідерах серед *спеціалізованих науково-дослідних організацій* (крім R&D-структур концернів) значну роль відіграють урядові агентства, програми, консорціуми, університети, а також збільшується кількість *професійних громадських організацій*. Діяльність професійних асоціацій підсилюється системою інвестиційних і венчурних компаній. В той же час, сучасні тенденції розвитку *венчурного капіталу* у сфері нанотехнологій свідчать про скорочення обсягів даного виду інвестицій у світових центрах наноіндустрії за рахунок підвищення ролі прямих *корпоративних інвестицій*, які здійснюються на стадії промислового освоєння раніш експериментально апробованих досліджень;

7. За кордоном по ряду найбільших інноваційних проривів *кластерні утворення* стали висхідними центрами концентрації і інтеграції зусиль наукових, навчальних, промислових і регіональних ініціатив, що забезпечили технологічне лідерство такої країни, як США. Успішність кластерів визначається як роллю університетів, так і активною участю урядів штатів;

8. Фундаментальною основою рішень з побудови нанокластерів є кооперація усіх технологічних переділів за конкретною гамою продуктів (включаючи споживання) із забезпеченням взаємодії персоналу, інтелектуального сервісу і фінансування на етапах НДДКР, виробництва, дистрибуції і використання (утилізації) нанопродуктів у рамках кластеру. Більше того, крім державної підтримки продажів (у першу чергу у вигляді держзамовлень / держзакупівель) необхідний ринковий механізм «втягування» нанопродуктів на ринок. На думку провідних закордонних фахівців, для країн СНД створення *вертикально-інтегрованих типів кластерів*, які керують розробкою, виробництвом і реалізацією гами нанопродуктів, може дати позитивний результат;

9. Для того, щоб довести процес розбудови державної системи розвитку наноіндустрії до стадії погодження дій усіх створених з цією метою державних інституцій, необхідна розробка *дорожніх карт* як для наносфери в цілому, так і для її окремих сегментів. Дорожня карта як сценарій, який охоплює послідовність дій різних фахівців з метою доведення перспективної науково-технологічної ідеї до промислового впровадження і виведення отриманої продукції на ринки збуту, готується групою експертів і є загально погодженою точкою зору на цілі розробки і можливі напрями застосування результатів [8].

Реалізація державних програм у сфері нанотехнологій дозволила визначити *інтелектуальний потенціал українських вчених у розвитку нанотехнологічних досліджень та потенціальні можливості їх комерціалізації*.

На найвищому державному рівні в Україні розвиткові досліджень і розробок у сфері нанотехнологій, як до ключових факторів у найближчому майбутньому не приділяють відповідної уваги. Про це свідчить динаміка фінансування програм з розвитку нанотехнологій [9].

Визначення державою пріоритетних напрямів наукових досліджень у сфері нанотехнологій відповідно до найважливіших (глобальних) проблем людства, які безпосередньо відносяться й до України, надасть можливість управління відповідними дослідженнями, дозволить раціонально витратити бюджетні кошти саме на вирішення найболючіших проблем суспільства, а не потурати науковим закладам, що нав'язують державі свою тематику досліджень, до якої вони вже звикли за багато років і яка, зазвичай, вже мало відповідає потребам і держави, і суспільства.

Сьогодні необхідна розробка *Стратегії розвитку нанотехнологій в Україні* у відповідності з глобальними проблемами людства, створення

Національної програми розвитку нанотехнологій в Україні, в якій будуть ув'язані чіткі пріоритети наукових досліджень, забезпечення фінансуванням (за етапами робіт), організаційна підтримка держави, механізми впровадження у підприємницький сектор, критерії результативності заходів та підзвітність відповідальних виконавців перед урядом (за бюджетне фінансування) та підприємцями (за позабюджетні кошти) [7].

Література: 1. Роко М.К. Конвергенция и интеграция / Фостер Л. Нанотехнологии. Наука, инновации и возможности. – М.: Техносфера, 2008. – 352 с.; 2. Медведев Д.А. Конвергенция технологий – новая детерминанта развития общества // Новые технологии и продолжение эволюции человека? Трансгуманистический проект будущего / Отв. Ред. Валерия Прайд, А.В. Кортаев. – М.: Издательство ЛКИ, 2008. – с. 47-84; 3. Ковальчук М.В. Конвергенция наук и технологий – прорыв в будущее / Российские нанотехнологии. Т.6, №1-2, 2011; [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.portalnano.ru/read/i/Infra-structure/russia/nns/kiae/convergence_kovalchuk; 4. Джарветсон С. Коммерциализация нанотехнологии. Работает ли закон Мура в микро- и нанoeлектронике? // Фостер Л. Нанотехнологии. Наука, инновации и возможности. – М.: Техносфера, 2008. – 352 с.; 5. Головин Ю.И. Введение в нанотехнику / Ю.И. Головин.– М.: Машиностроение, 2007.– 496 с.; 6. Рынок нано: от нанотехнологий – к нанопродуктам / Г.Л. Азоев и др.; под. ред. Г.Л. Азоева. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2011. – 319 с.; 7. Кизим М.О., Матюшенко Г.Ю. Перспективи розвитку і комерціалізації нанотехнологій в економіках країн світу і України / М.О. Кизим, Г.Ю. Матюшенко. – Х.: Видавничий дім «ІНЖЕК», 2011. – 392 с.; 8. Алфимов М.В. Дорожные карты как способ организации наноразработок /М.В. Алфимов // Российские нанотехнологии. – 2007. – №9-10; 9. Нанотехнології у XXI столітті: стратегічні пріоритети та ринкові підходи до впровадження / Г.О.Андрощук, А.В.Якимчук, Н.В.Березняк та ін.: монографія. – К.: УкрІНТЕІ, 2011. – 275 с.

***

УДК 339.944:681.2(47+57-67)

Мащенко О.В.
ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ ПАТ «СКЛОПРИЛАД»
НА РИНОК КРАЇН СНД

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Черномаз П.О.

Кожне підприємство, виходячи на ринок зі своєю продукцією, прагне зміцнити свої позиції у галузі, представником якої воно є. Відповідно, зміцнюючи позиції на внутрішньому ринку, багато підприємств виходять з продукцією на зарубіжні ринки. Отже, для виходу на міжнародний ринок підприємство повинно проаналізувати сприятливі та несприятливі фактори, спрогнозувати можливі витрати на організацію просування товарів та можливий прибуток від діяльності. Для цього можуть використовуватися засоби міжнародного маркетингу.

Сьогодні у світі немає практично жодної країни з розвинутою промисловістю та торгівлею, де б не використовувався маркетинг, причому не тільки великими міжнаціональними корпораціями та фірмами, але й багатьма середніми та дрібними підприємствами. Для виходу на ринок, а потім посилення на ньому своїх позицій підприємству необхідне розуміння механізмів поведінки покупців та посередників, дій конкурентів, тому що завдяки такому розумінню народжується здатність до адаптації на зарубіжних ринках – підстава подальшої ефективної діяльності на них.

Метою даної статті є вивчення особливостей здійснення зовнішньоекономічної діяльності на ринку країн СНД, виявлення перспективних напрямів такої співпраці на прикладі підприємства ПАТ «Склоприлад».

Головним торговельним регіоном України є країни Співдружності незалежних держав (СНД). Насамперед, це Росія, на яку припадає майже четверта частина всього українського експорту; експорт в країни СНД в цілому становить третину всього експорту України.

За даними Міждержавного статистичного комітету СНД країни Співдружності мають 10% промислового і 3,5% експортного світового потенціалу, а також близько 25% існуючих у світі запасів основних видів природних ресурсів і науково-технічний потенціал у формі інтелектуальної власності більше 500 млрд. дол. США [1]. Протягом 2009 року обсяг взаємної торгівлі країн Співдружності в вартісному виразі суттєво скоротився. Скорочення обсягу зовнішньої торгівлі спостерігалось в усіх країнах СНД (від 21% в Таджикистані до 45% в Україні) [2].

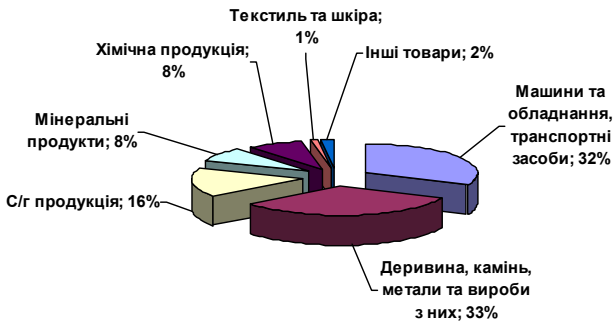

Рис. 1. Товарна структура українського експорту на ринок країн СНД в середньому за 2007-2009 рр. [1]

Серед країн СНД основними експортерами та споживачами товарів у взаємній торгівлі є Білорусь, Казахстан, Росія та Україна (частка яких складає 94% загального обсягу торговельних операцій між країнами Співдружності) [1].

Взаємна торгівля зазначених чотирьох країн СНД у більшій мірі зосереджена на Росії, попит якої на продовольчі й хімічні товари, метали, машини та обладнання практично повністю покривається за рахунок Білорусі, України та Казахстану (табл. 1).

Загалом у торгівлі країн СНД домінують сировинні товари, але велике значення відіграють машини та обладнання. Тому майбутні перспективи українських підприємств на зовнішньому ринку СНД будуть залежати від їхньої здатності та можливості налагодження високотехнологічного та конкурентоспроможного виробництва, від обсягу інвестицій та модернізації промислових потужностей при збереженні конкурентоспроможного обмінного курсу.

Таблиця 1

Питома вага окремих держав в загальному обсязі експорту в країни

Експортер	Експорт до країн СНД										
	Азербайджан	Вірменія	Білорусь	Казахстан	Киргизстан	Молдова	Росія	Таджикистан	Туркменістан	Узбекистан	Україна
Азербайджан	-	-	0,5	12,3	0,6	0,5	75,1	0,9	3,5	0,7	6,0
Вірменія	..	-	3,2	1,9	0,2	1,1	76,5	0,3	2,2	1,4	9,7
Білорусь	1,4	0,3	-	3,6	0,7	1,7	72,1	0,4	0,8	1,1	17,9
Грузія	42,7	20,0	3,4	4,1	0,6	0,2	5,7	0,4	1,0	1,2	20,6
Казахстан	1,0	0,0	0,8	-	5,7	3,0	49,4	3,4	1,8	12,6	22,1
Киргизстан	0,3	0,1	0,5	24,1	-	0,0	35,9	3,1	0,9	34,6	0,6
Молдова	0,8	0,3	16,7	5,4	0,5	-	57,5	0,1	0,2	1,6	16,9
Росія	3,4	1,3	36,7	20,6	2,0	1,3	-	1,3	2,5	3,9	27,0
Таджикистан	0,3	-	3,1	7,8	2,6	0,1	43,8	-	0,2	40,2	1,9
Україна	4,4	1,2	9,4	12,2	0,6	5,3	60,8	0,6	2,5	3,1	-

Джерело: [1]

Головною позицією експорту українських підприємств в 2009 році була продукція металургійного комплексу – 32,3%. Другою найбільш значимою статтею є продукція АПК та харчової промисловості – 24,0%. Експорт продукції машинобудування складає 17,3%. Близько 10% – експорт мінеральних продуктів [3].

Українські підприємства мають найбільш інтегровану торгівлю з Білоруссю, Казахстаном і Росією. Позитивним є той момент, що внутрішньогалузева торгівля з країнами СНД вийшла на новий етап і ведеться не тільки в галузях з низькою доданою вартістю продукції, а й в високотехнологічних галузях.

Оцінимо ємність російського та білоруського ринків для вітчизняних товарів, виходячи зі структури українського експорту. Результати, представ-

лені в табл. 2, показують, що найбільш емним є в Росії – ринки машин, обладнання та транспортних засобів, а також сільськогосподарської продукції; для Білорусі – ринки мінеральних продуктів, а також машин, обладнання та транспортних засобів. Показовим є те, що ринок машинобудування як в Росії, так і в Білорусі, може бути нішею зовнішнього ринку, де вітчизняна продукція має порівняльні переваги і де можна розраховувати на додатковий прибуток українських підприємств за рахунок значної емності цього ринку в зазначених країнах.

Таблиця 2

Визначення емності ринків Росії та Білорусі за основними товарами структури експорту українських підприємств на ринок СНД

<i>Показники, млн. дол. США</i>	<i>Росія</i>	<i>Білорусь</i>
Машини та обладнання, транспортні засоби		
Обсяг виробництва товарів резидентами країни	87813,9	8587,4
обсяг імпортованого товару	70578,1	6455,4
обсяг експортованого товару	16615,531	3341,2
Емність ринку	141776,4	11701,6

Складено автором за: [4, 5]

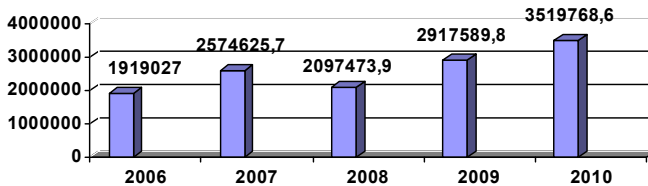

Рис. 2. Об'єм експорту підприємства ПАТ «Склоприлад» у 2006 – 2010 рр. (дол. США) [6]

ПАТ «Склоприлад» – організація, яка створена на базі колишнього приладобудівного заводу шляхом об'єднання грошових та майнових внесків фізичних осіб для здійснення високоефективної господарської діяльності з метою одержання прибутку. В 1995–1996 рр. підприємство пройшло процес приватизації шляхом акціонування.

Основна діяльність ПАТ «Склоприлад» спрямована на виробництво вимірювальних пристроїв, до складу яких входять термометри для вимірювання температури внутрішнього і зовнішнього середовища (термометри рідяні, гігмометри, термометри біметалічні), а також пристрої для виміру тиску (манометри, вакууметри, мановакууметри, ареометри), хіміко-лабораторний посуд. На заводі налічується п'ять основних виробничих цехів: апаратурний, «Термоареометр», «Термопласт», «Термосувенір», «Технітерм».

Підприємство ПАТ «Склоприлад» займається експортом своєї продукції на ринок країн СНД (рис. 2). Серед країн СНД основним торговим партнером є Росія.

Аналіз умов постачання вітчизняної продукції машинобудування на зовнішній ринок є актуальним, перспективним для української економіки і потребує додаткового вивчення. Українським підприємствам необхідно не втратити свої конкурентні позиції на ринках Росії та Білорусі, оскільки в останні роки з'являються ознаки того, що українська продукція машинобудування зіштовхується з постійно зростаючою конкуренцією, що проявляється в скороченні частки українського експорту в загальному споживанні даної продукції на цих ринках.

Література: 1. Міждержавний статистичний комітет. – Режим доступу: <http://www.cisstat.org>; 2. Внешняя торговля стран Содружества Независимых Государств в 2009 году (статистический сборник предварительных итогов (на русском языке)). – Москва, 2010. – 190 с., ISBN 978-5-89078-094-2; 3. Товарна структура зовнішньої торгівлі України товарами [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 4. Федеральная служба государственной статистики России – Режим доступу: <http://www.gks.ru>; 5. Национальный статистический комитет Республики Беларусь – Режим доступу: <http://www.belstat.gov.by>; 6. Репорт з експорту підприємства ПАТ «Склоприлад» за 2006-2010 рр.

* * *

УДК 339.56(477:560)

Мікаїлова Г.В.
ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ТУРЕЦЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Левківський В.М.*

Торговельно-економічні відносини є важливою складовою міждержавних відносин. Зовнішньоторговельний сектор є одним з основних джерел сталого господарського розвитку держави. Розвиток торговельних відносин України з Турецькою Республікою є пріоритетним напрямом розбудови двосторонніх відносин в контексті стратегічного партнерства.

Питання розвитку економічного співробітництва України та Турецької Республіки висвітлювались в роботах вітчизняних науковців: О.Г. Белоруса, А.П. Голікова, А.С. Філіпенко, С.И. Пірожкова, А.И. Шниркова, Н.А. Дудченко, Л.Л. Кістерського, Нікітіної М.Г., О.И. Рогача, Г.Н. Клімко, В.П. Ключко, И.Ф. Чернікова, А.П. Румянцева, В.А. Степаненко, Ю.Н. Пахомова, та ін. В зарубіжній літературі питання економічного співробітництва України та Турецької Республіки розглядалися в роботах Л.И. Глухарева, В.Н. Шенаева,

Ю.В. Шишкова, О.А. Муртазіна, С.М. Меньшикова, Ю.И. Юданова, Д.А. Коннеллі, А.Й. Колат, Дж. Мзіир та ін.

Мета: оцінити сучасний стан, визначити динаміку та перспективи розвитку торговельних відносин між Україною та Турецькою республікою в контексті пріоритетів стратегічного партнерства.

Сучасна історія відносин України та Туреччини розпочалась у 20-х роках 20 століття. 16 березня 1921 року в Москві було підписано договір між РСФСР та Туреччиною «О дружбе и братстве», який врегулював питання радянсько-турецького кордону. Московський договір, а також Карський договір від 13 жовтня 1921 р. та договір від 2 січня 1922 р. між Туреччиною та Україною, підписаний в Анкарі під час перебування там М.В. Фрунзе, створили сприятливі умови для розвитку взаємовигідних торговельно-економічних відносин. Так для турецьких підприємців був встановлений вільний режим відвідування і участі у ярмарках на території України, турецькі кораблі здобули право заходити в українські чорноморські та азовські порти без спеціальної візи радянських представників в Туреччині. Лібералізація зовнішньоекономічного режиму забезпечувала зростання товарообігу.

Новий етап активізації міждержавних відносин пов'язаний з здобуттям Україною незалежності у 1991 році. У травні 1992 р був підписаний двосторонній Договір о дружбі та співробітництві, а вже в червні цього року відбулося підписання Декларації про заснування Чорноморського Економічного Співробітництва (ЧЕС), яке поєднує 11 країн [1].

За останні роки українсько-турецький діалог став динамічнішим і змістовнішим, значно розширилися його рамки. Ці відносини на міжнародній арені підтверджують, що в сучасних геополітичних реаліях Україна і Туреччина мають багато спільного. Ми плідно співпрацюємо в рамках міжнародних організацій – ООН, Ради Європи, ОБСЄ, ОЧЕС; маємо міцні партнерські відносини з Туреччиною, як членом НАТО.

Результати цієї взаємодії свідчать, що дві держави є надійними партнерами, а спільна участь в євроінтеграційних процесах переконує: євроінтеграція України і Туреччини – це паралельні і взаємодоповнюючі кроки в єдиному напрямку.

Сьогодні можна стверджувати, що дві держави зуміли створити хороший стартовий майданчик для того, щоб з подвійною силою взятися за продовження спільної роботи. Головне завдання, яке постає перед сторонами, – надалі наповнювати двосторонню співпрацю конкретними справами та проектами, реалізація яких сприяла б зміцненню добробуту наших народів.

Аналізуючи стан економічних відносин між Україною й Туреччиною, можна констатувати позитивну динаміку в розвитку торгівельних зв'язків (табл. 1).

Туреччина є одним з найважливіших торговельних партнерів України. При цьому у торгівлі з Туреччиною Україна має найбільше позитивне сальдо серед усіх своїх зовнішньоторговельних партнерів. Туреччина займає друге місце (після Російської Федерації) серед споживачів українських експортних товарів [3]. Зручне географічне положення Туреччини, добре розвинуті транспортні комунікації з Україною також об'єктивно сприяють розвитку торгівлі між двома країнами.

Таблиця 1

Динаміка торгівлі товарами між Україною та Туреччиною (млн. дол. США)

роки	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Товарообіг	2352	2642	3159	4622	6583	3079	4324
Експорт	1941	2034	2390	3650	4633	2127	3026
Імпорт	411	607	769	972	1950	952	1298
Сальдо	1530	1427	1621	2630	2683	1174	1728

За даними: [3]

Останніми роками Туреччина міцно укріпилася як один з найважливіших торговельних партнерів України. Якщо після встановлення дипломатичних відносин у 1992 р. обсяги торгівлі товарами між Україною і Туреччиною складали близько 120 млн. дол. США на рік, то, починаючи з 1995 р., цей показник стабільно перевищував 1 млрд. дол. У 2008 році товарообіг між Україною та Туреччиною сягнув рекордного показника 6,583 млрд. дол. Однак, у 2009 році внаслідок світової економічної кризи товарообіг скоротився до 3,079 млрд. дол. У 2010 році намітилася позитивна тенденція відновлення досягнутих в 2008 році високих обсягів торгівлі та у 2010 р. обсяг торгівлі товарами склав 4,32 млрд. дол. [2].

Таблиця 2

Динаміка торгівлі послугами між Україною та Туреччиною (тис. дол. США)

роки	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Експорт	90228	108362	131422	199266	177073	154583
Імпорт	93863	120152	180130	226590	178123	224718
Сальдо	-3635	-11790	-48708	-27324	-1050	-70135

За даними: [4]

Основними товарами українського експорту до Туреччини є сталевий прокат, вугілля, мінеральні добрива та інша продукція хімічної промисловості, а імпорту з Туреччини – текстиль, продукція машинобудування, побутова хімія, сільськогосподарська продукція. Сальдо двосторонньої торгівлі товарами протягом 2004-2010 років залишається незмінно позитивним. На 2010 рік складає 1,7 млрд. дол. [4].

На відміну від торгівлі товарами, в торгівлі послугами Україна має від'ємне сальдо. У 2010 році воно склало -70135 тис. дол. (табл. 2). Тим са-

мим Туреччина компенсує певний дисбаланс в торгівлі товарами. Серед послуг значну питому вагу займають туризм та будівництво.

Відповідно до домовленостей, досягнутих під час офіційного візиту в Україну Прем'єр-міністра Туреччини Р.Т. Ердогана (м. Київ, 24-25 січня 2011 р.), керівництво двох країн поставило завдання у ближчій перспективі вивести товарообіг між Україною і Туреччиною на рівень 10 млрд. дол., а в перспективі (до 2020 року) довести його до 20 млрд. дол.

Цьому завданню також має активно сприяти започаткування найближчим часом переговорного процесу щодо підготовки до підписання між Україною і Туреччиною Угоди про вільну торгівлю.

Висновки:

– україно-турецькі експортно-імпортні відносини мають стабільну тенденцію до зростання їх обсягів.

– Україна має позитивне сальдо у торгівлі товарами з Турецькою Республікою, на 2010 рік воно склало 1728 млн. дол. США.

– Турецька Республіка компенсує негативне сальдо в торгівлі товарами, позитивним сальдо у торгівлі послугами.

– український експорт має яскраво виражену мінерально-сировинну спрямованість, чорні метали та вироби з них, кокс та кам'яне вугілля, мінеральні добрива, продукція органічної та неорганічної хімії, деревина та вироби з неї, продукція сільського господарства та харчової промисловості, полімерні матеріали і пластмаси, кольорові метали і вироби з них. Тому нарощування експорту високотехнологічної продукції є пріоритетом для України.

– щодо імпорту товарів з Туреччини, найбільшу питому вагу складають товари легкої промисловості, продукція сільського господарства та харчової промисловості, полімерні матеріали і пластмаси і вироби з них, котли, машини й апарати, автомобілі та електричні машини.

– створення зони вільної торгівлі між Україною та Туреччиною надасть змогу збільшити обсяги експорту та імпорту, та розширити спектр економічної співпраці між двома державами.

– важливим завданням національної економіки України є збільшення випуску високотехнологічної продукції з подальшим збільшенням її частки в експорті до Турецької Республіки.

Література: 1. Никитина М.Г., Гриваков К.А. Турция: Формирование геоэкономического пространства / Таврический национальный ун-т им. В.И. Вернадского. – Симферополь: ДиАйПи, 2008. – 168 с. – ISBN 978-966-191-033-7; 2. «Політика і час»: періодичний журнал. – №6. – 2003; 3. www.mfa.gov.ua Міністерство закордонних справ України; 4. www.ukrstat.gov.ua Державний комітет статистики України.

***

Мохаммед Ридха Фаттах Пир
ПРЕДПОСЫЛКИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ
ИРАКСКОГО КУРДИСТАНА

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Левковский В.Н.

В настоящее время привлечение инвестиций – один из важнейших аспектов экономики страны или региона. От понимания сути инвестиционных процессов зависит адекватность практических инвестиционных решений, принимаемых на различных этапах инвестиционного процесса.

Инвестиционная привлекательность страны во многом является результатом инвестиционной привлекательности ее отдельных регионов. В случае с Ираком, по мнению экспертов Всемирного экономического форума, наиболее привлекательным в инвестиционном плане районом страны является Иракский Курдистан [6].

Рис. 1. Показатели инвестиционной привлекательности Иракского Курдистана [2,3,5]

Со стороны иракской стороны постоянно подчеркивается наличие в регионе серьезных финансовых ресурсов для восстановления его промышленности и социальной инфраструктуры (из бюджета Ирака курдская автономия получает 17% поступлений от экспорта нефти) [8] и безопасность территории региона, о чем свидетельствует деятельность представительств нескольких тысяч иностранных компаний и открытие в течение последних пяти лет 16 иностранных представительств [8].

В регионе для улучшения инвестиционного сотрудничества был создан «Инвестиционный Совет Курдистанского Региона», который занимается

иностранными компаниями, упрощает работу национальных и международных компаний. На современном этапе в период с 2007 по 2011 гг. в регион вложено более 18 млрд. долларов США (рис. 1).

При этом большинство инвестиций являются внутренними (80% от всего объема инвестиций). На долю иностранных инвестирования приходится 14% от общего объема, инвестиции со смешанным капиталом составляют лишь 6% [4]. В настоящий момент на территории Иракского Курдистана действуют 4000 иракских и иностранных компаний, работающих в разных сферах (рис. 2).

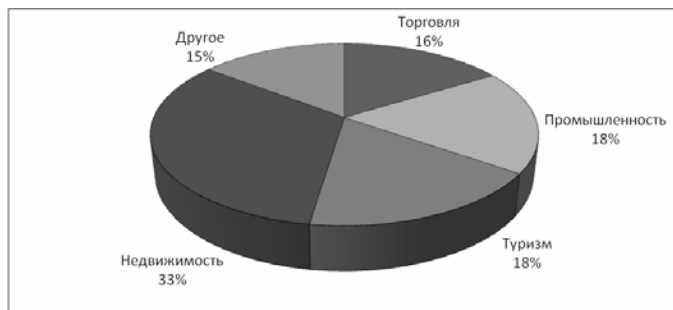

Рис. 2. Отраслевая структура инвестиций Иракского Курдистана [7]

Особенные перспективы возлагаются на инвестиции, направленные на развитие международного и внутреннего туризма (доля отрасли в структуре инвестиций составляет 18% и имеет тенденцию к увеличению). Это во многом связано с природными особенностями Курдистана, благодаря которым он является любимым местом летнего отдыха для жителей южных полупустынных районов.

Однако особое место в экономике региона и, соответственно, его инвестиционного сотрудничества занимает нефтяной и газотранспортный сектор, доля которого составляет более 80% в структуре ВВП. По официальным данным на территории Иракского Курдистана сосредоточено более 40% нефтегазовых ресурсов страны [2,4]. Следует особо подчеркнуть, что, согласно Конституции Ирака, федеральное правительство разрабатывают необходимую стратегическую политику по развитию нефтяного и газового секторов с целью получения максимальной выгоды для иракского народа, используя самую современную технологию и поощрение инвестиций.

Иракский Курдистан, носящий конституционно закрепленный статус федерального района, принял в 2006 г. региональный закон «Об иностранных инвестициях», ст. 19 которого гласит, что «иностранному инвестору не имеет прав собственности на земельные участки, в недрах которых находятся залежи газа, нефти и других минеральных ресурсов» [2].

Преимущества и недостатки инвестиционной привлекательности
Иракского Курдистана

<i>Недостатки</i>	<i>Преимущества</i>
1. Сложное положение дел в вопросах безопасности и политической ситуации	1. Налоговый режим в стране. По оценкам экспертов, иракская система налогообложения в целом сравнима с такими странами, как Южная Корея и Малайзия.
2. Инфраструктура региона находится в ранней стадии развития	2. Безвизовый въезд на территорию Курдистана. Въездной штамп заменяет визу, он бесплатен и на нем написано, что, находясь в стране более 10 суток, вы должны зарегистрироваться. Также, может выдаваться особая бумага – пермит, дающий право на пребывание в Курдистане в течение 2 месяцев, с этим же пермитом можно въехать в арабский Ирак.
3. Практически отсутствует банковская сеть. Иракский бизнес, работающий в регионе, создавая компании, находится в очень трудном положении – негде открыть счет.	3. Иракский Курдистан является единственной стабильной и относительно благополучной зоной в Ираке.

Систематизировано автором по [2,3,4,5,7].

Однако, оценивая инвестиционную привлекательность региона, следует отметить его определенные преимущества и недостатки (таблица 1).

Таким образом, можно сделать вывод, что инвестиционный климат Иракского Курдистана, в отличие от других районов и провинций Ирака, вполне благоприятен для вложения инвестиционных средств. Степень различных политических, экономических и правовых рисков, с которыми могут столкнуться потенциальные иностранные инвесторы, гораздо ниже, чем в других районах и провинциях государства.

Литература: 1. *KurdishMedia* [Электронный ресурс]: Режим доступа до данных: www.kurdmedia.com; 2. *Kurdistan Regional Government's website* [Электронный ресурс]: Режим доступа к данным: www.krg.org; 3. *KurdNet* [Электронный ресурс]: *English-language News portal*. Режим доступа к данным: www.ekurd.net; 4. *Washington Kurdish Institute* [Электронный ресурс]: Режим доступа к данным: www.kurd.org; 5. *Курдистанский центр «Узнай правду»* [Электронный ресурс]: Режим доступа к данным: <http://kurdishcenter.ru>; 6. *Мировой экономический форум* [Электронный ресурс]: Режим доступа к данным: <http://www.weforum.org/reports>; 7. *Новостной сайт о событиях в курдском регионе* [Электронный ресурс]: Режим доступа к данным: <http://kurdistan.ru>; 8. *Официальный сайт Министерства экономического развития и торговли Украины* [Электрон. ресурс]: Государственная поддержка украинского экспорта. Режим доступа к данным: http://ukrexport.gov.ua/ukr/country_brief/?country=iq.

Мурзаева Н.Ю.

ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І ТУРКМЕНИСТАНУ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Черномаз П.О.*

Туркменістан є одним з головних торговельних партнерів України. Зокрема, Україна традиційно була імпортером природного газу з Туркменістану. За всі роки незалежності в двосторонніх відносинах панували відкритість і взаєморозуміння.

Величезні ринки збуту української продукції, в першу чергу металургійного комплексу, військово-технічного призначення тощо, надають можливість упевнено дивитися в майбутнє двосторонніх туркменсько-українських відносин і в перспективі. Україна володіє великим інтелектуальним і промисловим потенціалом і здатна на своєму технологічному рівні створювати конкурентоспроможні виробництва в країнах Центральної Азії, забезпечувати їхні потреби необхідними товарами продовольчої та промислової сфери, надавати послуги, насамперед у будівельній сфері, геологорозвідці тощо. Крім того, значні перспективи існують у військовому та військово-технічному співробітництві з Туркменістаном.

Українські будівельні компанії активно залучаються до розвитку інфраструктури паливно-енергетичного комплексу Туркменістану, будівництва газокompресорних станцій, газотранспортних мереж, нафтопроводів. Слід зазначити, що останнім часом різко загострюється конкуренція між провідними компаніями світу за участь у інвестиційних проєктах на туркменському ринку, які ініціюються новим керівництвом Туркменістану. Разом з тим, для України існують шанси закріпитися на туркменському ринку.

Сьогоднішні торговельно-економічні відносини з Туркменістаном розвиваються динамічно (табл. 1, 2). Основними позиціями *експорту послуг* до Туркменістану є будівельні послуги; різні ділові, професійні та технічні послуги; послуги в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях; подорожі; транспортні послуги; державні послуги, які не віднесені до інших категорій. В *імпорту послуг* з Туркменістану основними є транспортні послуги; подорожі; державні послуги, які не віднесені до інших категорій.

Основними статтями експорту з України до Туркменістану є продукція чорної металургії, машинобудування, хімічної промисловості, продукти харчування та ін.

Протягом 2011 року спостерігалось суттєве збільшення експорту продукції агропромислового комплексу порівняно з 2010 роком. Так, зростання обсягів експорту цієї групи товарів становило 17 млн. дол. або 36,4%, у т.ч.:

Таблиця 1

Динаміка торгівлі послугами в 2005–2010 рр. (млн. дол. США)

<i>Експорт</i>						<i>Імпорт</i>					
2005	2006	2007	2008	2009	2010	2005	2006	2007	2008	2009	2010
108,0	11,5	16,4	37,9	68,3	111,5	13,9	18,5	1,4	1,9	7,8	7,2

Джерело: сайт Держкомстату України [2]

Таблиця 2

Динаміка торгівлі товарами України і Туркменістану
в 2001–2011 рр. (тис. дол. США)

<i>Рік</i>	<i>Експорт</i>	<i>Імпорт</i>	<i>Сальдо</i>
2001	106522,42	1654057,85	-1547535,43
2002	112901,41	1885689,56	-1772788,15
2003	177266,79	1746205,55	-1568938,76
2004	225066,52	1953697,74	-1728631,22
2005	187369,23	2678069,91	-2490700,68
2006	132791,7	3492044,2	-3359252,4
2007	196708,2	4266613,3	-4069905,1
2008	376943,9	5631673,5	-5254729,6
2009	325172,2	718288,5	-393116,3
2010	208949,2	31432,4	177516,8
2011	192229,5	609640,4	-417410,9

Джерело: сайт Держкомстату України [2]

- какао та продуктів з нього на 17% (14,21 млн. дол.);
- цукру і кондитерських виробів на 66,8% (11,2 млн. дол.);
- продуктів із зернових культур на майже 75% (9,8 млн. дол.);
- алкогольних і безалкогольних напоїв на 27,4% (9,8 млн. дол.);
- молока та молочних продуктів на 2,2% (5,3 млн. дол.);
- жирів та олії на 52,8% (4,3 млн. дол.).

Протягом минулого року вперше за останні роки спостерігається зростання експорту до Туркменістану продукції хімічної промисловості – на 3,5 млн. дол. або на 37,2%, у т.ч.:

- фармацевтична продукція на 26,6% (4,1 млн. дол.);
- полімерні матеріали і пластмаси на 4,2% (2,3 млн. дол.);
- інші продукти хімічної промисловості на 168,6% (2,3 млн. дол.).

Водночас, експорт каучуку та гуми скоротився на 45,8% (0,77 млн. дол.).

У 2011 році до Туркменістану експортувалися зі сталим зростанням обсягів: 1) деревина, папір, целюлоза – 4,4 млн. дол. (+115,7%); 2) меблі – 9,5 млн. дол. США (зростання в 3 р.).

Одночасно спостерігається зменшення експорту: 1) продукція легкої промисловості – на 2 млн. дол. (майже в 3 р.), експортовано продукції на 0,95 млн. дол.; 2) вироби із каменю та гіпсу – на 2,9 млн. дол. (-54%), експортовано продукції на 2,5 млн. дол.

Імпорт товарів з Туркменістану в Україну у 2011 р. включав: 1) продукція легкої промисловості – 3,5 млн. дол. (зростання на 185%), де переважна доля припадає на експорт бавовни (2,5 млн. дол.); 2) продукція хімічної промисловості – 0,67 млн. дол. (зростання майже в 5 р.).

Обсяги імпорту продукції АПК, машинобудування та металургійної продукції не є суттєвими та протягом 2010 року скорочувалися [2].

За даними Держкомстату України, у 2009 р. загальний обсяг інвестицій з Туркменістану в Україну становив 77,6 тис. дол. Їх залучено в оптову торгівлю і посередництво в торгівлі – 63,4 тис. дол. (81,7%) та переробну промисловість – 14,2 тис. дол. (18,3%). Інвестиції з України в економіку Туркменістану в 2009 році становили 49 тис. дол. і були залучені в будівництво.

Серед традиційних сфер плідного співробітництва слід відзначити будівельну галузь, у якій задіяні українські компанії. Сьогодні на території Туркменістану працює понад 20 українських компаній, найбільшими з яких є: БА «Інтербудмонтаж», ВАТ «Сумське МНВО ім. Фрунзе», ДК «Укртрансбуд», ЗАТ «Укргазпромбуд», які споруджують складні об'єкти загальнодержавного значення в Туркменістані на загальну суму майже 1 млрд. дол. [3].

Значну перспективу також має розширення науково-технічного співробітництва між двома країнами, в першу чергу в нафтогазовій сфері, електроенергетиці, у сфері геологорозвідки, сейсмології та охорони навколишнього середовища, архітектури та містобудування, медицини, у космічній галузі.

Водночас процес просування українських товаровиробників та бізнесструктур на ринок Туркменістану потребує допомоги, у тому числі й на найвищому рівні. Особливу роль у створенні сприятливих умов для ефективного розширення політичної та економічної присутності України в Туркменістані буде мати підтримка регулярного політичного діалогу на найвищому рівні.

Між Україною та Туркменістаном активно розвивається інвестиційне співробітництво. Одним з головних напрямків такої співпраці є реалізація українськими компаніями інвестиційних проектів у Туркменістані. Так, БА «Інтербудмонтаж» разом з відповідними уповноваженими організаціями туркменськими проводить роботи з будівництва дренажно-комунікаційного тунелю в м. Ашгабаті та інженерних мереж у Арчабільському районі.

Значна робота з будівництва об'єктів для нафтогазового комплексу Туркменістану проводиться спеціалістами ВАТ «Сумське МНВО ім. Фрунзе». На сьогоднішній день завершено будівництво компресорних станцій «Йиланли» і «Дер'ялік». Тривають роботи зі спорудження нових компресорних станцій. Одним з важливих інвестиційних проектів у Туркменістані, який реалізується фахівцями ДК «Укртрансбуд» і СК «УкрАзіяБуд» разом з туркменськими будівельними організаціями, є будівництво мосту через річку Амудар'я.

Розвивається співробітництво у фармацевтичній галузі. Українським АТ «Лекхім» разом з Міністерством охорони здоров'я та медичної промисловості

Туркменістану створено спільне виробництво з випуску лікарських засобів. З 2003 року свою продукцію випускає спільне українсько-туркменське підприємство – господарське товариство «Туркмендермансенагатлегкім». У рамках цієї співпраці в Туркменістані розпочато виробництво гірчичників, пігулок і капсульних форм лікарських засобів, в результаті чого фармацевтичний ринок Туркменістану поповнився 27 найменуваннями медикаментів спільного виробництва.

Наша країна підтверджує зацікавленість у довгостроковому співробітництві з Туркменістаном у газовій галузі, що потребує збільшення потужностей існуючих маршрутів експорту туркменського природного газу і будівництва нових газопроводів.

Таким чином, Україна і Туркменістан мають величезний потенціал для подальшого розвитку взаємовигідних зв'язків.

Література: 1. Голиков А.П., Черномаз П.А. *Международные экономические термины: словарь-справочник: Учебное пособие.* – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 376 с.; 2. <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Сайт Держкомстату; 3. <http://www.ambturkm.org.ua/> – сайт Посольства Туркменістану в Україні.

***

УДК 339.94:[339.13:004].

Науменко С.Г. **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ** **ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Якубовський С.О.*

Тема дослідження являється актуальною, тому що сучасна світова економіка характеризується підвищенням ролі науково-технічного прогресу, інформатизацією та комп'ютеризацією. Використання новітніх інформаційних технологій стало визначальним фактором розвитку міжнародної фінансової системи.

Учасники фінансових ринків користаються глобальними базами даних, інтегрованими системами управління та здійснення платежів. Розширюються можливості застосування інформаційних технологій у різних секторах міжнародних відносин, а саме в торгівлі фінансовими деривативами та цінними паперами, у торгівлі товарами та послугами, у фінансовому менеджменті та управлінні ризиками учасників ринків та ін. На сьогодні ми маємо змінену форму самого ринку, який став інформаційним. Вже можна говорити про існування «віртуальної економіки», оскільки зараз поширеними є Інтернет – магазини, платежі через комп'ютерні мережі тощо.

Даною темою займалися та внесли істотний внесок у її розвиток такі діячі, як Сергій Брін, американський вчений у галузі обчислювальної техні-

ки, Стівен Возняк, винахідник і розробник перших персональних комп'ютерів разом зі Стівом Джобсом, Роберт Нойс і Гордон Мур, головні інженери та засновники компанії Intel.

Метою роботи є визначення тенденцій розвитку світового ринку інформаційних технологій в умовах розгортання процесу глобалізації економіки.

Інформаційні технології – це машинізовані способи обробки, збереження, передачі, використання інформації у вигляді знань. Вони включають два основні елементи – апаратний та людський, останній з яких є головним.

Матеріальною основою сучасних інформаційних технологій є три основних технічні досягнення:

- поява нового середовища нагромадження інформації на фізичних носіях (магнітні стрічки, мікрофільми, магнітні та оптичні диски, напівпровідникові пристрої, тощо);

- розвиток засобів зв'язку, що забезпечують доставку інформації практично в будь-яку точку земної кулі без обмежень в часі та просторі, та масове охоплення населення засобами зв'язку;

- можливість автоматизованої обробки даних за допомогою комп'ютера згідно заданого алгоритму.

Прикладами інформаційних технологій можуть бути система електронної пошти, системи факсимільної передачі зображення і мережі передачі даних. Іншим прикладом стали бази даних, які також зобов'язані своїм створенням комп'ютеру, здатному зберігати у цифровій формі значні обсяги інформації [1].

Інформаційні технології проникають, як в професійну діяльність, так і в приватне життя, впливають на міжнародний торговий баланс, рівень зайнятості, політику. В міру становлення інформаційного суспільства виникає потужна індустрія інформаційних технологій, призначена для задоволення потреб цього суспільства. Індустрія інформаційних технологій породжує нові види інформаційного продукту та засоби його доставки до споживачів. Під інформаційним продуктом слід розуміти різноманітні аспекти знань, відомості, твори мистецтва, інші форми інформації та розваг, отримані, як традиційними шляхами, так і за допомогою електронної техніки. Особливо яскраво інформаційні технології проявляються в об'єднанні багато чисельних секторів економіки, таких, як видавнича справа, виробництво офісного обладнання, обчислювальної техніки, систем телезв'язку та побутової техніки, які до недавнього часу хоча й були взаємопов'язані, проте незначно. Інформаційні технології стимулюють розвиток та посилення цього зв'язку [2].

Розвиток комп'ютерної техніки, засобів зв'язку і розподіленої обробки інформації дозволило зробити революційний прорив у грошовому обігу. У багатьох країнах замінені не лише паперові гроші, а й певною мірою чеки на інформаційні (так звані електронні) гроші. Телеінформаційні мережі

електронних комунікацій пов'язують банки міст, регіонів і країн між собою і з міжрегіональними розрахунковими центрами, у яких автоматично підбиваються баланси всіх кредитових і дебетових посилок в мережу за допомогою індивідуальних інформаційно-кодових кредитних карток або чеків [3].

В цілому сучасні інформаційні технології спрямовані на підвищення рівня автоматизації всіх інформаційних процесів, що є основою для прискорення темпів науково-технічного прогресу.

Найголовнішою тенденцією розвитку інформаційних технологій є глобалізація інформаційного бізнесу. Чисто теоретично будь-яка людина (або фірма) є сьогодні можливим споживачем інформації. Тому можливості інформаційного ринку як і раніше є безмежними, хоч і існує досить жорстка конкуренція між основними виробниками. До традиційно сильних виробників, таких, як США, Японія, Франція, Великобританія і ФРН, останніми роками додалися фірми Австралії, Південної Кореї, Тайваню, Сінгапуру, Індії і ін. Однією з головних причин інтенсифікації світової конкуренції є розповсюдження попиту на конкретні види ІТ у світовому масштабі. Можна сказати, що, не дивлячись на відмінність ринків, продукція, що має попит в Америці, фактично аналогічна тій продукції, на яку існує попит в Японії і Європі. Найявністю п'яти основних чинників обумовлює цей процес: різний рівень знань у області ІТ, що визначає темпи її розповсюдження, які варіюють в широких межах залежно від сфери застосування і від особливостей країни; співвідношення «вартість – ефективність» ІТ; урядова підтримка; стандартизація; порівняльні достоїнства співіснуючих і взаємозамінних технологій.

Наступна тенденція пов'язана з тим, що глобалізація ринку безпосередньо пов'язана з конвергенцією. Раніше сферу виробництва і сферу послуг можна було легко визначити і диференціювати. Проте описані вище «інформаційні тенденції» міняють традиційні уявлення. Певні види технологічної продукції і технологічних послуг, виконуючи однакові функції, стають по суті взаємозамінними.

Результатом впливу ІТ є здатність транснаціональних корпорацій (ТНК) (в металургії, електроніці, автомобілебудуванні та ін.) успішно вести справи в світовому масштабі, нові технології надають фірмам можливість проводити операції на периферії, а також купувати і продавати більш ефективно, використовуючи при цьому знання про стан ринку. Для них не існує кордонів. У кожній країні нас годує McDonalds, не дає нам засохнути Coca-Cola і містить в ідеальній чистоті Procter&Gamble [2].

Привабливість інформаційного бізнесу (розширення попиту, висока прибутковість, сприятливі перспективи) стає причиною переливу капіталу з інших галузей господарства, в першу чергу пов'язаних з інформаційним бізнесом. Перелив капіталу здійснюється в порядку вертикальної інтеграції, а іноді і диверсифікації, тобто конвергенції ринку ІТ.

Спостерігаються і зворотні процеси, коли промислові фірми, раніше володіли інформаційними системами, продають їх спеціалізованим інформаційним фірмам. Чітко можна виявити, що інтернаціоналізація концентрації капіталу в індустрії інформації, та перш за все – з боку західноєвропейських фірм на ринку США.

Потрібно зауважити, що розширення конкурентної боротьби в індустрії інформації в різних формах: великі фірми борються з дрібними; об'єднання борються з монополіями і дрібними підприємцями; за клієнта борються комерційні, державні та неприбуткові інформаційні органи; цінова конкуренція доповнюється неціновими методами – диференціацією послуг, їх комбінуванням, різноманітністю асортименту.

Світовий інформаційний ринок включає в себе регіональні ринки:

- європейський – медіа-послуги, телекомунікації, приладобудування, послуги реклами, зв'язки з громадськістю, лобіювання, послуги кредитно-довідкового бюро, продукти і послуги інформаційної безпеки та інші;

- азіатсько-тихоокеанський – офшорне програмування, ноу-хау, сервіс Інтернет, електронна комерція, ринок реклами, програмного забезпечення;

- північноамериканський – усі продукти і послуги на світовому ринку;

- латиноамериканський – проблема – нерозвинута інфраструктура; телебачення, радіомовлення, друкована преса; сфери – виробництво серіалів, розважальних Стрічок

- африканський – телебачення, послуги мережі Інтернет, ринок телекомунікацій;

- західно-азійський – імпортує продукти та послуги світового ринку;

- ринок СНД – має особливості, оскільки всі пострадянські країни різні позиції зайняли на світовому ринку. Імпортується – всі послуги інформаційно-комунікаційних технологій, виробляється – приладобудування, телевізори, комп'ютери, медіа-продукти.

Світовий ринок інформаційних продуктів та послуг характеризується асиметричністю щодо представлення регіонів і країн на цьому ринку. Найбільший попит мають ІКТ, комплексні технології, продаж ноу-хау, біотехнології.

Рівень розвитку ІТ тісно пов'язаний з рівнем ВВП і інвестиціями у сферу інформаційних технологій в кожній окремій країні. Розглянемо світовий та український стан розвитку ІТ.

Україна зайняла 90-е місце у рейтингу країн щодо розвитку інформаційних технологій (так званий індекс розвиненості ІКТ) у 2010-2011 рр. Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), опустившись з 82-го місця у порівнянні з минулим рейтингом 2009-2010 рр. Україна має високий потенціал у ІТ сфері за рахунок дешевої робчої сили у порівнянні з розвинутими країнами світу.

Лідерами з розвитку інформаційних технологій у світі продовжують залишатися Швеція і Сінгапур, третє місце посіла Фінляндія (у минулому рейтингу займала 6-е місце), на четвертому-п'ятому місцях – Швейцарія і США, які зберегли свої позиції у порівнянні з попереднім рейтингом. У десятку також увійшли Тайвань, Данія, Канада, Норвегія і Корея.

Можна зробити висновок, що інформаційний ринок за оборотом і темпами зростання в більшості розвинутих країн далеко випереджає ринок матеріальних продуктів та послуг.

Нові інформаційні технології є головною рушійною силою на додаток до існуючих сил світового ринку. За об'ємом виробництва сектор інформаційних технологій займає другу позицію в переліку найбільших галузей світової промисловості після галузі туризму. Це свідчить про високий потенціал інформаційних технологій і можливої привабливості для потенційних інвесторів.

Література: 1. Багриновський К.А., Хрусталеv Е.Ю. Нові інформаційні технології, М.: «ЭКО», 2008; 2. Тітirenко Г. А., Автоматизовані інформаційні технології в економіці: Підручник – М.: ЮНІТІ, 2007; 3. Сорокін К., Сукопнік М. Передача інформації в сучасних банківських мережах // Банківські технології. – 2000. – №8.

***

УДК 339:004.738.5

Підченко О.Ю. РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

*Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
Науковий керівник: проф., д.е.н. Якубовський С.О.*

Актуальність даної статті визначається тим, що стрімкий технологічний розвиток у сфері електроніки та кібернетики, формування інформаційного суспільства призвело до виходу інформаційно-комунікаційних технологій на новий рівень, що дозволило вирішувати складні економічні завдання як для окремих комерційних структур так і в загальнодержавному та міжнародному масштабі. Електронна торгівля стала одним із засобів здійснення і підтримки процесів інформатизації в економічному середовищі, дала змогу максимально ефективно здійснювати комерційні операції, оперативно реагувати на зміни ринку товарів та послуг, розширювати сфери впливу комерційних суб'єктів та посилювати їх конкурентні переваги. Завдяки своїм перевагам у порівнянні із традиційними формами обміну для всіх контрагентів торгівлі, електронна торгівля з моменту свого зародження переживає процес бурхливого росту й уже зайняла видне місце в системі світогосподарських відносин, сприяючи глобалізації економіки, підвищенню ефективності національних господарств і більш повному задоволенню потреб споживачів.

Оскільки проблематика електронної торгівлі дійсно нова й уже тому недостатньо досліджена, а трактування цілого ряду її аспектів різними українськими й закордонними вченими часом помітно розходяться між собою, для розробки такої концепції необхідне більше глибоке проникнення в сутність міжнародної електронної торгівлі, адекватна оцінка її ролі у світовій економіці й процесі її глобалізації.

Метою статті є узагальнення та систематизація теоретичних основ організації торгівлі на основі сучасних інформаційних технологій з врахуванням особливостей сучасного стану розвитку сфери обігу у світі, а також рівень і проблеми розвитку електронної торгівлі в Україні.

Датою народження інформаційних технологій електронної торгівлі вважається 1993 рік, коли почалось масове використання Web – технології в мережі Інтернет, а вже наприкінці 1998 – на початку 1999 року Інтернет стали розглядати як найперспективніший ринок, що перевищує за своїм потенціалом будь-який інший у світі.

Насамперед, у спеціальній економічній літературі поняття електронна торгівля має багато авторських та декілька офіційних визначень. До найбільш поширених визначень цього терміну можна віднести трактування А.М. Грехова, який вважав, що: « Електронна торгівля – це всі форми торгівлі товарами і послугами з використанням електронних засобів, в тому числі Інтернет» [2]. Треба зазначити, що термін «міжнародна електронна торгівля» і «міжнародна електронна комерція» треба вважати синонімами оскільки семантично це одне й те саме, проте думки вчених розбігаються в цьому питанні. Але треба розрізнити поняття «електронна торгівля» і «електронний бізнес», який можна розглядати як сферу ділових операцій, що включає електронний документообіг, електронну систему платежів й електронну торгівлю.

До основних переваг електронної торгівлі, у порівнянні з оф-лайн або традиційною торгівлею, можемо віднести наступні: практично необмежене коло потенційних клієнтів; низька вартість трансакцій; малий обсяг первісних вкладень, пов'язаний з відсутністю необхідності купівлі або оренди торговельних площ й торговельного устаткування; запобігання несумлінності або недосвідченості продавців; простота обліку руху товару; зручність проведення маркетингових досліджень; великий потенціал розвитку системи роботи із клієнтами, без ризику, що система «знайде» собі інше місце роботи, як це нерідко відбувається із продавцями, що набрали досвід.

В електронній торгівлі зазвичай беруть участь два типи суб'єктів: приватний бізнес – компанії і домашні господарства. Третя дійова особа – держава як господарюючий суб'єкт в силу економічних законів і з деяким відставанням від вищеназваних суб'єктів у освоєнні електронного економічного простору слабо залучений в комерційні угоди, але в кількох розвинених

країнах уже були організовані, наприклад, держзакупівлі з використанням глобальної мережі.

Основними напрямками електронної торгівлі є:

– фірма-фірма (бізнес для бізнесу або B2B) – основна модель Інтернет-торгівлі для компаній, що працюють на міжкорпоративному ринку, де одні юридичні особи роблять послуги і продають товари іншим юридичним особам. B2B-системи розрізняються за функціями: корпоративний сайт компанії; Інтернет-магазин; служба закупівель постачання шукає постачальників, отримує комерційні пропозиції, здійснює електронні платежі, контролює виконання замовлень; інформаційний сайт; брокерські сайти виконують роль посередників між покупцями і продавцями; електронні торгові майданчики (ETM): призначені для безпосереднього здійснення торгово-закупівельної діяльності; професійні B2B-медіа продукти – це продукти, націлені виключно на професіоналів працюють у певній сфері або галузі.

– фірма-споживач (бізнес для споживача або B2C) – роздрібна електронна торгівля, продаж товарів і надання приватними компаніями послуг домашнім господарствам. До цієї категорії відноситься значна кількість підприємств електронної торгівлі: Інтернет – магазини, платні сервіси для фізичних осіб, численні компанії, що продають консультаційні та інформаційні послуги.

– споживач-споживач (споживача до споживача або C2C) – взаємодія користувачів для обміну комерційною інформацією, досвідом, аукціонною торгівлею між фізичними особами [1].

Обсяг торгівлі через Інтернет вже обчислюється декількома трильйонами доларів. У найближчі роки він досягне 2 трлн дол. Провідними країнами, в яких електронна торгівля з'явилася і розвивається високими темпами, є Сполучені Штати Америки й Канада. Динаміка приросту об'ємів роздрібних продаж у США показує, що зараз, і в наступні 3-5 років США не полишать позиції лідерства у галузі електронної комерції B2C. Загальний обсяг електронної торгівлі за 2009 р. становив 134,9 млрд. дол., що на 2% більше, ніж у 2008 р. Частка електронної торгівлі від загальної у 2009 р. становила 3,7% (у порівнянні – 3,3% у 2008 р.) [7].

Азіє стає найбільш швидкозростаючим ринком електронної комерції в світі. Недивлячись на кризу, Інтернет-шоппінг набирає там великих оборотів. Поширення роздрібною електронної торгівлі в Азії пов'язане з вдосконаленням комунікаційної інфраструктури і підвищенням рівня безпеки способів розрахунку. Сьогодні все більше мешканців Азії, в першу чергу Китаю і Індії, отримують доступ до мережі Інтернет, тому темпи приросту Інтернет-продажу будуть становити в цьому регіоні до 20% на рік.

Європа відстає від північноамериканських країн у використанні електронної торгівлі приблизно на рік. Найбільший ринок електронної комерції в Європі є у Німеччині (30% від загального обсягу), далі йдуть Великобрита-

нія (23%), Франція (9%). В Інтернет-сегменті ринку основними є продукти програмного забезпечення й послуги. Планується, що Європейський ринок інформаційних технологій буде розвиватися в напрямку збільшення кількості послуг для різних секторів економіки: для промислового сектора – електронна торгівля «бізнес-бізнес», для фінансового сектора – Інтернет-банкінг, для енергетики – онлайнвий білінг, для транспортного сектора – онлайнове планування і керування перевезеннями, для торгівлі – Інтернет-магазини, для освіти – дистанційне навчання [6].

Країни пострадянського простору відстають у розвитку електронної торгівлі від країн Європи на 3-5 років. Але західні компанії вже вичерпали усі резерви традиційних способів підвищення ефективності і з допомогою електронної комерції борються за кілька відсотків зростання, у наших національних підприємств можливості росту ширші. Сфера електронної комерції розвивається не так швидко, як інші сегменти вітчизняного Інтернет-ринку, і має більш скромні інвестиції, тому що Інтернет-магазини ще не одержали масового визнання українськими покупцями. Дуже перспективним в Україні є така форма організації інформаційної та торговельної взаємодії між компаніями через Інтернет, як електронна комерція «бізнес-до-бізнесу».

Але невелика чисельність Internet- користувачів, недостатня кількість платіжних інструментів, слабка довіра потенційних покупців, завищені ціни в уже діючих електронних магазинах, недостатньо розвинені телекомунікації, низький порівняно із Західною Європою рівень розвитку IT, комп'ютерної грамотності населення, низький рівень життя громадян, незначний вплив електронної торгівлі на розвиток вітчизняної зовнішньої торгівлі, низька податкова дисципліна та значні несанкціоновані відтоки капіталу за кордон, малоефективна система захисту прав інтелектуальної власності-це далеко не повний перелік причин гальмування електронної торгівлі в Україні [5].

Як висновок, можна зазначити, що ріст електронної торгівлі залежить від ключової інфраструктури, в розвитку якої існує певна нерівномірність: одні країни значно просунулись вперед, частина їх наздоганяє, а інші просуваються повільно. Основні умови такого розвитку визначаються розвитком інформаційних технологій і телекомунікацій, а також соціальною, культурною, комерційною та урядовою підтримкою.

В умовах поглиблення міжнародного поділу праці, активного розвитку спільної комерції, коли підприємства не тільки купують один у одного продукцію, а й спільно працюють над виробництвом нових товарів та послуг, електронна комерція такого набуває особливого значення, оскільки вона передбачає формування тривалих партнерських відносин між підприємствами, які здійснюються через комунікаційні мережі.

Електронна торгівля в Україні перебуває на стадії дозрівання. Поряд із вже існуючими механізмами впровадження електронної торгівлі панує

правове безладдя. Відсутність в Україні належного правового забезпечення електронної торгівлі дає багато приводів для шахрайства та безвідповідальності у даній сфері. Стереотипне відношення до можливості торгівлі без людського посередництва та загальна насторога до будь-яких нововведень теж не сприяють поширенню даної сфери на теренах нашої держави. Однак помітні тенденції до покращення ситуації у майбутньому. Також доцільно проводити подальші наукові дослідження в даній сфері. Впровадивши ряд комплексних змін, наша держава має всі шанси наздогнати світових лідерів електронної торгівлі і запропонувати власні ідеї щодо подальшого розвитку сфери електронної комерції.

Література: 1. Береза, А.М. Мартинович, Козак І.А., Левченко Ф.А., Гузєва В.М. Електронна комерція. – К.: КНЕУ, 2002. – с. 4-14; 2. Грехов, А.М. Електронний бізнес (Е-комерція). – К.: Кондор, 2008. – с. 7-11; 3. Макарова М.В. Електронна комерція. – К.: Академія, 2002. – с. 10-13; 4. Меджибовська, Н.С. Електронна комерція, Одеський державний економічний університет. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – с. 5-11; 5. Плєскач, В.Л. Технології електронного бізнесу. – К.: ВЦ КНТЕУ, 2004. – с. 63-68; 6. Eastern Europe E-Commerce Report 2009 // yStats.com GmbH & Co. KG, 2010. – 110 p.; 7. U.S. Department of Commerce Economics and Statistics Administration U.S. Census Bureau «E-Stats» (Annual report) – May 28, 2009.

***

УДК 339.923

Пихтіна М.С.

БРІКС: СУЧАСНЕ ПОЛОЖЕННЯ У СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ПРОЦЕСАХ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., проф. Сідоров В.І.*

В умовах активізації інтеграційних процесів у сучасному світі на всіх континентах відбувається оновлення старих і виникнення нових інтеграційних угруповань. Світові та регіональні держави бачать в інтеграції потужний інструмент свого політико-економічного домінування у міжнародних відносинах; країни, що розвиваються розглядають її як можливість зміцнення своїх позицій на світовій економічній арені і кращого захисту національних інтересів в умовах глобалізації світової економіки [1, с. 164]. Таким чином, аналіз сучасних тенденцій розвитку інтеграційних процесів актуальний не лише з наукової точки зору, але й має практичне значення.

З огляду на нинішню світову економічну та політичну ситуацію, а саме наслідки кризових явищ та пошук нових шляхів розвитку у глобальному масштабі, на нашу думку, слід звернути увагу на функціонування відносно нового, але об'єднання країн з економіками, що стрімко набувають свого

розвитку – Бразилія, Росія, Індія, Китай та ПАР (БРІКС). ПАР приєдналась до об'єднання пізніше, отже у статті в залежності від періоду, що аналізується, буде використовуватись як аббревіатура БРІК(С), так і БРІКС.

З того моменту як у 2003 р. було опубліковано перший звіт впливової фінансової групи The Goldman Sachs Group Inc., який було присвячено перспективам Бразилії, Росії, Індії та Китаю у XXI ст., акронім БРІК(С) увійшов у загальне використання, а інтерес до країн цієї групи став підвищуватись з кожним роком [4, с.44]. Термін БРІК(С) увів у 2001 р. провідний економіст банку The Goldman Sachs Group Inc. Джим О'Нілл. Він об'єднав у групу БРІК(С) чотири найбільш крупні країни з ринками, що розвиваються, а також значною орієнтацією на експорт [6, с. 72]. В квітні 2011 р. до БРІК приєдналась ПАР і об'єднання було перетворено у БРІКС [7, с. 2]. Актуальність і важливість БРІКС усвідомлюється не тільки діловими та державними структурами, а й громадянським суспільством, зокрема, у науковому колі всього світу.

Зараз БРІКС поєднує 3 млрд. чол., що складає приблизно 43% населення Землі, а також територію 39,7 млн. кв. км., що є більшим ніж чверть поверхні земної суші. Вигідне положення цим країнам забезпечує наявність в них великої кількості важливої для світової економіки ресурсів, а саме Бразилія багата на сільськогосподарську продукцію; Росія – найбільш крупний у світі експортер мінеральних ресурсів; Індія має дешеві інтелектуальні ресурси; Китай має у своєму розпорядженні дешеві трудові ресурси; ПАР – природні ресурси. На країни об'єднання також припадає приблизно 13 трлн. дол. виробництва ВВП на рік, що дорівнює 21% світового виробництва [7, с. 2].

Кожна з п'яти країн БРІКС, що розташовані на трьох континентах, має значний вплив як у своєму регіоні, так і в цілому світі. Таким чином, країни БРІКС є найбільш крупними ринками, що формуються, та мають високу диференціацію регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, густрою населення та транспортною доступністю. Кожна з них на рівні суб'єктів федерації представлена різною кількістю регіонів. На практиці для іноземних інвесторів привабливі тільки окремі регіони, які вже зараз за рівнем економічного розвитку можуть конкурувати з країнами G 6 [4, с. 44].

Згідно з прогнозами The Goldman Sachs Group Inc., які було зроблено у 2009р., очікувалось, що за обсягом ВВП країни-члени БРІК(С) до 2032 р. перегонять шістку найбільш розвинених країн (США, Японію, Англію, Францію, Німеччину та Італію). Китай у 2027 р. стане лідером та найбільш крупною економікою в світі. Росія (до 2028 р.) та Бразилія (до 2036 р.) випередять Італію, Францію та Німеччину, Індія в 2032 р. за рівнем ВВП буде перевищувати показники Японії, а до 2050 р. буде поступатися тільки США та Китаю. При цьому максимальний з країн БРІК(С) ВВП на душу насе-

лення до 2050 р. очікується у Росії. Його розмір буде більшим ніж у Італії та Німеччині, а також наблизиться до рівня Франції. В інших країнах-членах БРІК(С) цей показник буде значно нижчим [8, с. 4].

Ці прогнози дуже імовірні, дивлячись на сучасний розвиток та динаміку їхнього ВВП (рис. 1). Цей показник стабільно зростає у всіх країнах членах БРІКС, окрім Росії. Найбільш стрімким підвищенням ВВП характеризується Китай (з 2712 млрд. дол. у 2006 р. до 5878 млрд. дол. у 2010 р.). Найнижчий та відрізний від інших показник має ПАР, у 2010 р. він досяг 364 млрд. дол [9]. Таким чином, не зважаючи на зростання обсягів ВВП, країни-члени БРІКС до середини ХХІ ст. залишаться країнами, що розвиваються.

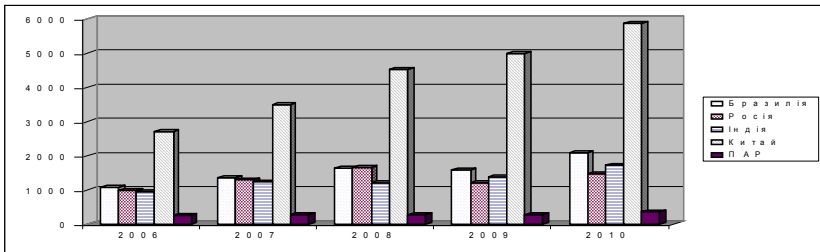

Рис. 1. Динаміка ВВП країн БРІКС в період 2006 – 2010 рр. (млрд. дол.)

Графік побудовано автором за матеріалами: [9]

Слід також зауважити, що спочатку аналітики The Goldman Sachs Group Inc. не припускали координацію країнами БРІК(С) економічної політики, а також що вони утворять економічний блок. Однак, з часом з'явилися ознаки того, що чотири країни БРІК намагаються сформувати політичну кооперацію і таким чином перетворити свою зростаючу економічну потужність у більший геополітичний вплив.

Однак, у зв'язку з економічними змінами впродовж останніх декількох років деякі експерти, на відміну від аналітиків The Goldman Sachs Group Inc, взяли під сумнів можливість подальшого функціонування групи БРІКС у її незмінному складі. Наприклад, спеціалісти Standard & Poor's заявили, що на їх думку різниця між країнами групи посилюється, тоді як в період зростання споживання вони здавались нестійкими. Китай та Індія можуть виграти від падіння цін на сировинні товари, що дозволить їм підтримувати маржу у ключових секторах експорту, а Росія та Бразилія, навпаки, призведуть до прямих збитків в результаті зниження цін на енергоносії, метали та сільськогосподарську продукцію.

В умовах сьогодення, деякі експерти висловлюють такі несприятливі шляхи стосовно розвитку майбутнього групи країн БРІК(С) [6, с. 72].

По-перше, можливість того, що від «великої четвірки» відокремитися Бразилія та Росія. Інвестиційний бум, який було відмічено у цих двох краї-

нах с початку нинішнього десятиліття, був тісно пов'язаний з позитивною динамікою цін на сировинні товари, тому він і був різко припинений в період їх зменшення. Друга хвиля погіршення умов торгівлі у зв'язку з недостатньою диференціацією економіки Бразилії та Росії призведе до сповільнення їх економічного росту та погіршенню ситуації у фінансах суспільного сектору.

По-друге, існує можливість, що з групи відокремиться Росія. Деякі експерти пов'язують це з тим, що Росія почала втрачати свої позиції та динаміку зростання. Крім того Росія поки що не є членом ВТО. Також нова якість ролі Китаю у світі створює нові можливості та нові виклики для світу та Росії. Він стає стратегічним конкурентом РФ. Хоча існує і інша, більш втішна думка, а саме, що Росію неможна порівнювати з іншими країнами БРІК(С), оскільки, не дивлячись на їх безсумнівні економічні успіхи, Росія має ряд важливих переваг – більші душеві доходи, кращий розвиток фундаментальної науки, вищий рівень освіти населення та інше.

По-третє, деякі вчені вважають, що із складу БРІК(С) може вийти швидко прогресуючий Китай, який вже сам перетворюється на самостійний світовий економічний центр. Так за деякими важливими позиціями Китай вже зараз випередив США. Так у 2009 р. китайський ринок став найбільш крупним автомобільним ринком світу, вперше випередив американський з результатом в 13,5 млн. проданих машин проти 10 млн. – в США [6, с. 73].

По-четверте, на думку інших експертів у країнах БРІК(С) мало спільних політичних цілей та інтересів. Китай достатньо успішно веде свою політику, скуповуючи енергоресурси в Африці, Ірані, Іраку та Латинській Америці. Індія турбується можливістю спалахів конфліктів на її кордонах. А Бразилія більш зайнята своїми внутрішніми перетвореннями [6, с. 73].

Однак, не дивлячись на всі негативні прогнози експертів, на даний час група країн БРІКС не тільки успішно функціонує та розвивається, а й розширяється у своєму складі. Таким чином, БРІКС перетворилось в об'єднання, яке самостійно інтегрує до себе нові країни. Отже, на нашу думку, зараз БРІКС має всі шанси для того, щоб відіграти вирішальну роль у посиленні впливу країн, що розвиваються на глобальну політичну, економічну та фінансову систему, які в умовах сьогодення є не досить стабільними та зазнають перетворень.

Підводячи підсумок всьому вищезазначеному, слід сказати, що БРІКС стала реальією світової економіки та політики. Цей неформальний міжнародний інститут зайняв своє місце у сучасних міжнародних економічних та політичних відносинах. БРІКС має колосальний потенціал розвитку, як з вже існуючим складом країн, так і можливими майбутніми партнерами. Маючи значну ресурсну базу та економічний потенціал БРІКС має всі можливості зайняти лідируючі позиції на рівні світогосподарських відносин.

Література: 1. Голиков А.П. *Мировое хозяйство и международные экономические отношения: учебное пособие – Симферополь «СОНАТ», 2003 – с. 249;* 2. Голиков А.П., Казакова, Шуба М.В. *Интермодальный путь «восток–запад» и место в нем Украины // Проблемы міжнародних транспортних коридорів та єдиної транспортної системи України: Матеріали VI науково-практичної міжнародної конференції 7-12 червня 2010 р. – Коктебель;* 3. Голиков А.П., Черномаз П.А. *Международные экономические термины: словарь-справочник. – К.: Центр учб. літератури, 2008. – 376 с.;* 4. Зайцева Ю. *Межрегиональная дифференциация в странах БРИК: возможности оценки // Мировая экономика и международные отношения, 2010, № 5, с. 44-51;* 5. Сидоров В.И, Журавлев А.В. *Состояние платежных балансов и развитие экономических циклов // Международные отношения: история и современные аспекты. Теории и исследовательские практики. Вып. II. – М.-Ставрополь: Изд-во СГУ, 2011. – с. 237-242;* 6. Хейфец Б. *БРИК: миф или реальность? // Мировая экономика и международные отношения, 2010, №9, с. 72 – 80.* 7. Архангельская А.А. *БРИК становится БРИКС. // Азия и Африка, 2011, №9, с. 2-5;* 8. Jim O'Neill and Anna Stupnytska. *The long-term outlook for the BRICs and N-11 post crisis. // Global economics paper, December 4, 2009, №192, p. 1-27;* 9. *Офіційний сайт світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>.*

* * *

УДК: 379.85: 332.12

Подосян К.В.
РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ
ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Левківський В.М.

Розвиток туристичної індустрії в регіоні перш за все залежить від політики в цій галузі місцевих органів самоврядування. В багатьох областях України туристська галузь в плані фінансування стоїть на останньому місці, тому і доходи від неї майже нульові. Загальний соціально-економічний розвиток регіону дасть значний поштовх до розвитку туристської галузі, яка вважається сукупною галуззю економіки. Тільки ретельне аналіз стану розвитку, виявлення слабких місць у туристської галузі регіону зможе допомогти зробити туризм однією з головних статей доходу в регіоні.

Для дослідження стану розвитку індустрії туризму по регіонах України обрані показники, які враховуються статистикою на регіональному рівні, відображаються у регіональній статистиці в розділі «Туризм» і є найбільш впливовими на розвиток галузі.

По кількості підприємств, що надавали послуги, лідирують наступні області: Київська область з містом Києвом (1102), АР Крим з містом Севастополем (465), Харківська (302), а також Донецька (257) та Дніпропетровська (231) областях. Найменшу кількість підприємств мають Кіровоградська (28),

Житомирська (37), Чернігівська (46) та Закарпатська (49) області. Середня кількість подібних підприємств по Україні становить 153 одиниці [2].

Кількість працівників підприємств-ліцензіатів в загалом по Україні складає 23 тис. осіб. Найбільша кількість працівників налічується Київській області разом з містом Києвом (6901), АР Крим разом з містом Севастополем (4603), Одеській (1196), Харківській (1090) та Дніпропетровській (1005) областях. Найменша ж кількість останніх спостерігається в Житомирській (110), Сумській (126) та Чернігівській (166) областях [3].

Навантаження на одного суб'єкта туристичної діяльності – це показник, який відображає скільки місцевих жителів доводиться на одного суб'єкта туристичної діяльності. Завдяки йому можна виявити існує надлишок чи недолік в області туристичних фірм. Найбільше навантаження на одного суб'єкта туристичної діяльності доводиться в таких областях як Кіровоградська (37,6 тис. чол.), Житомирська (35,6 тис. чол.) і Вінницька (33,7 тис. чол.). Найменше місцевих жителів на одну туристичну фірму спостерігається Київській області разом з містом Києвом (4,1 тис. чол.) та АР Крим разом з містом Севастополем (5,1 тис. чол.) [2].

Найбільше значення по обсягу наданих послуг спостерігалось в наступних областях: Київська разом з містом Києвом, АР Крим разом з містом Севастополем, Дніпропетровській, Донецькій та Харківській областях. Найменше значення по цьому показнику мають Вінницька, Кіровоградська та Житомирська області.

Показник обсяг наданих послуг на 1 працівника показує який обсяг в грошовому вимірі доводиться на 1 працівника туристичної фірми. На першому місці по даному показнику знаходяться Київська область разом з містом Києвом, АР Крим разом з містом Севастополем, Дніпропетровська та Донецька області. На останньому місці є такі області Кіровоградська, Вінницька та Луганська [1].

По кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності України лідирують Київська область разом з містом Києвом (45%), АР Крим разом з містом Севастополем (13,9%), Дніпропетровська (4,1%), Донецька (3,7%) та Харківська (3,3%) області. Найменше значення по даному показнику мають Житомирська (0,3%) та Сумська (0,5%) області [3].

Найбільша кількість іноземних туристів спостерігалась в Київській області разом з містом Києвом (287,8 тис. осіб), АР Крим разом з містом Севастополем (202,7 тис. осіб), Одеській (52,2 тис. осіб) області. Найменша їх кількість спостерігалась в областях Житомирській (0,0 тис.), Тернопільській (0,0 тис.), Луганській (0,2 тис.) та Сумській (0,2 тис.) [2].

По кількості туристів-громадян України, які виїжджали за кордон лідирують Київська область разом з містом Києвом (1131,6 тис. осіб), Дніпропетровська (81,1 тис. осіб), Донецька (64,5 тис. осіб) та Харківська (54,5 тис.

осіб). Найменшу кількість останніх спостерігалось в Житомирській (3,8 тис. осіб) та Херсонській (5,6 тис. осіб) областях. Середнє значення цього показника по Україні складає 66,4 тис. осіб [2].

Найбільша кількість внутрішніх туристів спостерігалась в таких областях як Київська область разом з містом Києвом (414,9 тис. осіб), АР Крим разом з містом Севастополем (339,1 тис. осіб), Донецька (85,7 тис. осіб), Харківська (72,4 тис. осіб) та Дніпропетровська (71,6 тис. осіб). Найменша ж кількість внутрішніх туристів була в Житомирській (9,1 тис. осіб) та Сумській (13,5 тис. осіб) областях. Середня кількість останніх по країні становила 70,7 тис. осіб [3].

По кількості екскурсантів лідирують АР Крим разом з містом Севастополем (880 тис. осіб), Київська область разом з містом Києвом (254,7 тис. осіб), Запорізька (80,0 тис. осіб), Львівська (79,3 тис. осіб) області. Найменша кількість екскурсантів була в Чернівецькій (16,9 тис. осіб) та Кіровоградській (17,4 тис. осіб) областях. Середня кількість екскурсантів по Україні становила майже 77 тис. осіб [3].

Таким чином, за даними статистики туризму в Україні можна зробити такі висновки про рівень розвитку туризму і туристичного бізнесу:

- лідерами за обсягом прибутків суб'єктів туристичної діяльності України є Київська область разом з містом Києвом та АР Крим разом з містом Севастополем; найменші індекси були в Луганській та Вінницькій областях;

- найбільші показники за індексом загальної кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристської діяльності України мають Київська область разом з містом Києвом та АР Крим разом з містом Севастополем, що свідчить про те, що найбільша кількість туристів, які доводяться на душу населення спостерігались саме в цих регіонах; найменші значення мають Сумська та Житомирська області;

- визначення індексу кількості екскурсантів виявило, що найбільша їх кількість спостерігалась в АР Крим разом з містом Севастополем та Київська область разом з містом Києвом. АР Крим випереджає загальний по Україні в 9 разів, а Київська область – всього в 1,38 рази; найменші значення мають Донецька та Дніпропетровська області, індекс кількості екскурсантів яких відстає від середнього по Україні майже в 10 та 5 разів відповідно;

- інтегральний індекс за трьома попередніми індексами найбільший є в Київській області разом з містом Києвом та АР Крим разом з містом Севастополем, середній по Україні він випереджає в 4,64 і 4,49 рази відповідно;

- Київська область разом з Києвом та АР Крим разом з Севастополем випереджають рівень Житомирської області, яка виявилась найменш розвиненою за рівнем туристської індустрії, в трохи більш ніж 29 та 28 разів відповідно за інтегральним індексом. Найбільш наближеними до Житомирської області за інтегральним індексом (по трьом індексам) виявились Вінницька, Луганська та Сумська області;

– найвищий індекс продуктивності праці суб'єктів туристичної діяльності України виявився в Київській області разом з Києвом, середній по Україні він випереджає майже в 2 рази, також вище за середнього по Україні індекси в Дніпропетровській та Донецькій областях; в Кіровоградській та Вінницькій областях даний індекс відстає від середнього по Україні майже в 8 та 7 разів відповідно.

Література: 1. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: Навч. посібн. – 2-ге вид. – К.: Альтерпрес, 2010. – 404 с.; 2. www.tourism.gov.ua – Державна служба туризму і курортів; 3. www.ukrstat.ua – Державний комітет статистики України.

* * *

УДК 336.221.26:330.4

Поліванцев А.С.

МОДЕЛЬ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

В усі часи податки були одним з найважливіших важелів впливу на економічні процеси в державі. Але з часом прийшло розуміння того, що надмірне податкове навантаження є негативним чинником державної податкової політики, яке відповідним чином впливає на розвиток національної економіки, стримує ділову активність суб'єктів господарювання, уповільнює зростання валового внутрішнього продукту та є однією з причин виникнення таких кризових явищ у суспільстві, як соціальна напруженість, а надто низькі податкові ставки ведуть до малих податкових зборів. Отже існує потреба визначення оптимальних ставок податкового навантаження господарюючих суб'єктів. Аналіз розвитку економіки різних країн і логічні міркування приводять до висновку про це, що існує деякий оптимальний рівень податкового навантаження. Ідея існування такого рівня спочатку виникла в США у виді концепції кривої Лаффера. Хоча в пізніших дослідженнях ця концепція використовувалась в основному в якості одного з елементів більш загальних економіко-математичних моделей [4, 5].

Для побудови математичної моделі припустимо, що добробут індивіда залежить від величини затрат його праці та рівня спожитих ним благ. Тоді виникає потреба у порівнянні обсягів спожитих благ та величини затрат праці. Для цього пропонується використати таку цільову функцію корисності, для якої, чим більше переважаюче поєднання «споживання – праця» тим більше значення:

$$u(y, x) = u(y_1, y_2, \dots, y_n, x_1, x_2, \dots, x_m), \quad (1)$$

де $y = (y_1, y_2, \dots, y_n)$ – вектор спожитих благ;

$x = (x_1, x_2, \dots, x_m)$ – вектор витрат праці різного виду.

Якщо зафіксувати набір спожитих благ y і рахувати, що індивідуум витрачає тільки один вид праці (вектор x рахувати скалярною величиною), то функція $U_y(x) = u(y, x)$ характеризуватиме відношення індивіда до праці як самостійній цінності, а не як джерело отримання матеріальних благ. Очевидно, що існує деякий гранично допустимий рівень T , який називають трудовим потенціалом індивіда.

Кожному індивіду притаманна своя функція корисності $U_y(x)$. Розглянемо випадок, коли праця до визначеної межі є задоволення для індивідуума. Оскільки функції типу $u(y, x)$ мають порядковий характер і визначені з точністю до монотонного перетворення [4], то для зручності їх графічної побудови приймемо, що $U_y(x) \geq 0$ для $0 \leq x \leq T$ (рис. 1).

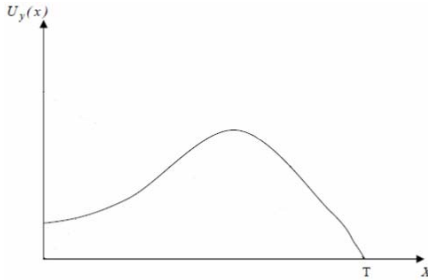

Рис. 1. Функція корисності

Розглянемо функції $U_y(x)$ для даного типу індивідів. Вона зростає за змінною x до деякого максимального значення, а потім спадає до нуля.

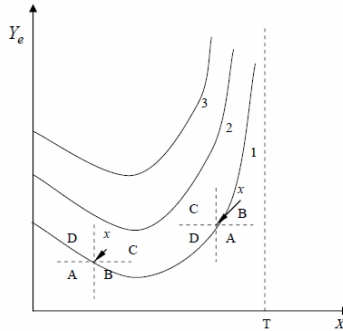

Рис. 2. Крива байдужості

Припустимо, що рівень добробуту індивідуума монотонно зростає при збільшенні рівня споживання, тобто, що

$$u(y_1, \dots, y_e^1, \dots, y_n, x) > u(y_1, \dots, y_e^2, \dots, y_n, x) \text{ при } y_e^1 > y_e^2.$$

Тоді в просторі e -го матеріального блага і праці можна побудувати криві байдужості (див. рис. 2). На цьому рисунку на кривій байдужості 1 зображе-

но дві точки, для кожної з яких вказано чотири області. Область А містить абсолютно гірші співвідношення (x, y_e) порівняно з точкою x , а область С – абсолютно ліпші. Крива байдужості проходить через області В і D. Крива байдужості 2 відповідає співвідношенням «споживання – праця», які є більш переважаючі у порівнянні з кривою 1, а 3 – порівняно з кривими 1 і 2.

У загальному випадку кожний індивідуум прагне максимізації добробуту. Тому він повинен вибрати як величину трудової активності, так і обсяги споживчих товарів таким чином, щоб максимізувати функцію корисності (1) при виконанні балансу витрат і доходу. Причому при розрахунку доходу необхідно врахувати податкові відрахування. Отже, отримаємо таку модель математичного програмування, яка є узагальненням відомої моделі індивідуального споживача [3].

$$u(y, x) \xrightarrow{y, x} \max, \quad py \leq (1 - \gamma)qx; \quad y \geq 0, x \geq 0, \quad (3)$$

де p – вектор цін на спожиті товари; q – оплата одиниці праці; γ – середня податкова ставка.

Однак метою податкової політики держави в цілому є максимізація відрахувань до центру. У випадку однорідності індивідуумів, задача вибору оптимального γ буде такою:

$$\begin{aligned} \varphi(\gamma) = q\gamma x(\gamma) \xrightarrow{\gamma} \max; \\ 0 \leq \gamma \leq 1, \quad \gamma \in Q, \end{aligned} \quad (4), (5)$$

де $(y(\gamma), x(\gamma))$ – оптимальний розв'язок задачі (3); Q – множина тих γ , для яких модель (3) є сумісною.

Припустимо, що цільова функція описує переваги індивідуума на парі «дохід – праця», тобто визначена на двох змінних – прибуток y і витрати праці x . Отримані результати і їх інтерпретація при цьому принципово не зміняться.

Розв'язувати розглянуті задачі в загальному випадку досить складно. О. Ястремський подає розв'язок цих задач в явному виді у випадку, коли ступінь переваги поєднання «дохід – праця» описано аналогом функції споживання Р. Стоуна, а саме: $u(y, x) = (y - a)^\alpha (T - x)^{1-\alpha}$, $0 < \alpha < 1$, (6) де a – мінімальний дохід; T – граничнодопустимі затрати праці.

Будемо шукати розв'язки цих задач також для конкретних видів функції $u(y, x)$. Графік цієї функції має максимум за змінною x на проміжку $[0; T]$. Функцію корисності в цьому випадку можна подати у такому виді:

$$u(y, x) = (y - a)^\alpha (T - x)^{1-\alpha} (x + c)^\beta, \quad 0 < \alpha < 1, \beta > 0, \quad (7)$$

де параметри a і T мають той же зміст, що й у формулі (6). Величини параметрів α, β і c залежать від виду функції корисності для даного індивідуума. Аналогічно з (6) область визначення функції (7) задається нерівностями

$$y \geq a, \quad 0 \leq x \leq T, \quad c \leq 0. \quad (8)$$

Щоб визначити властивості функції (7), знайдемо її частинні похідні за змінними y та x при $y > a$ і $0 < x < T$

$$u'_y = \alpha (y - a)^{\alpha-1} (T - x)^{1-\alpha} (x + c)^{\beta} > 0;$$

$$u'_x = ((\alpha - 1)(x + c) + \beta (T - x))(y - a)^{\alpha} (T - x)^{-\alpha} (x + c)^{\beta-1}.$$

Перша з цих похідних завжди додатна. Її можна інтерпретувати як граничний ефект від отримання додаткового доходу. Частинна похідна за змінною x змінює свій знак у точці

$$x^* = \frac{\beta T - (1 - \alpha)c}{1 - \alpha + \beta}. \quad (9)$$

При $x < x^*$ ця похідна додатна і при $x > x^*$ – від'ємна. Величину $|u'_x|$ при $x > x^*$ можна інтерпретувати як граничні втрати від підвищення трудової активності.

Розглянемо як окремий випадок формулу, яка задає функцію корисності $u(y, x)$. Нехай $\beta = 1 - \alpha$, тоді формула (7) набуде вигляду

$$u(y, x) = (y - a)^{\alpha} (Tc + (T - c)x - x^2)^{1-\alpha}, \quad 0 < \alpha < 1,$$

$$\text{а } x^* = (T - c)/2. \quad (10)$$

Далі необхідно буде знайти оптимальний план задачі математичного програмування, в якості функції мети якої є функція корисності (10). Тому розглянемо модель максимізації ступеня переваги поєднання «дохід – праця», яка описується цією функцією корисності,

$$u(y, x) = (y - a)^{\alpha} (Tc + (T - c)x - x^2)^{1-\alpha} \rightarrow \max; \quad (11)$$

$$y \leq qx; \quad (12)$$

$$y \geq a, \quad 0 \leq x \leq T. \quad (13)$$

Очевидним є необхідність перевищення заробітку при максимальній трудовій активності над мінімальним доходом. Тому достатньою умовою сумісності обмежень (12), (13) є виконання нерівності $Tq < a$.

Враховуючи властивості цільової функції, складові її оптимального плану можна визначити в явному вигляді. Для пошуку значення показника витрат праці x отримаємо таке квадратне рівняння:

$$(1 + \delta)qx^2 - (2a\delta + (T - c)q)x + (a(T - c)\delta - Tcq(1 - \delta)) = 0, \quad (15)$$

де $\delta = 1 - \alpha$. Дискримінант квадратного рівняння (15) дорівнюватиме

$$D = 4a^2\delta^2 + (T - c)^2 q^2 + 4(1 - \delta)bcq^2 - 4a(T - c)q\delta^2, \quad (16)$$

Якщо цей дискримінант більший чи рівний нулю, то корені цього рівняння можна визначити за формулою

$$x_{1,2}^* = \frac{2a\delta + (T - c)q \pm \sqrt{D}}{2q(1 + \delta)}. \quad (17)$$

Для існування розв'язку рівняння (15) крім невід'ємності дискримінанта (16) має виконуватись умова, що хоча б одне з чисел x_1^* чи x_2^* має задовольняти умову (13). На підставі знайденої складової x^* оптимального плану (x^* , y^*) задач (11) – (13) знайдемо значення складової y^* за формулою

$$y^* = qx^*. \quad (18)$$

Тепер можна сформулювати модель визначення оптимальної ставки оподаткування з урахуванням функції корисності, яка має вигляд (10).

$$\varphi(\gamma) = q\gamma x(\gamma) \xrightarrow{\gamma} \max, \quad 0 \leq \gamma \leq 1; \quad (19)$$

$$y(\gamma) \geq a, \quad x(\gamma) \leq T; \quad (20)$$

$$(y(\gamma), x(\gamma)) = \arg \max_{y,x} \left\{ u(y,x) = (y-a)^\alpha \left(Tc + (T-c)x - x^2 \right)^{1-\alpha} \right\}; \quad (21)$$

$$y \leq (1-\gamma)qx, \quad y \geq a, \quad 0 \leq x \leq T\}.$$

Розв'язок задачі (21) шукаємо аналогічно до розв'язку задачі (11) – (13). Після цього знаходимо розв'язок загальної задачі (19) – (21).

Узагальнюючи, можна сказати, що використання на практиці такого математичного моделювання буде корисним керівним державним органам України при розробці податкової політики, яка б з одного боку сприяла збільшенню податкових надходжень держави, а з іншого, не була б непосильним тягарем для господарських суб'єктів і не спонукала переходу їх в тіньовий сектор економіки. Саме такий підхід до вирішення національних питань податкового навантаження ми можемо бачити у найрозвиненіших країнах світу.

Зниження податкового навантаження є необхідною умовою для підвищення економічного росту України, та приведе до формування цілої низки позитивних зрушень в економічній і податковій сферах. Поступове зниження податкового навантаження на фізичних осіб сприятиме збільшенню заощаджень домогосподарств, підвищенню платоспроможного попиту населення, а отже розвитку виробництва та збільшенню реальних доходів платників податків і, як наслідок, – зростання податкової бази.

Література: 1. Дропа Я., Чабан І. Податкове навантаження та його вплив на економіку України. // Формування ранкової економіки в Україні. – 2009, вип. 19. – с. 213-218; 2. Балацкий Е.В. Анализ влияния налоговой нагрузки на экономический рост с помощью производственно-институциональных функций // Проблемы прогнозирования. – 2003. – №2. – с. 88-105; 3. Гаврилец Ю.Н. Об использовании функции полезности в экономическом анализе // Экономика и математические методы. – 1988. – т. 24. – № 5. – с. 781-791; 4. Buchanan J.M., Dwight L.R. Politics, Time and the Laffer Curve // J. of Political Economy. – 1982. – Vol. 90. – №4; 5. Monissen H.G. Explorations of the Laffer Curve // (<http://www.investopedia.com/offsite.asp?URL=http://www.gmu.edu/jbc/fest/files/Monissen.htm>).

***

Проценко Д.Е.
УЛУЧШЕНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА
НА ПРИМЕРЕ ПОЛЬШИ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Гончаренко В.В.

Инвестиционный климат – важнейшая характеристика общественного развития, благополучия населения, процветания предпринимательства, общего доверия их к государству как гаранту надежности социальных и экономических институтов. Основными показателями инвестиционного климата являются экономические и политико-правовые параметры. Они отражают отношения доверия, уверенности в будущем, уровень благополучия – эти важнейшие социальные характеристики национального здоровья и общественного развития.

Инвестиции как вложение ресурсов в экономику того или иного территориального образования имеют, как правило, двойную выгоду. Во-первых, выгоду инвестору – получение прибыли, и, во-вторых, выгоду тому объекту, в который происходит инвестирование. Инвестиции влекут за собой увеличение производства, развитие той или иной отрасли народного хозяйства, увеличение занятости, увеличение профессиональной квалификации работников, создание социальной инфраструктуры вокруг нового производства и т.д. Страны с благоприятным инвестиционным климатом развиваются динамичнее всего, причем, от высоких темпов развития экономики у них не отстают и другие общественные сферы.

Общенаучный подход, раскрывающий природу инвестиций, представленный работами: В.К. Потемкина, Ю.И. Новикова, Д.С. Львова, В.И. Аркина. Среди исследований этого направления можно отметить работы таких авторов, как В.И. Демин, Н.М. Римашевская, И.Е. Дискан, В.И. Селянин, С.А. Суспицьш, Г.А. Креймер, О.Н. Нестеренко, Р.И. Шнипер, С.С. Гузнер, Н.Н. Иващенко, В.Н. Харитонова и др.

Инвестиционный климат – совокупность экономических, правовых, регуляторных, политических и других факторов, которые в конечном счете определяют степень риска капиталовложений и возможность их эффективного использования. Условия, влияющие на приток капитала в страну, складываются из широкого комплекса факторов, объединяемых под общим понятием «инвестиционный климат». Оно включает в себя идеологию, политику, экономическое положение, культуру, социальную и политическую стабильность и другие аспекты, которые оценивает инвестор, принимая решение о капиталовложениях, и которые позволяют ему сделать вывод об уровне инвестиционного риска.

Важное влияние на инвестиционный климат оказывает государственная политика в отношении капиталовложений; участие страны в системе международных договоров и традиции их соблюдения; стабильность и однозначность функций органов государственного управления; степень и методы их вмешательства в экономическую деятельность; эффективность работы государственного аппарата, оперативность принятия решений, последовательность в проведении экономической политики и т.п.

Благоприятный инвестиционный климат в Польше обусловлен абсолютными и сравнительными преимуществами:

- выгодное географическое положение в центре Европы;
- благоприятные природно-климатические условия;
- политическая, социальная и экономическая стабильность;
- высококвалифицированные специалисты и сравнительно дешевые трудовые ресурсы;
- высокий научно-технический и промышленный потенциал;
- емкий внутренний рынок;
- Польша является участницей Европейского союза с 2004 г.;
- законодательное и организационное обеспечение инвестиционного процесса.

Для экономики страны характерны развитая банковская система, растущий рынок финансовых и страховых услуг. Важно также предлагать инвесторам те проекты, которые им интересны. Иностранные инвесторы, которым предоставляют налоговые и таможенные льготы в обмен на гарантированно высокий объем капиталовложений, уже участвуют в отдельных совместных проектах.

Анализ динамики и величина притока иностранного капитала в страны Центрально-Восточной Европы приводит к выводу, что капиталовложения предпринимаются прежде всего в тех странах, в которых экономические реформы находятся на значительном этапе развития и достоверны, экономическая ситуация стабильная, прогнозируется постоянный экономический рост. Анализ экономической ситуации Польши – на фоне избранных стран Центрально-Восточной Европы – приводит к выводу, что Польша предлагает благоприятные макроэкономические условия для ведения, экономической деятельности. Польша относится к странам с высоким уровнем экономической притягательности. Для положительной оценки Польши как места капиталовложений существенным является большой и емкий рынок сбыта, высокий темп экономического роста и промышленного производства, а также самая высокая в регионе динамика притока иностранных инвестиций. Для продолжения тенденции к росту и улучшения инвестиционного климата являются целесообразными: ускорение приватизации ключевых отраслей промышленности (добывающая, металлургическая, химическая промыш-

ленность), ликвидация барьеров для принятия инвестиций в сфере инфраструктуры (главным образом телекоммуникационной и электроэнергетической), сокращение расходов на общественные нужды, рост сбережений.

Польша улучшает свою позицию в рейтингах инвестиционных рисков, но все-таки очень неблагоприятной является оценка явления коррупции. В существенной степени на рост доверия и привлекательности страны как места принятия инвестиций имеет то, что Польша является участницей ЕС.

Анализ структуры портфельных инвестиций в Польше показывает на рост значения секторов с относительно высоким уровнем технологий. С другой стороны, наблюдается также высокая доля секторов с низкой интенсивностью человеческого капитала. Исследование структуры портфельных инвестиций показывает, что значительная часть инвесторов все еще руководствуется низкими затратами труда в качестве главного мотива капиталовложений в Польше. Деятельность фирм с участием иностранного капитала характеризуется очень высокой интенсивностью капиталовложений, что с точки зрения нужд и вызовов развития польской экономики является очень благоприятным – особенно в ситуации ограниченных национальных финансовых ресурсов. Бесспорным является тот факт, что процессы модернизации имущества проходят в замедленном темпе, так как все еще много отраслей экономики не были подвергнуты конкуренции и реструктуризации.

Положительные сдвиги, вытекающие из факта начала в Польше деятельности иностранными инвесторами, можно наблюдать и во внешней торговле. Во внешней торговле Польши возрастает доля фирм с участием иностранного капитала. Эти предприятия характеризуются одновременно большим чем национальные фирмы желанием экспортировать и импортировать. Структура оборота внешней торговли доказывает, что предприятия с участием иностранного капитала предпринимают и ведут в Польше деятельность, отличающуюся относительно большей степенью развития технологии, чем национальные фирмы.

Польша характеризуется очевидным превосходством в области продуктов, требующих большой трудоемкости, сырья и больших капиталовложений. Активность предприятий с участием иностранного капитала способствует изменению структуры экспорта Польши и переносу превосходства в направлении групп товаров с высокой степенью технологии.

Облегчение доступа иностранных инвесторов к информации об инвестиционных возможностях национальной экономики в целом, так и регионов будет способствовать улучшению инвестиционного климата. В этой связи актуальна задача создания отвечающей международным стандартам информационной системы, предоставляющей зарубежным предпринимателям сведения об инвестиционных проектах.

Литература: 1. *Инвестиции: учеб. для вузов / Вахрин П.И. – М.: Дашков и К°, 2005;* 2. *Государственное регулирование рыночной экономики / под ред. Кушлина – М: Экономист, 2005;* 3. *Инвестиционная деятельность: учеб. для вузов / Под ред. Подшиваленко Г.П. и Киселевой Н.В. – М., 2005;* 4. *Инвестиции: учеб. для вузов / Подшиваленко Г.П., Лажметкина Н.И., Макаров М.В – М., 2006;* 5. *Государственное регулирование национальной экономики: учеб. для вузов/ Бабашкина М.С – М., 2005;* 6. *Инвестиции: учеб. для вузов / под. ред. Ковалева В.В, Иванова В.В, Лялина В.А. – М: ТК Велби, 2005;* 7. *Управление инвестиционной деятельностью: учебник / Л.С. Валинурова, О.Б. Казакова – М: КНОРУС, 2005;* 8. *Экономическая оценка инвестиций/ под общ. ред. М. Римера – СПб: Питер, 2006.*

***

УДК 330.341.2

Рогозянська А.М.

МЕЖІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Соболев В.М.*

Світова фінансова криза 2007-2008 р. сприяла виникненню уявлень щодо кризового стану економічної теорії, яка виявилась нібито неспроможною передбачити цю кризу та її наслідки. На нашу думку, ці закиди не є обґрунтованими, оскільки багато вчених прогнозували настання цієї кризи та звертали увагу на перші симптоми негараздів у розвитку фінансового сектору економіки США. Але криза, на нашу думку, надає достатньо підстав вести мову про кризу державного регулювання фінансового сектору – як на національному, так і на міжнародному рівнях. Причини кризового стану системи державного регулювання мають бути розкриті задля того, щоб відновити керованість фінансових ринків та мінімізувати ризики їхньої діяльності. Для успішного розв'язання цього завдання потрібний подальший науковий аналіз внутрішніх закономірностей та логіки розвитку фінансового сектору світової економіки.

Тривалий час вважалося, що фінансові ринки не потребують жорсткого державного регулювання, але ця ілюзія розвіялась в ході Великої депресії 1929-1933 рр. Разом з тим, подальший розвиток фінансових ринків показав, що система державного регулювання на цих ринках має бути збалансованою, гнучкою та оперативно реагувати на зміни, що відбуваються. На жаль, до цього часу не вдалося одночасно забезпечити реалізацію усіх цих принципів.

Що стосується збалансованості, то її брак полягає в тому, що найбільш жорстким був державний нагляд за банківською системою, в той час як фондовий ринок, попри його стрімке розростання протягом останніх 30-40 років, не піддавався такому жорсткому впливу з боку держави, як банківська система, що зіграло фатальну роль у розгортанні останньої світової фі-

нансової кризи. Зокрема, неконтрольоване зростання обсягів торгівлі похідними фондовими інструментами значною мірою було спричинене відсутністю адекватних нормативів співвідношення між активами та зобов'язаннями для інвестиційних фондів, на відміну від комерційних банків. Це призвело до того, що інвестфонди емітували похідні фінансові інструменти в обсягах, що багатократно перевищували їх власний капітал, наслідком чого стало лавиноподібне наростання спекулятивних угод.

Так само, система державного регулювання виявилась недостатньо гнучкою, щоб оперативно зреагувати на наростання негативних тенденцій розвитку фінансових ринків. Зокрема, в Україні внаслідок слабкої координації регуляторної діяльності державних регуляторів фінансових ринків найбільша увага була приділена банківській системі, в той час як, наприклад, сегменти страхових компаній та кредитних спілок не відчували з боку держави якихось реальних кроків щодо пом'якшення негативних наслідків фінансової кризи. Більш того, незважаючи на очевидну пов'язаність усіх сегментів фінансового ринку та їхню взаємозалежність, регулятивні заходи державних органів дуже часто були неузгодженими. Наприклад, тимчасова заборона на зняття депозитів, запроваджена банківським регулятором, поставила у скрутне становище страхові компанії та кредитні спілки, багато з яких, внаслідок запроваджених обмежень, опинились на грані банкрутства, хоча мали на своїх рахунках достатньо коштів для належного виконання своїх зобов'язань перед клієнтами.

Специфічними особливостями характеризується діяльність державних регуляторів в країнах з трансформаційною економікою. Окрім загальних рис, властивих системі державного регулювання в розвинених країнах та країнах, що розвиваються, останні несуть на собі додатковий тягар нерозвиненості та неефективності самої системи державного регулювання, яка знаходиться під сильним впливом інституційних перешкод для ринкової трансформації. Зокрема, в Україні олігархізація соціально-економічного життя, що відбувалась протягом останніх 20 років, сприяла прийняттю численних нормативно-правових актів, що обмежують конкуренцію на фінансових ринках на користь олігархічних кланів та запроваджують корупційні механізми збагачення державної бюрократії за рахунок операторів фінансових ринків. Крім того, відсутність прозорих правил гри на фінансових ринках стимулює розростання рейдерства, як спотвореного механізму перерозподілу власності на фондовому ринку.

Отже, специфіка українського фінансового ринку призводить до того, що, внаслідок своєї нерозвиненості та низької ефективності державного регулювання, він є особливо вразливим перед можливим повторенням кризових процесів на світових ринках. Можливими наслідками збереження цієї ситуації є: реальна загроза повного поглинання національного фінансового

ринку – як у цілому, так і його окремих сегментів – зовнішніми гравцями; підвищені ризики спекулятивних атак ззовні; виведення зростаючих фінансових потоків за межі національного фінансового простору та позбавлення тим самим ресурсів розвитку реального сектору економіки тощо.

Ці обставини ставлять певні межі для розвитку національного фінансового ринку. На сьогоднішній день такий його сегмент, як фондовий ринок, не зміг перетворитись на реального конкурента банківської системи, втрачаючи тим самим потенціал такого перетворення у майбутньому. Окрім цього, сегмент небанківських фінансово-кредитних інститутів, який поніс значні втрати в ході останньої світової фінансової кризи, також послабив свої конкурентні позиції порівняно з банківським сегментом.

Разом з тим, явна диспропорція у структурі фінансового ринку на користь банківської системи вступає у протиріччя із ментальними моделями фінансової поведінки значної частини населення країни, яка не схильна до високо ризикованих фінансових інвестицій та, в силу специфіки історичного розвитку, ментально орієнтована на інвестиції у низькоризикові активи, а також у некомерційні фінансові структури на кшталт кредитних спілок.

На жаль система державного регулювання взагалі не враховує наявні тими економічної ментальності населення при проведенні регуляторної політики, що, на нашу думку, є сильним стримуючим чинником для розвитку саме тих типів операторів фінансового ринку, до яких населення ставиться більш схвально, у тому числі з урахуванням негативного досвіду спілкування з комерційними банками у період останньої фінансової кризи.

***

УДК 339.9

Романська Ю.В.
ТРУДОВІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ
В МІЖНАРОДНІЙ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник д.е.н., проф. Левківський В.М.*

На сьогоднішній день міжнародна міграція робочої сили охоплює весь світ та є однією з об'єктивних підстав становлення цілісної світогосподарської системи. В той самий час, проблема вільної міграції є найнебезпечнішою для урядів як в політичному, так і в соціальному аспекті. Міжнародна міграція робочої сили викликається чинниками внутрішнього економічного розвитку і зовнішніми чинниками кожної окремої країни. В якості основної причини виділяють економічну причину міжнародної трудової міграції, пов'язану з масштабами, темпами та структурою накопичення капіталу.

Основна причина полягає в глобальності та стрімкому росту великомасштабних внутрішньодержавних та міждержавних переміщень населення і трудових ресурсів у різних формах, зумовлених, насамперед, нерівномірністю соціально-економічного розвитку країн.

Важливість дослідження міграційних процесів зумовлена стрімким зростанням їх обсягів, нарощуванням інтенсивності, вагомим впливом на соціальний та економічний розвиток країн. Особливістю міграції робочої сили в сучасних умовах є її динамізм, швидке реагування на зміни у суспільстві та економіці.

Міжнародна міграція робочої сили – рух осіб найманої праці через державні кордони в пошуках роботи. При виїзді з своєї країни працівник є емігрантом, а при в'їзді в іншу – іммігрантом. Головна причина переміщення найманої робочої сили полягає в коливанні попиту на неї з боку різноманітних сфер ринкової економіки в особі приватного та державного секторів.

Нерівномірність накопичення капіталу в різних країнах викликає необхідність міжнародного обміну робочою силою. Цей обмін, зазвичай, виникає стихійно, відображає реакцію на зміни потреб у капіталі. Ряд західних економістів, що стоять на позиціях мальтузіанства, називають причиною міграції тиск «надлишкового населення» на виробничі сили. Певною мірою таке трактування прийнятне для країн, що розвиваються, де зростання виробничих сил відстає від приросту населення за рахунок високої народжуваності. В той же час «надлишкове перенаселення» в розвинутих країнах зумовлене виштовхуванням робітників з виробництва, а міграція – нерівномірністю попиту на найману працю. Тому накопичення капіталу може створювати джерела міграції і визначати напрямки потоків. В цілому стихійне перекидання надлишкової робочої сили з одної ланки світового господарства в інші уособлює нерівномірність розвитку ринкової економіки.

Сучасна міграція характеризується такими особливостями:

- рух робочої сили направлений переважно в капіталоекспортуючі країни, тобто в напрямку, зворотному вивезенню капіталу;
- переважною соціальною групою міграційних потоків є низькокваліфіковані робітники, безземельні селяни, службовці;
- міграція кваліфікованих інженерів, лікарів, вчених в розвинуті країни зумовлюється низькими прибутками на національних територіях (країни, що розвиваються; країни з перехідною економікою).

В міру зростання світового господарства і ринку посилюється тенденція до міграції населення. Цей процес створює деякі проблеми для розвинутих країн, загострюючи соціальні, расові та релігійні протиріччя.

Одним із проявів інтернаціоналізації та демократизації господарського і соціально-культурного життя людства, а також наслідків гострих міжнародних протиріч, прямих зіткнень між народами та країнами, надзвичайних

ситуацій і стихійних лих є великомасштабні внутрішньодержавні та міждержавні переміщення населення і трудових ресурсів у різних формах. Це й добровільні мігранти, що користуються правами та можливостями, наданими їм світовою цивілізацією і міжнародними ринками праці для вибору місця проживання та роботи, біженці і вимушені мігранти, що залишають отчий дах не за своєю волею, а під тиском обставин. Масштаби потоків, соціальне та економічне положення мігрантів в окремі історичні періоди перетворюються в глобальні проблеми. Їх розв'язання вимагає широкого міжнародного співробітництва.

Міжнародний поділ праці, як вищий ступень розвитку суспільного територіального поділу праці між країнами, що передбачає стійку концентрацію виробництва певної продукції в окремих країнах, передбачає наявність у різних країнах трудових ресурсів різного обсягу і кваліфікаційного складу. Широке трактування міжнародного поділу праці як відокремлення окремих видів людської діяльності необов'язково має на увазі його наступну кооперацію, засновану на міжнародному поділі праці, стійкому обміні між країнами продуктами, виробленими ними з найбільшою економічною ефективністю. Але якщо така кооперація здійснюється, то відбуватися вона може в двох формах: міжнародного обміну товарами (міжнародної торгівлі), виробленими на основі поділу праці, або на основі міждержавного переміщення самої праці – міжнародної трудової міграції.

Сучасний стан економіки України значною мірою обумовлений змінами, що відбулися в політичному та економічному житті країни в кінці 80-х на початку 90-х років. За соціалістичного ладу Україна повністю була інтегрована в радянську економіку на залежній основі. Після здобуття незалежності деформована внаслідок нераціонально організованої спеціалізації виробництва структура економіки стала серйозною перешкодою на шляху економічних перетворень, а розрив господарських зв'язків сприяв значному спаду обсягів виробництва. Дослідження сучасного стану трудової міграції демонструє наявність серйозних проблем функціонування міграційної політики в державі. Враховуючи кризову ситуацію в економіці України, неможливість повної та ефективної зайнятості населення, наявність високого рівня безробіття слід чекати, що еміграційні настрої у суспільстві будуть поширюватись і надалі.

Поширення еміграційних та імміграційних процесів переконує, що Україна вибрала і впевнено йде шляхом інтеграції у світовий економічний простір, де обмін робочою силою повинен стати одним із напрямів міждержавного співробітництва. Інтеграція України у міжнародний ринок праці – це не далека перспектива, це актуальна реальність сьогодення, що відіграє надто важливу роль для держави, але дуже мало уваги приділяється цим проблемам сьогодні.

Виїзди українців за кордон швидко стали звичним і розповсюдженим явищем. Наші співвітчизники працюють у Сполучених Штатах, Великобританії, Німеччині, Франції, Ізраїлі, Туреччині, Греції, на Кіпрі та у багатьох інших країнах. Паралельно з еміграційними набувають силу імміграційні процеси – понад шести тисяч іноземних громадян офіційно працевлаштувались в Україні упродовж трьох останніх років. Динамізм та масштабність розвитку зовнішньої зайнятості, існуючи недоліки діючої системи управління трудовою міграцією обумовили необхідність розробки шляхів вдосконалення державної міграційної політики в Україні.

За даними ООН 2005 р., Україна перебуває на 4-му місці за кількістю мігрантів (6,8 млн.) після США (38,4 млн.), Росії (12,1 млн.) та Німеччини (10,1 млн.). В Україні присутні усі типи мігрантів: як добровільні (трудові, економічні, об'єднання сімей), так і вимушені (шукачі притулку, біженці).

Загальний результат міграцій 1991–2005 рр. для України виявився таким:

- з пострадянських держав прибуло близько 2,2 млн. осіб, вибуло – 1,95 млн. осіб, сальдо міграції становило +250 тис. осіб;
- в країні «старого» зарубіжжя вибуло понад 650 тис. осіб, прибуло звідти приблизно 170 тис., сальдо міграції становило –480 тис. осіб;
- загальний баланс міграційних переміщень становив –230 тис. осіб.

Таким чином, міграція являє собою складний процес, який може стати як шансом, так і загрозою для Української держави. Адже з 1993 р., коли населення України становило 52,2 млн. осіб, до січня 2007 р., коли воно налічувало 46,7 млн. осіб, кількість українців скоротилася на 5,5 млн. (у т.ч. на 1,2 млн. за рахунок еміграції). До 2050 р. чисельність населення України може скоротитися на 36% або на 17 млн. осіб.

Для збереження нинішньої чисельності українців потрібно 300 тис. іммігрантів на рік, а для відновлення 52 млн. – 500 тис. Поряд з цим, проблема міграційних переміщень є міжнародною, вона привертає увагу багатьох країн. Щоб зберегти нинішню чисельність населення, до 2050 р. країнам ЄС буде потрібно 47,9 млн. іммігрантів, а Росії – 24,9 млн.

Міграція робочої сили нерідко породжує негативні зовнішні ефекти, що приймають форму витрат, що важко, а іноді і неможливо, оцінити в грошах.

Наприклад, нерівномірна імміграція може створити зайву щільність населення в окремих містах і регіонах країни, а це, у свою чергу, породжує труднощі з наявністю вільних робочих місць для корінного населення, призводить до переповнювання дитячих садків і суспільних шкіл, сприяє посиленню криміногенної обстановки і т.д. Часто сама національність іммігрантів викликає ворожість у представників корінного населення країни, що приймає не дуже бажаних гостей. Відомо, наприклад, негативне відношення до арабів у Франції, турків у Німеччині, російських євреїв в Ізраїлі.

Міжнародні міграційні процеси потребують регулювання з боку держав, що беруть участь в обміні трудовими ресурсами. Контролю і регулюванню підлягають соціальний, віковий, та професійний склад мігрантів, рівень в'їзду та виїзду іноземних трудящих.

Щоб стати дійсно ефективним інструментом регулювання міждержавного обміну робочою силою, міграційна політика України у сфері регулювання міграційних процесів повинна бути продуманою і збалансованою, спиратись на досвід традиційних країн експортерів та імпортерів робочої сили.

Література: 1. Савицька Г.В. Аналіз господарської діяльності підприємства. – Мн.: ТОВ «Нове знання», 2000; 3. Скакун В.М Бухгалтерський облік / Метод. посібник – 9-е изд. – М.: «ИНФРА-М» – 2002; 4. Економіка підприємства / Під загальною редакцією Хріпача В.Я. – Мн.: НІІЖ «Фінанси, облік, аудит», 1999; 5. Аналіз складу і динаміки трудових ресурсів Республіки Білорусь. Потапова І.О. – Бухгалтерський облік і аналіз №1, 2003; 6. Г.П. Серeda, «Міжнародні відносини», Урядовий кур'єр № 177, 28.09.2000; 7. Аналіз фінансово-економічної діяльності підприємства / Під редакцією Любушина Н.П. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2004; 8. С.Б.Чехович «Правове регулювання міграційних процесів в Україні»; 9. <http://ukrstat.gov.ua/> – сайт офіційної статистики України.

***

УДК 339.9:[330.341.1:330.322].

Росошко Ю.М.

ІННОВАЦІЇ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА УКРАЇНА

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доцент Лантух І.В.*

Тенденції останніх 20-30 років розвитку світової економіки переконливо свідчать про постійне зростання значення інноваційної складової соціально-економічного розвитку країни. Необхідність впровадження інноваційної моделі зумовлюється стрімким зростанням впливу науки та нових технологій, які в умовах глобалізації стають важливим джерелом економічного зростання, підвищення рівня та якості життя населення.

Виявилось, що неспроможність країни здійснити структурну перебудову економіки відповідно до нового технологічного укладу (чи зволікання з цим) не просто гальмує її розвиток, але й призводить до економічної деградації та відсуває її на периферію світових економічних процесів. У такому становищі опинилися країни з трансформаційною економікою, зокрема Україна, оскільки формування інноваційної економіки потребує значних фінансових ресурсів для дієвого державного стимулювання прогресивної структурної перебудови економіки, реформування сфер освіти, науки та розвитку науково-технічної потужності держав в цілому.

Сьогодні Україна зберігає можливість впровадження інноваційної моделі економіки. Водночас, набувають стійкого характеру негативні тенденції, подальше зміцнення яких може надовго відсунути перспективу такого впровадження. Серед проблем, які ускладнюють інноваційний розвиток країни, можна виділити проблему зростаючих потреб інновацій в інвестиціях, яка в умовах недостатнього фінансування за рахунок коштів держави та вітчизняних компаній, порушує питання про актуальність залучення більшої кількості іноземних інвестицій. Тому метою даної статі стало дослідження інноваційно-інвестиційної складової як чинника у визначенні конкурентноздатності української держави серед інших країн світу.

Згідно з чинним законодавством України, інноваційна діяльність це діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг [1].

Серед найбільш пріоритетних напрямків інноваційної діяльності держави на 2003–13 рр. можна виділити: модернізацію електростанцій, новітні ресурсозберігаючі технології, високоякісну металургію, нанотехнології, мікроелектроніку, інформаційні технології, телекомунікації, біотехнології тощо.

Станом на 2010 рік, наукові та науково-технічні роботи виконували 1303 організації, майже половина з яких відноситься до підприємницького сектору економіки, 39,5% – до державного, 13,7% – вищої освіти і 1 організація – до приватного неприбуткового сектору [2].

Інноваційною діяльністю займається лише 21% підприємств (для порівняння – 70-80% у США, Японії, Німеччині, Франції) [3]. Створення і використання передових виробничих технологій (ПВТ), а також використання раціоналізаторських пропозицій припадає на 1694 підприємства і організації України, більшість яких – промислові.

Загальна кількість створених ПВТ в 2010 р. (1/4 за державним контрактом, 2/3 в організаціях, що займалися дослідженнями та розробками) складала 376 штук, у т.ч. 87,8% – нові для України, 12,2% – принципово нові. Більше половини створених ПВТ призначено для впровадження на промислових підприємствах, в основному – в переробній промисловості; понад чверть – в організаціях, що займалися дослідженнями і розробками; 4,3% – на підприємствах транспорту і зв'язку, більшість з яких – на залізничному транспорті; 2,4% – у сфері освіти [4].

Фінансування інноваційних витрат в 2010 р. відбувалося, перш за все, за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів (41,5% від усіх коштів), коштів іноземних замовників-інвесторів (25,7%), коштів національних замовників-інвесторів (21,8%), власних коштів (9,7%), коштів інших джерел (0,8%) та коштів фондів спеціального призначення (0,5%) [2].

Незважаючи на збільшення загального обсягу фінансування інновацій (див. табл. 1), їх інвестиційну забезпеченість варто визнати недостатньою. Це підтверджується, зокрема, аналізом структури сукупного обсягу інноваційного фінансування, в результаті якого встановлюється насамперед неприпустимо малі державні видатки на наукову сферу, які мають не тільки досягати закріпленого законодавчо мінімально прийнятного рівня в 1,7% від ВВП, але й перевищувати цей показник. Проте загальний обсяг витрат на дослідження й розробки у ВВП протягом 2000-2009 рр. в Україні зменшився з 1,16% до 0,95%, що набагато менше, ніж у більшості розвинутих країн світу (3-4% ВВП) [3].

Таблиця 1

Джерела фінансування наукових та науково-технічних робіт (млн. грн.)

	1995	2000	2005	2009	2010
ВСЬОГО	651,96	2046,3	5160,4	7822,2	8995,9
держбюджету	244,9	614,5	1711,2	3398,5	3704,4
кошти місцевих бюджетів	-	-	26,5	30,6	25,7
кошти фондів спец. призначення	53,9	18,6	24,9	40,8	48,3
власних коштів	14,6	61,3	338,5	629,4	872,03
коштів замовників					
під-ств та організацій України	233,4	785,8	1680,1	1870,8	1961,2
іноземних держав	101,9	477,1	1258	1743,4	2315,8
інших джерел	3,2	89,1	121,2	108,6	68,4

Таблиця складена автором за матеріалами: [2]

Інноваційно цікавим для України є також досвід трансформаційної економіки Китаю, який довгий час відставав від розвинутих країн у витратах на фундаментальні дослідження. Збагнувши, що запозичені технології не забезпечують стабільне зростання конкурентоспроможності держави, китайським урядом було прийнято рішення протягом 2006-2010 рр. здійснити перехід країни від індустріальної до технологічної держави шляхом створення власних інновацій, а за період 2011-2015 рр. – отримати статус інноваційної наддержави. Сьогодні на утримання лідируючих позицій в електроніці, комп'ютерах, офісній техніці та телекомунікаційному устаткуванні та ін. сферах Китай витрачає понад 1,7% ВВП (125,7 млрд. дол.) [5].

Провідна роль у фінансуванні науки належить іноземним інвестиціям. За 30 років реформ в економіку країни надійшло близько \$860 млрд. прямих іноземних інвестицій, було створено 650 тис. підприємств з іноземним капіталом, які не лише усунули залежність низки галузей економіки від імпорту, а й стали провідними постачальниками продукції на світовий ринок (вони виробляють 80% високотехнологічних експортованих товарів) [6].

Отже, сучасна модель економічного зростання Китаю ґрунтується на визначальній ролі держави у створенні ринкового середовища, макроекономічному регулюванні, безпосередньому розподілі ресурсів, опорі на іноземний капітал (для відновлення технологій, розширення експорту, нагромадження валютних ресурсів), експортної орієнтації економіки тощо.

Україна зможе зайняти належне місце в світі лише за умови опанування інноваційного шляху розвитку, основи якого будуть закладені в процесі структурної перебудови економіки; тільки таким чином можна змінити існуючий сировинний вектор розвитку національних економічних процесів.

Водночас перехід нашої країни до інноваційної моделі неможливий без вирішення проблем, що гальмують розвиток високотехнологічного сектору економіки. Однією з таких проблем є відсутність належного фінансування інноваційної діяльності, що призводить до згортання наукової діяльності в державі.

У сучасних умовах для України особливо важливим є те, що наукові дослідження, нові знання і технологічні нововведення можуть служити джерелом економічного зростання в умовах браку чи відсутності додаткових вкладень праці та капіталу, а однакові за обсягом інвестиції дають набагато більший ефект в умовах сприятливого інноваційного та наукового середовища.

Велике значення для розвитку системи організації фінансового забезпечення інновацій має вивчення нагромадженого в цій галузі досвіду інших країн, що стосується, зокрема, державного фінансування й оподаткування НДЦР, стимулювання поширення інновацій, кредитування витрат на інновації, розвитку венчурного фінансування, залучення до інноваційної діяльності малого бізнесу, створення ефективної мережі технопарків та кластерних об'єднань для розробки і реалізації інновацій, стимулювання попиту на інновації та ін.

Література: 1. Закон України Про інноваційну діяльність: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/40-15/Print130026347031811>; 2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник, 2010р./Державний комітет статистики України/: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/nauka_in/nid%20_2010.zip; 3. Обмеження інноваційної діяльності в економіці України за період 2008–2010 років /Державний комітет статистики України/: www.ukrstat.gov.ua/druk/katalog/nauka_in/Inn_2010.zip; 4. Створення та використання передових виробничих технологій на підприємствах України у 2010 році /Державний комітет статистики України/: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/ni/analit/pvt_2010.zip; 5. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2011 – Режим доступу: <http://www.oecd-ilibrary.org/content/serial/20725345>; 6. Васильєва Н.В. Китай: Формування інноваційної системи розвитку держави: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvami_upravl/2011_2/10.pdf

***

Руднева Ю.О.

ТЕХНОПОЛІСИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: викл. Журавльов О.В.*

У час, коли науково-технічний потенціал стає найпріоритетнішим у розвитку країни, необхідним стає упровадження інноваційної державної політики. Для того, щоб забезпечити інноваційний розвиток та запровадити новий якісний рівень виробництва Україна має активно використовувати механізми стимулювання науково-дослідних розробок, одним із яких є створення технополісів.

У більшості розвинутих країн практикується така форма вільних економічних зон, як технополіс. Метою створення технополісів є прогресивний економічний ріст. Технополіс являє собою об'єднання інноваційних компаній, вищих навчальних закладів, консультаційних та інших підприємств сфери послуг. Технополіс – це територія, що має особливий статус та пільговий режим і де розробляються та реалізуються технічні та соціально-економічні інновації, забезпечується їх безупинне відтворення, прискорення апробації, поєднання фундаментальних наукових досліджень і прикладних розробок з їх застосуванням на практиці.

Технополіс як науково-виробничий комплекс має розвинуту наукову, виробничу та соціальну інфраструктуру, сферу обслуговування, що охоплює територію окремого міста, в економіці якого головну роль відіграють дослідницькі та технологічні центри, де розробляються нові технології, та виробництва, де їх використовують. У складі технополісів можуть функціонувати бізнес-інкубатори, інноваційно-технологічні центри, а також дослідницькі, технологічні й науково-промислові парки. Вони орієнтовані на активізацію процесу за допомогою регіональних центрів розробки та виробничого освоєння продукції високого технічного рівня. У сучасних умовах формування технополісів є одним з головних напрямів наукової діяльності. Технополіси сприяють більш активному створенню, впровадженню та широкому комерційному використанню науково-технічних нововведень і, як наслідок, прискоренню науково-технічного прогресу та підвищенню ефективності національної економіки [2].

У світовій практиці створення та розвиток технополісів сприяло виходу з кризи та прориву в економіці. Але не все, що спрацювало раніше у різних країнах спрацює для України. Для отримання бажаного ефекту необхідні значні вкладення коштів. Наприклад, Японія інвестувала мільйони у розвиток технополісів, внаслідок чого отримала мільярдний прибуток і глобальний прорив, зайнявши фактично монополічне положення на ринку світлодіодів. Немаловажним є й те, що витрати на створення технополісу, який

перебуває в держпідпорядкуванні, переважно взяла на себе держава, а приватний бізнес прийшов у нього пізніше.

На ефективність функціонування технополісів впливає державна науково-технічна та регіональна політика, рівень технологічного розвитку, роль місцевих органів влади і ступінь участі в діяльності технополісів місцевих підприємств і організацій, стан економічного середовища і можливості доступу до ринків, рівень розвитку засобів зв'язку і транспорту, якість життя у регіоні [1].

Згідно індексу інноваційного капіталу, який щорічно публікує Школа бізнесу Гарвардського університету, Україна займає 32 місце [4]. Цей показник являє собою сукупність субіндексів, таких як доля науковців ті інженерів у країні, підтримка інновацій державою тощо. Саме через недостатню підтримку державою цей показник для України значно падає у рейтингу, не дивлячись на високий показник долі науковців та інженерів.

Найближчим часом в Україні може з'явитися новий технополіс «П'ятихатки» у Харкові [3]. Доцільним є створення технополісів біля великих міст, де зосереджені промисловість та наука. Харків є саме таким центром і може стати доброю опорою для здійснення нового, значного для України поштовху у науковій сфері. Найбільш відомим прикладом реально працюючого технополісу є Силіконова долина у штаті Каліфорнія, США. Левова частка інноваційних процесів усього світу походить саме звідти. Усі розуміють неперевершеність та престиж цього місця. Інноваційні винаходи з легкістю знаходять охочих придбати їх та впровадити у життя. Щоб винахід виправдав себе, його необхідно з'єднати з товаром, бо в більшості випадків сам по собі він нічого не вартий. Так, наприклад, технологія тачскрін не стала б такою поширеною, якби не була вдало застосована у великій кількості пристроїв, створення більшості з яких також походить з технополісів. Немаловажним є й статус компанії, яка готова придбати інновацію. Враховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що інноваційні винаходи, які можуть бути розроблені українськими технополісами по-перше можуть не отримати належної підтримки, а по-друге не знайти свого споживача через недостатній попит. Обсяг підтримки з боку держави не буде достатнім, а для корпорацій інвестування може стати невиправданим.

У системі міжнародних економічних відносин технополіси з інноваціями є своєрідним донором для різноманітних корпорацій. Корпорації замовляють та викупають інновації і впроваджують їх у життя, одночасно виступаючи у ролі спонсора та посередника у ланці технополіс – споживач. В результаті всі отримують бажане: технополіси – підтримку, корпорації – розвиток своїх технологій, а споживач – необхідні товари та послуги.

В будь-якому разі створення у Харківському регіоні технополісу матиме позитивні наслідки, хоча б такі, як створення нових робочих місць, форму-

вання нового обрису регіону, як території, здатної створити, залучати й підтримувати нові форми виробництва. Діючі фірми регіону зможуть ознайомитися з новими технологіями, отримати ліцензії на їх використання у виробництві та продажу товарів, скористатися послугами кваліфікованих консультантів із числа фахівців технополісу.

Отже можна зробити висновок, що для ефективної роботи технополісів насамперед необхідна підтримка з боку держави, належне державне регулювання. Істотне збільшення витрат на науку й вирішення проблеми інвестиційного забезпечення розвитку інноваційної діяльності в країні є наслідком вдалого державного регулювання цих процесів. Політика держави має бути спрямована на створення сприятливих умов для появи багатоканальної системи інвестування науково-технічної й інноваційної діяльності. Інноваційна політика України має орієнтуватись на створення підприємницької економіки, на підтримку розвитку радикальних інновацій, забезпечення сприятливих умов для їх реалізації та на розподіл ресурсів таким чином, щоб вони відповідали структурі потреб пріоритетних напрямків соціально-економічного розвитку країни.

Література: 1. *Організаційні структури реалізації інновацій* / В. Алексеевко // *Економічний вісник: зб. наук. пр. учених та аспірантів* / Гол. ред. Т.М. Боголіб – Переяслав-Хм., 2009. – Вип. 9-10. – с. 117-126; 2. *Пастушенко М.А. Нові інноваційні форми регіонального розвитку* // *Теорія та практика державного управління: зб. наук. пр.* – Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2011. – Вип. 3 (34). – 7 с.; 3. *Технополіс П'ятихатки [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://technopolis5.com/>; 4. *Michael E. Porter. National Innovation Capacity Index*. – Harvard, 2010, p. 17.

***

УДК 338.4

Святуха І.А.

НАСТОЯЩЕЕ И БУДУЩЕЕ БИОТЕХНОЛОГИЙ В РОССИИ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: ст. преп. Касьян С.А.*

В современной системе высоких технологий биотехнологии являются детерминантой прогресса ведущих стран мира. Потенциал возможностей и спектр использования биотехнологий бесконечно велики, о чём свидетельствует тот факт, что уже к середине XXI века биотехнологические товары будут составлять четверть всей мировой продукции [5]. По нашему мнению, в разрезе данной отрасли особое место принадлежит Российской Федерации как государству, встающему на путь стремительного внедрения биотехнологий во все сферы народного хозяйства. Большой интерес представляют достаточно амбициозные программы, принятые Обществом биотехнологов России, последней из которых стала Стратегия «БИО-2020». Таким образом, цель наше-

го исследования состоит в выяснении нынешнего положения отрасли в экономике России и в определении ключевых направлений её развития.

Многочисленные возможности применения биотехнологий являются привлекательными для Российской Федерации, прежде всего, в рамках проблем исчерпания минеральных ресурсов и экстенсивного ведения сельского хозяйства. Однако, в настоящее время российская биотехнология способна удовлетворять потребности государства лишь на 30%, остальные 70% восполняются за счёт импорта [1]. Поэтому вопрос о повышении уровня импортозамещаемости продукции биотехнологии является первоочерёдным в программных документах Общества биотехнологов России. Доля России на мировом рынке биотехнологий ничтожно мала, к тому же присутствует тенденция к её снижению, что объясняется стремительным развитием данной отрасли в таких странах, как Индия, Китай, Бразилия, Канада и США.

Диаграммы (рис. 1, 2) иллюстрируют динамику роста объема производства биотехнологической продукции России по сравнению с общемировой с 1980-го г. по 2010-й г. Анализ диаграмм показывает, что доля России на рынке биоиндустрии снизилась с 5% до всего 0,2% мирового производства.

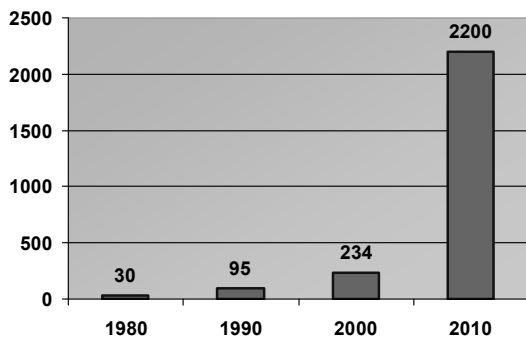

Рис. 1. Мировой объём производства продукции биотехнологии (млрд. долл.)

На современном этапе Россия осуществляет производство препаратов пищевого (кормовой белок) и медицинского назначения (ферменты, диагностические средства для клинических исследований, антибиотики); кроме того, инновационным направлением является недавно освоенная технология бактериального выщелачивания из труднообогатимых руд; генно-инженерные препараты (инсулин, интерфероны, вакцины против гепатита) также имеют место в структуре биотехнологических товаров России, однако их доля на мировом рынке – всего 0,02%. Несмотря на то, что вышеперечисленные производства функционируют, всё же прогрессирует тенденция к сокращению выпуска их продукции по сравнению с началом 1990-х годов: производство ферментов упало в 6 раз, антибиотиков – в 12 раз, кормового

белка – в 25. Что касается биотоплива, которое является актуальным направлением для РФ, то данный рынок как таковой отсутствует.

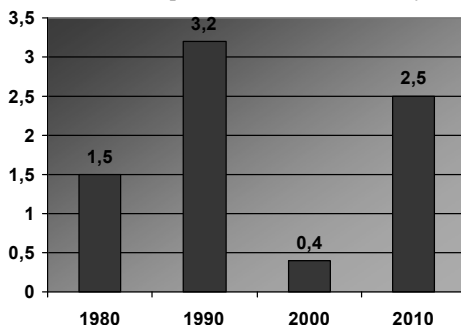

Рис. 2. Производство биотехнологических товаров в России (млрд. долл.)

Составлено автором по данным [1]

На первом месте стоит грамотно составленный план действий, который уже воплотился в таких документах, как Национальная программа «Развитие биотехнологии в Российской Федерации на 2006 – 2015 гг.» и Стратегия «БИО-2020». Общество биотехнологов России предлагает ввести ряд мер, направленных на децентрализацию биотехнологии – одним из таких мероприятий является разделение территории России на биорегионы (эко-промышленные кластеры) с учётом особенностей и потребностей каждого из них. А это деление, в свою очередь, может обеспечить лишь биоэкономика – наука, изучающая разнообразные направления экономической деятельности, извлекающие выгоду от использования новейших достижений и разработок в области биотехнологий [6] Следовательно, биоэкономика является концептуальной основой биотехнологий, определяющей вектор их развития.

Безусловно, важную роль играет изучение опыта прогрессивных стран и сотрудничество с ними на рынке биотехнологий. Одним из последних событий стало подписание 15 сентября 2010 г. Договора о создании Российско-Индийской Биотехнологической Сети, которая призвана служить инструментом для развития сотрудничества между российскими и индийскими биотехнологическими компаниями [7] Активно развиваются отношения России с Германией. В 2008 г. в Пущино прошёл форум по биотехнологии, в результате которого было подписано Кооперационное соглашение о совместной работе по проекту «Германо-Российский Биотехнологический Кооперационный Союз». Особое место занимает вопрос интеграции российского научного сообщества в европейское научное пространство. По примеру Европы в России созданы 23 технологические платформы по важнейшим направлениям биотехнологии (утверждены в феврале 2011 г.), среди которых основными являются «Промышленная биотехнология», «Пища для жизни»,

«Растения для будущего», «Лесное хозяйство», «Рыбное хозяйство и аквакультуры», «Здоровье животных» [9] Задачами технологических платформ как инструментов модернизации экономики являются анализ рыночного потенциала технологий, учет точек зрения всех заинтересованных сторон: государства, промышленности, научного сообщества и потребителей, мобилизация общественных и частных источников финансирования. Однако, существует и обратная сторона медали: по количеству технологических платформ на душу населения Россия в 2,5 раза обогнала Западную Европу – там сейчас 36 действующих технологических платформ [8] Этот парадокс заставляет нас ещё раз убедиться в экстенсивности развития экономики России, ведь столь многочисленные научно-исследовательские учреждения абсолютно не оправдывают своё существование.

Подводя итог, необходимо сказать, что Российская Федерация обладает как мощными трудовыми, так и колоссальными природными ресурсами, что, в свою очередь, является фундаментом для комплексного внедрения системы биотехнологий в народное хозяйство страны. По нашему мнению, важнейшими причинами отставания России от развитых стран на рынке биотехнологий являются недостаточное осознание российскими компаниями необходимости введения инноваций, отсутствие системы экономического стимулирования и нормативно-правового регулирования отрасли, что, безусловно, и объясняет такое поведение компаний на рынке биоиндустрии [2].

Таким образом, Россия вступает в новую эру, выходит на путь формирования инновационной экономики. Судить об эффективности выбранной концепции можно будет лишь по завершении реализации Стратегии «Био-2020». Будем надеяться, что её выполнение пройдёт успешно, и XXI столетие для России действительно станет веком биотехнологии, как было провозглашено ООН.

Литература: 1. Василев П.Г. Роль биотехнологии в социально-экономическом развитии России. / Вестник биотехнологии и физико-химической биологии. - 2008. - №2; 2. Казакова О. Инновационные биотехнологии в России – перспективы и международное сотрудничество. / Московские аптеки. - 2010. - №4; 3. Скорлыгина Н. Биотехнологические компании тоже пошли в рост. / Коммерсантъ. - 2004. - №17; 4. Суржик Л. Биотехнология в современном мире: польза и риски. / Зеркало недели. - 2001. - № 48; 5. Кузьмина Н.А. Основы биотехнологии. See [<http://www.biotechnolog.ru/>]; 6. Нежметдинова Ф.Т., Нигматуллина Л. Социальный эффект развития биоэкономики в России, 2011. See [http://www.confcontact.com/20110225/is6_nezh_nig.htm]; 7. Общество биотехнологов России. See [<http://www.biorosinfo.ru/>]; 8. Российский фонд технологического развития, Ваганов А. Технологические платформы сдвинулись с места, 2011. See [<http://www.rfr.ru/show.php?id=551&code=AR>]; 9. Шарова И.В. Российско-Европейское сотрудничество в биотехнологическом секторе, 2010. See [http://www.fp7-bio.ru/biotech/nkt-in-russia/NCP_BIO%20Russia.pdf]; 10. OECD, (Organisation For Economic Co-Operation And Development), OECD Biotechnology Statistics – 2009, See [<http://www.oecd.org/dataoecd/4/23/42833898.pdf>].

Сидора Н.А
РОЛЬ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ
В ЕКОНОМІЧНОМУ РОЗВИТКУ КРАЇН ПІВДЕННОЇ АЗІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гончаренко Н.І.

Одним із небагатьох регіонів світу, де економіка залежить від припливу іноземних інвестицій і попиту на промислові товари, які постачаються на закордонні ринки є Південна Азія. До Південної Азії належать сім країн, що розвиваються: Бангладеш, Бутан, Індія, Мальдівська республіка, Непал, Пакистан, Шрі-Ланка. Практично всі країни регіону за останні десятиліття провадили успішну політику із залучення і використання комерційного, фінансового і промислового капіталу, що стало основною умовою їхнього інтенсивного розвитку.

З початку XXI століття проблеми залучення і використання іноземних інвестицій до країн, що розвиваються не втрачають своєї актуальності, оскільки залучення іноземних інвестицій стає одним з головних факторів економічної політики країн. Проблеми подолання соціально-економічної відсталості мають суттєву значимість. Завдяки іноземним інвестиціям з'являється можливість швидкого подолання криз, а також можливість підвищення темпів економічного розвитку.

Метою даної роботи є аналіз проблем та перспектив залучення іноземних інвестицій до країн Південної Азії, як фактора, що впливає на економічний розвиток цих країн.

Існує достатня кількість наукових, публіцистичних, навчальних та інших робіт українських і закордонних учених, що займалися дослідженням загальних аспектів перерозподілу і використання міжнародних ресурсів в інвестиційній діяльності фінансових інститутів і ТНК. Серед них особливої уваги заслуговують роботи таких дослідників, як С. Абрамов, В. Будкін, Г. Волинський, А. Гойко, А. Даниленко, Т. Дорошенко, Н. Ігошин, Є. Максименко, А. Махмудов, О. Плотніков, А. Поручник, В. Савчук, А. Семенов, В. Сіденко, А. Філіпенко, С. Барнеса, Дж. Боддевін, Б. Вілсон, Дж. Гелбрейт, Дж. Гитман, Д. Даннінг, Э. Дж. Долін, Р. Дорнбуш, К. Кодзім, П. Ліндерт, Ф. Мьоллерс, Д. Най, М. Портер, А. Ругмен, С. Фішер, Дж. Фрідмен, Б. Фрей.

Перш за все хотілося б звернути увагу на те, що глобальні прямі інвестиції поки що не повернулися до свого докризового рівня, хоча в деяких регіонах поживлення більш чітко виражено ніж в інших. Причина цього криється не в обмеженості фінансування, а в ризиках і невизначеності в системі регулювання крихкою світової економікою.

Бажання подолати бідність, стимулювати розвиток передових галузей економіки, надати динамізму всій економіці в цілому спонукає країни, що

розвиваються активно залучати іноземний капітал. В цих цілях активно вдосконалюється інвестиційний клімат, створюється необхідна інфраструктура, організуються спеціальні економічні зони з особливо пільговими умовами для іноземного підприємницького капіталу.

Згідно з доповіддю конференції Організації Об'єднаних Націй з питань торгівлі та розвитку зазначимо, що протягом 2010 року – в перше за всю історію – країни, що розвиваються освоїли майже половину глобально притоку прямих іноземних інвестицій [7]. Вони також досягли рекордних рівнів щодо вивезення прямих іноземних інвестицій, більшість з яких направляються до інших країн Півдня. Це зайвий раз свідчить про зростаючу значимість країн, що розвиваються для світової економіки, а також для співробітництва і інвестування у форматі Південь-Південь. Транснаціональні корпорації все активніше взаємодіють з країнами, що розвиваються, використовуючи все більш широкий спектр моделей виробництва і інвестицій. Ці відносно нові явища надають країнам Південної Азії можливість інтегруватися в стрімко еволюціонуючу глобальну економіку з метою підвищення їх економічного зростання.

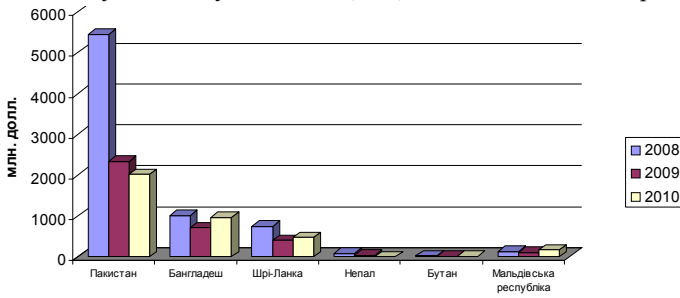

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції до країн Південної Азії за 2008-2010 рр. [6]

Інвестиційні надходження до Східної Азії, Південно-Східної Азії і Південної Азії в цілому в 2010 році збільшилися на 24% і досягли 300 млрд. дол. [1]. Однак в цих трьох субрегіонах прослідковувалися неоднакові тенденції: рівень інвестиційних надходжень до АСЕАН більш ніж подвоївся, показник інвестицій до Східної Азії збільшився на 17%. Як можна побачити на рис.1, надходження прямих інвестицій до країн Південної Азії скоротилося на одну чверть. Скорочення притоку прямих інвестицій до країн Південної Азії було обумовлено скороченням притоку інвестицій в Індію до 31%, і 14% падінням в Пакистані, що пояснюється макроекономічними факторами. В той же час притік інвестицій до Бангладеш, котра починає займати все більш значні позиції як країни, де можна розмістити недорогі виробництва в Південній Азії, підскочив на 30% [2].

На межі 1990-х років прямого інвестування в Індію практично не було, а на межі століть воно оцінювалось в розмірі 2–3 млрд. дол. на рік. З 2004

року Індія вважалася третьою по привабливості країною в світі для зарубіжних капіталовкладень після Китаю та США. В 2008 році різко зросли прямі іноземні капіталовкладення до 43,4 млрд. дол., але доля країни у світових запозиченнях складала лише трохи більше ніж 1% [3]. В Індії були прийняті спеціальні заходи щодо залучення капіталовкладень. Особливу увагу було приділено створенню економічних зон, включаючи як багатопрофільні так і спеціальні, в тому числі і для інформаційних технологій.

Щодо Пакистану, то безумовно головною рушійною силою економіки цієї країни є зовнішні інвестиції. Протягом 2009-2010 фінансових років іноземні інвестиції до економіки Пакистану склали 2,2 млрд. дол. у порівнянні з 5,4 млрд. дол. у 2008-2007 і 2,8 млрд. дол. за 2006-2005 роки [5]. Тобто спостерігається тенденція до скорочення прямих іноземних інвестицій, що зумовлено політичними та економічними негараздами в країні.

Фінансово-ресурсна проблема має, подібно трудоверсурсній, ключове значення для економічного зросту країн Південної Азії. Головна проблема, яка стоїть перед ними – залучення іноземних капіталовкладень для зростання виробництва. Внутрішнє фінансування економічного розвитку в країнах регіону, крім Індії, дуже обмежене, тому головним джерелом надходження фінансових ресурсів залишаються іноземні інвестиції. В Індії, Пакистані, Шрі-Ланці на частку зовнішніх джерел позичкових коштів припадає майже 20%, а в Непалі – 70%, Бутані – 85%, Бангладеш – 88% бюджетних асигнувань на цілі економічного розвитку [4].

Продовжує загострюватися проблема обслуговування зовнішнього боргу країн Південної Азії. У Пакистані на ці витрати йде більше чверті валютних надходжень від експорту. На прикладі країн регіону підтверджується положення про те, що потреби в іноземному капіталі тим більші, чим нижчий рівень розвитку економіки та національного капіталу, а для імпорту капіталу необхідно подолати своєрідний «поріг» економічної відсталості. Подолати такий «поріг» серед країн регіону вдалося тільки Індії, де переважним джерелом фінансування є зовнішній ринок капіталів. Зовнішній борг Індії оцінюється приблизно в 60 млрд. дол., що має в цілому сприятливу структуру, бо сформований на 3/5 з пільгових позик.

Зовнішні джерела інвестицій є життєво необхідними для розвитку Мальдівської республіки та Непалу. В той же час Індія – один із найкрупніших одержувачів іноземної фінансової допомоги – менш залежна від неї. Ця країна, в свою чергу, щорічно надає до 1 млрд. рубль позик іншим країнам, що розвиваються, зокрема, державам субконтиненту.

Для спрощення процедури інвестування в Індії функціонують численні спеціалізовані фінансові установи – «Інститути розвитку». Це урядові агентства, державно-приватні банки розвитку, державні інвестиційні корпорації, приватні інвестиційні будинки, комерційні організації, їхня роль істотно

зросла у 80-90-ті роки, коли зміни пріоритетів у новій економічній політиці привели до зменшення масштабів державного субсидування і пільгового фінансування об'єктів індустріалізації.

Підсумовуючи вищесказане можна зазначити, що для сталого економічного розвитку країнам Південної Азії необхідно інтенсифікувати процес залучення іноземних інвестицій. Для цього потрібна розробка ефективних методів державного регулювання інвестиційних процесів і економічної системи в цілому. Потрібно знайти правильний баланс заходів політики, більш чітко визначити права і обов'язки держав та інвесторів; розширити розгляд проблеми узгодження інвестування та економічного розвитку, наприклад питань щодо іноземних інвестицій та бідності в регіоні; забезпечити узгодженість національної і міжнародної інвестиційної політики.

Література: 1. Доповідь ЮНКТАД про світові інвестиції [Електрон. ресурс]: – Режим доступу: <http://www.unctad.org>; 2. Доповідь «Паназіатська інтеграція: взаємозв'язок Східної і Південної Азії» [Електрон. ресурс]: – Режим доступу: <http://beta.adb.org/publications/pan-asian-integration-linking-east-and-south-asia>; 3. Видання «Перспективи розвитку світової економіки» [Електрон. ресурс]: – Режим доступу: <http://www.worldbank.org>; 4. Огляд економіки країн Азії [Електрон. ресурс]: – Режим доступу: <http://investasia.org>; 5. Проект моніторингу [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.webground.su>; 6. Статистичні матеріали по країнам світу [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.indexmundi.com/facts/>; 7. Офіційний сайт ЮНКТАД Азії [Електронний ресурс]: – Режим доступу: <http://www.unctad.org/>

***

УДК 338, 48-52: 798.2 (477.54)

Сініцина А.О.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КІННО-СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ В ХАРКІВСЬКОМУ РЕГІОНІ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Свтушенко О.В.*

Кінний туризм з кожним роком набуває все більше прихильників в всьому світі. Це набагато цікавіше, ніж подорожувати в закритих машинах або тягнути на спині важкий рюкзак. Кінний туризм позитивно впливає на здоров'я людини і доступний для людей будь-якого віку. Це хороший спосіб відволіктися від метушні великого міста і повністю зануритися в природу. Звичайно, тут потрібні певні навички (уміння осідлати коня та триматись в сідлі), але вони доступні будь-якій людині.

Кінний туризм дає поштовх розвитку сільського господарства, він пов'язаний з поширенням зеленого та сільського туризму, розведенням коней, сприяє підвищенню якості життя сільських жителів. Кінний туризм допомагає розбудові заповідників та національних парків, створенню при-

ватних сільських садиб, використанню кінних подорожей в лікувальних цілях. Вже зараз кінний туризм можна віднести до конкурентно спроможних видів активного туризму; він приваблює багатьох вітчизняних та іноземних туристів [2, с. 330].

Не зважаючи на впевнений розвиток кінного туризму в Харківському регіоні, існує ряд внутрішніх факторів, що дещо стримують його, а саме:

- обмежена кількість кваліфікованого внутрішнього персоналу (адміністратори, інструктори і т. д.);
- недосконала рекламна робота;
- поганий догляд за кінями; [1, с. 182].

У зв'язку з розвитком кінного туризму на державному рівні питання про інвестування існуючих та побудованих в найближчому майбутньому кінних баз гостро стоїть на повісті дня. Одним із пріоритетних напрямів державної інвестиційної політики є підвищення інвестиційної привабливості підприємств, галузей та регіонів, а також проведення системних і комплексних заходів щодо стимулювання й залучення іноземного та вітчизняного капіталів. В умовах сьогодення інвестиційна привабливість кінного туризму в Харківському регіоні значно підвищилась, причинно-наслідковим зв'язком даного процесу є підвищення попиту за останні 5 років. Варто зауважити, що інвестиційна привабливість вітчизняних підприємств безпосередньо вплине на формування рівня розвитку туристичної діяльності та регіону, що в свою чергу визначить темпи функціонування вітчизняного інвестиційного ринку, обсяги та джерела інвестиційних ресурсів.

З метою виявлення перспективи доступності фінансових ресурсів для досягнення інвестиційних цілей здійснюється визначення інвестиційної привабливості інфраструктури для кінного туризму і особливо кінних заводів Харківського регіону, що враховує комплекс чинників, які формують зовнішні умови для реалізації інвестиційного проекту [3, с. 172].

В 2008-2010 рр. 97% інвестицій на розвиток кінного туризму в Харківському регіоні були здійснені приватними підприємствами і лише 3% – інвестовані державою. Отже, існує нагальна необхідність приваблення інвестицій з боку влади.

Дії, спрямовані на формування інвестиційних і фінансових інструментів розвитку туризму в Харківському регіоні:

- стимулювання залучення українських та іноземних інвестицій до об'єктів інфраструктури кінного туризму.
- створення сприятливих умов для інвесторів туристичного сектора (передбачення в Генеральному плані земельних ділянок для будівництва кінних заводів та баз).
- стимулювання розвитку суспільно значимих туристичних проектів і заохочувального туризму.

– створення інвестиційних основ для розвитку кінного туризму в туристичній індустрії [4, с. 146].

Оцінка та аналіз інвестиційної привабливості підприємства, з одного боку, – це основа для розроблення його інвестиційної політики, а з іншого, – можливість виявити недоліки у діяльності підприємства, передбачити заходи щодо їх ліквідації та поліпшити можливості залучення інвестиційних ресурсів. А це, у свою чергу, дає можливості інвесторам визначитися у своєму рішенні про інвестування у дане підприємство.

Отже, розвитку кінного туризму в Харківському регіоні зможе допомогти:

- реабілітації та рекреації підлітків та дітей засобами кінного відпочинку;
- підготовці професійних кадрів для сфери кінного відпочинку;
- підвищити популяризацію екологічного та спортивного туризму;
- відновити нормативно-законодавчу базу кінного туризму.

Нами розроблено програму для приваблення туристів до кінного туризму:

– Захід 1. Розробка туристичних маршрутів по Харківському регіоні. В Харкові та області багато місць, привабливих для іноземних та національних туристів. Об'єднавши вже відомі пам'ятки культури з новими маршрутами та розробивши активну рекламну діяльність, можна привабити туристів до кінного туризму в місті та області.

– Захід 2. Проведення різних заходів на території кінних баз. Такі атракції якнайкраще підходять для сімейного відпочинку та молоді у вихідні та святкові дні. Для залучення нових туристів необхідно розробити комплекс розважальних програм. Наприклад, виїзди для дітей та дорослих, проведення тематичних вечорів для всіх клієнтів кінної бази, проведення конкурсів та змагань та ін. Заміська атмосфера та живописна природа створить сприятливі умови для незабутнього відпочинку.

– Захід 3. Розробка місцевою владою концепції розвитку кінного туризму в Харківському регіоні. До цих пір нема такої програми, яка б підтримувала розвиток кінного туризму. Потрібно розробити Концепцію та виділити кошти для підтримки вже існуючих та розробки нових туристичних маршрутів.

Становлення кінного туризму як розвинутого бізнесу на Харківщині безумовно стане позитивним фактором для розвитку туризму в цілому та підвищить репутацію регіону [1, с. 165].

Література: 1. Богалдин-Малых В.В. *Маркетинг и управление в сфере туризма и социально-культурного сервиса: туристические, гостинично-ресторанные и развлекательные комплексы: Учеб. метод. пособие* / РАО; Московский психолого-социальный институт. – М., 2003; 2. Бобылев, И.Ф. *Конный туризм* / И.Ф.Бобылев, Г.Г. Котов, С.П. Филиппов // М., 1985; 3. Булашев А.Я. *Спортивно-оздоровительный туризм*. Харьков: ХДАК, 2003; 4. Любіцева О.О. *Методика розробки турів. Навч. посібник*. – К.: Альтерпрес, 2008; 5. Гончаров А.Б. *Інвестування: навч. посібник для самостійного вивчення дисципліни*. – Харків: ІНЖЕК, 2003.

Сосновська Я.О.
ЕКСПОРТНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.т.н., проф. Матюшенко І.Ю.

Вступ України до Світової організації торгівлі, головним завданням якої є лібералізація міжнародної торгівлі, обумовлює зростаючий вплив світогосподарських зв'язків на соціально-економічний розвиток країни. Особливого значення в цих умовах набуває розвиток українського експорту, що виступає в якості важливого елемента довгострокової стратегії держави, спрямованої на вирішення завдань модернізації та структурної перебудови економіки.

Після вступу України до СОТ, а також після початку переговорів щодо укладання угоди про вільну торгівлю з Європейським Союзом, актуальною стає проблема визначення в цих умовах перспективних напрямів та тенденцій розвитку експортного потенціалу України та її регіонів.

На даний момент, в силу структурних особливостей економіки, регіони України сильно розрізняються за рівнем експортного потенціалу та за обсягами експорту товарів та послуг. Подібні відмінності несуть в собі деструктивний характер, оскільки обсяги експорту мають вплив на соціально-економічний стан регіонів.

Харківська область є одним з найбільш промислово розвинених регіонів України і її подальший розвиток стає можливим тільки за умови підвищення конкурентоспроможності її економіки. Як наслідок, стає актуальною проблема вивчення експортного потенціалу Харківської області та визначення основних напрямків його розвитку.

Дослідженню питань впливу експорту на соціально-економічний розвиток країни приділяється увага в працях таких зарубіжних вчених, як П. Линдерт, М. Портер, Р. Харрод, Е. Грайпл, К. Ріттенбрук, Д. Енгельхарт та інших. Проблема розвитку експортного потенціалу України та її регіонів досліджувалась протягом останніх десяти років багатьма вченими, зокрема, І.Ю. Матюшенко, О.А. Довгаль, М.О. Кизима, С.М. Макухи, Я. Жаліло, Л.І. Піддубної, А.П. Голікова та інших.

Метою дослідження є розкриття сутності експортного потенціалу та перспективних напрямків його розвитку на прикладі Харківської області.

Експортний потенціал регіону визначається обсягами товарів і послуг, які можуть бути вироблені в економічній та соціальній сферах і реалізовані на світовому ринку з максимальною користю для регіону [2, с. 273].

Український експорт є важливим елементом у системі функціонування національної економіки. Основними експортоорієнтованими галузями економіки є металургійна промисловість, сільське господарство, машинобудів-

на та хімічна промисловості, частина яких становить понад 80 відсотків українського експорту. Особливістю сучасного розвитку вітчизняних експортоорієнтованих галузей є їх сировинний характер та досить високий рівень залежності від кон'юнктурних коливань на світових ринках.

Харківська область є одним з найбільш промислово розвинених регіонів України. Вона має діючу «Стратегію сталого розвитку Харківської області до 2020 року», а також була першим регіоном України, де була розроблена та діє «Програма розвитку експортного потенціалу Харківської області та підвищення конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках до 2016 року».

Харківська область має ряд конкурентних переваг, що формують основу для її експортоорієнтованого розвитку та активного включення у систему світогосподарських зв'язків. Ці переваги визначаються як потужним промисловим і науково-технологічним потенціалом зі спеціалізацією в енергетичному і транспортному машинобудуванні, аерокосмічній, фармацевтичній, деревообробній промисловості та виробництві продукції військово-технічного призначення, так і наявністю розвинутої мережі науково-дослідних установ, організацій і закладів вищої освіти. Позитивними факторами нарощування конкурентного потенціалу Харківської області є сприятливі природно-ресурсні умови, наявність висококваліфікованої робочої сили та вигідне транспортно-географічне положення області [3].

Таблиця 1

Динаміка зовнішньої торгівлі Харківської області
у 2005-2010 рр., млн. дол. США

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	11 міс. 2011
Експорт товарів	771,5	888,6	1147,3	1551,6	1307,1	1433,2	1661,8
Імпорт товарів	1572	1936,2	2233,4	2480,2	1451,0	1834,1	2060,9
Сальдо експортно-імпортних операцій	-849,5	-1048,6	-1141,1	-928,6	-143,9	-400,9	-399,1

Таблиця складена автором за матеріалами: [5]

Структура зовнішньоторговельних зв'язків Харківської області виглядає наступним чином:

– у січні–листопаді 2011 р. підприємства та організації Харківської області експортували продукцію до 114 країн світу на загальну суму 1661,8 млн. дол. США, імпорт товарів до Харківської області здійснювався зі 108 країн та склав 2060,9 млн. дол. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 399,1 млн. дол.

– основними ринками збуту товарів області були країни СНД (75,6%), Азії (11,8%) та Європи (9,4%). Потреби в імпортних товарах на 44,3% задовольнялися за рахунок поставок з країн СНД, на 28,6% – з країн Європи та на 19,6% – з країн Азії.

– в експорті товарів переважали машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання (31,8% від загальної вартості експорту), готові харчові продукти (10,5%) [5]. У загальному обсязі імпорту переважали машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання 17,5%, на полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них – 16,8%, на недорогі метали та вироби з них – 10,2%, на засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 9,9%.

Проаналізував статистичну інформацію, можна зробити висновок, що за роки незалежності структура зовнішньої торгівлі товарами істотно не змінилася, адже на початок 2011 року 48% експорту області складає продукція машинобудування. Проте експортний потенціал провідних машинобудівних підприємств області залишається слабо диверсифікованим і майже вичерпаним, а отже, без істотних нових інвестицій і технологічних змін, нездатний забезпечити усталений динамічний розвиток експорту області.

Ключова проблема зовнішньоекономічних зв'язків та конкурентоспроможності Харківської області пов'язана із її перетворенням упродовж останнього десятиріччя у нетто-імпортера зарубіжної продукції із від'ємним сальдо експортно-імпортних операцій [3].

Таким чином, пріоритетними напрямками розвитку експортного потенціалу Харківської області на даному етапі є:

- формування інноваційних експортоорієнтованих кластерних структур в регіоні, а також забезпечення умов для техніко-технологічної модернізації експортоорієнтованих кластерних структур;
- розробка науково-методичного забезпечення з основних напрямів ефективної діяльності експортоорієнтованих кластерних структур;
- проведення відбору конкурентоспроможних регіональних проектів у визначених кластерах;
- розвиток інформаційного забезпечення кластерних структур та сприяння їх участі у міжнародних тендерах;
- організація презентаційно-іміджевих виставкових заходів продукції, робіт, послуг кластерів регіону за кордоном;
- підвищення якості товарів та послуг, що виробляють підприємства області, а також стимулювання виробництва підприємствами нових видів продукції;
- підвищення ефективності використання природних ресурсів, транспортної та виробничої інфраструктури області;
- стимулювання розвитку підприємствами області виробництва тих товарів та послуг, що зможуть замінювати продукцію, що надходить на територію Харківської області з інших регіонів [3, 4].

Література: 1. Голиков А.П., Казакова Н.А., Шуба О.А. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку:

Навч. посіб. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2005. – 240 с.; 2. Матюшенко І.Ю. Перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності України та Харківської області в умовах глобалізації та побудови економіки знань / Соціально-економічний розвиток регіонів України: проблеми науки та практики: Монографія. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. – 308 с.; 3. Програма розвитку експортного потенціалу Харківської області та підвищення конкурентоспроможності продукції на зовнішніх ринках до 2016 року. – Х., 2011. – 37 с.; 4. Основи сталого розвитку Харківської області до 2020 року: Монографія. – Х., ВД «ІНЖЕК», 2010. – 512 с.; 5. Головне управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://uprstat.kharkov.ukrtel.net>

***

УДК 380/382

Удовик Е.Л., Сидоров В.И.
ОФФШОРНАЯ ЭКОНОМИКА В МИРОВОЙ ПРАКТИКЕ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Одной из важнейших составляющих глобализации обоснованно считается мировое движение капиталов. Такое место этому процессу отводится неслучайно: на протяжении всей экономической истории человечества перемещение капиталов играло объединяющую, интегрирующую и интернационализирующую роль. В XX веке, в условиях глобализации, оно приобрело значение «кровеносной системы» мировой экономики, приводящей в движение всю хозяйственную жизнь мира [1].

Проблемами возникновения оффшорной экономики занимались такие отечественные: В.Д. Андрианов, А.С. Булатов, А.П. Голиков, А.Г. Горбунов, В.Ю. Катасонов, В.А. Кашин, Г.М. Костюнина, Н.Н. Ливенцев, В.И. Сидоров, Д.О. Ушаков, М.А. Халдин, С.П. Чернявский, В.Д. Щетинин, С.А. Якубовский и др.

Предметом исследования является мировая практика становления, развития и использования оффшорных территорий как структурообразующего элемента оффшорного сектора в мировой экономике, а также опыт многостороннего международного регулирования их деятельности. Цель исследования заключается в том, чтобы на основе анализа имеющихся научных источников, официальных документов, фактов и доступных статистических данных сформировать системное представление о природе и характере функционирования оффшорного сектора мировой экономики на современном этапе мировой интеграции и глобализации.

В русский язык термин «оффшорный», «оффшор» пришёл из английского языка, где «off-shore» буквально означает «вне берега», «в открытом море», «изолированный». В современной экономической литературе этим термином обозначают одну из разновидностей специальных экономических зон, специфическую форму организации коммерческой деятельности. В

самом общем виде под оффшорными центрами понимаются страны и территории, осуществляющие регистрацию иностранных компаний, на деятельность которых распространяется льготный режим налогообложения. Компании, зарегистрированные в оффшорных центрах, находятся под юрисдикцией страны пребывания и обязаны строго соблюдать местное законодательство [3].

В структуре оффшорной экономики следует выделить три базовых составляющих: оффшорная территория, оффшорная компания и оффшорный бизнес. Оффшорный бизнес на данный момент представляет собой целую совокупность явлений экономической жизни, которая включает: хозяйственную деятельность зарегистрированных в оффшорных центрах компаний и банков, все виды услуг, оказываемых «секретарскими» фирмами, номинальными директорами и прочими специализированными структурами, консультационную деятельность фирм (преимущественно юридических) по ведению дел с использованием оффшорных центров [3].

В последние десятилетия темпы роста оборота товаров и капиталов, осуществляемого с применением оффшорных центров превосходят темпы роста общих оборотов во внешнеэкономической деятельности. К сожалению, оценка масштабов оффшорной деятельности крайне затруднена, поскольку специфика оффшорного бизнеса формировалась изначально во многом исходя из стремления повысить конфиденциальность оффшорных операций, сделать их менее прозрачными, менее поддающимися учету, статистической оценке и т.п. Согласно этим оценкам, до 50% современного мирового движения капитала и мирового товарооборота обслуживается и проходит через компании, зарегистрированные в различных оффшорных центрах, около 60% мировых денежных средств содержатся в настоящее время на оффшорных счетах с использованием оффшорных компаний или оффшорных трастов [15].

По другим оценкам, к началу нынешнего столетия сосредоточенные в 62 самых либеральных оффшорных центрах активы составляли в совокупности от 5 до 7 трлн. долл. USD, что примерно соответствует годовому обороту мировой торговли товарами и услугами или одной трети величины мирового ВВП. Помимо этих сумм следует также учитывать средства, прокручиваемые международными компаниями через оффшорную банковскую сеть, где присутствуют практически все крупнейшие банки мира и на которую сегодня приходится около 85% активов оффшорных центров [4].

В целом, хотя точная величина финансового оборота оффшорных центров остается неизвестной, очевидно, что они притягивают к себе капиталы, чьи размеры многократно превышают масштабы их экономики (например, формируя в совокупности лишь 1,2% мирового населения и 3% мирового

ВВП, центры аккумулируют 26% активов и 31% доходов транснациональных компаний (ТНК) и транснациональных банков (ТНБ)) [2].

О масштабах делового оборота в оффшорных центрах свидетельствует то, что в них зарегистрировано около 1 млн. оффшорных компаний и примерно 1,5 млн. частных трастовых оффшорных компаний. То есть, сегодня любая компания или просто состоятельные физические лица могут воспользоваться возможностями, которые им предоставляют оффшорные центры.

Особую роль оффшорный бизнес играет для группы развивающихся стран, объединяемых общим термином «малые островные государства и территории с уязвимой экономикой». Большинство из них в недалеком прошлом представляли собой пример стран мировой периферии, имея типичные характеристики аутсайдеров мирового экономического процесса. Развитие оффшорной индустрии, ставшей существенной доминантой их хозяйственных систем, вывело эти, обделенные традиционными ресурсами и особо уязвимые со стороны многочисленных факторов внешней среды, страны, на первые позиции среди государств развивающегося мира по таким показателям как ВВП на душу населения, уровень социальной защищенности, уровень технологической оснащенности, уровень развития сектора услуг и пр. Таким образом, ставка на формирование оффшорных центров и всемерное развитие оффшорного бизнеса была сделана верно, что благоприятно сказалось на экономическом развитии указанных стран [5].

Вывод. На основании проведенного исследования показано, что развитие оффшорного бизнеса в развивающихся странах является значительным направлением совершенствования системы МЭО, активно способствует объединительным, интеграционным процессам на планете, вовлечению развивающихся стран в мирохозяйственные процессы. В то же время негативные факторы воздействия оффшорной деятельности на мировые финансы ставят на повестку дня мирового экономического развития вопросы регулирования оффшорного бизнеса в мировом масштабе.

Как видно, в мировой экономике существует вполне легитимный оффшорный сектор, в котором обращаются огромные средства, происходящие, естественно, прежде всего, из наиболее развитых государств мира. Уже одно это дает некоторую гарантию сохранения статуса, то есть продолжения существования безналоговых юрисдикций. И не смотря на достаточно жесткий прессинг со стороны ряда государств, оффшорные зоны продолжают свое существование, хотя применяемые бизнесом схемы их использования будут существенным образом усложняться с тем, чтобы сохранить привычный экономический эффект использования оффшорных компаний.

Литература: 1. Горбунов А.Р. *Оффшорный бизнес и создание компаний за рубежом.* – М., 1994; 2. Сердинов Э.М. *Международный оффшорный финансовый сектор.* // *Банковское дело, 2000, №10;* 3. Чернявский С.П. *Международный*

оффшорный бизнес и банки. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 139-141 с.; 4. Волкова К.В. Проблема развития оффшорного бизнеса в мировой экономике: дисс... канд. экон. наук. – Самара; 5. Шеховцов Н.О. География оффшорных зон мира: дисс... канд. геогр. наук. – М., 1998. – С. 23; см. также по вопросу: Гуцери-ев М.С. Формирование и развитие зон экономического благоприятствования (методология и практика): дисс... д-ра. экон. наук. – М., 1998; 6. Воронина А.М. Место и роль оффшорного бизнеса в современной мировой экономике: дисс... канд. экон. наук. – М., 2008. – С. 52-54.

***

УДК 339.9

Федотов Д.Д.
ТРАНСГРАНИЧНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО КАК СПОСОБ
ПОВЫШЕНИЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНА

*Харьковский национальный университет им. В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.г.н., проф. Казакова Н.А.*

В аспекте современных процессов интеграции и глобализации мирового пространства на первое место часто выходят вопросы конкурентоспособности страны, которая, в свою очередь, во многом определяется показателями конкурентоспособности ее регионов. Конкурентоспособность, как в региональном разрезе, так и в общегосударственном, а также методы ее измерения на различных этапах экономического цикла уже долгое время находятся в центре внимания экономистов и политиков, в связи с тем, что именно от соответствия реальной действительности параметров конкурентоспособности зависит обоснованность стратегических решений, принимаемых на различных уровнях государственной власти. В современных социально-экономических и политических условиях достаточно актуальным становится вопрос об обеспечении сбалансированного экономического роста на основе повышения конкурентоспособности регионов и устранения диспропорций в их развитии с целью усиления конкурентных позиций страны [2].

Глобализация как процесс формирования на международном уровне пространства, являющегося продуктом совместного распространения, обмена и коммуникаций между различными частями человечества, представляет собой объективный и необратимый процесс, в который, независимо от их желания, оказываются втянутыми все страны и народы мира. При этом она охватывает все большее число сторон жизни мирового сообщества [4].

Однако преимущества и риски, которые несет глобализация, распределяются неравномерно: рост и достаток, которые она несет одним, компенсируются все большей уязвимостью и маргинализацией других. В контексте глобализации особенное место в системе международных связей занимает трансграничное сотрудничество как форма мирохозяйственной интеграции с помощью интенсификации связей приграничных регионов, что способст-

вует свободному перемещению товаров, услуг капитала и людей. Оно направлено на преодоление негативных последствий существования границ и последствий, которые возникли на приграничных территориях из-за их расположения на национальных окраинах государств, и служит для улучшения условий жизни населения.

Трансграничное сотрудничество – это совместные действия, направленные на установление и углубление экономических, социальных, научно-технических и других отношений между территориальными общинами, их представительными органами, местными органами исполнительной власти стран, которое направлено на преодоление негативных аспектов существования границ и последствий, которые возникли на приграничных территориях через их расположение, и имеет целью улучшение условий жизни населения.

Использование преимуществ трансграничного сотрудничества для повышения конкурентоспособности региона может происходить на базе совместного использования современных достижений научно-технического прогресса, развития экономической теории с учётом процессов глобализации экономики. Следует также отметить, что региональные конкурентные преимущества создаются на основе высоких интеллектуальных возможностей его населения, персонала предприятий и организаций, расположенных на данной территории, обеспечивающих разработку и производство конкурентной продукции с высокими потребительскими свойствами, минимальными ресурсами и энергетическими затратами. При этом система управления созданием региональных конкурентных преимуществ должна строиться по законам рыночных отношений, законам управления (менеджмента), законам конкуренции и т.д. В современных условиях политика укрепления и развития конкурентоспособности региона базируется на том, что его конкурентные преимущества – это средства, за счёт которых он может стать лучше своих конкурентов и достичь главной его цели – высокого уровня жизни своего населения, соответствующего как отечественным, так и мировым стандартам [1].

В сущности, выстраивание конкурентной стратегии региона заключается в создании конкурентных преимуществ и выборе видов деятельности, отличных от конкурентов, что является основной задачей управления региональной конкурентоспособностью.

Конкурентоспособность является одной из основных экономических категорий в рыночных отношениях, которая формируется на уровнях товара, предприятия, отрасли, региона, страны и в общем виде выражает способность выдерживать соперничество с другими аналогами.

Повышение конкурентоспособности региона должно стать важнейшим приоритетом государственной политики, формирования благоприятного

внутрирегионального и межрегионального конкурентной среды. Это требует, с одной стороны, формирование, а с другого, – учет конкурентной среды с определением особенностей региональной, и, соответственно, национальной экономик, условий производства и факторов, которые могут способствовать эффективной конкуренции. Приграничное сотрудничество может стать незаменимым инструментом повышения конкурентоспособности регионов, а как следствие и конкурентоспособности страны в целом.

Литература: 1. Ковальська Л.Л. Інструменти державного регулювання конкурентних відносин регіонів держави // Зб. наук. пр. «Економічні науки». – Серія «Економічна теорія та економічна історія». – Вип. 4(15). – Луцьк: ЛНТУ, 2007. – с. 143-155; 2. Ковальська Л.Л. Роль фінансових ресурсів у забезпеченні конкурентоспроможності регіону // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Фінансово-економічні проблеми розвитку регіонів України». – Том III. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 36-38; 3. Писаренко С.М. Конкурентоспроможність регіонів в умовах трансформаційної економіки // Сб. науч. тр. «Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект». – Донецк: ДонНУ, 2005. – 1165 с.; 4. Брикова І.В. Концепція нового регіоналізму в контексті підвищення міжнародного конкурентного статусу регіона // Сборник материалов IV международной научно-практической конференции «Динамика научных исследований 2005». – Днепропетровск, 20-30 июня 2005 г. – Дн.: Наука і освіта, 2005. – Т. 19: Регіональна економіка. – С. 40-58.

***

УДК: 339.727: 338.124

Циганенко А.С.
СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВСЬКИХ СИСТЕМ
ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ В УКРАЇНІ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: викл. Шуба М.В.*

Загострення фінансово-економічної кризи актуалізувало питання регулювання банківських систем, створення та розширення зон домінування окремих валют світу як механізму протидії поширенню кризових явищ на національні економічні системи. Також фінансово-економічна криза сприяла інтенсифікації міждержавної співпраці щодо подолання рецесії та продукування спільних перспективних заходів державної політики у посткризовий період.

Сьогодні урядами країн світу впроваджуються як національні заходи регулювання банківських систем, так і міждержавні програми та заходи, затверджені в межах міжнародних угруповань, зокрема Європейського Союзу, Великої вісімки, Великої двадцятки тощо. У цьому контексті міждержавне регулювання за участю наднаціональних структур набуває якісно

нового розвитку щодо впровадження національного регулювання кожної окремо взятої країни.

Національні банківські системи потребують вдосконалення, розробки фундаментальних та прикладних засад її подальшого зміцнення, усунення негативних проявів, які мають місце в сучасній банківській практиці. У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність проаналізувати теоретичні основи, охарактеризувати банківську систему, узагальнити існуючі рекомендації щодо регулювання національних банківських систем.

Узагальнюючі існуючі методи банківського регулювання, можна зробити висновок, що вони матеріалізуються через систему заходів, які умовно поділяють на превентивні, що застосовуються для уникнення можливих негативних наслідків за тієї чи іншої економічної ситуації, та протекційні, що вживаються для захисту від уже існуючої ситуації.

До превентивних заходів, зокрема, можна віднести: вимоги щодо розміру та структури власного капіталу банку; вимоги щодо ліквідності; диверсифікацію банківських ризиків; обмеження виконуваних операцій.

До протекційних заходів належать: створення системи гарантування вкладів; формування банками резервів на покриття кредитних та інших ризиків; рефінансування центральним банком комерційних банків; допомога інших державних органів.

У науковій літературі передбачені й інші підходи до класифікації методів банківського регулювання. Так, О.П. Орлюк поділяє їх на економічні та адміністративні. Економічні методи включають нормативні (встановлення кількісних нормативів або розмірів обмежень чи пільг) та коригуючі (застосування впливу для конкретної ситуації). Вони спрямовані на досягнення економічних цілей – цільового кредитування, визначення норм обов'язкових резервів тощо. Адміністративне регулювання включає такі заходи, як реєстрацію банків і ліцензування їх діяльності, встановлення вимог та обмежень щодо діяльності банків та інші [1, с. 62].

Банківська практика розвинених країн світу все більше набуває загальних форм, спостерігається тенденція до уніфікації регулятивних вимог. Узагальнюючи світовий досвід регулювання банківських систем, що використовуються в США, країнах ЄС, та в КНР, можна зробити висновок, що переважна більшість заходів має уніфікований характер. Більшість національних органів регулювання використовували наступні заходи:

- наданням центральними банками ліквідності та політика зниження процентних ставок;
- списання боргів і відмова від застосування примусових заходів;
- створення компаній по управлінню активами;
- використання заходів монетарної політики;
- рекапіталізація банків.

Банківське регулювання – це система заходів, за допомогою яких центральний банк, або інший наглядовий орган забезпечує стабільне, безпечне функціонування банків, запобігає дестабілізуючим процесам у банківському секторі [2, с. 103].

Отже, під регулюванням банківської діяльності розуміють насамперед розробку та видання уповноваженими органами конкретних правил та інструкцій, що базуються на діючому законодавстві і визначають структуру та способи здійснення банківської справи. Такі закони та інструкції формують певні рамки поведінки банків, що сприяють підтримці надійної та ефективної банківської системи.

Основними засобами регулювання банківської діяльності в Україні є:

- 1) визначення та регулювання норм обов'язкових резервів для комерційних банків;
- 2) процентна політика;
- 3) рефінансування комерційних банків.

Резервні вимоги – один із найстаріших і найпоширеніших інструментів регулювання грошово-кредитної сфери, який належить до непрямих монетарних методів. Уведення обов'язкової норми резервування зумовлено потребою забезпечення достатнього рівня ліквідності комерційних банків, уніфікації контролю за їхньою діяльністю.

Національний банк України використовує політику мінімальних резервів для регулювання обсягів грошової маси в обігу, підтримки ліквідної діяльності комерційних банків з їхніх зобов'язань щодо залучених коштів юридичних та фізичних осіб.

Крім політики резервування, НБУ здійснює грошово-кредитне регулювання шляхом провадження дисконтної політики, інструментами якої є офіційна облікова ставка. Її застосовують для облігу державних короткотермінових зобов'язань або переобліку комерційних векселів і ставки рефінансування у разі надання кредитів комерційним банкам.

З 30.04.2008 р. облікова ставка в Україні поступово зменшувалась: з 12% у 2008 р. до 7,75% з 10.08.2010 р. й до сьогодні [3]. Кінцевою метою такого зменшення було забезпечення достатнього рівня ліквідності у фінансовій системі, створення умов для реструктуризації виданих банками кредитів, отже це сприяло закріпленню позитивних тенденцій на грошово-кредитному ринку та в економіці в цілому, так як облікова ставка є базовою щодо інших процентних ставок НБУ. Упродовж 2011 р. НБУ забезпечував підтримання ліквідності банків шляхом надання банкам кредитів через лінію рефінансування. Загальний обсяг операцій з рефінансування банків України у 2011 р. становив 5,2 млрд. грн. Повернено за цей час кредитів на загальну суму 18,5 млрд. грн. [3].

Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні використовуються найпоширеніші в світовій практиці методи регулювання банківської системи.

Література: 1. Орлюк О.П. Банківська система України: Правові засади організації. / О.П. Орлюк– К.: Юрінком Інтер, 2003. – 240 с.; 2. Банківські операції: Підручник – 2-ге вид. / А.М. Мороз, М.І. Савлук та ін.; за ред. проф. А.М. Мороза. – К.: КНЕУ, 2002. – 476 с. 3. Річний звіт Національного банку України, 2010 [Електрон. ресурс] // Національний банк України: офіц. сайт. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77106>.

***

УДК 339.9

Чжан Цянь
МОДЕЛИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., доц. Непрядкина Н.В.*

Проблема корпоративного управления стала особенно актуальной в странах с трансформационной экономикой со второй половины 1990-х годов. Внешними побудительными мотивами явились общемировые процессы, в частности, возросший интерес к корпоративному управлению в США и ряде других стран в 1980-е годы, мировой финансовый кризис 1997-1998 гг. и 2008–2011 гг. и проблемы корпораций стран с развивающимися рынками.

С одной стороны, корпоративное управление включает процедуры реализации прав акционеров, обязанности совета директоров и ответственность его членов за принимаемые решения, уровень вознаграждения топ-менеджмента компании, порядок раскрытия информации и систему финансового контроля, с другой стороны - оно подразумевает деятельность государственных регуляторов и иных уполномоченных органов и организаций, направленную на регламентацию указанной сферы отношений, с третьей - это деятельность рейтинговых агентств, которые, присваивая определенные оценки, формируют представление инвестора об инвестиционной привлекательности компании [1].

Отсутствие единого подхода к пониманию корпоративного управления во многом объясняется динамичностью указанной сферы. До сих пор корпоративное управление во многом увязывалось с добровольным соблюдением компаниями-эмитентами этических норм и обычаев делового оборота, однако, постепенно происходит переход от добровольного порядка к принудительному, усиливается и расширяется роль государства в регламентации отдельных аспектов корпоративной жизни.

Следует сказать, что эффективность корпоративного управления требует соблюдения следующих условий:

- осознание предмета корпоративного управления;
- определение юридической силы и статуса кодексов корпоративного управления;
- постоянный мониторинг изменений в системе корпоративных отношений с целью своевременного пересмотра соответствующих стандартов [4].

На наш взгляд, объективным отображением понятия «корпоративное управление» следует считать следующее – это система, которая регулирует распределение прав и обязанностей между различными участниками предприятия, такими как государство, правление, наблюдательный совет, акционеры и сотрудники.

В современных условиях совершенствование корпоративного управления стало одним из решающих факторов социально-экономического развития. Надлежащий режим корпоративного управления способствует эффективному использованию корпорацией своего капитала, подотчетности органов ее управления, как самой компании, так и ее акционерам.

Существуют различные подходы к классификации национальных моделей корпоративного управления в зависимости от классификационного признака, лежащего в основе (табл. 1).

Таблица 1

Сравнительная характеристика национальных моделей корпоративного управления

Фактор / Модель	Англосаксонская	Германо-японская	Российская
Концентрация собственности	Деконцентрированная (распыленная, дисперсная)	Высокая концентрация	Высокая концентрация
Основные собственники	Институциональные и индивидуальные инвесторы	Банки, компании, ФПГ	Компании, государство
Доминирующий внешний источник финансирования	Рынок капитала	Банковские кредиты	Банковские кредиты
Развитость рынка корпоративного контроля	Высокая	Низкая	Низкая
Кто осуществляет	Аутсайдеры	Инсайдеры	Инсайдеры

Начиная с 2002 года, в Украине был взят курс на разработку национальных принципов корпоративного управления, которые должны способствовать развитию эффективной практики корпоративного управления Украины на основе международных стандартов с учетом национальной специфики государства. Согласно принципам корпоративного управления Украины, эффективное управление требует наличие правления и наблюдательного совета, чья компетенция определяется уставом предприятия, согласно его основной деятельности. К функциям наблюдательного совета относят следующие: общее управление деятельностью общества, контроль

деятельности Исполнительного органа, защита прав акционеров. Законодательно предусмотрена необходимость наличия системы отчетности наблюдательного совета перед проведением общего собрания акционеров. В процессе общего управления наблюдательный совет определяет основные цели деятельности товарищества, а также принимает стратегию их достижения; определяет политику общества, способы управления товариществом; осуществляет мониторинг реализации исполнительным органом определенной стратегии и планов товарищества.

Следует отметить, что в корпоративном секторе экономики производится 75% ВВП и сосредоточено более 60% промышленно-производственного потенциала. В то время как уровень управления государственными корпоративными правами значительно отстает [3].

Эффективное корпоративное управление, обеспечивающее соблюдение законодательства, стандартов, правил, прав и обязанностей, позволяет компаниям избежать затрат, связанных с судебными процессами, исками акционеров и другими хозяйственными спорами.

Таким образом, основной целью процесса совершенствования корпоративного управления должно стать внедрение в национальную практику корпоративных отношений цивилизованных принципов построения отношений между всеми субъектами корпоративного управления как сферы постоянных конфликтов интересов. Очевидно, что для достижения этого результата одного только совершенствования законодательства недостаточно [3]. В мировой практике для регулирования подобных отношений принято вырабатывать специальные своды правил корпоративного управления – кодексы корпоративного управления, определяющие основные принципы, которых должны придерживаться корпорации при построении своих систем корпоративного управления, при принятии решений внутри компании, во взаимоотношениях с акционерами и инвесторами.

Проанализировав три вышеприведенные мировые модели корпоративного управления, можно сделать следующие выводы:

– при осуществлении корпоративного управления за любой моделью основными рычагами и понятиями остаются: акционеры, общее собрание акционеров, финансовый капитал, исполнительный орган (совет директоров). Но для каждой страны эти основополагающие понятия имеют свою глубину, значения и особенности;

– в зависимости от выбранной модели корпоративного управления каждой страной используются различные направления финансирования, разный подход к предоставлению информации о деятельности корпорации, разная степень вмешательства государства при управлении корпорациями.

Литература: 1. Голубева А.А. 2006. Электронное правительство в контексте реформ государственного управления / Реформирование общественного сектора:

поиск путей повышения эффективности. Сб. статей в 2 ч. Ч. 2 / Под ред. И.Н. Баранова, Т.М. Скляр, Ю.В. Федотова; Науч.-исслед. ин-т менеджмента СПбГУ. – СПб.: Издат. дом С.-Петербур. гос. ун-та, 2006: 249–272; 2. Международные экономические термины: словарь-справочник : учебное пособие / А.П. Голиков, П.А. Черномаз. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 376 с.; 3. Шихвердиев А.П., Гусятников Н.В., Беликов И.В. Корпоративное управление. – М.: Изд. центр «Акционер», 2007. – 741 с.; 4. Varca F., Becht M. (eds.). 2011. The Control of Corporate Europe. – Oxford University Press, European Corporate Governance Network.

***

УДК 323.21.339.9

Чичина О.А.
ГРУЗИНСКИЙ ФЕНОМЕН

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., проф. Сидоров В.И*

Вопрос реформ в странах, особенно постсоветского пространства, – один из актуальных вопросов нашего времени и связан он именно с тем, как наиболее эффективно провести реформу по достижению намеченных целей.

Для каждой страны очень важно ее положение на мировой арене, которое определяет экономическая, политическая и социальная стабильность в стране. В условиях интеграции открытость экономики и привлекательный инвестиционный климат – одни из основополагающих факторов для процветания развивающихся стран.

Так и одна из стран на постсоветском пространстве, оказавшись в очень тяжелом положении, нашла выход – радикальное изменение в различных сферах жизни, начиная с делового и налогового климата в стране.

Начавшийся процесс реформирования в Грузии с 2003 года, с приходом к власти нынешнего президента Михаила Саакашвили, длится по сегодняшний день и приносит с каждым годом все более значимые результаты в развитии страны.

Рассмотрим несколько глобальных факторов успешного проведения процесса реформирования в Грузии [1]:

– во-первых, все реформы в Грузии стали просто инструментами на пути достижения единой цели, поставленной грузинским руководством страны: «Грузия должна стать самой дешевой и самой привлекательной для бизнеса экономикой мира».

– во-вторых, в Грузии было достигнуто согласие между обществом и властью по поводу главных, неприкосновенных ценностей, на основе которых и производились реформы. Грузинский народ сам решил свою будущую судьбу, превратив Грузию из страны с авторитарным правлением и командной экономикой в демократическую страну с реальной перспективой развития в сторону экономической либерализации и рыночной экономикой.

– и, в-третьих, Грузия не стала совершать ошибок соседей и придумывать «ноу-хау» в сфере реформирования. Модель реформ грузинские власти позаимствовали и у Швеции, Новой Зеландии, у Гонконга и Сингапура, но не без учета национальных особенностей.

Т.е. новое руководство страны сумело аккумулировать весь накопившийся мировой опыт экономических реформ и выбрать из него наиболее подходящие инструменты для эффективного и быстрого развития экономики страны.

Изначально необходимо отметить радикальные изменения в силовых структурах страны, которые мы можем наблюдать наглядно уже на протяжении нескольких лет. Первое действия президента Михаила Саакашвили стало увольнение всех без исключения руководителей силовых структур. Первой структурой МВД, за которую взялся президент – ГАИ. Мы можем отметить достаточно радикальный шаг в политике президента – предъявление сотрудникам ГАИ ультиматума: либо в недельный срок они перестают брать взятки и запугивать людей на дорогах, либо уволят всех без исключения. Результатом этого ультиматума стало увольнение 80% работников ГАИ. В августе 2004 года парламент Грузии принял закон «О патрульной полиции». Новое ведомство объединило бывшую дорожную полицию и оперативную службу, около 40000 полицейских были уволены и заменены новыми, общей численностью – 15000 человек. Дорожная полиция, наиболее коррумпированная ветвь правоохранительных служб, была заменена полицейским патрулем.

В связи с этим уже в 2005 году, согласно опросу общественного мнения проведенному Международным республиканским институтом, 81% населения Грузии доверяет полиции (это третье место по степени доверия – после церкви и армии). Для сравнения, тот же опрос показал, что доверие общества к администрации президента Грузии и правительству составляет 57% и 56% соответственно. Но при этом вопрос коррупции в МВД руководство Грузии еще решило увеличением заработной платы полицейского сегодня до \$500-1000, плюс социальный пакет, квартира, страховка, льготы, а также ранняя и достойная пенсия. И на конец 2010 года, уже такие показатели: взяточничество в полиции отсутствует на 90-95%, водительские права купить на 99% невозможно.

Борьба с коррупцией затронула не только силовые структуры Грузии. Прежде всего, руководство Грузии сократило бюрократический аппарат, сделало работу правительства прозрачной и экономически ответственной, усилило, что очень важно, контроль общественности за правительством. Количество чиновников в министерствах было сокращено на 35%, а в более низких структурах – на 65% (в общем, урезано на 50%). Философия этой

реформы заключается в следующем: «Чем меньше государственных органов и сотрудников – тем лучше».

Самые яркие примеры:

– правительство ввело более быстрые процедуры регистрации: граждане могли получать паспорта или идентификационные карточки за определенное количество дней, без задержки и взяток;

– большинство стационарных больниц были приватизированы или находятся в процессе приватизации;

– общественный регистр недвижимости стал более надежным и эффективным;

– были разработаны специальные целевые программы для помощи безработным и социально уязвимым слоям населения;

– государственная пенсионная система была реформирована таким образом, что ее основой стали добровольные индивидуальные взносы.

Конечно же, мы не можем с уверенностью сказать, что коррупция была полностью исключена из страны, но факты показывают положительную динамику сокращения. Среди 178 стран мира Грузия в 2010 г. заняла 68-е место в рейтинге *«Индекс восприятия коррупции»*. В 2003 году, для сравнения, Грузия занимала 124 место из 133 стран мира [5].

Все вышеперечисленные факты процесса реформирования Грузии относятся к политической и социальной сфере в стране. Но необходимо отметить, что фундамент развития страны – это экономическая стабильность (система налогообложения, привлекательный инвестиционный климат, свобода развития частного бизнеса и т.д.).

Прежде чем оценить результаты налоговой реформы в Грузии, хотелось бы отметить развитие частного бизнеса за последние 5 лет в стране:

1. Парламент Грузии принял новое законодательство о лицензировании бизнеса, и снизил количество необходимых лицензий с 944 до 150, упростил количество необходимых процедур

2. Сокращение (в 2006 году) и полное упразднение (в 2007-м) уставного капитала. Грузия стала единственной страной бывшего СССР, где можно зарегистрировать предприятие любого типа за 3 дня, подав документы только лишь в офис налоговой службы.

3. Принятие закона «О свободной и конкурентной торговле», который позволяет предотвратить передачу государством монопольного права частной или государственной компании.

4. Принятие новых правил работы на финансовом и биржевом рынках, что открыло их для международной конкуренции. Новые реформы и дерегуляция финансового сектора были начаты в 2008 году: свободное участие на рынке ценных бумаг и кредита граждан и компаний как Грузии, так и стран Организации экономического сотрудничества и развития (ОЭСР).

5. Принятие Трудового кодекса (2006 год), который установил новые отношения между работодателем и работником. Нулевая стоимость найма и очень низкая цена увольнения работников позволили бизнесу стать более гибким.

6. Отмена всех специальных ограничений в продовольственной безопасности, что помогает искоренять коррупцию в этой сфере.

Результативность всех вышеперечисленных процедур можно подтвердить докладом Международного банка и Международного валютного фонда о простоте ведения бизнеса за 2010 год. В докладе указывается, что Грузия занимает 11-е место из 183 стран и является страной с лучшими показателями в Восточной Европе и Центральной Азии. Также, Грузия получила оценку в 69,8 баллов из 100 по *Индексу экономической свободы* за 2009 год, составляемому фондом Наследие и одним из самых авторитетных западных изданий Wall Street Journal [4].

Рост ВВП Грузии за 2010 год составил 6,3%, что превысило как ожидания правительства (5%), так и прогнозы рейтинговой компании FITCH Ratings в Грузии (6%). Министерство финансов Грузии прогнозировало экономический рост в стране в 2011 году в пределах 4,5–6,5%, а МВФ ожидало рост ВВП Грузии на 5,5% [3].

И отметим, конечно же, проведение налоговой реформы в Грузии, которая сыграла важнейшую роль в либерализации экономики и создании привлекательного инвестиционного климата: количество налогов было сокращено с 21 до 6, налог на прибыль уменьшен до 15%, НДС – до 18%, социальный налог объединен с подоходным с установлением единой плоской ставки на уровне 20% [2], изменены акцизный сбор и налог на собственность, реформирован налог на азартные игры (любой желающий может организовать азартный бизнес в Грузии, заплатив взнос примерно в 5 млн. долл. в год).

Грузия также упростила визовый режим для граждан 45-и стран, включая США, Европейский Союз и Японию; для граждан остальных стран сделала процедуру получения визы довольно легкой; внедрила принцип «открытых дверей» для иностранных работников, сняв ограничения на их въезд в страну.

В ближайшее время правительство Грузии планирует провести реформы по следующим направлениям:

- по усилению гарантий прав собственности;
- реорганизации всей здравоохранительной системы – передача больниц в частную собственность и введение страховой системы медицинского обслуживания;
- построение информационного общества (изначально, налоговая и таможенная база будут переведены в электронный формат).

Грузинская модель реформирования может стать образцовой моделью успеха на постсоветском пространстве, несмотря на все ошибки, которые допускались с 2004 года. Эта страна четко поставила перед собой цель и уверенно движется на пути к ее достижению.

Литература: 1. Владимир Назаров. Уроки либеральных реформ в Грузии. – М.: Forbes, 2011; 2. Налоговый кодекс Грузии – <http://www.georgia.gov.ge>; 3. Международный валютный фонд <http://www.imf.org>; 4. Международный банк – <http://www.worldbank.org/>; 4. Центральное разведывательное управление США – <https://www.cia.gov/>.

***

УДК 336.717.16

Широкопад Е.Э.
ТЕХНОЛОГИЯ ЭЛЕКТРОННОГО БАНКИНГА:
СПЕЦИФИКА И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., проф. Удодова В.И.*

Независимо от того, какого рода система дистанционного банковского обслуживания (ДБО) внедряется кредитной организацией, такая система фактически становится для нее своеобразными «виртуальными воротами», которые открывают доступ из «киберпространства» локального, зонального или глобального сетевого взаимодействия к информационно-процессинговым ресурсам и информационным активам этой организации.

Надежность банковской деятельности, которая осуществляется через среду такого пространства, непосредственно зависит от того, насколько данная организация способна управлять происходящими в нем и значимыми для нее и ее клиентов процессами, и контролировать их течение. Очевидно, что специфика указанной деятельности изначально находится в противоречии между обеспечением доступа к упомянутым ресурсам только и исключительно для легитимных пользователей (официально зарегистрированных клиентов, операторов, операционистов и т.п.), действующих в пределах точно установленных для них прав и полномочий, и технологиями, предполагающими реализацию принципов открытых систем и универсальных протоколов сетевого взаимодействия, составляющих базис большинства вариантов ДБО.

Следует отметить также то, что до настоящего времени в украинском банковском секторе внедрение и применение банковских информационных технологий в целом не считается чем-то значимым с точки зрения изменения характера банковской деятельности. В подавляющем большинстве кредитных организаций этот процесс не предваряется и не сопровождается адекватным анализом состава сопутствующих таким технологиям компонентов банковских рисков. Из-за этого как сами кредитные организации,

так и их клиенты оказываются подвержены новым специфическим угрозам надежности банковской деятельности, с которыми далеко не всегда справляются, о чем свидетельствует, к сожалению, уже достаточно обширная статистика финансовых потерь этих организаций и их клиентов, обусловленных реализацией таких угроз. В настоящее время компании, разрабатывающие системы такого рода, или кредитные организации, осуществляющие их самостоятельные разработки, все больше стремятся к многоканальности предоставления банковских услуг.

Необходимо отметить также то, что адекватного понимания содержания электронного банкинга до настоящего времени, по сути, тоже еще не сложилось. Об этом свидетельствует содержание многих документов, разработанных как зарубежными, так и отечественными органами банковского регулирования и надзора, в которых приводятся определения содержания этого явления, и формируется рабочий понятийный аппарат. Если попробовать сформулировать своего рода «базовое» определение электронного банкинга, то оно будет выглядеть следующим образом:

Обеспечение возможностей для клиентов кредитных организаций получать удаленный доступ к своим банковским счетам через информационно-телекоммуникационные системы и, как минимум, осуществлять переводы финансовых средств между ними.

В данном определении можно увидеть своего рода «операционный» акцент, наличие которого объясняется тем исторически сформировавшимся «примитивным» подходом к интерпретации содержания банковской деятельности, который существенно сужает множество факторов, обуславливающих возникновение новых источников компонентов банковских рисков, подлежащих учету и анализу в кредитной организации при переходе ее к ДБО. Необходимо подчеркнуть, что возникновение «дистанционности» действительно радикально меняет характер банковской деятельности.

Что касается перспектив дальнейшего развития электронного банкинга в украинском банковском секторе, то их можно считать уже определившимися, поскольку они зависят от ряда хорошо известных процессов, в числе которых:

- развитие законодательной базы «электронных финансов»;
- влияние конкурентных условий на рынках финансовых услуг;
- совершенствование банковских информационных технологий;
- ориентация технического прогресса в средствах компьютерной связи;
- демографические изменения;
- возникновение новых технологических и технических решений;
- глобализация финансовой и банковской деятельности.

Поэтому уже в ближайшее десятилетие в сфере банковского дела и предоставления банковских услуг могут произойти такие изменения, которые

нетрудно предположить, в отличие от того, как это было, например, с внедрением, развитием и распространением интернет-технологий и технологий мобильной связи. Одно не подлежит сомнению: взаимодействие кредитных организаций со своими клиентами и наоборот, безусловно, будет ориентироваться на различные варианты ДБО, которое при условии обеспечения его надежности, скорее всего, будет быстро вытеснять многие традиционные формы предоставления банковских услуг, так что кредитные организации в большинстве направлений своей деятельности станут выполнять функции преимущественно дистанционных финансовых посредников.

Этому активно способствует ряд действующих уже в настоящее время системных факторов, а именно:

- удобство и оперативность получения банковских услуг, обеспечиваемые системами электронного банкинга и предполагающие быстрое расширение клиентской базы;

- ориентация кредитных организаций на продолжение развития и расширение ДБО;

- преимущественное развитие таких технологий электронного банкинга, которые позволяют обеспечить многоканальный и вариативный доступ клиентов ДБО к информационно-процессинговым ресурсам кредитных организаций;

- предпочтение клиентами таких системам электронного банкинга, которые не ограничивают возможности получения широкого спектра банковских услуг только стационарными точками входа в сетевые структуры;

- стремление универсальных кредитных организаций охватывать вариантами ДБО как можно более широкий спектр предлагаемых ими банковских услуг (с учетом ограничений, налагаемых законодательством, регламентирующим банковскую деятельность).

Вместе с тем, важно отметить, что кредитным организациям, предоставляющим услуги электронного банкинга, придется, по-видимому, провести переоценку традиционных и разработку новых методов контроля над банковскими рисками и управления ими с учетом новых источников и компонентов информационных контуров банковской деятельности и возникновением новых вариантов рисков, связанных с удаленным предоставлением банковских услуг. В общем случае предполагается, что потребуются внедрение интегрированного подхода к управлению рисками для всех банковских операций кредитной организации. До тех пор, пока не будут приняты стандарты надежного информационного обмена при ДБО, кредитным организациям придется самостоятельно определять и внедрять способы и средства обеспечения целостности и безопасности принимаемых и передаваемых данных.

Влияние технологий электронного банкинга на состояние и функционирование банковского сектора, несомненно, будет усиливаться вплоть до,

возможно, изменения конкурентных условий на рынках предоставления финансовых услуг, а, следовательно, и содержания банковской деятельности, и самого банковского сектора. Не исключено, что смещение акцентов в применении технологий электронного банкинга именно в сторону мобильного ДБО, о чем косвенно свидетельствуют результаты исследований, проводимых за рубежом и в Украине. На изменения такого рода неизбежно придется обратить внимание и кредитным организациям, и законодательным органам, а значит, в регулировании и условиях банковской деятельности могут произойти серьезные изменения. В выигрыше окажутся те высокотехнологичные кредитные организации, которые смогут их предвидеть.

Как бы то ни было, автор надеется, что изложенные подходы к организации внутриванковских процессов в условиях применения технологий и систем электронного банкинга смогут в какой-то мере содействовать кредитным организациям в формировании пруденциальных условий для его использования, которые гарантировали бы адекватный контроль над уровнями банковских рисков и высокую надежность банковской деятельности в целом, а значит и надежную защиту интересов клиентов ДБО.

Литература: 1. Richard T. Paruto. *The Impact of the Internet on European Media Advertising Expenditures Media Group // Foundation for International Accounting Electronic Resource*; 2. *prognozy.in.ua/publ/bankivska_sprava/perspectivy_internet_bankinga/*;

* * *

УДК 339.56 (477:439)

Шляхова Я.В.
СТАН ЕКОНОМІКИ РЕСПУБЛІКИ УГОРЩИНА
В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.г.н., проф. Голіков А.П.

Договір про створення Європейського союзу був підписаний 20 років тому в голландському місті Маастрихті 12 країнами і фактично змінив глобальну політичну і економічну ситуацію. Тоді декількома країнами Європи були узгоджені основні принципи єдиної грошової системи регіону, на основі чого був підписаний Маастрихтський договір про економічний і валютний союз, який поклав початок Євросоюзу і в якому закріплені жорсткі критерії економічного зближення країн-членів альянсу, які погодилися перейти на єдину валюту (рис. 1).

Так, рівень інфляції в цих країнах не повинен перевищувати 2,6%, дефіцит державного бюджету – 3%, а загальний державний борг – 60% ВВП. Крім того, в договорі зафіксовано допустимі межі коливань довгострокових процентних ставок і валютних курсів [3].

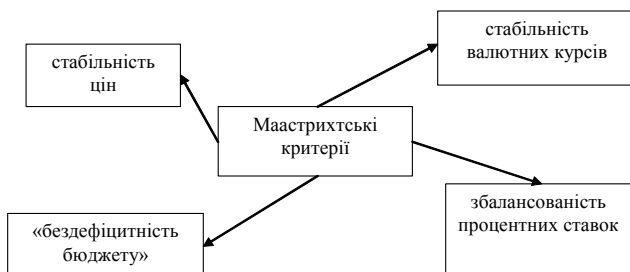

Рис. 1. Маастрихтські критерії

Теоретично члени союзу повинні дотримуватися закріплені договором умови, проте останнім часом країни ЄС все частіше їх не виконують. Таким прикладом є Угорщина. Нею не виконується умова Маастрихтського договору про максимальний розмір державного боргу, який не повинен перевищувати 60% ВВП. За даними Національного банку Республіки Угорщина, показники державного боргу в 2010 р. та 2011 р. склали 81% та 80% ВВП відповідно.

Аналіз даних Національного банку показує, що Угорщина продовжує порушувати встановлені Маастрихтським договором параметри, спрямовані на економічне зближення [4].

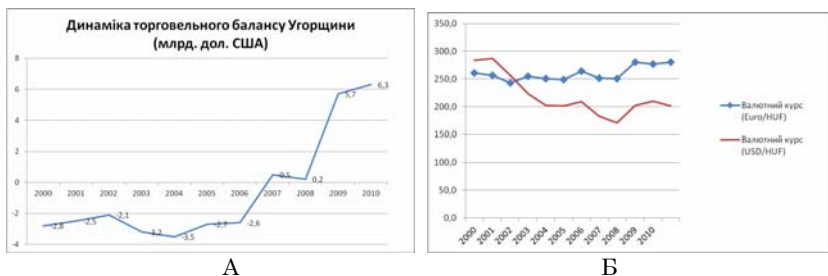

Рис. 2. Динаміка торговельного балансу та флуктуація валютного курсу Угорщини [4]

Нами проаналізована динаміка торговельного балансу Угорщини та динаміка валютних курсів (рис. 2). Як бачимо, торговельний баланс з 2000 по 2007 рр. був негативним, девальвація відбувається у 2007 році і після неї торговельний баланс ще продовжує знижуватись до різкого зростання. Мі отримали ефект J-кривої, яка показує, що у короткостроковому періоді певний спад був спричинений низькою еластичністю, але з часом еластичність підвищується і торговельний баланс зростає [1].

Динаміка флуктуації основних валют до форинту можна інтерпретувати наступним чином. J-крива на даному відтинку характеризує модель торго-

вельного балансу після девальвації. Якщо розглядати торговельний баланс протягом певного часу, його початкове зниження внаслідок нееластичного попиту змінюється зростанням.

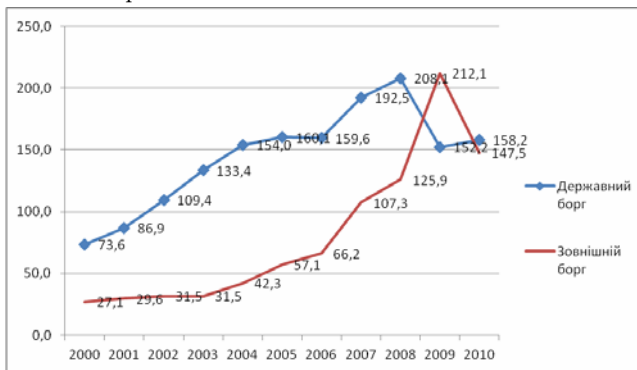

Рис. 3. Динаміка державного і зовнішнього боргу Угорщини (млрд. дол. США)

Отже, незважаючи на державний та зовнішній борг, в країні діють монетарні ринкові механізми, які дозволяють збільшувати торговельний баланс, а це означає, що використання національної валюти (форинта) є доцільним, і перехід на євро може позбавити уряд інструменту регулювання платіжного балансу.

Література: 1. Філіпенко А.С. Міжнародні економічні відносини: теорія: Підручник для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. – Київ: Либідь, 2008. – 408 с.; 2. Manual «POLPRED» together with the magazine «Corinf» / Pal Sjuucz, K. Salberg, G. Vachnadze, A. Gribkov, I. Ermachenko, O. Mishina – Moscow, «Business-Press» Agency, volume IX-X, 2010. – 116; 3. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Hungary [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.mfa.gov.hu/kum/en/bal>; 3. Hungarian Chamber of Commerce and industry [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.mkik.hu/>; 4. National Bank of Hungary [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.mnb.hu/>

***

УДК 339.9:336

Щелкунова М.С., Сідоров В.І.

ВПЛИВ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН ПІД ЧАС СУЧАСНОЇ КРИЗИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кризи є основною проблемою сучасного розвитку світового господарства, яка вимагає від національних економік інтеграційних зусиль. Але досі вплив економічної інтеграції на економіку країн під час кризи є невивче-

ним. Виходячи з цього, поставленою метою даної роботи є дослідження та аналіз впливу інтеграційних процесів на економіку країн під час сучасної кризи.

Розглянемо кризу, яка розпочалася з середини 2007 року та триває до сьогодні. Про неминучість кризи, послаблення фінансової стабільності провідних американських та європейських інвестиційних банків, страхових компаній та іпотечних установ повідомляли численні наукові та бізнес видання задовго до її початку. Наразі, фахівці визнають трансформацію фінансової кризи у більш широку економічну, що виявляється не лише у функціонуванні фінансової та кредитної системи, а й у розвитку дефляції, спаді низки фондових індексів, суттєвому зниженні ринкової вартості цінних паперів та товарів, скороченні світового ВВП та обсягів світової торгівлі [4]. Точки падіння реального ВВП випали на 1998 р. та 2001 р. Період 2002-2007 рр. визначились сталим економічним зростанням. Криза 2008-2009 рр. вперше за 40 років показала не зниження приросту економічного зростання, а економічний спад на рівні $-2,6\%$ [1]. На форумі в Давосі у 2012 році професор Саммерс заявив що впевнений в тому, що «ми стоїмо перед лицем змін в економіці, які виявляються такими ж серйозними, як була колись індустріалізація» [7]. На що А. Гальчинський, у своєму інтерв'ю, відповідає, що виходом з кризи може стати реалізація принципово нової інтеграційної моделі, в якій кожна країна, що бере участь у цьому процесі, зберігатиме суверенне право залишатися сама собою [7].

За даними Світової Організації Торгівлі (СОТ), до речі, до якої у 2011 році приєдналася Україна, до економічної кризи (до 2008 р.) світова економіка стабільно розвивалася і світовий ВВП зростав у попередні роки на 3,3%, 3,7%, 3, 4% відповідно, експорт товарів зростав за цей період відповідно на 6,5%, 8,5% і 5,5% [5].

З табл. можна побачити, що 2008 рік дійсно характеризувався економічним спадом для більшості країн світу. Але, вже 2009 р. дає позитивні ефекти щодо ВВП відносно 2008 р. У 2011-2012рр. очікується продовження позитивної тенденції щодо росту ВВП у країнах світу, говорилося у звіті [5].

Киргизька економістка Рахматова М.У. у своїй роботі висловлює, що особливістю сучасної економічної кризи є системність. Не є повністю вичерпаним характер сучасної кризи, якщо описати її поєднанням кризи перевиробництва з труднощами банківського та біржового секторів. До них треба віднести важливішу паливно-енергетичну кризу, а також екологічну кризу, які несуть загрозу існуванню людства [3].

«Велике значення в ослабленні наслідків світової економічної кризи має розвиток міжнародного співробітництва та регіональної економічної інтеграції» – так було висловлено на засіданні «Великої Двадцятки» у Вашингтоні 15 листопада 2008 р. У прийнятій 6-сторінковій Декларації опубліко-

вано, що «світове господарство і фінансові ринки стикаються з серйозними труднощами», що «необхідно нарощувати співпрацю і працювати спільно з метою відновити глобальне зростання» [1].

Таблиця 1

Темпи зростання ВВП найбільших економік світу
в 2009-2010 рр. та прогнозування на 2011-2012 рр., %

	2009	2010	2011	2012
<i>Світовий ВВП</i>	-0,6	5,0	4,4	4,5
<i>Розвинуті країни</i>	-3,4	3,0	2,5	2,5
США	-2,6	2,8	3,0	2,7
ЄС	-4,1	1,8	1,7	2,0
Євразія	-4,1	1,8	1,5	1,7
Німеччина	-4,7	3,6	2,2	2,0
Франція	-2,5	1,6	1,6	1,8
Італія	-5,0	1,0	1,0	1,3
Іспанія	-3,7	-0,2	0,6	1,5
Японія	-6,3	4,3	1,6	1,8
Великобританія	-4,9	1,7	2,0	2,3
Канада	-2,5	2,9	2,3	2,7
Інші розвинуті країни	-1,2	5,6	3,8	3,7
<i>Країни, що розвиваються та країни з перехідною економікою</i>	2,6	7,1	6,5	6,5
Центральна і Східна Європа	-3,6	4,2	3,6	4,0
СНД	-6,5	4,2	4,7	4,6
Росія	-7,9	3,7	4,5	4,4
Україна	-14,8	4,2	4,5	4,9
Азія, що розвивається	7,0	9,3	8,4	8,4
Китай	9,2	10,3	9,6	9,5
Індія	5,7	9,7	8,4	8,0
Латинська Америка та Карибський басейн	-1,8	5,9	4,3	4,1
Бразилія	-0,6	7,5	4,5	4,1
Мексика	-6,1	5,2	4,2	4,8
Ближній Схід та Північна Африка	1,8	3,9	4,6	4,7

Складено автором за даними з [5]

Особливо важливу роль у протистоянні глобальному економічному спаду призвана зіграти, на думку Рахматової М.У., регіональна економічна інтеграція. Захист національних ринків всередині континентальних інтеграційних угруповань стає основою для розвитку й забезпечення стабільності й стійкості регіональної економіки. Якщо раніше Євразійський континент відставав від глобальних світових подій, то останні 10 років ситуація змінилася. В умовах світової кризи економічний баланс забезпечують, перш за все, країни Євразії – Китай, Росія, Євросоюз та Індія.

Світова криза активізувала інтеграційні процеси у СНД – метою жовтневого 2008 г. саміту СНД у Бішкеці був пошук спільних шляхів подолання

негативного кризового впливу. Фактично тоді пройшло два саміта – зібрались глави країн СНД та ЄврАзЕС, щоб знайти сумісні шляхи щодо подолання наслідків економічної кризи. У 2008 р. на саміті у Кишиневі було прийнято стратегію економічного розвитку СНД до 2020 р. Найпріоритетнішими напрямками було визначено: завершення формування й функціонування зони вільної торгівлі; формування передумов для створення загального економічного простору; створення спільних ринків для окремих видів продукції; формування мережі міжнародних транспортних коридорів [1].

На думку українських економістів, сьогодні почався новий етап світового економічного розвитку, де головними «дійовими особами» уже стають не країни, а їх об'єднання та найбільші транснаціональні корпорації, фінансовий стан яких перевищує розміри державних бюджетів деяких країн. Близько 90% кількості транснаціональних фірм базується в розвинутих країнах з ринковою економікою. Сьогодні ТНК контролюють понад 57% світового промислового виробництва, 69% міжнародної торгівлі, більш як 81% патентів і ліцензій на нову техніку, технології та ноу-хау, майже 90% прямих зарубіжних інвестицій; практично вся торгівля сировиною на світових ринках контролюється ТНК, у тому числі 90% світової торгівлі пшеницею, кавою, кукурудзою, лісоматеріалами, тютюном, залізною рудою; 85% – міддю, бокситами; 80% – оловом, чаєм; 75% – натуральним каучуком, сировою нафтою [1]. Як правило, ТНК – багатогалузеві компанії, їхня діяльність широко диверсифікована. Наприклад, кожна з 500 найбільших ТНК США має в середньому підрозділи в 11 галузях, а найпотужніші охоплюють по 30–50 галузей; у групі 100 провідних промислових компаній Великобританії багатогалузевих 96, Італії – 90, Франції – 84, Німеччини – 78 [1].

Таким чином, можна зробити висновок, що під час світової економічної кризи регіональна інтеграція, на думку багатьох вітчизняних та західних економістів, грає найважливішу роль у підтриманні економічної стабільності. В умовах глобалізації світової економіки міжнародна економічна інтеграція досягла нової якості. Роль регіональних структур у вирішенні глобальних проблем сучасності та забезпеченні стабільності зростає.

Поглиблення економічних інтеграційних взаємозв'язків між країнами на різних рівнях та в різних формах при всій нерівномірності цього процесу дозволяє їм повніше використовувати національні ресурси для розв'язання внутрішньогосподарських і загальносвітових завдань.

Література: 1. *Архів Euronews [режим документа]: <http://ru.euronews.net/2008/11/15/g-20-agrees-plan-to-halt-recession-and-oversee-markets/>*; 2. Голиков А.П., Черномаз П.А. *Международные экономические термины: словарь-справочник. Учебное пособие.*- К.: Центр учебной литературы, 2008. – 376 с.; 3. Рахматова М.У. *Глобальный экономический кризис и региональная экономическая интеграция [режим документа]: www.lib.krsu.edu.kg/index.php?name=search*; 4. *World Economic Outlook Update on January 25, 2011*; 5. *World Trade Organization – www.wto.org*;

6. *Анатолій Гальчинський: «Кінець капіталізму можна цілком обґрунтовано трактувати як його тріумф»*(підсумки форуму в Давосі 2012): <http://dt.ua>;
7. *Круглий стіл «Світова фінансова криза та економічна думка»* [режим доступу]: http://anvsu.org.ua/index.files/Ogolochennya.files/26_02_2009.htm

***

УДК 338.48

Юрченко Е.Е.
КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ УКРАИНЫ
НА МИРОВОМ РЫНКЕ ТУРИЗМА

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Цыганов С. А.

В настоящее время туризм является глобальным социально-экономическим явлением, существенно влияющим на мироустройство и экономику многих стран. Благодаря ему можно эффективно использовать географическое положение страны, ее природно-рекреационные ресурсы, историко-культурные памятники и достопримечательности, создавать новые рабочие места, повышая занятость населения и качество его жизни. Поэтому вопросы необходимости повышения конкурентоспособности многих стран мира на мировом рынке туризма в условиях глобальной конкуренции стоят очень остро. Эта касается и Украины.

Отдельные аспекты конкурентоспособности Украины на мировом туристском рынке рассматривались в трудах Г.В. Балабанова, Л.И. Гонтаржевской, О.А. Любицовой, М.Ф. Мальской, В.Ю. Пестушко, Л.М. Побоченко, Н.М. Сажневой, Т.И. Ткаченко, В.К. Федорченко и др. Однако туризм – быстро развивающаяся подсистема мирового хозяйства, требующая постоянного мониторинга.

Цель данной статьи – показать место Украины на мировом рынке туризма и определить основные направления повышения конкурентоспособности туристской деятельности страны.

Туристская сфера Украины в целом развивается в соответствии с мировыми тенденциями, но с большим размахом вариации показателей. Так, до 2008 г. в мире наблюдался рост числа туристских прибытий, но начиная с осени 2008 г. наблюдается значительное их сокращение. Это было обусловлено глобальной инфляцией, ухудшением материального положения и общим негативным психоэмоциональным состоянием большей части населения, которое фактически является резонансным по отношению к началу финансово-экономического кризиса. И уже в 2009 г. объем туристских прибытий сократился по сравнению с 2008 г. на 3,8% [3]. С 2010 г. ситуация на мировом рынке туризма стала улучшаться. По данным UNWTO объем

въездного туризма в мире за 2010 г. вырос на 6,7% и составил 935 млн. чел. Рост потока туристов происходил почти во всех регионах, но больше всего он наблюдался в развивающихся странах (на 8% больше, чем в 2009 г.) [2].

В Украине до октября 2008 г. туристские услуги также пользовались возрастающим спросом среди иностранных посетителей. Финансово-экономический кризис сказался на уменьшении потока въездных туристов в страну, который в 2009 г. сократился по сравнению с 2008 г. на 18,3%. Это значительно больше, чем в мире в целом и Европейском туристском макрорегионе. А уже в 2010 г. в Украине наблюдался рост потока въездного туризма. Страну посетили 21,1 млн. иностранных туристов, что на 381 тыс. человек больше (или на 1,8%), чем в 2009 г. Однако темп прироста туристских прибытий был ниже, чем в целом по Европе, где, в свою очередь, наблюдался существенно меньший прирост по сравнению с другими туристскими макрорегионами (+3,3%). От визита иностранных туристов в Украину получен доход примерно в \$3,6 млрд. [2]. По доходам от международного туризма в 2009-2010 гг. в мире Украина занимала 49-50 места [7]. Это дает основания утверждать, что отечественный туризм даже при недостаточном развитии является одним из приоритетных источников общих валютных поступлений страны и важным фактором развития экономики страны в целом и ее регионов, особенно на уровне малого и среднего бизнеса

Мировой опыт свидетельствует, что наличие факторов развития въездного туризма является важным, но недостаточным условием успешной конкуренции страны на мировом туристском рынке. Для этого еще нужен определенный спрос на услуги туристского рынка в стране. Это обуславливается наличием требовательных потребителей, конкурентоспособных поставщиков и смежников, добросовестным ведением конкуренции, стратегии предприятий, регионов относительно их развития и повышения конкурентоспособности. На международном рынке конкурирует не туризм в целом, а отдельные предприятия и регионы, от уровня конкурентоспособности которых зависит конкурентоспособность туристской отрасли страны. Украина имеет большой экспортный потенциал, но на мировом рынке конкурентоспособными признано менее 1% украинских товаров и услуг [6].

Для определения общей конкурентоспособности стран мира в сфере туризма применяется специальная система оценки, где учитывается более 70 различных факторов, объединенных в 14 основных групп.

В международном туристическом рейтинге Всемирного экономического форума Украина в 2010 г. заняла 85 место в списке из 139 стран, опустившись на 8 позиций по сравнению с 2009 г., когда оценивалось 133 страны. Согласно рейтингу туристическая привлекательность Украины находится на уровне с Намибией и Гватемалой. В европейском регионе после Украины более низкую конкурентоспособность имеют только Армения, Босния и Гер-

цеговина и Молдова. Составители рейтинга отмечают, что эти страны, учитывая их слабое развитие, «нуждаются в значительных инвестициях для модернизации инфраструктуры, необходимой для поддержки сферы туризма и путешествий» [5]. Рейтинг конкурентоспособности Украины в сфере туризма по отдельным критериям отражен в таблице 1.

Таблица 1

Рейтинг конкурентоспособности Украины в сфере туризма*

<i>Критерий</i>	<i>2009</i>	<i>2010</i>
Туристическая инфраструктура	55	53
Инфраструктура воздушного транспорта	94	93
Инфраструктура наземного транспорта	72	74
Качество дорог	120	136
Наличие квалифицированных кадров	85	63
Уровень безопасности	86	82
Визовые требования	91	87
Надежность работы правоохранительных органов	105	122
Степень и эффект налогообложения	126	136
Отношение местного населения к иностранцам	119	127
Качество окружающей среды	123	133
Приоритетность туризма для правительства	125	130

*В 2010 г. оценивалось 139 стран, в 2009 г. – 133 страны
Таблица составлена по материалам: [4]

В 2010 г. по сравнению с 2009 г. значительно ухудшились позиции Украины по качеству дорог, надежности работы правоохранительных органов, степени и эффекту налогообложения, отношению местного населения к иностранцам, качеству окружающей среды, приоритетности туризма для правительства. По этим позициям Украина входит в последние 10-20 стран рейтинга. Кроме того, эксперты поставили Украину на 118 место по богатству человеческого, культурного и природного потенциала страны. И только относительно высокий балл Украина получила по таким показателям как «здоровье и гигиена» (17 место) и «доступность рынков» (20). В рейтинге также отмечается, что в целом европейский регион открыт для торговли и перемещения людей, но некоторые страны отстают. К таким были отнесены Босния и Герцеговина и Украина [5].

Несмотря на низкую оценку экспертами туристско-рекреационного потенциала Украины, следует отметить, что ее уникальный комплекс исторических, культурных и природных памятников, значительные рекреационные возможности привлекают все больше и больше иностранных туристов. По посещаемости наша страна входит в ТОП-10 среди европейских государств. Рейтинг 10 ведущих стран въездного туризма Украины по данным Администрации Госпогранслужбы Украины представлен в табл. 2.

Таблица 2

Рейтинг 10 ведущих стран въездного туризма Украины (2010 г.)

Страна	Количество чел.	Доля, %	2010/2009, %
Россия	7 881 321	37	+13
Молдова	4 057 658	19	-6
Беларусь	3 056 157	14	+2
Польша	2 085 245	10	-18
Венгрия	941 240	5	+16
Румыния	909 553	4	-15
Словакия	609 279	3	+13
Германия	225 356	1	+6
США	122 955	0,6	+2
Узбекистан	104 719	0,4	+9
Всего 10 стран	19 993 503	94	-

Таблица составлена по материалам: [8]

Наиболее привлекательными регионами Украины для иностранных туристов были в 2010 г. АР Крым (36% от общего потока въездного туризма), Киев (27%), Одесская область (21%), Севастополь (11%), Львовская область (6%)[8]. Но туристско-рекреационный потенциал Украины еще недостаточен и не реализован из-за нерационального финансирования.

Итак, несмотря на глобальный финансово-экономический кризис, туристская индустрия остается одной из самых масштабных отраслей мировой экономики. Поэтому на государственном уровне большое количество стран стараются поддерживать конкурентоспособность своей туристской сферы. В этом плане Украине необходимо разработать план проведения мероприятий по повышению ее конкурентоспособности на мировом туристском рынке. Начинать надо с разработки бизнес-плана для каждого туристского или курортного населенного пункта. Формирование на их базе туристских кластеров позволит эффективнее координировать функционирование различных областей экономики, от которых зависит качественное предоставление туристских услуг. Это будет способствовать повышению конкурентоспособности Украины на мировом рынке туризма.

Литература: 1. Любичева О.О. Рынок туристических услуг. – К.: Альтерпрес, 2003. – 436 с.; 2. В рейтинге туристической привлекательности Украина опустилась на 85 место [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://intercredit.com.ua/106/article6267/>; 3. Международный туризм сохраняет темпы роста, несмотря на вызовы [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://media.unwto.org/ru/press-release/2011-07-21/mezhdunarodnyi-turizm-sokhranyaet-tempy-rosta-nesmotrya-na-vyzovy/>; 4. Туристические потоки «из» и «в» Украину, рейтинг конкурентоспособности Украины в сфере туризма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://zet.in.ua/economic/statistika/turisticheskie-potoki-iz-i-v-ukrainu-rejting-konkurentosposobnosti-ukrainy-v-sfere-turizma/>; 5. Туристическая привлекательность Украины оказалась на уровне с Намибией и Гватемалой [Элект-

ронний ресурс]. – Режим доступу: www.veskr.com.ua/index.php/20110310660/Новости/Новости-в-Украине/; 6. Являється ли українська економіка конкурентоспособной и какие возможные пути повышения ее конкурентоспособности? [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://gromsylo.ucoz.ua/index/konkurentosposobnost/0-13>; 7. World Travel & Tourism Council [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.wttc.org/eng/Home/> 8. Сайт Державної служби туризму і курортів України – www.tourism.gov.ua

***

УДК: 339.9.01

Яншина А.М.

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ: МІЖНАРОДНИЙ АСПЕКТ

Київський національний торговельно-економічний університет

В умовах прогресуючих процесів транснаціоналізації і глобалізації економічні інтереси часто виступають єдиним рушієм діяльності компаній і країн світу. Разом із тим, виснаження екологічної складової економічного розвитку та погіршення стану ресурсного забезпечення породжують складну і багатогранну проблему узгодження економічних, соціальних та екологічних інтересів, яка нині є актуальною для всієї світової спільноти, всього світового господарства. Незважаючи на те, що в останні десятиріччя міжнародні економічні організації, уряди країн світу, суспільні інститути активно співпрацюють у напрямі розв'язання окресленої проблеми, у світовій економічній думці продовжують примножуватися суперечності щодо підходів і заходів, що стали би «комплексною панацеєю» від економічних, соціальних та екологічних проблем для більшості країн світу.

Реалізація концепції сталого розвитку у межах світового господарства, як вбачається, здійснюється на двох основних рівнях: міжнародному і національному. На національному рівні підтримка сталого розвитку полягає, перш за все, у фінансуванні державних програм і проєктів, спрямованих на розробку і впровадження нових «зелених» технологій, забезпечення високих стандартів екологічної безпеки, збереження навколишнього середовища та ефективного природокористування.

Принципово важливим є той факт, що проблематика На державному рівні діяльність зі сприяння сталому розвитку здійснюється як державними органами із суто вузькою спеціалізацією, на зразок, Агентства з захисту навколишнього середовища у США, Міністерства з питань навколишнього середовища у Новій Зеландії, Японії та Канаді, Міністерства екології та природних ресурсів в Україні та Російській Федерації, Міністерства з охорони навколишнього середовища у Республіці Казахстан, Міністерства з навколишнього середовища та лісів в Індії, Міністерства з питань навколишнього середовища і водних ресурсів у Сінгапурі, так і багатопрофільними

державними установами – Департаментом з питань ресурсів, енергетики і туризму в Австралії, Департаментом з питань навколишнього середовища, продовольства та сільського господарства у Великобританії тощо.

Принципово важливим є той факт, що проблематика сталого розвитку має міждисциплінарний характер і дослідження у цій сфері мають здійснюватися на основі міждисциплінарного підходу як на національному, так і міжнародному рівнях, а розробка нових положень і заходів у межах концепції сталого розвитку та модифікація існуючих – на базі міждисциплінарних науково-дослідних інститутів на зразок тих, що функціонують у зарубіжних країнах – Інституту Санта Фе, Національної лабораторії у Лос Аламосі тощо.

Сприяння сталому розвитку може відбуватися без прямої участі держави. Одним з вдалих прикладів такого сприяння є також і діяльність Міжнародного інституту сталого розвитку, що функціонує у Канаді. Ключове завдання інституту – розробка політики у сфері сталого розвитку, аналіз статистичних даних та обмін інформацією у межах даної проблематики. Пріоритетними напрямками роботи інституту є макроекономічна політика, участь державного сектору у сталому розвитку та управління соціальною та екологічною системами. Схожу місію мають і Фундація стратегічних досліджень у сфері навколишнього середовища, заснована у Швеції, та Фундація сталого розвитку, створена у США у 1995 році.

Суспільні організації такого типу виникають, здебільшого, у розвинених країнах та покликані сприяти поживленню інтересу громадськості до проблем навколишнього середовища та сталого розвитку, розробці нових заходів і підходів у межах даної проблематики. Крім того, важливу роль у теоретичному забезпеченні розв'язання проблем, пов'язаних зі сталим розвитком, відіграють і вищі навчальні заклади. Наприклад, у Гарвардському і Стенфордському університетах у США започатковано низку програм зі сприяння сталому розвитку, зокрема, йдеться про «Програму з питань енергетики та сталого розвитку», у межах якої досліджується вплив виробництва і споживання енергії на добробут населення та якість навколишнього середовища.

На міжнародному рівні ключова роль у процесі реалізації концепції сталого розвитку належить міжнародним економічним організаціям. Міжнародні організації є ключовими суб'єктами міжнародних економічних відносин, що розробляють та втілюють у життя головні універсальні елементи концепції сталого розвитку. Проблематика сталого розвитку дискутується у межах багатьох міжнародних інститутів, однак, найбільш значущих результатів у цій сфері вдалося досягти Організації об'єднаних націй, яка виступає головним форумом для обговорення питань такого типу. Разом із тим, найістотнішу роль у забезпеченні фінансової складової концепції сталого розвитку відіграють міжнародні фінансові організації. Серед них – перш за все, Група Світового банку та Європейський банк реконструкції і розвитку.

Діяльність Світового банку у цій сфері охоплює низку секторів: сільське господарство, енергетика, транспорт, водопостачання, навколишнє середовище, соціальний розвиток, хімічна, видобувна промисловість, інформаційні технології тощо. Для кожної галузі окремо розробляється програма, згідно з якою впроваджується концепція сталого розвитку у даній конкретній галузі – «План дій у сільськогосподарській сфері», «Рамкова угода про розвиток та зміну клімату», «План дій щодо сталого розвитку інфраструктури», стратегії діяльності у сфері навколишнього середовища, енергетики, транспорту.

Міжнародна фінансова корпорація (МФК) і Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР) здійснюють підтримку сталого розвитку шляхом фінансування та консультування країн-членів. Крім того, Міжнародним банком реконструкції і розвитку створено центри дистанційної освіти та інтернет-портал, за допомогою якого МБРР проводить навчальні заходи і конференції у режимі реального часу, зокрема, з питань сталого економічного розвитку. У свою чергу, у межах Європейського банку реконструкції і розвитку функціонує Відділ з екологічної оцінки, що досліджує всі проекти ЄБРР на предмет відповідності принципам збереження навколишнього середовища.

Міжнародні інститути сприяють розвитку на ринках, що формуються, як співпрацюючи безпосередньо з промисловими підприємствами, так і надаючи фінансові ресурси банківським установам, які виступають своєрідним «провідником» кредитних ресурсів у реальний сектор економіки. Підтримка сталого розвитку міжнародними організаціями, фактично, здійснюється у двох головних напрямках: участь у фінансуванні проектів, спрямованих на впровадження енергозберігаючих й інших типів новітніх «зелених» технологій, модернізацію існуючих об'єктів інфраструктури тощо та консультативні послуги, які полегшують доступ суб'єктів господарювання до кредитних ресурсів та забезпечують промислові компанії необхідною інформацією щодо використання технологій такого типу.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ
ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН**

**Матеріали VII науково-практичної конференції
молодих вчених 17 березня 2012 року**

Українською, російською та англійською мовами

Текст подається в авторській редакції
Відповідальний за випуск: Касьян С.А.
Оригінал-макет: Грицак Ю.П.

61022, Харків, пл. Свободи 4
ХНУ імені В.Н. Каразіна
Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна

Підписано до друку 01.03.2012. Формат 60×84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Шкільна. Друк різнографічний. Обл.-вид. арк. 19,7.
Умовн.-друк. арк. 16,7. Наклад 100 прим.

Надруковано: ХНУ імені В.Н. Каразіна
60077, Харків, пл. Свободи, 4, тел. 705-24-32
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009